

Vladan Čukvas

Buđenje Andrije Kolara

LR017DV

Nešto kao početak

Mogao je biti bilo ko. O tome odlučuje puka slučajnost ili tako nešto. Ljudi uvjek negdje putuju. Danas sam ih već prevezao dosta. Bili su svakakvi. Stariji, mlađi, užurbani, veseli, potišteni, poslovni ili pošteni, siroti i obični, pričljivi, nevjerni ili jednostavno radoznali. Zato kažem da je mogao biti bilo ko.

Mogao je biti bilo koji dan. Vozim sedam dana nedjeljno, često po cijeli dan. Drugi se čude kako mogu. Misle da je zbog novca. Kažu: „On bi i u pakao odvezao da mu plate““. Svašta ljudi pričaju. A meni je svejedno. Svaki dan je isti kao i bilo koji drugi. Svaki je jednak dobar za vožnju. Ljetni kao i zimski, martovski kao i oktobarski, praznični ili radni. A sad je eto bio kišni. Tako se zadesilo. Zato kažem da je mogao biti bilo koji dan.

Mogle su biti bilo kakve oči. Naštimah rukom retrovizor, kad je sjela i zalupila vrata. „Aerodrom“ - reče i ne gledajući isprva kud idemo. Tražila je nešto po maloj izlizanoj torbi i onda podiže glavu. Noću se ulice oprane kišom presijavaju kao površina jezera. Po njima ritmično diše treperavi kolaž neon-a, plove svjetla automobila i nijemo se klate pogrbljene siluete uličnih svjetiljki. Sve ja to vidim u retrovizoru, kao i one oči. Stalno su tu. Okruglaste i nekako radoznale. Kao da se već dugo dosađuju i neprestano traže neki zabavan prizor. Žmirkaju rijetko. Možda se plaše da će u trenutku dok trepnu ono zanimljivo promaći i ostaće dosada, teška i tupa kao ovaj kišni dan. A dosadu ne voli niko. Kažu da je u onim bogatim zemljama nasrtljiva poput štucavice i da je liječe zajedno sa ostalim bolestima. Moj štand je u centru i do aerodroma je duga vožnja. Sad ču sve vrijeme da gledam ta dva radoznala oka. Ja često posmatram oči u retrovizoru, jer one dosta govore o ljudima. Govore jednako koliko i vide na njima. Ako se čovjeku promijeni raspoloženje tokom vožnje, a to se često dešava, promijene mu se i oči. Tužne postanu vedre, bistre postanu mutne ili odsutne, a uplakane se nasmiju onim

malopređašnjim, još neosušenim, suzama. To se odmah vidi. Zato kažem da su mogle biti bilo kakve oči.

Pitala je da li sam iz Bosne, a ja rekoh da jesam. Ona reče da se to vidi po mom akcentu. Vjerovatno se vidi. Po čemu bi se drugom vidjelo? Ja već dugo vozim i znam ja to dobro. Ljudi uz vožnju obično žele i neku priču. Ako je nema, onda je sami započnu. Ko bi više želio priču nego one radoznale oči? I baš dok sam mislio o tome, ona reče da je tamo kod nas u Bosni bio rat. „Jeste“ - rekoh. I mi iz Bosne smo po nečemu poznati. Po ratu, ako ni po čemu drugom. Pitala me je i da li sam bio tamo (u ratu ili u Bosni, isti đavo) i da li mogu da joj ispričam neku ratnu priču, kao da su ratne priče nešto posebno. Kao da su bolje od drugih. Skloni pramen plave kose s čela i nagnu se naprijed kad rekoh da mogu. Evo ovako je išla ta priča.

Proslava

Andrija se penjao stepeništem prelazeći ovlaš pogledom preko bezbrojnih grafita ispisanih u neredu, jedni preko drugih. Na drugom spratu nije bilo svjetla, te čitav jedan red stepenika nestade u tami. Spotače se i umalo ne ispusti bocu balantajna, koju je nosio umotanu u novine.

U polutami stepeništa ugleda tanke dječije prste kako krešu šibice. Njihov bljesak padao je na modre, nujne oči i Andriju iznenada obuze osjećanje puno nevine djetinje blagosti. Gledao je kako iza omagljenog ruba već odavno zaboravljenog života izranja lice dječaka. Smiješak u uglu usnica, ponovo bljesak fosfora, pa oči, pa mrak, i onda treperav sjaj sjećanja na trenutak kad su se

prvi put sreli na parkingu ispred Obale. Sjećao se tog trenutka s nesmanjenom dozom simpatije i to ga je sjećanje i sada, tri godine kasnije, nagonilo da se smije onim istim smijehom kojim mu se tad nasmijala Azra, dječije spontanim i veselim, što razoružava i još dugo ostaje da lebdi u zraku poput behara. Vidio je sebe kroz taj behar kako mu komad bureka ispada iz ruke i jogurt se razliva po licu kada ga je krem "buba" s tamnosmeđim krovom udarila izlazeći u rikverc s parkirališta. Vidio je sebe kako je istrčao iz kola umazan jogurtom po bradi i nosu, kako polomljeno stop-svjetlo zjapi pukotinom oštrih ivica, kako otvara vrata "bube" da saspe ljutinu kao vedro hladne vode u lice nesmotrenom vozaču, i kako iz „bube“ izlazi ona s izrazom dobroćudne zaprepaštenosti. Prvo je počela da se izvinjava, iskreno, malo nespretno, a onda izvinjenje sustiže i prestiže smijeh kad vidje bijelu mrlju oko Andrijinih usta nalik na dopola pojeden perec. Iznad pereca, sa šiljka nosa, kotrljale su se bijele kapljice i kapale na tamnosmeđe odijelo. Sjećao se kako je stavila ruku preko lica pokušavši da prikrije i obuzda erupciju smijeha, koji je nezaustavljivo navaljivao. Taj smijeh ga je isprva bocnuo

kao žaoka, ali vidje tada, a viđao je to mnogo puta kasnije, (uvijek se tako smijala) da se nije smijala njemu. Nije mogao osjetiti ni pakost ni porugu, već samo veselost i razdraganost u izlomljenim komadima kikota, koji je prštao ispod dlana i između tankih bijelih prstiju. Čudnovat nalet toplog povjetarca raspršavao je njegovu razjarenost u stotine kunadra maslačka. Stajao je nijem, gledajući je netremice i s nevjericom, a zapravo je već tad uživao u svilenkastom odjekivanju njenog smijanja i u onoj zaboravljenoj, gotovo dječijoj, spontanosti s kojom je naviralo. Stajao je neobično lak i miran u tom sjećanju i najednom uhvati sebe kako stoji nepomičan u polutami stubišta. Dječakova šibica bijaše dogorjela. S njenim stidljivim svjetлом iščeznu sjećanje, a mutan trag čistote, za koju je osjećao da mu je nekad pripadala, izgubi se ponovo. Bio je na trećem spratu. Nastavi da se penje prelazeći ovlaš pogledom preko grafita ispisanih u neredu, jedni preko drugih.

Već na mezaninu između trećeg i četvrtog sprata mogao je čuti prigušenu muziku, koja je dopirala iz Azrinog stana i to ga podsjeti da je kasnio. Požuri. Ispod parčeta kartona na kojem je pisalo: „Sretna Nova '92.“

napipa zvono, ali se predomisli. Ionako niko ne bi ni čuo zvonjavu od sve te buke. Gurnu vrata i zakorači u prostoriju ispunjenu muzikom i sivoplavom izmaglicom duvanskog dima.

U stanu je moglo biti više od trideset gostiju. Andrija je poznavao tek neke od njih, mahom članove džez-benda u kojem je Azra svirala saksofon i na čije je koncerte dolazio redovno kad su svirali u Sarajevu. Nije bio ljubitelj džeza i osim dvije ploče, koje je dobio na poklon od Damira bubnjara, nije znao ništa o džezu. A rijetko je slušao i te dvije. Bilo je to zbog prirode njegovog posla - pravdao je nevješto svoju nezainteresovanost.

Probijao se kroz hodnik pretrpan gostima, od kojih neki već bijahu dobro pijani. Mlad svijet, dosta mlađi od njega, zaključi. Stajali su u manjim gruplicama i razgovarali glasno nadjačavajući muziku. Primijeti zadovoljno da nije svirao džez, već stari dobri rok sedamdesetih. U hodniku je bilo zagušljivo. Osjeti vrelinu koju je ubrzan ritam pjesme dodatno pojačavao. Sudari se s jednim parom. Mladić od svojih dvadesetak godina ličio je na prestarjelog srednjoškolca u očevom maturskom odijelu. Promrlja nešto, a djevojka, koja ni

sama nije bila mnogo starija, samo zabaci preko ramena srebrnasti ukras za jelku, koji je nosila kao šal. Pomjeri se dalje. Stajao je sad na kraju hodnika, odakle je mogao vidjeti primaću sobu i kuhinju. Sve je bilo popunjeno ljudima. Znao je da je došao posljednji. Lutao je pogledom po zakrčenoj prostoriji, stišćući bocu. Svjetlo je dopiralo iz kuhinje i bacalo sjenu na ulaz u dnevnu sobu. Minijaturni lajt-šou rasipao je treperave krugove svjetla po zidu, namještaju i uzburkanim sjenama. Pokušavao je ugledati Azru u nekom od tih svjetlećih krugova. Za tren mu se učini da u tom iskričavom vrtlogu lelujavih silueta bljesnu lice dječaka kao plamen šibice. Krug svjetla brzo preskoči na nečije rošavo lice, sa stidljivim nagovještajem brčića.

Jedna izuzetno visoka djevojka izvijala je upadljivo rukama. Njene ruke su se spuštale s plafona kao ustalasan konopac o koji je obješena čitava ta uzmreškalih gomila. Njena glava se njihala kao u transu. Andrija uhvati pogled nečijih nepoznatih očiju, ali ostade ravnodušan. Ipak se počeša po nosu, tek da nešto učini. Neko dograbi onu visoku oko struka, ali ona se vješto izmigolji. U kuhinji se zaori smijeh. Posebno se čuo

piskutavi ženski glas koji je dopirao iza reda konjastih zuba, a onda ga nadjača vika i prasak balona. Omanji, dežmekasti mladić u plišanom sakou predvodio je teturavi ljudski voz, čija su se posljednja dva vagona imala povelike sise. Očešaše se grubo o njega kao o zid, ni neprimjećujući da tu neko stoji. Djevojke su podvriskivale kroz histeričan smijeh. Prskalica ga zakači po sljepoočnici i on udahnu miris sprženih dlaka. Sijeda kosa slabije gori, sjeti se utjehe koju je jednom davno čuo od nekog starca. Stojeći potpuno neopažen i nevidljiv, Andrija zaključi zadovoljno da je žurka bila već dobro poodmakla. Blagi zanos alkohola i novogodišnje histerije pritisako je zidove. Otpi nekoliko gutljaja "balantajna" pokušavajući da sustigne veselje. Nečije ruke mu tad prekriše oči. Pažljivo je opipavao tanke ženske prste.

– Već sam pomislila da si me slagao – dotače ga poznati glas.

Jedva se čuo od žamora i muzike, ali mogao je osjetiti u tom glasu oštrinu i prijekor. Znao je njen glas kad se ljutila. Nije znala prikriti ljutnju kao ni smijeh. To je bila jedna od osobina koju je volio kod nje. Ponekad ju

je namjerno ljutio, jer je znala biti uvrijeđena na posebno dražestan način. Okrenu se i poljubi je.

- Vino? - Odmače se praveći grimasu začuđenosti.
- Da, vino. Već druga boca. Bakine zalihe.

Ona zabaci glavu u stranu i opusti se, smiješeći se pritom zavodljivo. Andrija je stegnu jače oko struka, a ona se sasvim opusti. Stajala je tako nekoliko trenutaka prepuštena pijanstvu, blagoj vrtoglavici i Andrijinom zagrljaju. Petorka koja se igrala vozića naiđe opet i zgura ih uz sami zid, ispuštajući neartikulisane urlike kroz histeričan smijeh. Andrija mahnu upitno glavom prema njima, a Azra sleže ramenima.

- Neki Stefovi rođaci ili tako nešto.

Prebirao je za trenutak po imenima i licima, koje je poznavao, kao po neurednoj fioci, pokušavajući da se sjeti ko je Stef.

- Stef, novi vokal. Što pitaš?
- Onako, dječurlija – iskrivi usta i namršti se.
- Opusti se! To je naređenje – protrese ga Azra svojim tankim rukama i uspravi se.

Primijeti tad da je nosila haljinu koju joj je kupio lani, za njen dvadeset peti rođendan. Azra uhvati njegov zadovoljni pogled dok je klizio niz crvenkastu svilu.

– Kako mi stoji, a?

Rekavši to istrgnu se iz zagrljaja. Iz kuhinje ponovo zagrmi smijeh. Mladić s kojim se bio sudario na ulazu stajao je sad tik pored njih. Pušio je "kubu" primičući je ustima elegantnim pokretom. Težak, zagušljiv dim ispunji prostor između njih. Azra se zakašlja i stade rastjerivati dim rukom. Mladić se naceri jednim krajem ispijenih usana. Imao je nisko, majmunsko čelo i oštar, zakriviljen nos. Odmače vlažni kraj cigare od usana i ispuhnu nekoliko velikih, lelujavih kolutova. Priđe korak bliže, isprsi se i viknu:

– Jesam k'o maršal, a? K'o Tito, a?

U ruci koju je krio za leđima držao je bijeli šešir u istoj nijansi sa odijelom. Stavi ga na glavu. Pravio je budalaste pokrete rukom i ustima kao da drži govor. Bila je to više nego loša imitacija. Azra viknu boreći se s bukom:

– Dado, lakše s tim panjem, pogušićeš nas.

Okrenu se prema Andriji.

- Ovo je Dado. Prva godina prava, sa svim

izgledima da postane vječni student. To mi je rođak, od tetke – reče isprekidano kroz kašalj i dodade – onaj što živi kod nas dok ne dobije sobu u domu.

Andrija klimnu glavom. Dado se primače bliže.

– Ovo mora da je slavni šerif Andrija – reče unoseći se Azri u lice. – Moje poštovanje – nakloni se i pruži ruku Andriji.

Djevojka s ukrasom za jelku izroni iz gomile i stade kraj njih. Izvještačenom šeprtljavošću namještala je punđu. Andrija se rukova s Dadom i odmjeri njegovu pratilju. Bila mu je odnekud poznata. Vjerovatno je vidio na nekom od Azrinih koncerta. Bila je lijepa, možda malo mlađa od "maršala". Okrenu se prema Azri.

– Osjećam se kao starac Fočo od stotinu ljeta – reče smješkajući se kiselo.

Azra prsnu u smijeh. Viknu mu još jednom da se opusti i ote mu bocu iz ruke. Otpi dva dobra gutljaja i uhvati se za grlo, čineći grimasu kao da je progutala morskog ježa. U dnevnoj sobi odjeknu zvuk lomljenja stakla. U kuhinji se ponovo zaori smijeh i vriska ženskih glasova. Andriju to podsjeti na konjske zube. Azra mu vrati bocu i poče se probijati kroz zakrčen hodnik. Svi se

sad sabiše na ulazu u dnevnu sobu, pokušavajući da vide šta se razbilo. Andrija se propinjao na prste. Vidje preko glava da se luster u dnevnoj sobi žestoko ljulja i da mu nedostaje jedna kugla. Neko je pokušavao da ga zaustavi rukom. Visoka djevojka, što je onako upadljivo mlatarala rukama iznad glave, naginjala se prema Azri i, koliko je Andrija mogao ocijeniti, objašnjavala nešto rukama. Pogled joj bijaše sasvim zamućen. Gledala je negdje pored Azre, a Azra ju je smirivala. Priđe mladić kojeg osloviše sa Jovan i izvedoše je u hodnik. Andriji se učini da je to bio onaj isti što ju je maloprije pokušao uhvatiti oko struka. Tanke usne drhtale su na njenom blijedom licu. Andrija se pitao da li će zadržati povraćanje dok ne stignu u kupatilo. Neko zamijeni kasetu i pojača muziku. Treštao je čitav stan starim hitovima s Evrovizije. Grupica plesača pojača tempo. Andrija otpi nekoliko gutljaja iz svoje boce, odmjerivši brzo pogledom koliko još bijaše ostalo. Slatkasti ukus viskija razli se po ustima, a vrućina postade još jača. Osjećao je kako se znoji ispod sakoa. Neko ga uhvati za rame i on se okrenu.

– Pa gdje si ti, lafe? Viski se tuče, a? – viknu Damir grleći ga i tapšući ga po leđima.

Andrija osjeti neskrivenu radost u njegovom glasu i sitnim, stisnutim crnim očima. Bio je obučen kao i obično. Crvena košulja ispod troftaljca od smeđeg velura i bijela marama oko vrata. Damira je poznavao jednako dugo kao i Azru. Bio je bubnjari i vođa benda, tekstopisac i uporno je insistirao na određenom stilu življjenja. „Konačno pravo društvo“ - pomisli i uzviknu veselo – „Oho, maestro Damir! Konačno neko ozbiljan. Da, ovo je gospodin balantajn, upoznajte se.“

Damir otpi nekoliko gutljaja praveći grimasu prekaljenog poznavaca viskija.

– Ovo cijenim. Čovjek definitivno ima stila. Nemaju ovi klinci pojma ni šta je stil ni šta je dobra cuga – izvi rezignirano obrvama.

Andrija se složi s njim i ponudi ga cigaretom. Zapališe. Vazduh u hodniku postade još gušći, a vrelina skoro nesnošljiva. Andrija je osjećao kako mu se košulja lijepi za oznojenu kožu. Basovi su udarali u grudi i zujalo mu je u ušima. Damir ga uhvati ispod ruke i povuče lagano, pokazajući glavom prema priškrinutim vratima.

– Ajde da se malo izmagnemo od ove buke. U radnoj sobi je malo bolja klima.

Andrija je išao za Damirom, pogledajući na još zatvorena vrata kupatila. Pomisli kako je onoj visokoj plesačici zaista bilo loše. Na vratima kuhinje zapljušnu ih još jedan talas nekontrolisanog smijeha. Spazi kroz gužvu momka sa „Lenjinovim“ kačketom. Imitirao je nekog čineći grimase i bečeći očima. Oko njega je stajalo malo društvo, koje se stalno smijalo i vikalo nešto što Andrija nije mogao čuti od silne buke.

U radnoj sobi ih dočeka opojni miris kanabisa. Zatekoše unutra malobrojno društvene kako sjedi na podu, jer nije bilo stolica. Andrija prepozna Edu basistu i njegovog nerazdvojnog prijatelja Mikiju. Sjedili su po običaju jedan do drugoga, oslonjeni o masivni hrastov sto, koji je Azra koristila kao radni. Edo je u ruci držao napola izgoren džoint. Kad ugleda Andriju, uzvrpolji se. Andrija primijeti njegovu iznenadnu nelagodnost i nasmija se vedro, namigujući mu. Edo uzvrati osmijeh pomalo nesigurno i dalje držeći džoint kao ukočen. Nečiji usporen glas iz zadnjeg dijela sobice opominjao ga je da proslijedi dalje. On pruži džoint Mikiju, ali Miki je odmahivao glavom na način koji je vjerovatno samo njemu djelovao diskretan. Damir opazi nelagodnost koju

je izazvalo Andrijino prisustvo. Nasmija se glasno i podrugljivo okrećući se Andriji.

– Eto vidiš, šta ti rekoh. Sve je teže danas sresti čovjeka koji ima stila.

Uze džoint iz Edine ukočene ruke i povuče nekoliko dimova, otpuhujući ih pravo u Mikija.

– Sve što čovjek radi, treba da radi sa stilom, a da bi imao stila – govorio je između gustih opojnih dimova što su kuljali kroz nos – mora da zna zašto nešto radi, a kada zna zašto nešto radi, onda prestaje da se stidi tog što radi, i tad – povuče još jedan dim i pruži džoint Mikiju – to što radi, jel', radi sa stilom. Sve prije toga je foliranje. Shvataš?

Edo se zarumeni u obrazima, a djevojka s dugom crnom kosom uvezanom u konjski rep, nasmija se usiljenim „ho, ho“ i zapljeska rukama iznad glave.

– Nek se nama vratio životni filozof sa stilom, gosn' Damir - reče pomalo zajedljivo.

Andrija sjede na pod preko puta nje, a Damir se spusti do njega. Nastavio je svoje filozofiranje, obraćajući se sad crnokosoj djevojci s kikom. Oslovi je sa Elma. Andrija

primijeti da su se poznavali. Nije slušao šta joj je Damir govorio. Otpi iz svoje boce i dodade je Damiru.

Nešto ga je u tom cjelokupnom prizoru podsjetilo na jedan davni razgovor između njega i njegovog nastavnika sprskohrvatskog, koji mu je rekao da je potpuno lišen fantazije i da nikad neće znati sastaviti dvije dobre rečenice jer zbog tog nedostatka fantazije ne može da vidi ništa više od onog što zapravo vidi. Nikad nije razumio šta je nastavnik tačno mislio s tim, ali nije ni mario. Sad je pustio da mu pogled klizi po sobi i video je dva momka i njihove dvije djevojke obučene u crno. Sjedili su mirno u uglu, pitomih, do zatupljenosti praznih pogleda, i monotonim glasom ponavljali: „Ajde ba, đe zapela ta džoja“. Zaustavi se na brojnim fotografijama pribodenim za uramljenu asuru na zidu. Bile su to mahom slike s njihovih koncerta i još neke stare iz gimnazije i sa akademije. Slike sa raznih studentskih zabava i jedna uvećana iz Londona, na kojoj se video veliki natpis iznad ulaza u neki „Jazz-house“.

Vrijeme je polako odmicalo odnoseći posljednje trenutke stare godine. Andrija pogleda na sat i zapali još jednu cigaretu nudeći sve odreda. Damir je uporno

objašnjavao crnokosoj Elmi neophodnost i važnost da čovjek razvije svoj prepoznatljivi stil. Bio je dobro raspoložen. Pijanstvo mu je prijalo i čak nekako dobro pristajalo, poput dobro skrojenog odijela, a osim toga, volio je da zabavlja društvo. Čaršijski kozer, kako je sam sebe zvao. Buka u hodniku postajala je još žešća. Bližila se ponoć. Vrata se otvorile i u sobu nesigurno zakorači Azra.

- A tu si ti – reče kad ugleda Andriju.
- Pravi čovjek je uvijek u pravom društvu – dobaci Damir smijuljeći se.

Azra zatvori vrata, sjede na pod do Andrije i nasloni se na njega, držeći u krilu njegovu ruku. Andrija je upita je li umorna i da li je onoj visokoj što je razbila luster bilo bolje. Azra samo klimnu glavom i dodade nadovezujući se na neku svoju misao: - A vjerovatno ga se neće sjećati ni sutra kad se otriježni .

Andriji nije bilo jasno, ali nije ni mario. Osjećao je toplinu njenog tijela i to je bilo dovoljno u tom trenutku. Damir je pričao viceve o plavušama, obraćajući se jedinoj plavuši u sobi, a ona se čas smijala, čas iskašljavala

omamljujući gusti dim iz pluća. Azrine ruke bile su oznojene, vrele. Kao da je za trenutak sklopila oči.

Miki pogleda na sat i viknu sa iznenađenjem da je već prošlo dvanaest sati. U hodniku zagrmi vriska i urlanje, zatim pjesma i prasak balona. Elma otvorila prozor. Andrija i Azra bijahu u zagrljaju. Gusta smeđa Azrina kosa prelivala se preko Andrijinih prstiju i lica, uplićići se u duge poljubce. Ona dva para u čošku iza vrata pretvoriše se u gomilu crnih vreća naslaganih jedne preko drugih. Damir i Elma su se tiskali na prozoru, pokušavajući da vide vatromet. Edo iskoristi priliku i zapali još jedan džoint. Damir promrlja nezadovoljno kako sarajevski vatromet i nije bio baš sa stilom za razliku od vatrometa u Londonu ili Parizu. Kroz otvoren prozor nagrnu svjež vazduh i odjeci pucnjave. Andrija prepozna zvuk vatrengog oružja i za trenutak stajaše mirno, kao da osluškuje. Azra je gledala zbumjeno u njega, ne znajući šta se zbiva. Damir se okrenuo i reče:

- Evo nas k'o u Vukovaru – reče zakopčavajući svoj troftraljac.
- Ovi pravo rokaju – dodade Miki izbacivši čitav gornji dio tijela kroz prozor.

Edo povuče dim ne obraćajući pažnju na detonacije i pucnjavu koji su se prolamali Sarajevom. Njegovo okruglo lice postade crvenkasto dok je zadržavao omamljivi dim u plućima.

– Povlačim što sam maločas rekao – reče Damir dok se spuštao na svoje mjesto do Andrije. – Ipak ima stila u ovom vatometu, i to balkanskog stila – dodade – ubojito i bombastično.

U ostatku stana postade još življe i bučnije. Ponovo je treštala muzika. Sad je sviralo "Bijelo dugme". Damir ustade, dograbi balantajn, otpi nekoliko gutljaja i poželi svima sretnu Novu godinu, nastojeći da bude svečan i sa stilom u tom čestitanju. Andrija ustade i zagrli ga, a za njim i Azra. Elma je i dalje stajala na prozoru, izvirujući na ulicu kojom su prolazili neki klinci i bacali petarde. Nešto im je dovikivala. Odjeknu najednom eksplozija u blizini nadjačavajući buku i dernjavu mnogobrojnih glasova. Andrija pride prozoru. Gledao je preko krovova dok mu se dah ledio u zraku natopljenom mirisom baruta.

– Šta to bi? – upita Azra i pribi se uz njega, pokušavajući da obuzda iznenadni napad štucanja.

Dok je to govorila, negdje dalje odjeknu rafal, pa za njim odmah drugi. Bilo je nešto zloslutno u tom mehaničkom graktanju kaljenog čelika. Andrijino lice postade ozbiljno. Osjećao je kako ispod blagog pijanstva u koje je utonuo izbjiga nemir, kako stupa teškim metalnim koracima kroz prazan hodnik, ispunjavajući grudi i stomak zlokobnim drhtajem. Stajao je tako nekoliko trenutaka nijem i odsutan. Azra ga trgnu i on se prenu kao iz transa.

– Hej, šta je s tobom? Šta si se zagled’o ?

– Ništa, ništa – protrese glavom i nasmiješi se usiljeno.

Četvorka u crnom sjedila je nepomično i neizanteresovano iza vrata. Neko od njih doviknu da zatvore prozor jer je postajalo hladno i još jednom opomenu da im se proslijedi džoint, koji nikako nije stizao do njih. Edo je sjedio nepomično na svom mjestu. Njegove zakrvavljenе oči bile su napola sklopljene. Izgledalo je kao viri iz dubokog sna. Elma, Damir i Miki su već bili napustili sobicu. Niko se nije osvrtao na pucnjavu i eksplozije koje su cijepale novogodišnju noć. Zabava se zahuktavala.

– Ajde da zaigramo – viknu Azra i povuče Andriju za obje ruke.

Stajali su u hodniku i plesali. Azra je izvijala vješto ramenima i kukovima, gledajući drsko i izazovno u Andriju, a Andrija je nespretno cupkao u mjestu, ne uspijevajući da uhvati ritam. Njena haljina od crvene svile postade tješnja i blještavija. Svi su bili na nogama, poskakivali i gurkali jedni druge laktovima, pjevajući riječi pjesme iz sveg glasa. Azra je bila neumorna. Smijala se veselo i zanosno omotana u crvenu svilu, sad već dobro natopljenu znojem. Andriji se taj smijeh činio blještav poput njene haljine. Činilo mu se još i kako ispunjava ionako prepun hodnik, i da čitava ta masa ljudi postaje vrtlog smijeha, muzike i šarenih krugova svjetla, koji su bauljali po zidovima. Onaj nemir od maločas izgubi se u u buci i metežu, mada se Andriji činilo da se samo lukavo pritajio. Plesali su tako još skoro sat vremena, kad Andrija osjeti potrebu za predahom. Azra se izgubi u gomili ispraćajući neke goste, a Andrija šmugnu nazad u radnu sobu. Zapali cigaretu. U sobi nije bilo nikoga. Ugleda Damira kako se probija kroz masu

tjelesa obavijenih isparenjem alkohola i parfema. Držao je bocu u ruci.

– Evo stiže zamjena za gospodina „balantajna“ – reče i podiže bocu. – Loza, i to domaća.

Ponudi Andriju nakon što otpi nekoliko gutljaja. Andrija nagnu bocu. Osjeti kako hladna rakija sa zadrškom razdire sluzokožu i to mu je godilo. Onaj malopređašnji nemir bio je opet u njemu, a on je sad htio da ga utopi u alkoholu. Damir to opazi, ali ne reče ništa. Uvlačio je dimove svoje cigare i dugo ih ispuštao. Sjedili su jedan do drugog na radnom stolu i čutali. Kroz odškrinuta vrata sobe gledali su vesele razigrane goste, potpuno zanesene i zaokupljene plesom i slavlјem. U tom uskomešanom ljudskom grozdu koji se energično uvijao, gubio se i na trenutke ponovo izranjao Azrin lik. Stajala je kod izlaznih vrata i dugo se pozdravljala s nekim djevojkama. Andrija je pokušavao da mislima zaledi te kratke prolazne trenutke i pohrani ih na neko sigurno mjesto, daleko od onog nemira.

– Šta je, majstore? Šta te mori u ove rane jutarnje sate?
– prekinu Damir čutanje. – Stare brige u novoj godini, a?

Eh, baš briga brige jel' godina stara ili nova – nastavi nadovezujući se na svoje pitanje.

Andrija sleže ramenima i obori pogled. Vrtio je bocu u ruci.

– Tako nekako, valjda – promrlja neodređeno. – Ima neko vrijeme u životu kad je sve novo, kad ti zaborav dođe k'o neki prijatelj. Sjećam se, i ja sam nekad ovako – pokaza glavom na raspjevanu gomilu u hodniku – od jutra do mraka, bezbrižno, razuzdano. A sad, sad ti više nisam za takve stvari. Ne znam, biće da sam prestario. K'o da sam proveselio svoje, pa sam sad bolje društvo za sahrane i četeresnice nego za proslave. Nekako naivno, dječije, nije to više za mene. Teško je to objasniti, a i nisam ja čovjek vješt riječima. Ti to bolje znaš.

Damir ne reče ništa. Otpuhivao je dugo dimove kroz nos i gledao negdje u daljinu, kao da vidi kroz zidove.

– Dođe to s godinama, šta li? Potroši čovjek onu svoju ludost na brzinu, pa mu ostane samo starost.

– Dobro si to rekao. I ja sam ti ostario ovo zadnje vrijeme – reče Damir. – A i ovo vrijeme danas – zastade kao da bira riječi. – Ima nešto loše u vazduhu, neki čudni

glasovi zbole u mraku. Eto ovaj rat u Hrvatskoj, kao gotov, a sve mi se čini kao da tek počinje. Sve mi se čini k' o da čemo još brže da starimo. Sve brže i brže. Rađaćemo se stari. Vrtić pa penzija. Sve starac do starca. Neće bit koga da se nasmije onako djetinje, iskreno, napamet. Shvataš?

Andrija klimnu glavom. Začutaše obojica. Andrija je prevrtao bocu. Primače je ustima i otpi nekoliko gutljaja. Strese se. Loza je bila prilično jaka. Damir preuze bocu i potegnu dobro.

– Kako ide sa muzikom? Azra mi reče da pripremate neke nove stvari.

– Radimo, ali ne služi me inspiracija kao prije. Mislim ponekad da sam dogurao do kraja, da je sve samo ponavljanje. Nije ovo vrijeme sad kao ono prije. Svi se dali u politiku, svi k' o nešto znaju. Ako ništa drugo, ono da o drugima kenjaju i da se izruguju, a tako se, moj prijatelju, najlakše i najbrže ubija ljepota. Nema čovjek o čemu ni pjesmu da napiše. Ko se danas loži na poeziju? Danas ljudi koriste riječi da se iseru, da prostiš na izrazu. Andrija se nasmija kiselo na tu posljednju Damirovu opasku.

– Ne znam. Sve mi se čini da si u pravu. Ja sam slab na riječima. Ja znam šta osjećam, šta mi nos govori. Kad namirišem sranje, znam koliko je sati, a zadnje vrijeme poprilično zaudara u ovom gradu. Pitam se, ima l' neko pametan ko razumije šta se ovo dešava.

– Pametan? Među nama? He, ako ga nađeš, reci mi. Imam i ja par stvari da ga pitam. Ajd, živio!

Andrija je gledao kako poigrava jabučica na Damirovom grlu dok je halapljivo salivao nove porcije rakije. Bili su obojica prilično pijani. U hodniku i dnevnoj sobi stanje je bilo nepromijenjeno. Redale su se pjesma za pjesmom, dok su slavljenici plesali. A ples se pod težinom alkohola polako pretvarao u teturanje. Gomila zbijenih ljudskih tijela postajala je uljuljkana pihtija i samo su je još betonski zidovi čuvali da se potpuno ne raspe po podu. Gosti su posrtali, padali na koljena, pridržavalci se jedni za druge, ali zabava nije jenjavala, kao ni slavljeničko raspoloženje.

– Ima li posla kod vas? Jurite li kakve razbojnike? – upita Damir.

– Ima, ima, i te kako. Nikad ih nije ovoliko bilo, a opet sve ih je manje i manje.

– Kako misliš, sve ih je više i sve manje?

Andrija je čutao. U hodniku se zaori smijeh i nekako se vješto uklopi u pjesmu što je svirala. Šaljivdžija iz kuhinje imitirao je nekog ko je plesao nespretno, a grupica oko njega žestoko se smijala. Nije vidio Azru. Damir postade nestrpljiv.

– A, buraz? Reci.

– Ne znam ni sam. Sve je teže razlikovati ko je ko i ko je kakav. Što onaj reče, sve je više vukova u ovčjem ruhu. Svašta se priča. Ma, zaboravi. Drži se ti muzike. Ako sretnem onog pametnog, pitaću ga, pa će ti kazat.

– Eh, da te čuje moj stari. „Drži se ti muzike“. E, ta ti je dobra. Jel' znaš ti onu stvar – poče pjevušiti neku pjesmu, ali tad se vrata sobe otvorise širom i uđe Edo.

Hodao je kratkim nesigurnim koracima, pridržavajući se za ragastov. Oči su mu treptale pokušavajući da se naviknu na polutamu. Tražio je nešto ili nekoga pogledom po sobi, ali nije uopšte primjećivao Damira i Andriju iako je stajao na dva koraka od njih. Mrmlja je nerazumljivo poluspuštenih kapaka i činilo se da će se svakog trena srušiti.

– Gledaj ovoga mamlaza – mahnu Damir polupraznom bocom prema Edi – klasičan primjerak nerealizovanog omladinca. Nedovršen čovjek, tačnije, napola završen. Pola posla su obavili mama i tata, a ostatak je prespavao. Eto s kim ja sviram. Ovakav je nekad i na nastupima. Pitam se, da li znaju njegovi starci kako se on večeras žestoko proveselio.

– Ostavi čovjeka na miru. Večeras ni mi nismo puno bolji – reče Andrija i pripali zadnju cigaretu, uvlačeći dim duboko.

– Ponekad se pitam – nastavi ispuhujući dim pravo u žar cigarete – ko je tu bolje prošao, ja i ti ili on. Šta ti misliš? Zar ne poželiš nekad da ovako k'o on zaspis na nogama i da tako bezbrižan, s pet grama šita u glavi, ne mariš ni za šta? Šta te briga za sve. Digneš ruke od svega, pa i od sebe.

– Poželim, i još kako, al' ne ide to meni od ruke. Evo večeras sam salio litar žeste, prijatelju, a opet sjedim s tobom i filozofiram umjesto da tamo u hodniku skačem i arlaučem s ostalim veselim i bezbrižnim praznoglavcima.

Načini stanku dok je usporenim pokretima tražio nešto po džepovima pa nastavi.

– Neće ovo, moj Andrija, na dobro izaći. Rano smo se ja i ti bacili u filozofiju ove godine, a ni cigara nema više. Idem ja da pogledam u kuhinju.

Na vratima se zamalo ne sudari sa Azrom. Dobaci joj nešto u prolazu i izgubi se u hodniku. Azra sjede pored Andrije. Bijaše blijeda. Umor se jasno očitavao na njenom licu. Gledala ga je svojim krupnim kestenjastim očima i govorila nešto o nekim drugaricama sa Akademije. Govorila je isprekidano i malo nepovezano o nekoj modnoj reviji na koju su je bile pozvale. Andrija je klimao glavom pretvarajući se da sluša. Ona je imala planove i to mu je zvučalo nestvarno, pomalo neozbiljno, ali ujedno i vedro. Ona je uprkos umoru i pjanstvu govorila o modnoj reviji s optimizmom i oduševljenjem, a njemu se to činilo izvještačeno i čak pomalo naivno. Titrava sjena dolazila je iz hodnika, padala joj preko lica i ramena skrivajući nešto od onog što je govorila. Žalila se kako su je cipele nažuljale. Sjedila je oslonjena o Andriju i masirala stopala. Kad se sagnu da ponovo obuje cipele, vidje da je nosila bakin medaljon. Začudi se kako to tek sad zapazi i upita je da li ga je nosila svu veče, a ona reče da jeste. Možda je nastavnik ipak bio u pravu, pomisli.

Pričala mu je i o nekim rođacima kojih on nije mogao da se sjeti i još nešto što nije ni slušao. Čuo je samo kad ga upita da li je umoran.

– Jesam – reče i uspravi se.

Osjećao je kako su mu noge utrnule od dugog sjedenja. Neko proviri kroz vrata i reče da odlazi. Azra izađe iz sobe ispraćajući tog nekog do samih vrata. Andrija se pokrenu lijeno i uđe u kupatilo. Stajao je pred ogledalom zagledan neveselo u lice pred sobom. Bilo je ozbiljno. Peviše ozbiljno, pomisli dok je trljaо obrazе i krajeve očiju. Ožiljak koji je nosio na donjoj usni još od svoje petnaeste godine, činio mu se sad još dublji, kao da rasijeca dio brade i čini to ozbiljno lice nekako posebno surovim. Azri se svidao taj njegov ožiljak. Govorila je da je to muški, a on je osjećao da je to bio ožiljak bitaka koje tek treba da okuša. Ponekad bi dodirnuo jezikom taj trag rasječene kože i osjetio bi tad gorčinu. Prođe prstima kroz kratku kosu i primijeti da su zalisci postajali sve dublji. Dječak je stario ispod kose koja je bijeljela i kopnila. Dječak je nestajao brzo kao plamičak šibice. Sjeti se Damirovih riječi kako sve brže starimo, a lice u ogledalu mu se tad osmjehnju kiselo krajičkom usana. Odjednom

osjeti hladnoću na koži. Neko zalupa na vrata kupatila. Andrija se na brzinu umi hladnom vodom i izađe. U hodniku se slavljeničko društvo bilo prilično razrijedilo i muzika je bila tiša. Azra je i dalje bila zauzeta ispraćanjem gostiju. Svirale su lagane stvari i nekoliko parova su plesali zagrljeni, pomjerajući se usporeno sitnim koracima. Ugleda Damira. Stajao je odmah iza vrata dnevne sobe i pričao s crnokosom Elmom. Vidje malo kasnije kako je zagrli i kako odoše zajedno. Pogledi im se sretoše u prolazu. Andrija mu namignu pokazujući diskretno uzdignut palac, a Damir se osmjejhnu i dobaci mu kutiju "winstona".

Vrijeme je odmicalo. Gosti su odlazili. Neki u grupama, neki sami. Oko pola pet ujutru svi osim rođaka Dade, koji je čvrsto spavao u svom bijelom maršalskom odijelu na trosjedu u dnevnoj sobi, bijahu otišli. Azra se svali u krevet i zaspa u svojoj crvenoj haljinici. Andrija leže kraj nje. Gledao je dugo u svjetlucavi cilindrični ukras na plafonu i slušao njeno teško disanje. Najzad zaspa.

Nije spavao dugo, svega jedan sat. Bio je još mrak kad otvori oči. Uspravi se u krevetu i pogleda u Azru. Spavala je duboko, kao onesviješćena. Izađe tiho iz sobe i

zakorači oprezno kroz hodnik, pazeći da ne stane na prazne pivske boce razbacane svukud po podu. Spuštao se stepenicama prelazeći pogledom preko mnogobrojnih grafita ispisanih u neredu, jedni preko drugih. Dječaka sa šibicama nije bilo. Na drugom spratu, gdje ne bijaše svjetla, promaši stepenik i posrnu, hvatajući se rukom za ogradu. Opsova. Napolju ga je čekalo promrzlo jutro i osjeti kako mu se koža zateže. Bilo je nestvarno tih, a Andriji se činilo da u toj tišini još čuje echo sinoćnjih detonacija i pucnjave. Nemir se opet probudi. Podiže okovratnik kaputa i krenu niz pustu ulicu.

Mirza

– Ovo je inspektor Andrija Kolar – procijedi načelnik Hamo promuklim glasom i pokaza rukom na Andriju.

Andrija je sjedio za radnim stolom, pio jutarnju kafu i prelistavao novine. Podiže pogled i odmjeri čovjeka na drugoj strani uske duguljaste kancelarije, kojeg je načelnik Hamo je vodio držeći ga ispod miške, kao da ga privodi. Gegao se teškim koracima između dotrajalih polica na kojima su stajale gomile fascikli i razbacani papiri. Njegove ishabane službene cipele strugale su o pod, proizvodeći šuštave zvukove. U uskoj prostoriji izgledao je kao gorostas, skoro duplo širi od čovjeka kojeg je vodio. Andrija je znao da je načelnik volio tu svoju orijašku pojavu. Nije imao običaj da se

sklanja s puta ljudima niti stvarima. Redovno bi zapeo za neki sto ili stolicu, ponekad i za nekog od pozornika. Govorio je malo, mahom službeno i skoro nikad se nije smijao niti šalio. Prema svima se odnosio hladno i ispitivački. Ono malo vremena što su ostali inspektor i zaposleni provodili s njim svodilo se na podnošenje raporta, odnosno na „saslušanje“, kako su između sebe zvali te razgovore. Hamo bi postavio pitanje ili samo dao znak da se počne pa bi se onda zavalio u masivnu kožnu fotelju i gledao onog ko je podnosiо izvještaj pravo u oči, prodorno, kao da nišani u neku slabost, u neko lomljivo mjesto. Nagnuo bi glavu malo u stranu i spustio je na grudi. Veliki podvoljak bi se zategao postajući još veći, a nepronično lice sa suženim i gotovo ukočenim očima postalo bi sasvim okruglo. Disao bi teško, kao da se guši, mada se obično gušio onaj ko je podnosiо raport. Iz profesionalne ili možda urođene sumnjičavosti, trudio se da lomi ljude poput stakla, tražeći negdje u njima prikrivenu krivicu za nešto, bilo šta. Prezirao je slabiće poput odvratnog jela i vjerovao je da će oni najlakše zajaukati pod težinom njegovog pogleda. Andrija je bio siguran da je Hamo uživao u toj igri ispitivanja koju je

igrao sa svima bez razlike. Ponekad je danima djelovao nezainteresovano i površno, ali svi su znali da je vrlo dobro obaviješten o svemu. Znao je zapravo mnogo više nego ostali inspektorji, a o njemu se znalo malo, gotovo ništa. Znali su svi da je imao pedeset osam godina, da je bio oženjen, ali bez djece i da je bio inspektor skoro dvadeset godina prije nego je unaprijeđen u načelnika.

Negdje na polovini kancelarije zape za kredenac. Nekoliko fascikli s kredenca tresnuše na pod, a za njima doleti i plastična zdjela puna olovaka. Nije se obazirao. Stade kraj stola i zagleda se u Andriju. Oči mu skoro potpuno nestadoše u spletu linija ispod jakih obrva. Počinje igra, pomisli Andrija u sebi.

– Nema veze, ja ču to kasnije pokupiti – reče tek da razbije naporno čutanje i spusti pogled na olovke rasute po podu.

Hamo otpuhnu kroz nos i pogleda u čovjeka kojeg je vodio. Čovjek je bio visok skoro kao i načelnik, ali suvonjav tip. Nosio je mantil, ispod mantila škotski džemper s romboidima i sive vunene pantalone. Imao je dužu, malo razbarušenu svijetlu kosu. Andrija procijeni da je po godinama bio otprilike kao i on, trideset sedam,

možda osam, ne više. Djelovao je nekako staromodno, vjerovatno zbog mantila koji je bio model iz sedamdesetih i koji mu je bio prekratak u rukavima. Čovjek pogleda u Hamu, pa zatim u Andriju i onda opet u Hamu i pritom se osmijehnu jedva primjetno krajevima usana, ali nekako vedro. Njegovo blago ispijeno lice uhvati tračak bijedozelene svjetlosti i očne kosti postaše naglašenije. Očito mu je načelnikova igra bila pomalo začudujuća i komična. Načelnikov nastup nije imao željeni efekat na neznancu. Bio je veseo i dobro raspoložen. Andrija osjeti u tom njegovim smiješku neku dobroćudnu pitomost i pogleda u načelnika, očekujući reakciju nezadovoljstva. A načelnikovo lice ostade nepromijenjeno. Ako je nastojao da djeluje zbumujuće, onda mu je to u velikoj mjeri i polazilo za rukom, zaključi Andrija.

– Ovo je inspektor Mirza Pezer – procijedi konačno. – Od danas je kod nas, a ti ćeš ga ispočetka мало upoznati sa situacijom. Uzmite sto s drugog sprata od saobraćajaca i unesite ga ovdje. Sad zasad ćete dijelit ovu kancelariju, pa vidjećemo za dalje.

Napravi manju stanku gledajući jednog pa drugog da se uvjeri da su dobro čuli. Načelnik nije volio da ponavlja ono što je već jednom rekao. Andrija je to znao, te samo klimnu potvrđno glavom. Hamo pogleda još jednom u Mirzu i jedva primjetno izvi obrvama, dajući okruglom licu upitan izgled.

- Nešto nejasno?
- Ne, ne – osmjeđnu se ljubazno Mirza – već ćemo se nekako snaći.

Klimnu zadovoljno glavom. Razgleda ovlaš kancelariju, okrenu se i izade čutke.

– Vidim da si se upoznao sa načelnikom. Danas je jedan od onih dana kad je posebno pričljiv – reče s neskrivenom ironijom i pruži ruku Mirzi.

Mirzin osmijeh postade još širi, otkrivajući vrhove zuba. Odmahnu zbumjeno glavom.

- Već sam bio pomislio da sam ja nešto skrivio.
- To i jeste bila namjera. Svi se tako osjećaju kad su s njim. Pred Hamom su svi krivi i sumnjivi, al' nemoj da te to brine. Naviknućeš se. I drugi su. I ja sam.

Andrija se osvrnu po kancelariji. Poče skupljati olovke i popadale fascikle s poda. Mirza skinu mantil,

presavi ga pažljivo i stavi ga na vitrinu. Čučnu pored Andrije i poče i sam skupljati olovke.

Andriji ne promače staloženost i finoća njegovih pokreta dok je to radio. Bilo je nešto neobično, nešto netipično u tom suvonjavom dugajliji, a to nešto u negovoj pojavi, što Andrija nije mogao isprva nazvati pravim imenom, ostavi poseban utisak na njega. Nije mu promakla ni Mirzina prostodušna znatiželja što je bila vidna u načinu na koji je razgledao stanicu. Klimao je uljudno glavom pozdravljujući svakog koga sretoše dok su išli na drugi sprat po sto. Podsjećao ga je na znatiželnog japanskog turistu kojem se nenadno pružila prilika da razgleda neku neobičnu i rijetku znamenitost. Zadovoljio se prvim stolom koji su našli u gomili prašnjavog, rashodovanog namještaja. Nije ostavljao utisak naročito snažnog čovjeka, ali na Andrijino iznenađenje, nosio je s lakoćom teški drveni sto, zadržavajući neprestano onu istu vedrinu na licu s kojom bijaše kročio tog jutra u stanicu.

– Nema puno mjesta – zaključi Andrija odmjeravajući prostor nakon što postaviše sto. – A i sa svjetлом stvari ne stoje baš najbolje, pogotovo kad su ovakvi dani kao

ovaj danas. Trebaće ti i lampa za radnim stolom. To možemo kasnije donijeti iz podruma.

Mirza je slušao pažljivo kao da se radi o nečemu izuzetno bitnom i na kraju klimnu glavom, složivši se s tim što je Andrija rekao. Pregledao je prazne fioke, isprobavao ventilator i potom se nasloni u stolicu lupkajući zadovoljno dugim koščatim prstima po stolu. Naglašen zglob ruke izvirivao je iz prekratkih rukava svaki put kad bi ispružio ruku. Andrija opazi da nije nosio sat, barem ne na ruci. Razgledao je kartu Sarajeva obješenu na zidu i mjesta na njoj označena crvenim flomasterom. Upita za Klozet. Andrija ga provede kroz čitavu stanicu. Ispitivao je istovremeno o Mirzinoj bivšoj stanci, postavljajući pitanja u neredu, često i ne čekajući odgovor. Upoznao ga je s ostalim inspektorima (bijše ih još četvorica) površno, u prolazu, ne zastajući. Mirza se trudio da zapamti imena i poveže ih s licima koja je vidoio dok izviruju iz kancelarija nakratko. Dijelio je porcije ljubaznosti i vedrine bez imalo uzdržavanja, što je i druge ostavljalo u nedoumici ko je zapravo bio taj dugajlija razbarušene kose. Odudarao je od tog tmurnog januarskog ponedjeljka i pomalo sumorne tištine koja je

vladala u stanici. Na Andrijina pitanja odgovarao je spremno i staloženo, ne mijenjajući jačinu u glasu, a glas mu je bio blag i čist. Rečenice je završavao neskrivenim smiješkom, kao da je bilo nešto duhovito u tome što je govorio. A govorio je mahom o sebi i poslu u stanici u Goraždu iz koje je bio došao. Saznao je Andrija tog dana o njemu da je već dugo bio inspektor, skoro pet godina, da nije oženjen i da živi s majkom negdje na Stupu. Roditelji su mu bili razvedeni i on je živio s majkom u Goraždu, a nakon očeve smrti, negdje krajem oktobra prošle godine, preselili su u kuću na Stupu. Ta kuća je bila jedina zaostavština od oca, kojeg je rijetko viđao.

– Dakle, novopečeni Sarajlija – reče Andrija, a Mirza klimnu potvrđno glavom uz diskretan smiješak.

* * *

Kroz žamor glasova koji se miješao sa muzikom sa radija razaznavao se Andrijin govor, povremeno zaglušen zalogajima vrućeg gulaša.

– Puls čaršije, shvataš, to je ovdje. To se ovdje opipava. A i ne samo to. Pogledaj okolo.

Mirza je razgledao oko sebe. U „Zlatnom pijetlu“ mogli su se sresti svakakvi tipovi, mahom ljudi srednjih godina ili stariji, ljudi koji su tu navraćali u prolazu ili radi obavljanja nekog posla. Restoran je bio dobro posjećen i ličio je nekad na prometno raskršće na koje su vrlo brzo stizale priče, a Andrija je lovio upravo priče, koje su se širile šapatom, diskretno i u povjerenju. Poznavao je konobare, a oni su mu uz solidnu hranu servirali i dobar dio tih neprovjerenih priča, o kojima se šuškalo, mahom nagađalo. Objasnjavao je Mirzi, između zalogaja, kako je neophodno imati doušnike, kako je uvijek na oprezu, sumnjičav i spreman da reaguje. Kako je vođen instinktom u koji je gotovo slijepo vjerovao. Tvrđio je da ima nos za te stvari. Tvrđio je da posjeduje neki naročito razvijen osjećaj da prepozna krivca, da osjeti u vazduhu kad se nešto spremi. A bio je riješen po svaku cijenu dosljedno raditi svoj posao. To je jedini pravi način, obavljanje dužnosti, to je sve - pravdao je svoju pretjeranu revnosnost. Nije to bila stvar morala ili nekih uzvišenih idea. Takve stvari nije nikad u potpunosti ni razumijevao i to ga je zbunjivalo. Mrštilo se pri samom pomenu takvih tema i s neskrivenom

odbojnošću, koja bijaše skoro ravna gađenju, odmahivao je glavom. Stvari su, po njemu mnogo jednostavnije.

– Čovjek jeste ono što radi i ono u šta vjeruje. Sve ostalo je samoobmana, laž. Karakter je ono što čovjeka čini čovjekom, shvataš! Bez karaktera, bez čvrstine u karakteru, i...i određenosti ne znaš ko si ni šta si. Ne tvrdim ja da sam najpametniji i da znam šta je najbolje, ali znam šta osjećam i zašto sam šta uradio.

Gоворио је kratко, али са видним ѝаром, прекидajuћи често свој оброк. Мирза је сједио, миран и тих. Јео је своју порцију, јваћући дugo залогаје. Нјегов смјешак се на trenutke губио па се опет враћао, али ведрина је неперестано titrala у крајевим очију.

– Zar ne misliš да се ствари некада дешавају слуčajно? – upita nakon дуže pauze.

– Kako misliš?

– Па једноставно, нађеши се у ситуацији и надвладаш ситуацијом, као стихијом, урадиши нешто тек онако spontano, без убеђења, без предумисљања. Лjudima се то често дешава, а не виде то тако. Увјек misle да су урадили нешто по svome.

Andriju to Mirzino pitanje podsjeti na nastavnikovu dijagnozu o nedostatku fantazije i pomisli da i Mirza možda vidi isto što je vidoio nastavnik srpskohrvatskog jezika. Negdje duboko u sebi tješio se da još može da vidi dječaka s šibicama, a to je bila fantazija. Negdje duboko u sebi vjerovao je u inat nastavniku da je najstvarnija stvar u njegovom životu bila jedna fantazija. A dječaka je viđao svaki put kad je bio blizu nje, ili mislio na nju. I sad, dok je sjedio s rukom isturenom preko praznog tanjira, on pomisli na nju. On je bio dječak svaki put kad je ona bila tu. Ona je govorila da voli muškost u njemu, grubost, odlučnost i svašta nešto, a on je osjećao da ona voli dječaka s šibicama. On je mogao da je vidi kroz jedinu fantaziju koja mu je bila ostala od čitave te stvarnosti koju je još mogao da napipa. Sad je čutao duboko zamišljen o tome, ne odgovarajući na Mirzino pitanje.

Kad su završili ručak, Mirza predloži da odu do njegovog stana da uzme neke stvari koje je želio držati u kancelariji. Andrija smjesta pristade, dodajući da je u stanici bilo zatišje i da je dan idealan za skitanje.

Vozili su glavnom ulicom. Andrija je nastavljao priču o sarajevskom podzemlju. Nabrajao je imena kriminalaca i nadimke po kojima su često bili poznatiji.

–Al' znaš, mnogi su u stvari izvikani, malo preuveličani, a oni najopasniji, oni pravi, oni ili su postali nedodirljivi ili nevidljivi - zaključi nezadovoljno i namršti se.

Pokazivao je gdje počinju i završavaju gradska naselja, i granice teritorija kako su ih razdijelili gradski kriminalaci. Na Alipašinom mostu mimođoše se s kolonom vojnih kamiona. S karoserije su ih posmatrahu lica srednovječnih muškaraca u raskopčanim uniformama. Podizali su tri prsta i mahali kalašnjikovima. Andrija učuta za tren.

– A i vojske je sve više – reče nakon kraće pauze i pogleda letimično u Mirzu, čiji je pogled bio uperen kroz prozor na drugu stranu. – Što je najgore, sve je više oružja na ulicama. Nekad je policija imala autoritet. Ljudi su imali respekt prema uniformi, a sad svaki džanki može da nabavi pištolj ili kalašnjikov. Znaš, čitav ovaj grad se promijenio nagore, čitava zemlja se promijenila.

Al' neke stvari se nikad ne mijenjaju, neke stvari zauvijek ostaju iste. Neke stvari nisu nikad slučajne.

Ovo posljednje izgovori tiho, više za sebe. Mirza ispusti jedno „ja“ kao uzdah žaljenja za nekim prošlim, boljim vremenima. Za trenutak kao da s tim uzdahom iščeznu i ona njegova vedrina. Na radiju zasvira neki stari hit i Andrija pojača muziku.

Zaustavili su se pred omanjom prizemnom kućom, zaklonjenom redom veša ukočenog od mraza. Desetak minuta kasnije Mirza se pojavi s crnom sportskom torbom i krenuše nazad.

Kancelarija je u međuvremenu postala još tamnija i uža. Zaklonjen zelenkastom sjenom napola navučene zavjese Andrija je radoznalo posmatrao kako Mirza iz crne torbe vadi stvari i slaže ih po stolu. Gledao je s čuđenjem u malu gipsanu figuru Bude i mesingani mastionik ukrašen šarama u kojem je stajala bočica s tintom i pero za pisanje kakvo se koristilo prije više od sto godina. Rasporedjivao je te stvari po ladicama i po stolu s onim istim staloženim i pažljivim pokretima kojima je ranije tog jutra skinuo i presavio mantil. Djelovao je odsutan i potpuno zaokupljen, kao da obavlja

nekakav ritual. Kad završi, nasloni se u stolicu i stade lupkati prstima o drveni naslon za ruke. Okrenu se prema Andriji i uhvati izraz čuđenja na njegovom licu.

– Potrebno je da se čovjek i na poslu osjeća opušteno kao i kod kuće. Dobro je imati neke stvarčice koje nemaju veze sa poslom, koje podsjećaju na dom.

– Da, da, u svakom slučaju – potvrди Andrija i dalje pomalo zbumjen.

Zazvoni telefon na Andrijinom stolu. Razgovarao je s nekim dugo, skoro dvadeset minuta. Sve vrijeme motrio je radoznalo Mirzine lagane nečujne pokrete. Mrmljaо je u slušalicu "mhm, naravno" i povremeno se smijao, kratko i odsječno. Kad završi, odahnu jedanput glasno, kao da ga je taj dugi razgovor zamorio i ustade.

– Na gornjoj polici su slučajevi i dosije koji su još uvijek aktivni, pod istragom, a dolje su oni završeni – reče i stade pored Mirze nadvirujući se nad dosije koji je prelistavao.

Telefon na Andrijinom stolu ponovo zazvoni. Andrija podiže slušalicu, a po licu mu se momentalno razli vedrina i sali se u glas koji postade zatupljujuće blag i mek.

– Ti si! – reče veselo i okrenu se u stolici.

Gledo je kroz prozor i mrmljao u slušalicu još tiše nego maločas. Sivilo januarskog dana polako je prekrivala reska tama koja je najavljivala mraz. Svjetla grada nicala su u daljinu i postajala gušća. Dvadesetak minuta kasnije glas u slušalici utihnu. Andrija se okrenu prema Mirzi, promrlja: „vidimo se sutra“ i izade.

Noć je pretvarala grad u kolone crnih tetragona koji svjetlucaju po jedva vidljivim rubovima. Kroz zgusnut smog propadavale su rijetke pahuljice. Andrija je vozio polako. Nije žurio kući. Živio je sam i većinu vremena je provodio izvan kuće, po restoranima, kafanama ili ponekad vozajući se besciljno gradom. A grad, mada namršten i užurban, prizivao ga je da ostane. Volio je taj grad, odgovaro bi ako bi ga neko pitao. Vjerovatno bi i dodao, poput mnogih Sarajlja, da je imao dušu i neku posebnu čar. A već duže vrijeme činio mu se nekako sumoran, kao bolesnik što u strahu sluti da ga tih razjeda neka opaka bolest. Odvrnu muziku jače. Točkovi su se kotrljali ravnomjerno slijedeći rijeku auta. Ulice su se nizale jedan za drugom, a Andriju najednom kao jeza prože nada da će u nekoj od njih ugledati

dječaka sa šibicama. Na promrzloj betonskoj kori sivih zgrada bile su zapisane uspomene jedne mladosti, a on ih je čitao kao grafite, u neredu, jedne preko drugih.

Ponedjeljak

Inspektor Hadžić je imao najduži staž u stanici ne računajući načelnika i već nekoliko puta je to naglasio razgovarajući tog jutra s Mirzom. Nije krio svoje iznenađenje Mirzinim dolaskom, koji je nazvao iznenadnim pojačanjem, ali koji je u svakom slučaju bio dobro došao. Sjedio je za Andrijinim stolom i srkao jutarnju kafu. Bio je čovjek s neobično dubokim glasom, kao da govori iz bačve, što je savršeno pristajalo njegovoj pojavi. Visoki zalisci i splet bora pri krajevima očiju iznad velikog mesnatog nosa odavali su lice čovjeka koji je tek načeo pedesetu. Nosio je masivni sat s metalnom narukvicom na desnoj ruci i držao glavu malo povijenu naprijed. Fildžan s kafom nije odmicao od velikih gustih brkova ispod kojih se, kao ispod čekinjaste nadstrešnice,

jedva nazirala donja usna. Nešto u njegovom držanju i nastupu podsjećalo je Mirzu na načelnika. Ponajviše je to bila fizionomija prilično krupnog čovjeka sa povelikom, skoro nesrazmjernom glavom i s trbuhom koji je padao preko pantalona. Hadžić je odmjeravao Mirzu prelazeći hitro pogledom preko predmeta na njegovom stolu. Ispitivao je o stvarima o kojima su ga i drugi ispitivali, a Mirza je odgovarao spremno, ujednačenim glasom, kao da ponavlja napamet naučen tekst. Njihov razgovor je postajao sve manje živ. Činilo se da su obojica bili zasićeni s nekoliko rečenica koje razmijeniše u početku. Hadžić bi povremeno izgovorio „ja, ja“ nakon što bi srknuo kafu ili završio neko unutrašnje razmišljanje.

Andrija je kasnio već više od petnaest minuta i Hadžić je postajao nestrpljiv. Njegovom nestrpljenju nisu nimalo godili nježni, usporeni Mirzini pokreti kojima je listao stranicu po stranicu dosijea, kao da su bile načinjene od porecelana, ili kojim skloni pramen kose s čela. Stade kraj prozora i ponovo pogleda krajičkom oka na sat.

– Sinoć je bio srpski Božić. Da nije mali đe zaglavio? – promrlja ispod debelih brkova.

– Možda. Nije mi pominjao nikakvo slavlje, nisam stekao utisak da slavi.

Hadžić je čutao nekoliko trenutaka pa nastavi.

– Ja, mnogi to ne pominju al' ipak se sinoć dobro zapucalo. Pogotovo gore na Trebeviću i dolje kod tebe, prema Ilidži.

Mirza ne reče ništa. Upisivao je nešto u svoju bilježnicu. Hadžić je gledao na ulicu kroz zaprljan prozor.

– Znaš šta – reče nakon što se iznenada odmače od prozora i zabaci sako preko ramena – reci malom da navrati do mene kad stigne.

U tom trenu čuše glasove u hodniku. Prepoznaše Andrijin. Drugi je bio ženski glas koji se piskutavo smijao. Otvoriše se vrata i u sobu uđe Andrija u pratnji oniže žene prijatnog i veselog izgleda. Bila je izrazita crnka s naglašenim mrkim obrvama i gustom, kao gar, crnom kosom uplatenom u punđu. Duga vunena tunika stegnuta u struku naglašavala je njene izražene bokove. Stade kraj Andrije i pogleda u Hadžića pa potom u Mirzu, ne skidajući široki osmijeh s lica.

– Oooo, brko, vratio si se! – viknu Andrija i potapša Hadžića po stomaku.

Hadžić zabrunda nešto nerazumljivo ispod gustih brkova i potom se osmjeahu jagodicama, koje iskočiše na njegovom okruglom licu. Povuče ga blago u kraj, rekavši da ga čeka već pola sata i da trebaju razgovarati.

Andrija se otrže i zagrli jednom rukom crnku, a drugom pokaza na Mirzu, koji je i dalje sjedio u svojoj stolici gledajući ih preko ramena. – Ovo je naš novi kolega. Čuveni inspektor Mirza iz Goražda, strah i trepet za sarajevske barabe i kriminalce – reče smijuljeći se šeretski – a ovo je gospođa Senka, mis naše stanice, inače naša sekretarica koju dosad nisi imao čast da upoznaš.

Mirza poskoči sa stolice i stade naspram nje. Osmjeahu se ne skidajući pogled sa Senkinih krupnih crnih očiju, koje su svijetlike kao da se i same smiju. Rukovaše se. Mirza se pritom blago nakloni. Andrija primijeti kako sva njegova prefinjenost zablista u tom gracioznom naklonu. Učini mu se za tren da će poljubiti Senkinu ruku jer je zadržao malo duže. Na Senkinom tamnoputom licu zasvijetli neobično širok osmijeh. Hadžić je kašljao i izguravao Andriju svojim velikim

stomakom. Senka poželi Mirzi dobrodošlicu i pokaza rukom niz hodnik na svoju kancelariju. Mirzino lice se ozari postajući još vedrije i blaže. Gledao je u njen široki svjetlucavi osmijeh koji je još neko vrijeme stajao u uglu kraj vrata nakon što bijaše zamakla niz hodnik. Sjede nazad u stolicu i nastavi sa zapisivanjem u svoju crnu bilježnicu, ali izgledalo je sad kao da je izgubio nešto od one svoje uspavljujuće staloženosti. Djelovao je malo rasijan, ne primjećujući pramen kose koji mu je pao preko čela.

Tu Mirzinu promjenu zapazi Andrija kad se vratio negdje iza podneva. Dobro raspoloženje koje je s pola sata zakašnjenja donio tog jutra u stanicu nije ga bilo napustilo. Upade žurno u kancelariju i predloži da odu do „Zlatnog pijetla“ na ručak. Petnaestak minuta kasnije sjedili su za stolom zastrtim kariranim stolnjakom i jeli vreo gulaš. Andrija je neprestano pričao između zalogaja. Psovao je povremeno jer se gulaš sporo hladio. Neupadljivo posla jedan upitni pogled konobaru od kojeg je najčešće dobijao informacije. Mršavi pogrbljeni tip mišijeg lica odmahnu diskretno glavom ne prilazeći im. Pričao je o razgovoru s Hadžićem koji je radio na

istrazi o krivotvorenju novca, pominjući slučaj s čičom kod Akademije. Andrija je cijenio Hadžića. Radili su zajedno na nekoliko slučajeva i vremenom se njihov odnos puke kolegijalnosti razvio u obostrano povjerenje. Razlog za to, objašnjavao je Andrija, bila je neumoljivost s kojom su pristupali svakom slučaju. Hadžić nije krio simpatije za mladog i robusnog Andriju, mada ga je neprestano, na pomalo potcjennjavački način, podsjećao da je dosta mlađi i da treba još puno da uči od starijih. To gledanje s visine, ponekad zajedljivo, nije smetalo Andriji jer je osjećao da je Hadžić ipak najviše volio da sarađuje s njim. Ponesen nekom unutrašnjom žurbom kao vihorom, pričao je malo nepovezano, započinjući novu anegdotu, a da prethodno ne bi završio ono o čemu je govorio. Mirza je jedva uspijevalo da ga prati, ali je uhvatilo dio o Hadžićevoj istrazi koja je tapkala u mjestu i da se možda uskoro sprema sveobuhvatna racija na preprodavce deviza, ali da se Hadžić nije radovao tome jer takve informacije obično procure i od svega toga obično ne bude ništa.

– Zidovi imaju uši, vjeruj mi. Malo šta ostane skriveno. Rezultat svega bude par sitnih riba i baksuzi koji se

zateknu u trgovini za vrijeme racije i izgube nešto malo ušteđevine.

Mirza klimnu potvrđno glacom. Sjedili su još neko vrijeme nakon što završiše s jelom. Andrija je pričao o nekom Hadžićevom doušniku, koji je nestao, i reče da ga taj slučaj podsjeća na neki film koji je davno gledao, ali nije mogao da se sjeti naslova. Začuta na tren i zagleda se pravo u Mirzu između dimova koje je otpuhivao preko stola. Krajevi očiju su se smiješili lukavo. Mirza uhvati taj pogled i nagovještaj nekog indiskretnog pitanja u njemu.

- A Senka? – upita Andrija bez okolišanja.
- Senka, pa...priyatna osoba, malo smo razgovarali, ja...
- zamuca Mirza ipak zatečen Andrijinim pitanjem.

Andrijin osmijeh razli se zadovoljno i sa simpatijom preko cijelog lica. Mirza ne reče ništa, a oči mu poprimiše vanredan sjaj. Išli su pješke nazad u stanicu, ne progovarajući.

U stanici im načelnik vojnički kratko saopšti da su upravo javili o pucnjavi u kafiću "Plejaut" i da ima ranjenih. Okrenuše se kao po komandi i uskoro su se probijali kolima kroz gradsku gužvu. Kafić „Plejaut“ je bio na Bjelavama, u blizini Studentskog doma. Mreža

uskih strmih ulica obavijala se oko stambene četvorospratnice u čijem je prizemlju bio kafić. Dvoje policijskih kola i jedan vatrogasni kamion zaklanjali su ulaz. Golf smrskanog vjetrobrana s izbušenim vratima stajao je poprijeko na cesti. Vrata s vozačeve strane su bila širom otvorena. Prilazeći odlučnim koracima Andrija spazi sasušenu krvavu mrlju na asfaltu. Primaće se vratima kafića raznesenim eksplozijom. Gazio je pažljivo po srćama što ležahu rasute svud okolo. Na fasadi oko vrata crnile su se rupe od gelera kao prazne očne duplje. Neka žena je vikala sa trećeg sprata i psovala, a stariji prosijed čovjek ju je nasilu gurao nazad u stan. Mirza je skupljao čaure s trotoara i stavljao ih u kesicu. Iz kafića izađoše vatrogasci i rekoše u prolazu da nije ni bilo požara. Andrija je razgledao sav taj prizor. Priđe jednom od pozornika koji je stajao kraj smrskanih ulaznih vrata.

- Đe vozač?
- U bolnici.
- Jeste li uzeli izjave očevideća? – upita ga.
- Jesmo, samo dvoje. Ovi u kafani nisu ništa vidjeli. Jedan student, slučajno je naišao i žena iz one kuće preko

puta – pokaza rukom na kuću udaljenu više od pedeset metara.

– Čuli su eksploziju i zatim pucnjavu iz više oružja i još jedna kola koja su nestala dole niz ulicu. Student je preskočio onu živicu tamo i bacio se na zemlju. Nije stigao mnogo da vidi. U kafani je bilo svega troje i tvrde da ovo nema nikakve veze s kafanom, da se sve desilo vani. Njihove izjave se poklapaju s ovim drugima.

Priđe Mirza noseći u ruci kesicu sa čahurama.

– Tamo na uglu zgrade ima petnaestak čaura, izgleda kao kalašnjikov, a ovuda ispred su pištolske, devet milimetara i sedam šezdeset dva.

– Tetejac, a? Pravi obračun. Ovo iza je vjerovatno uradila kašikara.

– Jeste – potvrди Mirza i pokaza mu kesicu u kojoj je bio osigurač ručne bombe.

– Svaka čast, oko sokolovo – reče Andrija i uđe u kafić.

Unutrašnjost nije bila pretjerano oštećena osim nekoliko rupa na zidu i bezbroj sitnih komadića stakla prosutih po stolovima i podu.

– Ko je vlasnik? – upita kad izađe.

– Ahmet Govedarica.

Andrija odmahnu glavom kriveći usne. Ime mu nije bilo poznato. Žena s trećeg sprata ponovo izade na balkon. Vikala je iz svega glasa psujući sve odreda, nazivajući ih bandom lopovskom, nesposobnjakovićima i šonjama. Sijedi čovjek se rva s njom, ali ona se otrgnu i zavitla papuču preko njegovog ramena. Papuča pade pored Mirze i svi se trgoše. Jedan od pozornika zagalami na ženu, prijeteći da će se popeti gore ako se ne smiri, a ona poče da se beči i plazi jezik. Gomila okupljena na trotoaru preko puta nasmija se glasno. Odjeknuše aplauz i zvižduci. Jedan od pozornika ih je ljutito opominjaо da se utišaju i raziđu, ali gomila se samo zbijala negodujući i dobacujući pozorniku. Andrija pogleda prema ženi i vidje da na svim balkonima i prozorima izviruju ljudske glave.

– To Sabiha, tako! Reci ti njima – vikali su iz gomile i smijali se uživajući u predstavi.

Pozornik je bezuspješno rastjerivao ljude. Mirza upita hoće li čekati tehničare ili da odu do bolnice, a Andrija pogleda oko sebe i opsova tiho vidno uzrujan.

– Kakav cirkus – promrlja i uputi se prema kolima.

– Bježite, a nikogovići?! Baš vas briga. Svi ste vi isti, čuvate guzice političarima, a nas ko jebe! Kurve policijske! – Nakon posljednje riječi pljunu sočno, što još jednom izazva ovacije, smijeh i zvižduke iz gomile. Žena zgrabi žuti plastični lavor i pljusnu iz njega vodu po ulici. Dobar dio te vode pade po Andriji i on pobjesni u trenu. Iz gomile se zaori smijeh još jače. Mirza priđe Andriji i zagrli ga. Pokušavo je da ga smiri, otresajući kapi s ramena. Gurao ga je prema kolima dok je Andrija grdio ženu prijeteći prstom preko Mirzinog ramena. Sjedoše u kola i uputiše se prema bolnici. Andrija je vozio vidno uzrujan i bijesan. Tokom vožnje Mirza je slušao njegovo škriputanje zubima i tiho režanje.

Vozač golfa je bio smješten na intezivnoj njezi i doktor im ne dozvoli da ga posjete. Reče da je teško ranjen, bez svijesti i da je izgubio dosta krvi. Ne usuđujem se davati prognoze - dodade pomalo odsutno i potom ode. Dade im jaknu koju su pronašli u golfu pored ranjenika i u njoj pronađoše ličnu kartu. U stanici provjeriše identitet ranjenog.

– Vladimir Savić, klinac – reče Mirza. – Dvadesetjedna godina, čist ko suza, iz Hrasnog. Gdje dođe Hrasno?

Andrija mu objasni na brzinu dok je telefonirao saobraćajnom da provjeri ime vlasnika auta.

– Urošević, Danilo Urošević. Safeta Spahića 22, to je na Dolac mali. Ajdemo.

Andrija je čutao sve vrijeme i pažljivo je osmatrao obje strane ulice kojom su vozili, kao da se nadao da će ugledati nekoga. Raspoloženje i razgovorljivost od jutros bijahu skoro potpuno iščezli. Vozio je brzo, pretičući druga auta i prebacujući se vješto iz trake u traku. Parkiraše se ispred broja 22.

– Osmi sprat. Najbolje je da ti ideš stepenicama, ja ču liftom. Ne propuštaj nikoga – reče Andrija i zatvori vrata lifta.

Dok se zaustavljao na svakom spratu i zavirivao u duguljaste polutamne hodnike pomisli da je sve bilo pomalo nepomišljeno i da ga je zatekla brzina kojom je Andrija srljaо s odluke na odluku. Podsjeti ga to na način kako je brzo srkao gulaš u „Zlatnom Pijetlu“. Sad je bilo kasno. Na šestom spratu začu prigušenu lupu i treskanje koje je dopiralo negdje odozgo. Izvuče pištolj iz futrole i potrča. Lako je preskakao po dva stepenika svojim dugim nogama. Gurnu vrata koja su razdvajala stepenište od

hodnika i ugleda u polutami dvije siluete kako udaraju nogama čovjeka na zemlji, koji se branio i pokušavao da ustane. Jedan od dvojice zamahnu palicom prema glavi.

– Stoj! Milicija! – viknu Mirza iz sveg glasa i opali jednom iznad glava one dvojice.

U uskom hodniku pucanj odjeknu kao eksplozija. Osjeti zaglušujući pritisak u ušima. Dvojica u crnim jaknama ukopaše se u mjestu. Onaj što bijaše zamahnuo palicom, spusti polako ruku, ne ispuštajući palicu. Gledali su netremice u njega, a Mirza se polako primicao s uperenim pištoljem. Pucanj i buka u hodniku izmamiše ostale stanare van. Izvirivali iza poluodškrinutih vrata. Mirza se primicao oprezno, korak po korak. Zujanje u ušima nadjačavalo je žamor. Slatkaski miris baruta zagolica ga po nosu. Trudio se da razazna u polutami lica one dvojice koji su i dalje stajali nepomično.

– Ne miči se! Baci tu palicu i okreni se prema zidu s rukama iznad glave! Čuješ šta govorim!? – reče oštro.

Dvije tamne siluete stajale su mirno gledajući u Mirzu. Neko od stanara upita šta se dešava. Mirza viknu da se vrate u stanove i zaključaju vrata. Zagrmi još jednom na onu dvojicu, ali oni samo nijemo razmijeniše

poglede. S nekih desetak koraka udaljenosti mogao je da vidi da su preko lica nosili crne kape s prorezima za oči. Čovjek na podu zastenja pokušavajući da dođe do daha. Mirza baci brz pogled na njega i vidje da je čovjek na zemlji bio Andrija. Hroptao je i kašljao, pokušavajući da se prevrne na stomak. Obuze ga bijes. Ljudi s crnim kapama su stajali mirno motreći Mirzu. Iza te prividne mirnoće krila se prijetnja i mučno iščekivanje na njegov pogrešan pokret.

– Ej, kakva je to tamo galama? – razliježe se kreštav ženski glas s kraja hodnika.

Mirza zaurla još jednom da uđu u stanove. Osjećao je kako ga obuzima nervозa. Pomisli još jednom kako je ovo bilo nepromišljeno. Primicao se i dalje oprezno, pazeći da ne priđe previše blizu. Slaba svjetlost dopirala je kroz odškrinuta vrata lifta, rasijecajući prostor između njega i maskiranih napadača. Jedan dio svjetlosti padao je preko Andrijinog ramena, dijela glave i male barice krvi koja je rasla na pločicama. Ležao je presamićen držeći se za stomak. Mirza je još bio zadihan od trčanja uz stepenice i trudio se da obuzda vlastito dahtanje. Osjećao je kako se graške znoja slivaju niz čelo i

kako mu dlanovi postaju klizavi. Stezao je dršku "berete". Zrak u hodniku, težak i nabijen divljim, pulsirao je režećim gnjevom. Između dubokih uzdisaja čuo je vlastito srce kako teško tuče. A oni su stajali mirno. Proguta pljuvačku. Ni kad je viknuo po treći put, nisu se pomjerili. Koraknu u stranu i dotače nehotično zvono jednog stana. Duboki pseći lavež zagrmi iza vrata i on se trže. Jedan od dvojice napadača hitnu palicu, a drugi otvorи vrata lifta i šmugnu unutra. Mirza spazi krajičkom oka kad palica poletje prema njemu i izmače se, ali teška željezna poluga pogodi ga u rame i on ispusti pištolj. Sagnu se hitro i podiže oružje, ali i onaj drugi već bijaše u liftu. Potrča prema stepenicama pokušavajući da ih sustigne. Na polovini stepeništa sjeti se Andrije, koji je i dalje ležao na podu. Predomisli se i krenu nazad. Dok je pomagao Andriji da se uspravi, vidje da mu je čitava jedna strana lica bila oblivena krvlju. Andrija je teturao i stenjao bolno, ali bio je priseban. Neki od stanara pridoše oprezno. Ženski glas zavrišta kad vidje curke krvi kako bujaju niz Andrijino čelo. Muški glas povika da treba zvati hitnu pomoć. Začas u hodniku nastade pravi metež i bruhanje glasova s kojima se mijesao lavež, koji je

dopirao iza vrata. A Mirzi je zujalo u ušima i činilo mu se kao da taj žamor dopire iz susjedne zgrade. Andrija je pokušavao nešto da kaže, ali samo je stenjao i siktao.

– Polako, druže, ti sad ideš u bolnicu. Zaboravi na onu dvojicu.

* * *

– Zar vi niste, kolega, bili ovdje prije manje od sat vremena, zdravi i čitavi? – upita glas koji je dolazio iza zasljepljujućeg svjetla lampe.

Andrija nešto promrmlja ležeći na stolu. Osjećao je nečije ruke kako ga blago pritiskaju po rebrima i po čelu. Bijaše to onaj isti doktor s kojim su razgovarali o ranjeniku s Bjelava. Andrija pokuša da ustane, ali ga doktor uhvati za rame i naredi mu da leži. Vidio je nejasno bijele ženske podlaktice kako se pomjeraju iznad glave dodajući instrumente doktoru.

– Neko vam je razbio glavu iznad desnog oka. Ovo treba da se zašije. Plašim se, mladiću, da ste doživjeli lakši potres mozga i treba da ostanete do sutra u bolnici. Imate i modrice po rebrima, ali čini mi se da ništa nije

slomljeno. U svakom slučaju, moraćemo napraviti rendgenski snimak da budemo sigurni. Da li me čujete?

Andrija klimnu potvrđno glavom i napravi bolnu grimasu. Vidje vrh igle s kojeg sleti jedna kapljica i uskoro tupi osjećaj obamrlosti tkiva razli se oko oka i po čelu. Doktor je vješto zašivao rascječenu kožu i pritom izgovarao imena instrumenata koje mu je dodavala sestra.

– Šta je s onim malim što je stigao danas? – upita Andrija.

– Šta je s njim? He, vi očigledno imate prečih stvari na umu nego svoje vlastito zdravlje. Mogu vam samo reći da mu je gore nego vama. Onaj visoki što je bio danas sa vama čeka pred vratima i hoće da razgovara. Pamet u glavu, mladiću, ništa ne može biti preče nego vaše zdravlje. Manite se razgovora, potreban vam je odmor.

Doktor završi zašivanje i ode. U ordinaciju uđe Mirza.

– Ej, kako je?

– Kako izgledam?

– Izgledaš kao jedan od onih Tajsonovih protivnika.

Andrija se nasmija i zastenja.

– Boli me ovdje kad se nasmijem – pokaza rukom sa strane.

– Šta se desilo gore?

– To bih i ja volio da znam. Neko me je propisno odvalio čuskijom u glavu kad pridoh vratima. Nisam vidio lica. Poslije se ne sjećam.

– Ja sam te zatekao na zemlji baš kad je jedan od njih zamahnuo pajserom da ti razbije glavu. Nisi ni mogao vidjeti lica, nosili su kape s prorezima za oči. K'o nindže.

– Čini mi se da sam čuo pucanj.

– Dobro ti se čini, ja sam pucao, ali pobjegoše. Da ne zaboravim, maločas sam razgovarao s načelnikom. Imaš pozdrave iz stanice. Doktor reče da treba da se odmaraš, pa ja sad odoh. Vidimo se sutra.

Mirza krenu i kad bijaše kod vrata, Andrija ga zovnu.

– Šta bi s onom adresom u Hrasnom?

– Ništa zasad. Već više od godinu nije na toj adresi.

U sobu uđe medicinska sestra i poče požurivati Mirzu.

– Snimanje je pomjereno za sutra, sad ćemo vas prebaciti u drugu sobu – reče neobično oštrim glasom.

Desni kapak bio je otekao i Andrija je mogao da gleda samo na lijevo oko. Vidje da je sestra bila njegovih godina ili mlađa. Reče da se zove Lejla. Smjestiše ga u krevet do prozora u sobi u kojoj su već ležala dva pacijenta. Ležao je mirno i gledao kroz veliko prozorsko okno kako obrisi zgrada u daljini polako gube oštrinu stapajući se s prvim sumrakom. Svetla se popališe i gradska tama postade treperava. Mislio je na Azru. Polako je tonuo u san, udaljavajući se sve više od tog sivog i promrzlog januarskog ponedjeljka.

Snijeg

Negdje krajem januara pade prvi snijeg. Padao je dugo, skoro puna tri dana bez prestanka i ulice brzo izgubiše prepoznatljive konture pod gustom prhutavom bjelinom. Zgrtači snijega pravili su male duguljaste zidove od sleđenih nanosa, koji su neprestano rasli, i sa tih nanosa djeca su promrzlim prstima otkidala vrhove i pravila grudve. Taj prvi snijeg su donijeli vjetrovi s juga, noseći sa sobom i nešto malo topline, ali ona još prvog dana iščeznu, pa je oštra hladnoća pretvarala sad te slojeve snijega u uglačane bijele kore.

– Zaždi ovo, jarane, k'o za olimpijadu, a meni prošle sedmice maznuše zimske gume iz garaže – žalio se takstista pokušavajući da drži pravac na klizavoj cesti. -

A sad se moram snalazit s ovim ljetnim kako znam i umijem. A i one su očelavile, nisu više ni za tački. Jel' dirnem kočnicu, odma slalom, k'o onaj Slovenac. Da me čopi murija, bilo bi veselo. A, šta ti veliš jarane?

Andrija ne reče ništa. Pogleda kroz prozor i vidje da su stigli. Reče taksisti da stane i plati mu. Azra je te večeri imala koncert u „Oazi“ i žurio je da stigne na početak. „Oaza“ je bila preuređen podrum oronule petospratnice s ulazom na kraju strmih dvorišnih stepenica. Gurnu vrata. Talas vrelog vazduha pomiješanog s gustim dimom i zavijajućim tonovima električne gitare, zapljasnu ga, topeći kristale golomrazice s lica. Tražio je pogledom Azru među licima zbijenim na maloj improvizovanoj bini sasvim na drugom kraju. Svirao je neki drugi bend. Pomisli da je ipak stigao na vrijeme. Stade za šank i naruči viski, upitavši šankeristu za Azrin bend. Nije isprva mogao da se sjeti imena benda, ali kad pomenu Damira, kojeg su poznavali skoro svi prisutni, šankerista mu pokaza na sto u ugлу kraj malih metalnih vrata s rezervacijom. Crveni baron – ponovi u sebi i nasmija se što nije mogao da zapamti tako jednostavno i pamtljivo ime. Zapali

cigaretu dok je promatrao svijet u kafani, koja je zapravo bila neka vrsta džez kluba, u kojoj su mahom svirali amaterski bendovi, mladi entuzijasti i poneki provjereni muzikant. Rijetko ko je od ljudi koji su redovno posjećivali „Oazu“ to mjesto zapravo zvao po imenu. „Oaza“ je bila mnogo poznatija kao džez klub, iako se tu većinom svirao rok. Prostor od svega nekoliko kvadrata ispred minijature bine predstavljao je plesni podijum. Na njemu se ritmično uvijalo i poskakivalo malo žensko društvo. Prostorija je imala prilično nizak svod, ukrašen hijeroglifima i crtežima egipatskih hramova. Sad su se jedva nazirali kroz gustu plavičastu vatu dima ovlaš zaljepljenu za žućkasti malter. Andrija pogleda na sat. Metalna crna vrata se otvoriše i prvi se pojavi Damir. Obradova se kad ugleda Andriju, mahnu i izgubi se ponovo iza vrata. Malo kasnije pojavi se Azra u smeđim kožnim pantalonama i bijeloj košulji s bogatim kitnjastim rukavima, koji su sakrivali sitne bijele ruke. Bila je to njena uobičajena garderoba za nastup. Objesi se Andriji oko vrata vidno razdragana. Protrlja kosu i pređe jedanput nježno prstima preko ožiljka iznad desnog oka.

– Skoro se i ne primjećuje – reče i poljubi ga.

Andrija se sjeti kako je ona zapravo voljela njegove ožiljke i smatrala ih izrazom neke divlje muževnosti.

- Kad nastupate?
- Kasnije, ima još jedna grupa prije nas. Neki Zeničani.
- Prilično je krcato.

Azra razgleda mnoštvo svijeta zbijenog u manje grupice, zauzete razgovorom i ispijanjem crnog piva, koje se u „Oazi“ točilo u kriglama.

– Nije loše, zna biti i gore – reče mašući nekome na drugom kraju lokalca.

Damir se vrati sa još jednim mladićem čije lice bijaše ispijeno i koji se osmjehvao nekako stidljivo, skrivajući žute zube. Sjedoše za sto. Malo kasnije pridruži im se i crnokosa Elma. Andrija je isprva ne prepozna jer je sad imala kratku svijetlosmeđu kosu. Sjedila je pored Damira, a on je pričao vic. Smijali su se. Damir je znao na stotine viceva, i uvijek nalazio nove. Andrija je ponekad mislio da je neke od tih viceva sam izmišljao. Osim toga „Oaza“ je bila njegov drugi dom i tu se osjećao kao domaćin. Zvuk električne gitare zamijenio je sad ubrzan ritam bubnjeva i prigušeno tutnjanje bas-gitare. Damir ne propusti da primijeti, dok je pričao vic, kako je bubnjar

odlično radio svoj posao. Pogleda u Andriju pa potom ožiljak iznad oka, koji je još bio svježi i roskast.

– Jesi li to uštop’o tramvaj glavom? – upita, a ostali prsnuše u smijeh.

Andrija odmahnu glavom i reče da je to bio trolejbus. Azra se pobuni i udari Damira u rame. Damir mahnu konobaru.

– Viski za najtvrdju glavu u Sarajevu.
Nazdraviše.

Damir zagrli momka s ispijenim licem koji je sve vrijeme čutao i diskretno se smješkao.

– A ovo je drug Stevo, sa šarmantnim osmijehom Monalize. Novi član našeg benda.

Stevo klimnu glavom na to predstavljanje i iskezi se pokazujući zapuštene zube. Andrija podiže čašu. Nazdraviše. Primijeti da je Stevo nazdravljaо s čašom u kojoj je bila prozirna tekućina nalik na vodu i upita ga šta pije.

– Nije voda, ako na to misliš, već votka. Prije nego je postao basista u Crvenom Baronu, Stevo se bavio atletikom. Njegova omiljena disciplina bila je skok s

votkom – umiješa se Damir ne dopuštajući Stevi da odgovori na pitanje.

Svi se nasmijaše. Stevo se jedva vidno zarumeni, uvlačeći stidljivo glavu u uska ramena. Andrija pogleda u Azru. Volio je način na koji se smijala. Uvijek ga je veselio njen osmijeh, koji bi prosto eksplodirao na licu i razlio se neobuzdanim drhtajima po čitavom tijelu. Temperatura je rasla. A ona se rashlađivala lepezom od sandalovine. Nosila ju je specijalno za takve prilike. Djelovala je malo nervozno. Andrija je steže za ruku i namignu joj, a ona ga poljubi jednom kratko, nestrpljivo, zabadajući mu nokte u butine. Elma je nešto govorila Damiru unoseći mu se u lice. Damir je odmahivao glavom. Odnekud iz gomile dotetura neki debeljko i stade kraj njihovog stola.

- Nastupate za pet minuta – reče i nestade u gomili.
- Mala, jesi li spremna? – okrenu se prema Azri. Azra ustade sa stolice i namignu Andriji.

Andrija krenu za njima. Probi se u prvi red, odakle je mogao da ih vidi. Plesačice s malog podijuma su se odmarale. Zasviraše. Bila je to jedna od starijih Damirovih pjesama, koja je započinjala kratkom solo

dionicom na saksofonu. Andrija je gledao kako se Azrini obrazi grče i kako joj na vratu iskaču žile dok je svirala. Bila je potpuno zanesena, naginjući se čas naprijed čas nazad, skoro sasvim sklopljenih očiju. Andrija je gledao njene bijele prste kako spretno preskaču preko sjajnih, mesinganih tipki proizvodeći mnoštvo prodornih, rašpastih tonova. Napetost i prednastupna trema bili su sasvim iščezli, ali sad ih je osjećao Andrija. Sviranja saksofona izgledalo mu je naročito naporno i preteško za njeno krhko tijelo. Plašio se da ne pogriješi, da se sasvim ne izgubi ili možda sruši od vrućine i naprezanja koje je sviranje iziskivalo. A koncert je tekao savršeno. Akordi melodije su se smjenjivali u harmoničnom nizu nošeni ritmom bubnjeva. Završili su prvu pjesmu i publika ih nagradi aplauzom. Započeše drugu, pa zatim i treću. Andrija je i dalje stajao na istom mjestu. Plesačice ponovo zaposjedoše skučeni prostor pred binom i nastaviše svoje izvijanje. Pridruži im se grupa mladića i jedan čića, koji je čas čačkao nos, čas oponašao pticu, usput mameći smijeh i aplauze. Uskoro na plesnom podijumu postade pretjesno i Andrija odluči da se vrati za sto. Pogleda na sat pa potom prema vratima. Iznad mnoštva glava

ugleda Mirzu kako se napreže da u polutami razazna poznata lica. Andrija je insistirao da dođe jer je Azra želila da ga upozna. Andrija joj je pričao o svom novom kolegi, posebno o onome neodređenom i neuhvatljivom „nešto“ što je kao oreol lebdilo oko njega. Nakon događaja u hodniku, Andrijina simpatija prema tom dugajliji vedrog lica prerasla je u osjećaj iskrenog priateljstva. Isprva je ta simpatija bila nekako s rezervom i s nevjericom. Sudio je o njemu prebrzo i mislio je kasnije da su tako mnogi radili, odbacujući ga kao kakav dosadan i jeftin roman. Mirzina vedrina i spokojnost, i blagost u nastupu, u načinu na koji je govorio i uopšte u čitavoj njegovoj pojavi, djelovale su mu isprva usiljene i neprirodne, ali ubrzo je shvatio da je to zapravo bila ograničenost njegovih predrasuda, zbog kojih nije uspijevalo da poveže takve osobine sa inspektorskim poslom. Više puta je prekorio samog sebe zbog toga. Nije u prvi mah prepoznao u njemu odlučnost, robusnost i žilavost koju je zahtijevao posao inspektora, a koju je on cijenio više nego bilo šta drugo. Sad je naslućivao je da se ispod te pitome i na trenutke zatupljene spoljašnosti nalazio kvalitet koji on zapravo nije u potpunosti ni

razumijevao. Čovjek uči dok je živ – pravdao se sebi, misleći često na nastavnika srpskohrvatskog i tu prokletu fantaziju. Najviše je zamjerao sebi što u pogledu Mirze nije vjerovao svom instinktu, koji ga upozoravao da ne sudi prebrzo o njemu. Sjeti se s osjećanjem krivice i stida, koji su bili u njemu poput neke sramotne izrasline na duši, kako je čak pomislio da će mu Mirza biti na teretu. Te misli su mu se vrzmale po glavi dok je gledao njegovu vitku, malo pogrbljenu figuru kako se strpljivo probija kroz gužvu, umoljavajući uljudno polupijane goste da ga propuste.

– Ipak si stigao. Već sam pomislio da si se predomislio ili da te je snijeg negdje usput zavijao.

– Ovo drugo zamalo da se desi – reče Mirza skidajući mantil prekriven tankim slojem snijega. Rukovaše se. Andrija osjeti kako mu prsti bijahu promrzli.

– Je li počelo? – upita gledajući prema orkestru koji je svirao.

– Maloprije, nisi puno propustio. Šta pićeš?
Mirza se za trenutak dvoumio i odluči se za čaj.

– Čaj!? – viknu Andrija ne skrivajući zajedljivu porugu u glasu.

– Rum sa čajem za gospodina ovdje i dva viskija – prodera se.

Mirza sjede za sto i protrlja ruke pokušavajući da ih zagrije. Razgledao je prostoriju skoro potpuno zakrčenu gostima.

– Ne izgleda loše ovaj podrum. Kako glava?

– Odlično. Zapravo nikad bolje. Kao da su mi se neke stvari tek sad razbistrike.

Mirza se nasmiješi.

– Nemoj da ti pređe u naviku – reče. – Ima jednostavnijih načina da ...

– Znam, ali izgleda da kod mene ti jednostavniji ne pale.

Konobar spusti piće na sto. Opojni miris šipkovog čaja s rumom popuni prostor između njih. Andrija zapali cigaru. Mirza je srkao čaj i ispitivao o Crvenom Baronu. On, kao ni Andrija, nije bio ljubitelj džeza, ali nije se osjećao poput uljeza u mjestu kakvo je bilo „Oaza“. Kao da je već na samim vratima udahnuo opuštenu atmosferu kluba. Ćaskali su uz piće i muziku, koja je postajala sve življia. Andrija se raspitivao o poslu i o istrazi koju bijahu započeli na Bjelavama.

– Onaj mali Vladimir nije preživio, a Uroševića smo provjerili. Taj je direktor neke trgovinske firme i u to vrijeme bio je na Kipru, tačnije, živi tamo s porodicom već više od pola godine. Tamo imaju predstavništvo. Tvrdi da nikada nije čuo za ovog malog iz Hrasnog i da je auto ukradeno. Sve u svemu ništa. Slijepa ulica. Ona dvojica su imali rukavice, nikakvih otisaka na pajseru. Hadžić je provjerio firmu, ili bolje rečeno pokušao da provjeri, ali ni tu nije bilo ništa.

– Kako misliš pokušao?

– Firma nije naša. Registrovana je na Kipru, a imaju poslovna predstavništva u Rumuniji. Jedna od onih bjelosvjetskih firmi, znaš i sam, previše komplikovano i za finansijske inspektore. Uglavnom, nemamo ništa za čim bismo tragali. Taj Urošević možda djeluje sumnjiv, ali već odavno nije bio u Sarajevu i zvanično je čist k'o suza.

Andrija slegnu rezignirano ramenima i povuče dim.

– Ko živi u njegovom stanu?

– Niko. Punica navrati jednom nedeljno da obiđe stan, zalije cvijeće i tako to. Razgovaro sam s njom.

- Ko je razgovarao s Uroševićem?
- Ja, telefonom. Tip tvrdi da nema pojma o čemu pričam. Možda govori istinu, možda se pravi blesav. Ja nemam osnove da zahtijevam izručenje radi saslušanja, osim toga vjerovatno ima i njihov pasoš.
- Šta je sa adresom u Hrasnom? – bio je uporan Andrija.
- To je stan ujaka tog malog, koji reče da ga nije vidio već godinu dana. Mislio je da je mali u inostranstvu. Izbačen je iz tri škole. Nije bio poznat. Vjerujem da većina s kojima se družio izbjegavaju svaki susret s nama, a neki su i u kartotekama. Osim toga ne vidim način da povežem pucnjavu ispred „Plejauta“ i onog što se desilo u zgradi kod tog Uroševića. Možda i ne postoji nikakva veza. Pomišljao sam da smo slučajno nabasali na obijače stana baš kad su se spremali da provale. Što se te dvojice tiče, mi, Andrija, ganjamо duhove u crnom, s crnim maskama.
- Jeste li pretresli stan tog Uroševića? Možda su došli po nešto u stanu, možda nešto bitno.
- Možda, ali Hamo neće ni da čuje za pretres, barem ne na osnovu ovog što mi imamao.

– Mirza, ono nisu bili obični provalnici koji kradu videorekordere, kasetofone i takve stvari.

– Znam, imao sam priliku da se lično uvjerim da nisu sitna ulična bagra. Nije ih prepao ni pištolj, ni pucanj. I mene su bili napali. Malo je nedestojalao da i ja dobijem krevet na Koševu, odmah do tebe i desetak kopči na glavi. Moj je utisak da su profesionalci i da vjerovatno rade za nekoga. Ali stan nije provaljen i sve je u stanu, tvrdi punica. Možda uopšte nisu bili tu zbog Uroševićevog stana.

– Šta je sa ostalim stanarima?

– Niko ništa nije čuo, ni video dok se nismo nas dvojica pojavili.

Zaori se aplauz. Crveni Baron je svirao svoju petu pjesmu. Bila je to jedna od novijih, koja se jako dopala publici. Sjedeći za stolom Andrija i Mirza nisu mogli vidjeti binu od mase zbijenih tijela, ali su osjećali u zraku opšte ushićenje i adrenalin, koji je podgrijavao ionako vreo vazduh. Damir je bubnjao neku prilično komplikovanu i dinamičnu dionicu.

– Ovi tvoji su prilično popularni ovdje. Ja sam malo drugačije zamišljao džez koncert i džez muziku – reče Mirza naginjući se preko stola.

Andrija potvrđi osmijehom u kojem se dao nazreti trag ponosa. Izgasi cigaru i pogleda u svoju čašu. Mahnu konobaru koji je manevrisao spretno s pretrpanom tacnom iznad glave. Mirza je insistirao da plati sljedeću rundu. Andrija pristade. Osjećao je težinu alkohola u glavi kako se razliva po tijelu, osjećajući istovremeno blagu obamrlost udova. I same misli su postajale sve teže. Otkidale su se poput suvih listova i padale negdje ispod te težine, slažući se uvijek na jedno te isto mjesto. Razmišljaо je nekoliko trenutaka potpuno odsutan i gluv za svu buku instrumenata i mnoštva glasova. Mirza je radoznalo promatrao ljude kako časkaju, ispijaju pivo, dovikuju jedni drugima nešto uz smijeh. Skrenu pogled prema Andriji i primijeti njegovu odsutnost.

– Hej, zaboravi sad to.

– Koje?

– To što se desilo na Dolac mali i tu istragu. Vjeruj mi, uradio sam sve što sam mogao za ovo kratko vrijeme, ali jednostavno nema ništa. Ne znam kud dalje da krenem.

Znam da ti ovaj slučaj doživljavaš pomalo lično, ali moj ti je savjet da to ne primaš k srcu. Ne na takav način. Desilo se, šta ćeš. Takav nam je posao. Uostalom, sam ćeš se uvjeriti kad dođeš u ponedjeljak. Dolaziš u ponedjeljak, zar ne?

Andrija klimnu potvrđno glavom.

– Možda je ipak samo slučajnost, koincidencija. Te se stvari dešavaju. Pričao sam s Hadžićem o tome i s načelnikom...

– S načelnikom?! – prekide ga Andrija s izrazom čuđenja i radoznalog iščekivanja.

– Da i s njim. Pa, načelnik i nije bio previše razgovorljiv, barem ne taj dan, ali Hadžić takođe misli da je ipak možda bila slučajnost. Čak mi je ispričao jedan slučaj kad je uhapsio provalnika kojeg su zatekli u stanu, a zapravo su stigli na pogrešnu adresu. Trebali su saopštiti nekoj porodici smrtni slučaj, ali kolega koji je bio s njim je pogrešno pročitao adresu.

Andrija se nasmija. Znao je dobro taj slučaj o kojem su pisale novine i koji je Hadžić mjesecima kasnije prepričavao svakome.

– U pravu si, ja možda to sve previše lično doživljavam. Ja nemam taj,...taj profesionalni odnos. To su mi i drugi prebacivali. Previše revnosten, previše predan poslu, kao da ništa na svijetu ne postoji osim proganjanja lopova. Sve ja to znam, ali... - odmahivao je Andrija nemoćno glavom. – Takav sam. Zato i radim ovaj posao. Možda je to naivno, možda idealistički, nazovi kako hoćeš, ali ja ne znam bolje ni drugačije. Za mene postoje dva svijeta, svijet reda i zakona i svijet nereda i bezakonja, u kojem prevaranti otimaju, kradu, pljačkaju, siluju.....ja,....ja vjerujem u zakon. Red mora da postoji, i granica između to dvoje se zna. To je k'o k'o pravda i neprevada, shvataš. Kad ne bih vjerovao i kad ne bih više razlikovao lažova od poštenog čovjeka, onda ne bih više ni radio ovo,... ne znam.

Konobar donese piće i pokupi nekoliko praznih čaša sa stola. Andrija napravi pauzu i zapali cigaretu. S druge strane stola ugleda Mirzine plave oči kako ga gledaju preko ruba čaše ispunjene žućkastom tekućinom. Smiješio se blago, gotovo snishodljivo blago.

– Ti jesi pravi idealista i to mi se sviđa kod tebe – reče i iskezi se – vrsta koja izumire. Pravi čovjek za ovaj posao?

Andrija se zamisli za tren i progovori nešto tišim glasom koji je dopirao iz dalekog ali snažnog sjećanja.

– Znaš moj pokojni stari je bio u crkvenom odboru. Nije on bio pravi pop, ali uvijek mi je tuvio u glavu o božijem i zemaljskom redu. Meni je to dvoje uvijek bilo nekako isto, taj božiji red je za mene ovaj zemaljski. Uvijek me je lično pogađala nepravda, uvijek sam mrzio preprednjake i siledžije. U školi sam se tukao za druge, branio slabije, razvađao. Čitav život sam bio kao neki pajkan. To je valjda to, čovjek se rodi da bude nešto.

Mirza podiže svoju čašu.

– Pa da nazdravimo redu i zakonu i nama, skromnim i odvažnim borcima za isti – reče i sasu ostatak viskija u grlo.

– Živjeli mi!

– Živjeli!

– Ne radi se samo o ovome slučaju – nastavi Andrija nadovezujući se na misao koja ostade nedorečena u tom nazdravljanju. – Taj osjećaj me i sad progoni. Sjećaš se onog čiće što je poginuo kraj Akademije?

Mirza je za trenutak rovio po sjećanju ispreturanom viskijem i pokušavao da se sjeti čiće.

– Onaj jadnik što su ga oni dileri gurnuli pod kola nakon što su mu uvalili bezvrijedne falsifikovane dinare. Pričao sam ti jednom za ručkom u „Zlatnom pjetlu“, sjećaš se?

Mirza klimnu potvrđno glavom.

– Samo kad pomislim na to i na slične slučajeve. Bagra i ološ uzimaju sve više maha u ovom gradu, a ispaštaju najslabiji. Pored sve svoje muke, ljudi k'o taj čiča moraju da budu žrtve takvih lešinara. A gdje smo mi? Sjećaš se one žene, one ludače što me je zalila vodom na Bjelavama? Najžalosnije je što osjećam da je u pravu. Osjećam da smo iznevjerili ljude. I sebe, ne samo druge. Koga mi štitimo kad se više ni sami ne osjećamo sigurno. Ovaj grad je poludio i čitava ova zemlja. Sve je otišlo u kurac.

– Tu si u pravu.

– Nekad me grize savjest i mislim unazad i prebrojavam šta smo sve uradili. Ništa posebno. Hvatamo male ribe, a one velike izmiču i ne znam više ni gdje se kriju, ni gdje da ih tražim. Stvari polako izmiču kontroli, to je sigurno. Obuzima me muka i bijes. Jednom ču im zagorčati život, i pamtiće me dugo. Ja vjerujem u

ovo – tu se lupi kažiprstom po nosu – i u svoju intuiciju. Možda si u pravu, možda smo ovaj put slučajno naletjeli na onu dvojicu, ali nešto mi govori da smo naletjeli na nešto veliko. Naići će opet nešto, neki trag, neki signal, imam predosjećaj. Siguran sam. Previše toga se dešava da bi sve ostalo tako tajno i skriveno. S božjom pomoći, zagorčaću im život sljedeći put. Pamtiće oni mene.

Mirza je gledao netremice u Andrijino lice, a ono je kako u treperavoj polutami postalo zažareno prijetećim sjajem, skoro svirepo. Govorio je ovo posljednje u zanosu, u nesalomivoj rezolutnosti, što je trijumfalno iskrila u njegovim očima. Iskapi svoju čašu zabacivši naglo glavu. Njihov razgovor tekao je kao odvojen nevidljivim i debelim zidom od ostatka kafane i ljudi koji su i dalje cupkali i bacakali se u ritmu muzike. Koncert se bližio kraju, ali svi su vikali uglas tražeći da odsviraju još jednu pjesmu.

„Bis, bis, hoćemo još!“ orilo se klubom.

Andrija ustade naglo. Propinjao se na vrhove prstiju, pokušavajući da vidi Azru na bini. Njeno lice bilo je neuhvatljivo od gustog granja ruku koje se se povijale.

Mirza je stajao do njega i uprkos svojoj visini, ni on nije mogao da ih jasno vidi.

– Ovo će izgleda još da potraje – nagnu se prema Andriji kriveći usta jer je morao gotovo da viče da bi ga Andrija čuo.

– Obično to tako bude u „Oazi“ – reče Andrija prisjetivši se ranijih nastupa.

Završti praznom čašom dajući znak konobaru da žele još jednu turu pića. Sjede nazad u stolicu, a Mirza krenu da se probija do klozeta. Činio je to sporo, strpljivo, pazeći da ne nagazi koga. Vrati se nakon pet minuta. Ugleda na stolu natočenu čašu i izvi vjedama popravljujući nahajno rukom razbarušenu kosu.

– Ti bogami ne odustaješ dok nas ne iznesu odavde. Šta ti je rekao doktor? Smiješ li piti?

– Valjda smijem, vidjećemo posle ove ture. Viski i pajser u glavu su potrebni ljudima kao ja da se ponekad prenu iz stvarnosti i pridruže se ovom veselom narodu. Pogledaj ih. Bezbrižni i veseli. To je neka umjetnost koju ja još nisam savladao. Za to treba kratko pamćenje ili neka prolazna amnezija koja čovjeku dolazi po potrebi. Ja to ne umijem. Ja...

– Ti rješavaš probleme svijeta, bdiš pripravan i spreman da pritekneš u pomoć slabima, k'o oni junaci iz stripova.

– E, baš tako. Ja se tebi divim. Ta tvoja smirenost, flegmatičnost, spokojstvo, obuzetost nekim...nekim bizarnim, tričavim stvarima, kao ono tvoje pero za pisanje....i šta ja znam,... Odakle ti to? Kako uspijevaš da budeš nedirnut svim ovim što se dešava oko tebe? Ja ponekad ne mogu da spavam, vjeruješ?

Mirza se osmjejnu blagonaklono. Njegovo lice izranjalo je svjetlige i prozirnije iza magličastih kolutova duvanskog dima.

– Ja sam odavno digao ruke od toga da nešto mora da postoji i da ja moram to da znam. Zakon i red, to dvoje prihvatom. Neke stvari postoje, tu se slažem na neki način, ali kad čovjek počne da razmišlja o tome, kad zatrebe ispod površine, sve je to relativno, baš kao što onaj Jevrejin reče. Ti si možda idealista, ja sam definitivno skeptik. Zato, valjda, mogu i da se distanciram od ovog posla i stvari koje viđam i doživljavam. Ima neko pametniji ko to bolje zna, mislim, sve to zajedno. Neko ko bolje vidi i dalje vidi. Što se

mene tiče, ništa ne mora da bude onako kako ja to poznajem ili vjerujem.

– Reci mi, otkuda ti u ovom poslu?

– Eh, to i nije neka naročita priča. Ponajviše za ljubav ocu.

– Čekaj, zar nisi rekao da se niste viđali?

– Nismo živjeli zajedno otkad su se bili razišli on i stara, ali imali smo neki kontakt, dovoljno da utiče na mene da postanem ovo što jesam. On je bio milicioner, djed mi je bio žandar u onoj prvoj Jugi pa sam ja najviše za ljubav ocu nastavio tu porodičnu tradiciju. Škola mi je išla od ruke, dobre ocjene i brzo sam dogurao do inspektorskog posla, tako da sam ja zapravo najuspješniji pajkan u familiji.

– Zar nisi imao nekih drugih želja, ambicija?

– Jesam, ali nije mi žao što je ovako ispalo. Ne osjećam sa kao da živim nečiji tuđi život, ako na to misliš. Ovo je samo posao, a čovjek mora nešto da radi. Ja sam nekad želio da postanem pjesnik. I sad ponekad napišem neku...

– Pjesnik! – viknu Andrija kao da se obradova. – Pa da, pjesnik. K'o Jesenjin. Šal, razbarušena kosa i tako to, a? Sad znam, od prvog dana kad te je Hamo doveo u

kancelariju, podsjećao si me na nekog ili na nešto. Prvo sam mislio da si zалutao u stanicu, ali sad kad reče, ... da, to je to, pjesnik. Samo nisam mogao da se sjetim. E, pa živio, pjesniče!

Kucnuše se čašama. Andrija izvuče cigaretu i ovlaži vrh, smiješeći se i dalje zadovoljno, kao da bijaše razriješio neku zavrzlamu. Nije ni primijetio da je Crveni Baron konačno odsvirao svoju posljednju pjesmu te večeri i da je sad u kafani postalo malo tiše. Jedan dio gostiju već bijaše otišao. Azra, Damir, Stevo s licem isposnika i pjevač, kojeg su zvali Stef sjedoše za sto. Andrija predstavi Mirzu ne propustivši da kaže da je između ostalog bio i pjesnik. Mirza se osmjeхnu skromno, skoro sramežljivo. Azra je nešto ispitivala Mirzu s izrazom prijatnog iznenađenja. Stef se izgubi negdje, a na njegovo mjesto sjede Elma. Damir je brisao znoj sa čela. Djelovao je potpuno iscrpljen, ali nije krio zadovoljstvo zbog uspješnog koncerta.

- Odlično je bilo, majstore – viknu Andrija i potapša ga po ramenu.
- Mala je bila sjajna večeras – reče Damir i namignu Azri, a ona se osmjeхnu vrteći glavom.

– Ti nisi normalan. Hej, on nije normalan! – vikala je. – Produžio si sve pjesme za pet minuta.

Damir sleže ramenima, priznajući zadovoljno krivicu.

– Ej, ljudi su došli da vide koncert, dali smo im koncert, jel' tako Stevo majstori? – uzvrati Damir i zagrli Stevu, koji se skupi poput lista mimoze i sasvim nestade u tom zagrljaju poput sjene.

Mirza reče da nije ljubitelj baš takve vrste muzike, ali da mu se večeras jako dopalo u klubu.

– Eto vidiš, mala - nadoveza se Damir – kad Crveni Baron drži koncert i narodnjaci počnu da slušaju džez. To je ono što nedostaje ovom gradu. Malo više osjećaja i sluha za prave stvari, prava prilika i nadasve suptilnost stila.

– Ne slušajte ga ljudi, uvijek ovako filozofira poslije koncerta – dobaci Azra rashlađujući se neprekidno lepezom.

– Nije to obično filozofiranje – pravdao se Damir – ovo su bitne stvari. Džez je još jedini muzički pravac koji je sačuvao izvornost i ostao nezaprljan kojekakvim kombinovanjem raznih stilova, a sve zarad komercijale i....i zarade. Ostati čist i dosljedan svom ubjedjenju i

ukusu upravo čini stil, a imati stila, to je danas, priznaćete, najteže.

Svi se složiše oko ove posljedne tvrdnje, mada se po Damirovom licu i gestikulacijama nije moglo suditi koliko je bio ozbiljan, a koliko se šalio.

– A ipak narodnjaci u velikom stilu osvajaju publiku, zar nije tako? – reče Andrija naglašavajući "u velikom stilu".

Damir sleže rezignirano ramenima i eksira svoj vinjak.

– Tako je – reče Damir. – Zato se ovaj klub i zove „Oaza“.

Mirza predloži još jednu rundu pića na njegov račun što ostali spremno prihvatiše.

– Pjesnik sa stilom, i to je danas rijetkost. Živio pjesnik i vinjak! – viknu Damir i podiže čašu i nazdraviše uz smijeh.

„Oaza“ se polako praznila. Uskoro su bili posljednji gosti. Mirza prvi ustade i pozdravi se sa svima. Okljevao je, kao da se pravdao što ide, naklonio se nekoliko puta ponavljujući da mu je bilo jako priyatno i da će sigurno opet doći kada budu nastupali. Zaogrnu

svoj šal i nestade iza vrata. Damir, Elma, Azra i Andrija napustiše klub posljednji, ostavljajući još samo umorne konobare, koji su slagali stolice i skupljali čaše. Rastali su se na raskršću. Andrija i Azra nastaviše duž ulice. Snijeg je sipao još žešće i puste ulice bijahu potpuno prekrivene debelim škripitavim sagom. Činilo se da rastu i postaju šire i prostranije. Pod uličnim svjetiljkama pahulje su izgledale deblje i moglo se vidjeti kako naglo mijenjaju pravac, bježeći od rijetkih naleta vjetra koji je dolazio s Trebevića. Azra je isprva bila pričljiva. Reče da je Mirza zaista neobična pojava i da ga je zamišljala sasvim drugačije. Upita s nevjericom da li je zaista pisao pjesme ili je to bila Andrijina šala, a Andrija reče da ni sam nije znao do večeras i da će zatražiti neku njegovu pjesmu kad se vide na poslu. Ubrzo hladnoća i umor nadvladaše u njima. Išli su dio puta čutke, polako, zagrljeni, s bijelim nanosom snijega na ramenima. Andrija zaustavi taksi i uskoro su svlačili garderobu u Azrinom stanu. Srušiše se u krevet i zaspase. Andriji su s prvim snom dolazili komadi njegovog razgovora s Mirzom i Azrin smijeh, što je u snu podsjećao na udaljenu zvonjavu praporaca, ali ubrzo potpuno iščezoše. Januarski snijeg, koji se noću

pretvarao u vijavici, zasipao je prozor spavaće sobe
lijepići sitne kristalne ukrase po staklu.

Zlatar

Kad je tog jutra stigao u stanicu, Andrija zateče inspektora Malovića, Hadžića i Mulalića sa još dvojicom kako stoje na kraju hodnika, gdje je bilo proširenje na kojem se hodnik račvao i jednim krakom vodio do soba za saslušavanje, a drugim do načelnikove kancelarije. Nešto su živo diskutovali, mlatarajući rukama i upadajući jedni drugima u riječ. Andrija nije poznavao dvojicu što su stajali s njima. Bili su u odijelima, s kravatama, Hadžićevih godina. Andrija pomisli da su bili iz sudstva, vjerovatno tužioc, koji su navratili da pokupe

neki materijal. Navraćali su povremeno u stanicu i uglavnom završavali kod načelnika u kancelariji. Koračao je hodnikom polako, kao da provjerava da li je sve ostalo nepromijenjeno za protekle dvije sedmice dok je bio odsutan. Proviri u svoju kancelariju nadajući se da će tu zadesiti Mirzu, ali u kancelariji nije bilo nikoga. Produži dalje niz hodnik. Društvo na kraju hodnika je bilo zaokupljeno raspravom i nisu ga primjećivali. Nije mogao izbjegći da čuje dijelove njihove rasprave o politici, tačnije o nekoj maratonskoj sjednici u parlamentu.

– Ja samo tvrdim da to što je rečeno nisu bile prazne riječi, eto vidite šta je bilo u Hrvatskoj. Pola gradova sravnjeno sa zemljom – vikao je Mulalić mašući novinama i gutajući krajeve riječi. Bio je, po običaju, zaduhan.

– Ma ajde bogati, kakve su to gluposti. To je prećerivanje. U Hrvatskoj jeste bilo razaranja, ali uostalom, taj rat je sad završen – odmahivao je Malović glavom.

– Jeste, ali kako? Osim toga, nije bitno. Radi se o nama...

– Da, upravo, radi se o nama. Zar sutra da i mi doživimo istu sudbinu? Pa jeste li čuli šta je onaj rekao....mislim, stvarno ne pristaje jednom političaru, pogotovo ne u ovakvoj situaciji. Njihovo je da sjednu i da se dogovore... - nadovezao se jedan od dvojice novih.

– Šta se imaju više dogovarati? To sve ide o našem trošku. Pola zemlje je ili na minimalcu ili na čekanju, dokle tako....

– Nemojte tako, kolega, neki dogovor se mora postići – bio je uporan „tužilac“.

– Na stranu sve to, ali ja mislim da mnogima od tih guzonja odgovara upravo ovakva situacija. Jeste li čitali juče u Novostima....

– Ma kakve Novosti,

– Šta kakve Novosti?

– To što novine danas pišu, pa to je čista propaganda. Svaka stranka ima....

– A šta danas više nije propaganda?

– Bogami, svako vodu na svoju vodenicu tjera – dodade Hadžić smijuljeći se prepredenjački, kao da potpaljuje ionako delikatnu situaciju.

– Polako ljudi, ovo je ponekad mnogo komplikovanija igra nego što se to prikazuje i predstavlja u javnosti – smirivao je situaciju drugi od dvojice iz suda.

– Jeste li vi svjesni šta se tamo događa? – zabrunda Hadžić ispod gustih debelih brkova koji su padali kao slap preko usana.

– Gdje tamo?

– Pa tamo, u parlamentu. Zar vi stvarno vjerujete da ono nečemu vodi? Ja čisto sumnjam da će ove stranke i ova vlada da se dogovore o bilo čemu. Eto vidjećete. Daj bože da nisam u pravu, ali čisto sumnjam....sve je to zamajavanje, sviranje kurcu, da izvinu gospoda iz suda.

– Nijesmo mi za demokratije, niti je demokratija za nas – umiješa se ponovo Malović uvlačeći svoj volovski vrat u ramena.

– E, vala je i one vlasti bilo dosta. Da su čemu valjali, ne bi mi sad stajali ovdje i... i ovako disku.....ooooo! Pa gle ko se nama vratio! – uzviknu Mulalić, koji se sve vrijeme propinjao na prste kao da se trudio da nadoknadi manjak u visini spram ostalih.

Svi se okrenuše i ugledaše Andriju na svega nekoliko koraka. Andrija se nasmija i otpozdravi.

– Mali, pa ti si ipak živ – protrese ga Hadžić svojom mesnatom, orijaškom rukom, a brkovi mu se neznatno razvukoše nagovještavajući smiješak.

– Živ, nego šta nego živ – reče Andrija. – Šta ste se to na politiku dali, zar nema šta da se radi?

– Viđe li ti malog, počeo k’o načelnik – dobaci Malović cereći se.

– Ja, dvije sedmice se izležava i onda dođe da pametuje. Kako glava? – upita ga Hadžić.

– Bolje nego ikad.

– Znao sam ja da tebi treba neka radikalna terapija.

Ostali se nasmijaše na ovu Hadžićevu primjedbu, uključujući i onu dvojicu iz suda, koji su radoznalo odmjeravali Andriju. Mulalić im ukratko objasni ko je Andrija i šta se bilo desilo s njim. Na kraju hodnika pojavi se načelnik Hamo. Gegao se sporo kao valjak, zabacujući noge u hodu, kao da opkoračuje neke nevidljive prepreke. Stade kraj Andrije i odmjeri ga jedanput dobro, zadržavajući pogled na ožiljku iznad oka.

– Dobro izgledaš – reče šagrenskim glasom.

– Dobro se i osjećam – dodade Andrija.

Hamo klimnu glavom i skrenu pogled na dvojicu iz suda koji su očito čekali načelnika. Pozdraviše se i načelnik im pokaza na svoju kancelariju. Ostali se razidoše. Hadžić isprati Andriju do njegove kancelarije. Prepričavao mu je pojedine detalje istrage koju je vodio Mirza, a na kojoj mu je Hadžić pomagao. Ponavljao je manje više ono što je Andrija već znao, uključujući i anegdotu od prije nekoliko godina, kad je slučajno uhapsio obijača stana zadesivši se greškom na krivoj adresi. Andrija reče da mu je sve to jasno i da priču o hapšenju provalnika zna napamet, kao i svi u stanici.

– Hej mali, nemoj da si takav. To je dobra priča, i novine su pisale o tome. Uostalom, budi uvjeren da smo uradili sve što smo mogli, ali neke stvari nekad ne idu pa ne idu, jebi ga. Što se mene tiče, slučaj nije okončan. Poteg'o sam sve svoje kanale, nebi li šta gdje procurilo, al' zasad ništa. Ako šta bude, ti ćeš prvi saznati.

Andrija ga potapša po ramenu zahvaljujući se i priupita ga usput kako je porodica i gdje je bio Mirza.

– Dobro su, slušaju gazdu, samo ja više nemam pojma ko je gazda. A Mirza. Ne znam. Danas kasni, šta li. Dobar je momak. Malo čudan, na svoju ruku, al' to se nekima

ovdje sviđa – namignu smijuljeći se zagonetno brkovima i ode.

Andrija je isprćao pogledom njegovu glomaznu siluetu, pokušavajući da dokuči čemu taj zagonetni smiješak. Sjede za sto i pregleda ladice. Sve je bilo netaknuto od onog ponedjeljka kad su bili otišli na Bjelave. Razgrnu zavjesu i pogleda kroz prozor. Ulica koja je razdvajala stanicu od zgrade školske uprave izgledala je sad nekako uža od silnog snijega koji je napado tih dana. Automobili su klizili polako, svirali nervozno prolaznicima koji su pretrčavali ulicu, posrćući i kližući se po utabanom snijegu. Sa streha i niz oluke visile su ledenice dugačke i po lakat. Andrija se muvao neko vrijeme po kancelariji i šetkao uzduž, kao da je želio da premjeri udaljenost od vrata do stola. Najzad sjede i otvori fascikl u kojem je bio slučaj Plejaut. Listao je stranu po stranu čitajući zapise koje je napravio Mirza. Sadržaj telefonskog razgovora i nalazi labaratorije bili su naknadno ubaćeni na kraju. Pokušavao je da pronađe neki propušteni detalj, neku sitnicu, naizgled beznačajnu što je možda ostala nezapažena. Vraćao se nazad, na već pročitane strane i upoređivao ih s nekim drugim.

Povremeno bi podigao pogled s listova što ležahu rasuti po stolu i protrljao bi oči pokušavajući da se sjeti nekog detalja koji nije bio pomenut u izvještajima i zapisnicima i onda bi iznova počinjao da čita. Vrijeme je odmicalo. Pogleda na sat, a sat je pokazivao podne. Osjeti glad. U tom trenu na vratima se pojavi Mirza. Pozdravi veselo s vrata skidajući mantil i otresajući snijeg sa čizama.

– Jesi li jeo? – upita Andrija.

– Ne, nisam.

– Onda nemoj skidati mantil, idemo do „pijetla“.

Mirza pogleda na sat i iznenadi se kad vidje da je bilo već podne.

– Šta je s tobom? Jesi li prespavao?

– Ne, morao sam nešto da obavim – reče i obuče ponovo mantil.

„Zlatni Pijetao“ bio je poluprazan. Andrija je bio pomalo razočaran kad vidje da nije bilo njegovog konobara. Momak koji ga je zamjenjvao reče da je bolestan. Spusti dva tanjira iz kojih se pušila smećkasta tekućina i ode. Jeli su i razgovarali o poslu. Mirza ukratko ispriča kako mu je tog jutra nestao sat dok se

vozio tramvajem. Sumnjaо je na neke klince džeparoše, ali bilo je prekasno kad je primijetio da sata nema.

– Sat? S ruke?

– Ne, obično ga nosim u vanjskom džepu mantila.

Andrija odmahnu podsmješljivo glavom i srknu iz tanjira.

– Prijatelju, ovo je Bosna, glavni grad Sarajevo. Kad se voziš tramvajem, u vanjskom džepu nosiš samo poziv za rezervu - promrmlja između zalogaja.

Raspitivao se o vremenu dok je bio odsutan. Saznade da se ništa bitno nije dešavalо i da je zapravo njegov slučaj bio glavna tema razgovora u stanici. Mirza je još bio pod dojmom koncertа u „Oazi“ i reče kako je razmišljaо da kupi neke ploče poznatih džezi muzičara. Daću ti ja moje, ionako ih nikad ne slušam – ponudi Andrija.

Pola sata kasnije bili su ponovo u kancelariji. Začu se kucanje i vrata sobe se otvorиše. Uđe Senka. Vodila je neku ženu ispod ruke. Žena je bila skoro za glavu viša od nje, duge kose ofarbane u plavo. Nosila je vunenu kapu koja joj je zaklanjala dio čela i velike sunčane naočare. Stajala je za tren na vratima oklijevajući, kao da se

premišlja. Senka je povuče i reče joj da se ne boji. Mirza, kad ču Senkin glas, prekide kucanje i ustade. Žena u dugoj astraganskoj bundi sa zatamnjениm naočarima hodala je nesigurno, gledajući čas u Mirzu čas u Andriju. Gledala je bojažljivo u pod, oborene glave. Popravi rukom naočare, a ruka joj zadrhta i ona je brzo zavuče u džep bunde. Andrija primijeti da je bila silno uzbudjena i potresena.

– Ovo su inspektor Pezer i inspektor Kolar. Njima možete slobodno sve reći – reče Senka i dovuče ženu do sredine kancelarije.

Andrija ustade i priđe bliže. Pokušavao je da nazre njene oči iza zatamnjениh stakala.

– Ova gospođa želi da prijavi slučaj – reče Senka i pogleda značajno u Andriju.

– Izvolite, uđite – reče Andrija i ponudi ženi stolicu.

– Sjedite. O čemu se radi?

Žena je stajala kao ukopana, gledajući u stolicu kojom je ponudio Andrija. Okretala je glavu u stranu pokušavajući da izbjegne Andrijin uporni pogled, kao da se stidi nečega. Andrija pogleda u Senku i zamoli je da

donese čašu vode i šolju kafe. Senka klimnu glavom i vrati se brzo noseći vodu na tacni.

– Kafa stiže za pet minuta – reče i udalji se.
– Sjedite slobodno, gospodo. Nemojte se ustručavati – reče Mirza svojim blagim glasom koji je sad bio još blaži i mekši i dodirnu je ovlaš po ramenu.

Žena se trže i pogleda u njega, kao da ga tek sad spazi. Okrenu se najednom oko sebe, kao da će izaći, i zavrти glavom. Djelovala je sasvim izgubljeno. Zatetura se i krenu da padne, ali Andrija je uhvati za ruku i privuče bliže stolicu. Žena sjede i klonu nemoćno, ispuštajući dug šištar dah. Sjedila je nekoliko trenutaka podbočivši se laktom o naslon za ruke i držeći se za čelo.

– Je li vam dobro? Hoćete li vode? – upita Mirza.

Žena zatrese odrično glavom. Gledala je u pod ispred sebe ne skidajući ruku s čela. Andrija primijeti da su joj ruke bile odnjegovane i da je nosila krupno prstenje s velikim šarenim kamenjem na obje ruke. Na nogama je imala čizme kakve su se mogle kupiti u najelegantnijim buticima i koje su koštale polovinu inspektorske plate. Mirza primače svoju stolicu i sjede pored žene.

– Ako vam je vruće, možete skinuti bundu. Sad će Senka s kafom.

Žena ne reče ništa. Sjedila je i dalje mirno zureći u pod ispred sebe. Oko njenih čizama pravila se mala barica otopljenog snijega.

– Ja se izvinjavam – reče drhtavim glasom.

– Nemate se na čemu izvinjavati, gospođo. Evo stigla je i kafa. Kako vam možemo pomoći? Senka reče da želite da prijavite slučaj.

Žena klimnu potvrđno glavom i uze šoljicu. Ruka joj se tresla i izgledalo je kao da će svaki tren ispustiti šoljicu.

– O čemu se radi? Recite slobodno. Mi smo tu da vam pomognemo.

Ćutala je nekoliko trenutaka dvoumeći se da li da počne.

– On me je pretukao – reče i zajeca pružajući nazad Andriji šolju s kafom.

– Ko vas je pretukao?

Žena je jecala i jedva nekako izgovori kroz plač "On"

- Smirite se, gospođo. Ovdje ste na sigurnom. Kažite, ko je on?
- Nigdje ja nisam sigurna – reče s mukom i briznu još jače u plač.

Podiže glavu i pogleda pravo u Andriju očima zabreklim od suza. Ispod lijevog oka imala je veliku tamnoplavu modricu i nekoliko ogrebotina na sljepoočnici. Suze su joj se slivale niz obraze ostavljajući uske crne tragove od šminke. Andrijino lice postade najednom tamno. Oči mu utonuše dublje ispod obrva, a glas postade dubok i režeći. Trudio se da prikrije svoj gnjev koji je kuljao žilama. Osjeti kako mu najednom postade vruće. Skide sako i primače se ženi. Posmatrao je njeno lice. Imala je trideset pet, trideste šest godina, ali lica odnjegovanog i prekrivenog debelim slojem pudera. Nekoliko uvojaka padalo je preko čela i naglašenih jagodičnih kostiju. Uprkos modrici i od suza zakrvavljenim očima bila je lijepa

- Kako se zovete?
- Jasna
- Jasna.....kako još?
- Jasna Alispahić.

– Recite, ko vas je tukao. Kako se zove?

Okljevala je nekoliko trenutaka brišući suze što su nezadrživo navirale i onda najednom to uplakano lice, koje se grčilo i krivilo u jecajima, poprimi neki odlučan, gotovo razjaren izgled iz kojeg je navirala mržnja.

– Omer Rožaja – procijedi škrgućući zubima.

Pričala je bez prestanka. Jasna Alispahić je bila godinama ljubavnica Omera Rožaje. Bila je jedna od onih djevojaka iz provincije koje su dolazile u Sarajevo pod izgovorom studija, čvrsto riješene da ostanu i da se nikada ne vrate. Mlade ambiciozne djevojke odlučne da uspiju, a uspjeh je obično bivao određen standardima varošica iz kojih su dolazile. Ta njihova riješenost ponekad je išla predaleko i neke nisu birale sredstva kako da to postignu. Jasna Alispahić je bila jedna od tih riješenih. Vrijeme je, međutim, odmicalo, a one su u Sarajevu starile, postajale manje lijepе i privlačne, prerastajući polako u vlastitim očima veličinu rodne mahale, a istovremeno ostajući zarobljene u vlastitoj prošlosti, koja je i sama postajala anahronizam njihovih sjećanja. Bilo kako bilo, Jasna je za vrijeme boravka u prestonici imala nekoliko prolaznih avantura s nekim od

lokalnih velikana, dok nije, prije pet-šest godina, upoznala Omara Rožaju, vlasnika zlatarske radnje na Baščaršiji. Radnju je Rožaja bio naslijedio od oca, starog sarajevskog gazde, čija je familija živjela tu od pamтивјека. Nije se puno zadržavala na detaljima njihove veze, ali tvrdila je da je Rožaja bio oženjen i da je već godinama obećavao da će ostaviti ženu i uzeti nju. Kupovao joj je nakit, odjeću, pomagao joj oko stana, sređujući joj povremeno prolazne poslove. I onda, jednog dana, sve se razotkrilo. Rožaja je prestao da kupuje nakit i skupocene poklone i nipošto nije imao namjeru da se razvodi, a način na koji joj je to saopštio bio je više nego brutalan. Jasna je imala, osim modrice ispod oka i ogrebotina na sljepoočnici, masnice po rebrima i butinama, i nekoliko čvoruga na glavi. Mirza je kucao trudeći se da sustigne sve što je govorila, a gospođica Alispahić pričala je sve brže i brže, kao u nekoj grozničkoj osvetničnoj zanosa. Željela je da ga povrijedi, da užvrati udarac na najosjetljivije mjesto, a to mjesto je prema njenoj tvrdnji bio njegov posao, ili tačnije poslovi.

Rožajini poslovi bili su sumnjivi, a poslovni parteri često tajnoviti i mračni tipovi. O njima se nije smjelo

pričati, pogotovu ne Jasna, koja je počesto imala priliku da prisustvuje njihovim sastancima i da čuje njihove razgovore. Pričala je prilično nepovezano i smušeno o onome što je vidjela i o onome čega se sjećala. Većinu, odnosno sve ljude sa kojima se Rožaja sretao i koje je pominjao u njenom prisustvu, znala je samo po nadimcima. Nije pouzdano znala čime su se tačno bavili. Trudila se da bude što preciznija, ali Andriji se činilo da je dobar dio toga što je govorila bilo nagađanje. Međutim Andrija ju je pažljivo slušao predosjećajući da se iza tog nagađanja krije dosta istine. Kad su bili gotovi, u kancelariju ponovo dođe Senka.

– Odlično, baš nam ti trebaš. Ja i Mirza odosmo na teren, a ti pomozi gospodjici Alispahić. Naruči joj taksi. Gospodice – Andrija se okrenu Jasni – mislim da je najbolje da vi neko vrijeme preselite kod neke drugarice. Ostavite Senki telefon i adresu gdje vas možemo kontaktirati. Ako želite podnijeti prijavu zbog fizičkog nasilja...

– Ne – presiječe Jasna odlučno i ustade. – Vi možda mislite da sam ja....uostalom mislite kako hoćete, ali ja nisam toliko naivna i glupa. Ako ga prijavim, on će se

sigurno izvući, a nadrljaću opet ja. Rekla sam vam neke stvari o njemu i o poslovima kojima se bavi. Rekla sam vam sve što znam. Ako zaista hoćete nešto da učinite i za mene i za vas, onda ćete morati bez moje pomoći. Znate, ja sam pismena, čitam novine, čujem šta se priča po gradu i poznajem ga dobro, mnogo bolje nego što to i on sam misli. Tipovi kao on se neće uplašiti nekakve prijave za nasilje. To je njemu kao kazna za parkiranje.

Okrenu se i krenu prema vratima. Andrija je zovnu još jednom.

– Gospodice Alispahić! Sačekajte!

Ona zastade na samim vratima držeći se rukom za bravu. Pogleda Andriju pravo u oči. Andriju zbuni za trenutak potpuna promjena u toj ženi. Pogružene i prestrašene osobe, što je jecala i skrivala pogled gušeći se u vlastitim suzama više nije bilo. Pred njim je na tom lijepom licu, mirno poput spomenika, stajao izraz hladne i svirepe mržnje, koja je izvirala iz nevidljivih rana povrijeđene sujete. Zatvori vrata i ode. Hodnikom su odjekivale štikle gospodice Alispahić i uskoro sasvim utihnuše. Andrija je stajao zbumen gledajući čas u Senku čas u Mirzu. Mirza sleže ramenima.

- Omer Rožaja. Jesi li zapisao sve?
- Jesam – reče Mirza i izvuče papir iz pisaće mašine.
- Senka, provjeri ovo ime u kompjuteru i javi ako bude nešto zanimljivo. Ako Hamo bude pitao, mi smo na terenu. Ne pominji ovu Alispahićku. Važi?

Senka klimnu glavom i ode. Vozili su obalom, a zatim skrenuše u jednu bočnu ulicu. Andrijin gnjev, koji planu u njemu kad ju je ugledao bez naočara, polako se stišavao. Taj jetki osjećaj nepravde progonio ga je još od djetinjstva i javljaо se u njemu naglo, kao napad izazvan prizorima nasilja ili samim pomenom počinjene nepravde. Dolazio je poput vreline čiji je izvor bio negdje unutra, ostavljajući svu gustinu srdžbe u grudima, pa je u tim trenucima često disao duboko, ispuhujući kroz nozdrve kao bik. Ali sad je taj osjećaj bio sokro jednako brzo nestao. Vjerovatno i sam bio zaražen hladnoćom i gotovo neprijatnom smirenošću gospođice Alispahić s kojom je napustila stanicu. Mislio je brzo. Slušao je vlastitu intuiciju, a ona mu je govorila da je bio na tragu nečega velikog.

* * *

– Najbolje da ostavimo kola ovdje i prošetamo – reče Mirza kad stigoše do ulice u kojoj je bila radnja.

– Andrija, šta namjeravaš?

– Nešto mi govori da bi ovo moglo da se razvije u nešto ozbiljnije. To mi govori moj nos, zato pamet u glavu i oprezno, da ne zajebemo stvar u samom početku.

– Ona reče da se u radnji ne dešava mnogo toga. Radnja služi kao kulisa za prave poslove. Ove dvije adrese su bitne. Na jednoj živi, a druga je za poslovne sastanke, kurvanje i kocku. Ta druga je na Koševu. Kontam, najbolje da se ne eksponiramo, mislim, neka ostane u ubjeđenju da se sve odvija kako treba. Motrićemo ga, dok nešto ne iskrsne. Ako Jasna ne laže i ako je pola od onog što je rekla tačno, onda vjerovatno nećemo dugo čekati.

– U redu. Ti provjeri radnju, a ja će se malo promuvati ulicom. Ove stare kuće imaju zadnje dvorište. Vidimo se za petnestak minuta.

Radnja je bila jedna od većih i skupo opremljena. Prodavačica je imala dvadesetak godina i bila neobično rumena. Mirza je razgledao mnogobrojno zlatno prstenje i lančiće od kojih su neki bili debeli kao prst. Smješkao se

uljudno prodavačici osmatrajući krišom unutrašnjost. Izađe. Kad se vratio, Andrija je već sjedio u kolima.

– Kako izgleda?

– Jedna od boljih radnji koje sam vidio. Gomila zlata. Ništa sumnjivo. Jedna vrata, jedna prodavačica. Reče da gazda nije tu, ali da obično navraća poslijepodne, oko šest. A ti?

– Iza ugla ima prolaz dovoljno širok da može auto da prođe. Ništa sumnjivo.

– Šta sad?

– Možda je Senka iskopala nešto. Ostaviću te ispred stanice, a ja odoh do ove adrese na Koševu. Vidimo se oko šest ispred radnje, kad gazda stigne.

Oko šest sati gradska vreva na Baščaršiji je jenjavala. Kolone šetača koje su se probijale uzanim ulicama postajale su rijedje. Po niskim krovovima skupljali su se golubovi i stajali mirno, kao da broje prolaznike. Izlozi kujundžijskih radnji hvatali su posljednje odbljeske blijedih sunčevih zraka i rasipali ih po snijegu izbrazdanom bezbrojnim tragovima čizama. Miris roštilja dopirao je iz obližnje čevabdžinice. Andrija

je sjedio u kolima i čekao. Pogleda na sat. Već je bilo šest i pet. Iza ugla se pojavi Mirza. Sjede u kola i zalupi vrata.

– Evo ovako. Omer Rožaja nikad nije kažnjavan za nešto ozbiljnije osim tuče i nereda na javnom mjestu. Dva puta je bio pod istragom zbog utaje poreza, posljednji put prije godinu dana, ali ništa nisu dokazali. Radnja je na njegovo ime. Osim ove radnje, vlasnik je jednog mercedesa i kuće na Vratniku. Žena, dvoje djece. Žena radi u zlatari, he....- nasmije se – ona mala što sam je zatekao u radnji sigurno nije žena. Dalje, služio vojsku u Istri, zanat završio u Sarajevu, roditelji Salih i Zekija,...to je to otprilike. Šta si našao na Koševu?

– Ništa naročito. Stan na ime Midhat Fazilović, baš kao što Jasna reče. Ima zaseban ulaz. Izvana djeluje pristojno. Ima li šta o ovom Midhatu?

– Fazilović kažeš, hm....ništa. Penzioner, bivši radnik u gradskom prevozu. Čekaj malo.....Fazilović, nešto sam, a da....Žena se djevojački preziva Fazilović. Moguće da su njeni vlasnici stana. Nemam imena roditelja.

– Imaš li fotografiju?

– Nemam, Senka reče da nije bilo fotografije u žurnaluu.

– Bilo bi zanimljivo banuti u taj stan kad je društvo na okupu, ali opet kontam, ne ide da se zalijećemo.

– Slažem se, samo treba voditi računa da budemo neupadljivi. Zbog čega si rekao Senki da ne pominje ništa nečelniku? – okrenu se najednom prema Andriji i zagleda se u njegov profil koji se oslikavao na bočnom staklu.

Andrija nije skidao pogled s ulaza u radnju.

– Ne znaš ti njega. Hamo ne voli fantom svjedočke kao što je ova Rožajina ljubavnica, a još manje voli da čuje za moju intuiciju i moj osjećaj. Kad budemo imali nešto konkretno, onda možemo da informišemo načelnika. Sad zasad, bolje da ništa ne pominjemo, uostalom, i nemamo ništa. Bez prijave ne možemo ga čak privesti ni za fizičko nasilje. Ovo govorim iz iskustva. Zadnje što želim je razgovor s načelnikom nasamo, u njegovoј kancelariji, to jest, „saslušanje“ a i ti, kad jednom probaš, vjeruj da nećeš ponovo poželiti.

– Zar je stvarno tako zeznut?

– I još kako. Ako nanjuši da si nešto zabrljaš ili nešto zgriješio, pogotovo na svoju ruku, natjeraće te da se osjećaš sto puta krivlji. I jadniji. Kao neki prvačić, jer, nije toliko bitno to što si zabrljaš, koliko je bitno da se osjećaš

mali i jadan, pokajnički i slabiji od njega. Shvataš? Da priznaš da Hamo ima i mora da ima kontrolu, da je u pravu, da je iznad tebe. A opet je bitno i da ne poklekneš pod pritiskom. Koliko god voli priznanje da je glavni, načelnik još više mrzi da radi sa slabicima.

Andrija pogleda na sat. Bilo je već šest i petnaest. Zapali cigaru. Iz kola se mogao vidjeti ulaz u zlataru na kraju tjesnog sokaka. Ulična svjetiljka, obješena za žicu zapetu visoko iznad krovova, sjekla je pomrčinu zrnastim krugovima svjetla, ostavljajući prostor pod strehom u sjeni. U toj sjeni nazirala se pogurena figura starca koji je meo snijeg sa spuštenih čepenaka. Svjetlo u radnji utrnu. Prodavačica se mučila s bravom zaključavajući ulazna vrata. Potom se izgubi na drugom kraju sokaka. Vrijeme je odmicalo, a niko nije dolazio u radnju. Andrija je pušio petu cigaretu. Vjetrobransko staklo se maglilo od pare. Bilo je već devet sati kad Andrija progovori:

- Izgleda da večeras neće navraćati – prekide Andrija tišinu.
- Sve su prilike – složi se Mirza.
- Da mi ovo nastavimo sutra?

– Važi.

Rastali su se ispred Mirzine kuće. Andriji se nije išlo kući. Kružio je besciljno ulicama razmišljajući o zlataru i njegovoj ljubavnici. Preslišavao je svoj instinct i unutrašnje glasove ohrabrenja koji su mu govorili da je bio na dobrom tragu. Već od samog početka bio je ubijedjen da poznaje Rožaju, da zna kakav je on bio tip čovjeka. A tipovi kao što je bio Omer Rožaja, prije ili kasnije, daju ljudima oko sebe razlog da ih izdaju. U trenucima kad se osjećaju moćni i gotovo nezaustavljeni obuzima ih osjećanje razuzdane objesti i bahatosti, a to su trenuci kad prave greške. A Andrija je predosjećao da je Rožaja takvu grešku napravio upravo s gospodicom Alispahić. U svojoj glavi on je već imao plan za sutrašnji dan, u kojem je naizmjenično pratio Rožaju i osmatrao zlatarsku radnju. Ulična svjetla lomila su se o šoferšajbnu i pretvarala se u male blještave krugove, koji su klizili niz staklo i nestajali negdje pozadi. Zajedno s tim krugovima promicali su sporo ostaci te večeri i dijelovi Andrijinog razmišljanja. Trljaо je ukočeni vrat. Osjećao je umor. Te noći spavao je kratko i nemirno, vrteći se na vlastitom nestrpljenju kao na trnju.

Sljedećeg jutra ustade rano i krenu na posao skoro sat ranije nego obično. Iskoristio je to vrijeme i provezao se pored ulice iz koje se video sokak i ulaz u zlataru. Čekao je više od pola sata nadajući se da će možda vidjeti Rožaju, ali sokak je bio pust. Produži prema stanici. Nije čekao dugo kad se pojavi Mirza. Pili su jutarnju kafu i Andrija mu je iznosio plan. Mirzin zadatak je bio da osmatra Rožajinu kuću, a Andrija je bio zadužen za stan na Koševu. Predveče, u vrijeme kad je trebalo da Rožaja navrati u radnju, trebali su se naći na istom mjestu odakle se mogao osmatrati ulaz i čitav sokak. Andrija se potom izgubi i vrati se nakon dvadesetak minuta u kancelariju. Nosio je Rožajinu sliku.

– Ovo sam dobio od saobraćajaca. SA 665-442 je registarski broj metalik sivog mercedesa, model 190. Evo ti slika – spusti fotografiju na Mirzin sto dok je oblačio kaput.

Mirza je proučavao lice na slici nekoliko trenutaka.

– Ovako sam ga otprilike i zamišljao – reče i stavi sliku u džep.

– Slika je od prije desetak godina. Sad je vjerovatno još ružniji, deblji i bez naočara. Možda je i očelavio. Ako šta bude, javi odmah i ne ispuštaj ga iz vida i.....

– Nastoj da budeš neupadljiv, znam – osmehnu se Mirza - ne brini se.

– Ti uzmi pežoa, ja ču golfa – namignu mu Andrija i ode.

To jutro bijaše obojeno u sivo i natopljeno vlagom niskih gustih oblaka koji su zaklanjali okolne planine. Naglo je otoplilo i negdje iza deset ukaza se sunce. Andrija nađe pogodno mjesto odakle je mogao motriti čitav prostor do ulaza u stan. Časovi su odmicali sporo kao kornjače, a нико се nije pojavljivao ispred vrata. Rijetki prolaznici prošli bi rubom parkirališta i nestali iza vrha stepeništa, koje se spušтало низ padinu, odvajajući sljedeći red zgrada. Tu se osjećao urin. Na samom kraju parkirališta djeca su igrala fudbal. Njihova vriska jedva da se čula u unutrašnjosti kola. Vrtio je stanice na radiju i povremeno odmjeravao udaljenost do Koševskog stadiona. Rub južne tribine jedva da je izvirivao iznad krovova kuća zbijenih na samom vrhu brda. Nešto lupi žestoko u bočna vrata i on se trže. Narandžasta

„polufudbalka“ se otkotrlja par metara od kola i stade. Jedan od dječaka je trčao prema kolima, ali kad ugleda Andriju, zastade kao ukopan. Ostali su stajali mirno i gledali nijemo u Andrijina kola. Andrija ga odmjeri. Bio je obučen u tamnoplavi zimski skafander. Pletena vunena kapa zaokruživala je jarko rumene okrugle obraščice. Dječak se primicao polako gledajući netremice u Andriju. Izgledao je preplašen. Andrija se nasmiješi, magleći staklo vrata. Mahnu mu rukom da priđe. Dječak se snebivao isprva, ali ipak priđe, uze loptu i potrča nazad. Kad je malo odmakao, zastade i okrenu se kao da provjerava da li Andrija trči za njim. Andrija je sjedio nepomično u kolima i gledao kroz zamagljeno staklo negdje daleko u prošlost koja je prolazila tiho mimo njega kao da se šunja, postajući i sama maglovita poput zaparenog stakla vrata. Bila je svukud okolo, rasuta i nevidljiva. Isklesana u figurinama koje više nije skupljao, u igrama kojih se više nije igrao, jer mu je nedostajalo one davno izgubljene nevinosti. Sjećao se nejasno te nevinosti kao davno sanjanog sna koji je iščezao pred buđenjem, kao onog trenutka kad su mu rekli da je sad odrastao čovjek i da sad povremeno može da laže, da ne opršta

uvijek, da ne zaboravlja, da je odgovoran, odrastao, ozbiljan, ostario. Tu je nastala pukotina koja je jezivo zjapila i gutala sve to međuvrijeme. S druge strane pukotine sjedio je Andrija u kolima i udisao miris nostalгије koja izbija iz pukotine u grudima. Sjedio je promrzao u sjedištu kao prišiven za to buduće vrijeme, za koje je sumnjao da je već u njemu starilo. Pomisli kako bi bilo dobro da čovjek može dva ili tri puta da se probudi. Da li bi tad bio srećniji, pitao se. Možda bi sad video više nego samo one bijele tanke prste što u mraku pale šibice. Neko od dječaka viknu da baci loptu i nastaviše svoju igru. Andrija vrati pogled prema zgradama. Stajala je na istom mjestu, malo sivlja, malo nagnuta u lijevo. Ona će oronuti za dvadeset godina, i tada će možda biti svejdeno ko dolazi u onaj stan. Starost naglo prodire u čovjekova čula, a on je osjećao da stari posebno brzo posljednjih godina. Hadžić se smijao kad mu je to jednom rekao. Smijala se i Azra, ali nije mario za njen smijeh. Njen smijeh je bio vedar, ona se uvijek smijala. A on se tako osjećao. Sve mu je postajalo daleko, mutno, pomalo nestvarno, izbrisano pa ponovo napisano, kao

oni grafiti što su čuvali uspomene za koje više nije pouzdano znao koje su bile njegove a koje tuđe.

Sunce se polako vuklo svijetloplavim nebom primičući se južnim padinama Trebevića. Oko pet sati krenu prema Baščarsiji. Preko radio veze saznade od Mirze da ni on nije nikoga vidio. Pola sata kasnije sjedili su u kolima na dogovorenom mjestu. Mirza se požali na hladnoću, a Andrija tek tad primijeti da su mu nožni prsti bili skoro oduzeti od zime i višečasovnog sjedenja. Osjeti glad. Mirza spremno prihvati Andrijin prjedlog da jedu u čevabdžinici preko puta zlatarske radnje. Sjedili su za stolom do prozora i jeli halapljivo, ne pričajući. Andrija je motrio ulaz u radnju. Ljudi su koračali sokakom, neki brže, neki sporije, prolazili nijemo, zastajali pred izlozima. Nebo je tamnilo. Sokak je mijenjao boju i postajao sve više pust. Vratiše se u kola.

– Dug dan danas – reče Mirza.

– Ovo je dosadniji dio posla, al' šta se može. Valjda će se isplatiti. Niko nije izlazio iz kuće?

– Jeste, jedno dijete je otišlo do obližnjeg granapa i odmah se vratio. Nikakvih kola, niko živ nije pomaljao nosa van. Kuća je prilično velika, koliko se može

procijeniti s ulice. Ima avliju, povisok zid okolo, podsjeća na jedne od onih starih begovskih kuća. Ni kod tebe ništa?

Andrija odmahnu glavom i ovlaži jezikom vrh cigarete.

– Mora se negdje pojaviti. Ništa ti ne brini, osjećam da je ovaj Rožaja mastan zalogaj i da nas ovaj put prati sreća. Samo malo strpljenja. Sreća i strpljenje, to dvoje nam sad treba – govorio je Andrija između dimova ne skidajući pogled sa zlatare.

Djelovao je pomalo odsutno, kao da obavlja posao koji iziskuje potpunu pažnju i koncentraciju, pa je zbog toga izgledalo da to govori više za sebe. Odzvanjale su njegove riječi tupo, kao u u solilokviju, što je imalo hipnotičko dejstvo. Mirza zavuče ruku u džep, izvadi dvije bilijarske kugle i poče ih vrtjeti u ruci jednu oko druge. Kugle su klizile dodirujući jedna drugu i povremeno kuckajući tupo. Taj zvuk privuče Andrijinu pažnju. Gledao je nekoliko trenutaka s čuđenjem u Mirzu. Vrati pogled na zlataru.

- Jesu li to one kugle što si ih donio u kancelariju?
- Jesu, to su te.

– Uvijek sam se pitao šta će ti te kugle. Odakle ti ta ideja?

– Ovo je najbolji način da zagriješ prste. Dobro je za cirkulaciju, za koncentraciju, za zglobove, opušta i smiruje – nabrajao je Mirza sve prednosti vježbe s kuglama.

– Mene to podsjeća na vježbe koje rade džeparoši ili mađioničari.

– Pa, vjerovatno i rade, barem neki. Ovo razvija osjećaj u prstima, kao sviranje na primjer.

– Reci mi, je li stvarno pišeš pjesme? Azra me pitala ono veče nakon koncerta. Rekoh joj da će joj donijeti jednu, ako nije neka zafrkancija.

Mirza se osmijehnu ne prestajući da vrti kugle.

– Nije zafrkancija, ali to je više onako za moju dušu. Nije to za javne nastupe.

– Zašto? Jesu li toliko loše ili su to one bezobrazne? - osmijehnu se Andrija pakosno stežući kapke u krajevima očiju.

– Nisu bezobrazne, već eto tako, nisu još sve gotove.

– Sve? Pa ti spremаш čitavu zbirku pjesama.

– Tako nešto. Još radim na tome, samo sad baš nemam puno vremena.

– Pa ajde, da čujem jednu, bilo koju – nije odustajao Andrija.

Mirza se nećkao, ali na kraju ipak pristade.

– Ovo je jedna od novijih – reče i nakašlja se da pročisti glas.

Recitovao je s blagim zanosom koji se na trenutke stidljivo gubio u pomalo nesigurnom glasu.

Ostaću sam u svijetu ovome

Da o tebi pjevam i sanjam

Da koračam s vjetrom kroz dolove

S vjetrom što twoju sjenu ganja

Brojim noći ko gvozdene kapi

I slušam tamu usnulu u sokacima

Od sjećanja na tebe ja se napih

I sada hodam veselim koracima

Gledam nebo a nebo se prelomi

Zgusnu se srdžba hiljadu srca

*Gdje odoše svi ljudi oni
Čija je ljubav pjega sa sunca*

*Jesenji dani ispred kafane
Stoje u redu i čekaju na me
Da isprose osmijeh ko krnjav groš
A ja bih samo jednu času još*

- To je to, mogao bi se dopisati još koji stih.
- A naslov?
- Nisam još siguran, zasad je bez naslova. Možda "jesenji dani"
 - Nije loše, nije loše. Ti si stvarno pjesnik. Moraćeš mi zapisati ovu na papir pa da pokažem Azri. Ja se baš puno i ne razumijem u poeziju, ali ne zvuči loše ova tvoja. Sviđaju mi se pjesme koje se rimuju. Lakše se pamte. Ti si definitivno prvi pjesnik-pajkan kojeg ja poznajem. Dobro je kad možeš da se koncentrišeš na takve stvari, da se isključiš od posla i svog ovog sranja što se dešava oko nas.
 - Nisam ja baš toliko isključen kako misliš. Poezija je više način da se nosiš s tim stvarima, barem u mome

slučaju. Svjestan sam ja situacije i šta se događa oko nas. Ne vjerujem da postoji danas iko toliko imun i nedodirljiv, a da je pritom normalan, zreo i odrastao čovjek. Možda još samo djeca, a i djeca danas sve brže odrastaju i sve su manje djeca.

Te posljednje riječi probudiše u Andriji ono isto osjećanje čežnje koje ga tog jutra za trenutak obuze dok je posmatrao igru mališana na parkingu. Načini nevidljivi pokret, kao da se strese od jeze. Kao da rastjeruje ta osjećanja što su prijetila da ga razmekšaju i oslabe, a za slabosti i mekoću nije bilo mjesta ni vremena.

– Svaki čovjek ima nešto poetsko u sebi.... – nastavljaо je Mirza.

– Ja, bogami, nemam, niti sam ikad imao – presiječe Andrija odlučno. – Kod mene nema puno razmišljanja i pisanja pjesama. Moja stvarnost je jednostavnija i traži akciju, shvataš.

– Zar nikad ne razmišlaš da bi stvari mogle biti drugačije? Zar se nikad ne zapitaš zašto si baš tako postupio? Ili ti te odgovore već unaprijed znaš?

– Ne tvrdim ja da znam više nego drugi, ali i ne razbijam puno glavu razmišljajući o takvim stvarima.

Znam dovoljno da mogu razlikovati dobro od lošega, pravdu od nepravde. Već sam ti to pričao, sjećaš se, onda u „Oazi“ na koncertu. Za mene postoji jedan probisvijet kao što je Omer Rožaja, nasilnik i ko zna šta još, i kad imaš posla s takvim tipovima, moraš djelovati odlučno i brzo, i grubo ako treba. Nema tu mjesta ni vremena za filozofiranje. Zar ti ne želiš da ščepamo ovog Rožaju i rasturimo taj ološ?

– Želim, ali samo tvrdim da je život veći od toga što mi radimo. Veći je čak i od pravde i nepravde. Uvijek će biti neki Omer Rožaja. Te su stvari neminovnost. Svijet je puno veći nego što to čovjek obično misli. Kad malo porazmisliš o svemu, posebno o pravdi i nepravdi, uvidiš da je i to relativno i promjenjivo. Što je danas pravo, ne mora biti i sutra. Ja se slažem da postoji ono nešto crno i ono nešto bijelo, samo mi se čini da većina stvari ima sivu boju.

– Hoćeš da kažeš da ti ne znaš zašto mi sad ovdje sjedimo i vrebamo hoće li se on pojavit?

– Znam ja zašto mi ovdje sjedimo. To nam je posao. Samo tvrdim da svijet neće biti puno drugačiji, bolji i

pravedniji, ako ne bude Omera Rožaje. Sve se to na kraju nekako svede na isto.

– Eto vidiš, tu je razlika između mene i tebe. Ja baš vjerujem da će svijet biti bolji, i da je baš to pravda ako ne bude ljudi kao što su on i sav onaj ološ koji smo do sad pohvatali.

Začutaše za tren obojica. Mirza je vrtio kugle, a Andrija zapali cigaretu. Pogleda na sat. Bijaše već prošlo deset. Sokak je bio potpuno pust. Južni vjetar koji je tog jutra zaduvaao s Igmana zbijao je sad guste oblake nad gradom. Poče padati snijeg i uskoro su se uzanim sokakom rojile pahulje zasipajući krovove i parkirane automobile. Trenuci su prolazili sporo, zgnječeni između plastičnih odjeka bilijarskih kugli i čekanja. Andrija izgasi cigaretu i otvori vrata.

– Odoh da obidem krug sokakom. Ovo će nas opet zavijati – reče i zalupi vrata.

Mirza je gledao za njim, ali uskoro Andrijina silueta iščeznu pod gustom koprenom pahulja. Snijeg je zasipao sve jače i uskoro se nije moglo vidjeti kroz šoferšajbnu. Izađe. Strugao je snijeg sa stakla kad ga najednom osvijetli snop farova. Niz ulicu se polako

primicao automobil. Kad prođe kraj njega škripućući po mladom snijegu, vidje da je bio mercedes 190.

– Evo ga dolazi, mercedes. Ide polako niz sokak, upravo je prošao pokraj mene i nastavlja prema radnji. Gdje si?

– Bočna ulica, prva iza radnje. Stotinjak metara unutra. Prati gdje ide. Ako skrene, ja će ga vidjeti.

Andrija požuri nazad. Išao je u susret kolima. Najednom začu glasove iza sebe. Bili su prigušeni i miješali su se s užurbanim škriputavim koracima. Zastade i pribi se uza zid zgrade kraj koje je prolazio. Stajao je skriven u sjeni i osluškivao koračanje iza sebe. Iz uskomešanog bijelog roja izroniše dvije siluete. Hodale su hitro, pognutih glava, sklanjajući lice od teških pahulja. Jedan od dvojice nosio je torbu obješenu preko ramena. Prođoše kraj njega. Ču kad jedan od dvojice opsova i reče da su tu i da su skoro stigli.

– Mirza, dvojica u spitfajerkama, jedan nosi torbu. Idu prema radnji. Moguće da imaju veze s mercedesom. Ja idem za njima, gdje je „mečka“?

– Upravo skreće u tvoju ulicu. Trebalo bi da je vidiš.

Andrija je naprezao oči pokušavajući da ugleda svjetla farova.

– Ne vidim. Vidljivost je slaba, možda je izgasio svjetla.

Za trenutak izgubi i onu dvojicu iz vida. Požuri. Išao je samim krajem sokaka gotovo zapinjući za zamandaljena vrata radnji i podignute čepenke. Slaba svjetlost bljesnu u daljini i potom nestade.

– Vidio sam za tren svjetlo. Čini mi se da je skrenuo u prolaz što vodi do avlike. Gdje si?

– Na raskršću. Idem prema tebi.

– Prolaz je s tvoje desne strane, otprilike tridesetak metara u ulicu. Čekaj me tu na uglu.

Andrija nastavi niz sokak. Uskoro ugleda siluetu koja je stajala nekoliko koraka odугла gdje je počinjao prolaz do avlike. Bio je to Mirza. Pokazivao je rukom na tragove kola koji su savijali na tom mjestu i nestajali u tjesnom prolazu između visokih avlijskih zidova.

– Jesu li prošla dvojica kraj tebe?

– Niko nije prošao – odgovori Mirza stežući mantil i brišući vlažne kapi s lica.

Zaviriše u pasaž. Nikog nije bilo. Zakoračiše oprezno idući uporedo, svaki svojom stranom. Uskoro se

ukaza kapija od drvenih dasaka sa poprečnom gredom optočenom limom. Bila je odškrinuta. Tragovi točkova nestajali su iza teške drvene vratnice. Kroz uzani prostor između kapije i stuba vidio se zadnji dio kola i otvoren prtljažnik. Gust dim izbjao je iz auspuha i djelimično zaklanjao crveni trougao koji su na zemlji ostavljala stop svjetla. U tom trouglu stajao je neko okrenut leđima prema kapiji te nisu mogli razaznati lice. Na vratima što su vodila u zlatarsku radnju iz dvorišta pojavi se jedan od dvojice u spitfajerkama. Andrija vidje kad priđe kolima, skinu torbu s ramena i spusti je u prtljažnik. Stajali su sad svi zajedno i nešto razgovarali. Andrija i Mirza su pokušavali da čuju o čemu pričaju, ali govor se lomio pretvarajući se u nerazumljivo mrmljanje. Dvojica u spitfajerkama uđoše u zlataru, a treći priđe prtljažniku i zaviri unutra. Andrija pogleda Mirzu.

– Da uđemo? Baš me zanima šta je u onoj torbi – šapnu Mirza.

Andrija klimnu glavom i gurnuše kapiju. Primicali su se polako kolima. Onaj treći je i dalje rovio po prtljažniku ne primjećujući Andriju i Mirzu.

– Omer Rožaja! - viknu Andrija i stade svega nekoliko koraka od kola.

Čovjek se trže i izvi se naglo, lupnuvši glavom od ivicu gepeka. Gledao je zbunjeno u Andriju i Mirzu trudeći se da razazna lica.

– Ko je to? – viknu i zavuče desnu ruku ispod kožne jakne s okovratnikom od krvnog.

– Omer Rožaja – ponovi Andrija primičući se polako.

Primijeti ruku ispod jakne i sam spusti ruku na dršku pištolja. U drugoj ruci je držao legitimaciju i podiže je uvis. Stajao je dovoljno blizu da je mogao jasno vidjeti čovjekovo lice. Bilo je to lice sa slike. Malo oblijje i deblje, neobrijano i iskrivljeno kao u grču zbog snijega koji je nezaustavljivo sipao.

– Inspektor Kolar, ministarstvo unutrašnjih poslova – reče Andrija i vrati legitimaciju u džep ne skidajući pogled s Rožaje - Jesi li ti Omer Rožaja?

Rožaja je okljevao nekoliko trenutaka odmjeravajući Andriju. Gornji dio njegovog lica bijaše sakriven u sjeni. Načini korak unatraške i taj dio lica sad obasja crvenkasta zraka stop-svjetala. Oči mu bljesnuše.

Prijeteći izraz lica zamijeni onu početnu iznenađenost.
Isprsi se držeći i dalje ruku ispod jakne.

– Ja sam. Šta je bilo? Šta ho'š?

Ovo drsko pitanje pljusnu kao šamar i Andrija osjeti kako bijes počinje da ga obuzima. Zbog toga se ponekad pitao gdje su stvarno bile granice njegove revnosnosti. Stegну jače dršku pištolja.

– Imaš li neki dokument, ličnu, vozačku? – ostade prividno miran.

– Imam vozačku, u kaseti je – promrlja gledajući Andriju pravo u oči, kao da ispituje one iste granice za koje ni Andrija nije tačno znao dokle sežu.

Andrijino lice je bilo mrko i mirno. Gledao je netremice u Rožaju pogledom hladnim i sivim koji je nemilosrdno, poput malja, čekao da smrvi njegov otpor ili bilo kakav pokušaj da se suprotstavi.

– Šta to imаш u gepeku?

Rožaja skrenu pogled prema poluotvorenom prtljažniku i stavi ruku na gepek spremajući se da ga zalupi.

– Trokut, prvu pomoć, rezervni točak, ništa posebno. Što pitaš? Jesi ti neki saobraćajac?

- Otvori da vidim!
- Kad ti kažem, ništa. Nema se šta gledat.

Dvojica mladića u spiftajerkama pojaviše se u tom trenutku na vratima i zastadoše vidno zatečeni Andrijinim prisustvom. Nisu vidjeli Mirzu, koji je stajao s druge strane kola, sasvim blizu vrata. Mirza podiže legitimaciju uvis, viknuvši im da stanu. Oni se trgoše i kad čuše „milicija“, potrčaše prema kapiji. Andrija preprijeći put jednom i tresnu ga snažno pesnicom po licu. Momak pade u snijeg i ostade da leži nekoliko trenutaka otresajući glavom kratkim mačijim pokretima. Drugi skoči na krov mercedesa, prebací se na drugu stranu i potrča prema kapiji. Mirza potrča za njim. Rožaja iskoristi priliku i šmugnu u radnju. Andrija izvuče pištolj i krenu za njim. Utrča u usku duguljastu prostoriju. U njoj nije bilo Rožaje. Na drugom kraju prostorije, zaklonjena garderobom što je bila okačena za kuke, bila su još jedna vrata. Andrija priđe i osloni uho o lakovano drvo. Osluškivao je. Čulo se zveckanje ključeva kao da neko pokušava da otključa bravu. Andrija tresnu nogom u mala pregradna vrata i nađe se u samoj radnji. Ugleda Rožaju kraj ulaznih vrata.

– Stoj! – viknu još jednom držeći uperen pištolj.

– U redu je, u redu je. Ne pucaj, smiri loma – izbeći se Rožaja i stade mirno. Lice mu se izobliči u arogantan osmijeh. Lijevo rame držao je malo uzdignuto. Na podu ispred njega ležao je svežanj ključeva.

– Okreni se i digni ruke iznad glave!

Rožaja posluša. Nije pružao nikakav otpor dok mu je Andrija stavljao lisice. Samo se prezrivo cerio.

– Što bježiš? A? Gdje si krenuo? – redao je Andrija pitanja jedno za drugim, dok ga je zadihan gurao kroz uski hodnik nazad u dvorište.

Rožaja je čutao. Njegovo lice bilo je tamno i zlokobno mirno. Izdoše u dvorište i Andrija mu naredi da stane okrenut licem prema zidu kuće. Momak kojeg je bio oborio udarcem nestao je. Vrati se do Rožaje i poče opipavati po džepovima. Nađe za pojasmom pištolj. Izvuče ključeve od kola i otključa gepek. Unutra je ležala torba. Andrija otvori torbu i ugleda uvezane buntove novčanica. Bilo ih je najmanje pedesetak, koliko je mogao procijeniti na prvi pogled. Zviznu i opsova. U tom trenu na kapiji se pojavi Mirza. Vodio je momka držeći ga za mišku. Bijahu obojica zadihani i umazani snijegom.

Andrija mu mahnu da priđe i pokaza novac u torbi. Mirza razrogači oči i ispusti jedno „ohoo“, glasno i dugo. Zavuče ruku u torbu i izvadi jedan svežanj.

– Marke – reče. – Sve po pedeset maraka, puna torba. Ovdje ima čitavo bogatstvo – reče i baci onaj svežanj nazad. Prebaci torbu preko ramena i krenuše prema kolima.

* * *

Omer Rožaja je sjedio zavaljen u stolici. Glavu je držao malo naherenu i krivio usnu, gledajući poluspuštenih kapaka u Andriju. Oko masnog dlakavog vrata nosio je zlatni lanac debeo kao uže. Nisko majmunsko čelo, mesnat bokserski nos i spuštena donja usna davali su neki odbojan i prostački izgled čitavoj njegovoј pojavi. „Zippo“ upaljač u njegovoј ruci je škljocao metalnim zvukom. Andriju je to podsjećalo na zvuk repetiranja pištolja. Podrugljiv osmijeh titrao je u krajevima usana. Bio je nadmen, užasno nadmen. Ničim nije davao znake uplašenosti. Već dva sata je uporno odbijao da odgovori na pitanja koja je postavljao Andrija.

U stvari, odgovorio je na većinu lijeno i snishodljivo, okljevajući dugo pri svakom odgovoru, poigravajući se s Andrijinim strpljenjem. Andrija je bio uvjeren da su ti odgovori bili unaprijed pripremljeni. Možda dosta ranije, a možda tek u kolima na putu do stanice. U svakom slučaju, znao je da nije govorio istinu, a to Rožaja nije ni pokušavao da prikrije, ističući dodatno ionako neskriven prezir. Ovo mu zasigurno nije bilo prvo saslušanje – zaključi Andrija. Sat na zidu je pokazivao deset minuta do ponoći.

- Da krenemo iz početka. Čiji je novac? – Andrija podiže pogled s papira ispred sebe i pogleda u Rožaju.
 - Reko sam, moj.
 - Odakle ti?
 - Dobio.
 - Trista pedeset hiljada maraka. Zar se to danas dobija? Od koga?
 - Ne sjećam se – reče nakon dugog škljocanja upaljačem
 - Ne sjećaš se?
- Odmahnu glavom.
- Ko je onaj mali što ti je donio novac?

– Koji novac?

Andrija načini manju stanku gledajući ga ispod oka.

– Koji novac? Nemaš pojma koji novac? Vidiš, kad malo bolje razmislim, možda si ipak u pravu. Možda tog novca uopšte nije ni bilo.

Rožaja prekinu za trenutak škljocanje upaljačem i namršti se.

– A, misliš lova u gepeku?

Andrija je čutao.

– Pa to je moja lova.

– To smo već razjasnili. Ko je onaj mali što je donio novac?

Rožaja iskrivi usta praveći grimasu kao da nema pojma i odmahnu glavom.

– Nemam pojma ko je. Garant neki provalnik. Grad je pun bagre. Pare su moje, nije ih niko donio.

– Neki provalnik? Znaš šta on kaže?

– Baš me zanima šta on kaže?

– On kaže da mu je torbu dao Halil. Vidiš, ja sad trebam da pronađem tog Halila i da vratim čovjeku pare. Šta ti kažeš na to?

– Na šta? – nastavlja je uporno svoju igru Rožaja.

– Pa na to da vratimo tom Halilu pare i da zaboravimo ovu epizodu. Osim, naravno, prijave za nelegalno nošenje oružja.

Rožaja je čutao. Davao je sebi vremena da razmisli prije nego što odgovori. Andrija je postavljao zamke, a on je bio oprezan.

– Slažeš se? U redu - reče Andrija i zapisa nešto na papir.

– Mali izmišlja. Pare su moje. Zar je nezakonito imati pare? - pravio se nevješt Rožaja.

– Nije, samo vidiš, bitno je da se zna porijeklo tolikog novca, a to čemo da prepustimo odjeljenju za porez i finansije. Novac ostaje kod njih dok se ne utvrdi porijeklo. Što se tiče pištolja, moraćemo podnijeti prijavu. Vidim da imaš dozvolu za posjedovanje oružja, ali ne i za nošenje. To je prekršaj. Šta ti kažeš na to? – spusti pogled nazad na papir praveći se da nešto čita.

Rožaja se nakašlja. Vrati upaljač u džep i nagnu se preko stola. Zausti nešto da kaže, ali Andrija najednom ustade i krenu prema vratima.

– Nemoj da žuriš s odgovorom. Ja odoh da popijem kafu, a ti razmisli o svemu.

U hodniku je stajao Mirza. Andrija zapali cigaretu.

– Kako ide?

– Tvrđ je ko orah. Zasad još ništa. Pokušava da dobije na vremenu. Moja teorija je da novac nije njegov, već nekog mnogo krupnijeg koga on iz straha pokriva. Mislim da je on neka vrsta kurira, ili tako nešto. Šta kaže mali?

– Ništa naročito. Taj Halil mu je dao torbu koju je trebalo da odnese do zlatare. Tvrdi da nije imao pojma šta je u torbi. Onog trećeg, što je bio s njim, zna samo po nadimku. Kaže da ga nikad prije nije sreo.

– Ko je Halil? Ko mu je veza?

– Veza muje neki tip koji je došao u kafanu i ponudio mu posao. Ne zna kako se zove. Od njega je čuo za tog Halila. Dobio je petsto maraka da prenese torbu do zlatare.

– Čekaj malo, on nikad nije vidio tog Halila, ali zna da je torba njegova.

– Da. Tako kaže.

– Ne razumijem, zašto bi neko povjerio torbu s toliko love nekom da je prenese. Nekome koga ne poznae niti mu može vjerovati. Nešto tu ne štima.

- Možda nije bila samo jedna torba – reče Mirza.
- Nosili su samo jednu kad su prošli pored mene.
- Da, ali možda je u torbi bilo nešto drugo. Imali su dovoljno vremena da razmijene torbe. Nisi siguran da je to ista torba koju je nosio, čak i da jeste, možda su imali dvije identične torbe.

Andrija začuta za tren i utonu u razmišljanje. Čelo mu postade naborano. U tim naborima pulsirale su razvezane misli udarajući jedna o drugu. Nesvjesno je stiskao prste u pesnicu i ispravljao ih.

– Čekaj, ako su oni u torbi nosili nešto drugo i ako je u pitanju razmjena, opet nema logike da oni preuzmu novac, osim ako.....osim ako, pa da, nije u pitanju razmjena, već transport – zapucketu Andrija prstima i pogleda u Mirzu.

– Misliš da Rožaja...

– Da, upravo, to je to. Recimo da je u torbi droga. Ona dvojica bezveznjakovića su donijeli torbu do radnje za hiljadu maraka i predali je Rožaji koji ima zadatak da čuva torbu i da je preda dalje, vjerovatno sutra, što znači da ...

– Da je druga torba još uvijek u radnji. A pare?

– Pare je vjerovatno trebao Rožaja lično da odnese nekome. Možda tom Halilu.

Zgledaše se i Andrija potrča niz hodnik do kancelarije. Zgrabi slušalicu i dade naređenje patroli koja je bila u blizini da opkole radnju. Ponoć je već bila uveliko prošla kad stigoše ponovo u uski sokak. Ispred zlatare zatekoše dvojicu milicajaca. Stajali su pod strehom. Vrata zlatare su bila otvorena.

– Obijeno. Ništa nije polomljeno, kao da su imali ključ - reče jedan omanji pozornik, s nejednakom potkresanim brčićima i debelim slojem snijega na kapi.

Uđoše u radnju. Pregledali su prostoriju gdje je stajao nakit. Sve je bio nedirnuto.

– Obili zlataru, a nisu ukrali ništa, ni prsten niti lančić, ništa. E svašta – čudio se drugi milicajac otresajući snijeg s pantalona.

Andrija im reče da pretraže sve prostorije i da traže torbu. Desetak minuta kasnije onaj niski pozornik doneše torbu isprsviši se ponosno. Andrija mu je nestrpljivo istrgnu iz ruku i otvori. U torbi je bila sportska oprema, peškir i patike. Baci torbu na pod i opsova. Okrenu se prema onom malom pozorniku.

– Niko ništa da ne dira, hoću tehničare da uzmu otiske prstiju.

– Ali, skoro je jedan sat, nema nikoga sad u stanici – pobuni se pozornik.

Mirza pride Andriji i spusti ruku na rame. Vidio je na njegovom licu plave iskre gnjeva i tikove u krajevima očiju od kojih se činilo kao da onaj ožiljak iznad oka poigrava.

– U pravu je kolega. Ništa prije sutra ujutro. Vjerovatno je to bio onaj treći. Imao je ključ, vratio se u radnju i uzeo torbu, ako je uopšte i bila još jedna torba.

Andrija se trže i zagleda u Mirzu pogledom tamnim poput tera. Krajevi njegovih očiju zadrhtaše još jače, kao da se trude da zadrže bijes što je kiptio u njemu.

– Šta, zar stvarno misliš.....

– Ej, smiri se. To je zasad samo teorija. Doduše, vrlo vjerovatna, ali nismo sigurni. Ako smo u pravu, onda nas je nasamario. Ali imamo barem jednu torbu i njega. Recimo da je zasad jedan jedan.

Andrija obori glavu i opsova. Dok su vozili nazad u stanicu Mirza je staloženim glasom objašnjavao da je Rožaja ipak bio u velikim problemima. Nije bilo jasno

koliko je sam vjerovao u to svoje objašnjenje ili je samo nastojao da malo ohladi Andriju, plašeći se njegove impulsivnosti.

– Shvataš, imamo ga u šaci. Njegovi poslovni partneri ili poslodavci već znaju za njegovo hapšenje. Da sam na njegovom mjestu, ne znam da li bih više volio da ostanem u pritvoru i strepim šta će se desiti sa zlatarom, kolima i ko zna šta još sve ima, ili da se pojavit u gradu bez para koje dugujem ljudima kojih se bojam. Razmisli.

Andrija je čutao. Ispuhivao je duge šišteće dahove kroz nos. Činilo se kao da to Mirzino analiziranje situacije uopšte nije dopiralo do njega. Bio je prezauzet vlastitim bijesom i zažarenim mislima koje su navirale iz njega kao iz dubine vulkana.

– U redu – konačno progovori kad stigoše ispred stanice. – Šta predlažeš?

– Predlažem da ja razgovaram s njim, a ti pokušaj izvući još nešto iz onog malog.

Andrija pristade i uđoše u zgradu. Otvori vrata sobe za saslušavanje i zateče momka kako kunja oslonjen glavom o rub stola. Zalupi vrata. Momak se prenu iz drijemeža.

– Denis Sarajlić.

Izgledao je uplašen, gotovo prestravljen Andrijinom pojavom i licem koje je imalo neku zastrašujuću i mučnu sjenu. Andrija primače stolicu i sjede kraj momka.

– Da krenemo iz početka.

Kasim

Tri ili četiri dana kasnije gradom je duvao topao vjetar donoseći sa sobom crvenkastu prašinu iz nekih veoma udaljenih krajeva. Iz Sahare, pričalo se. Debeli slojevi snijega naglo su se topili, pretvarajući ulice i trotoare u blijedosmeđe kaljuže. Donosio je taj vjetar, osim crvenkaste praštine, i neku čudnu moriju, ostavljajući je da lebdi u raskvašenom vazduhu prepunom napetosti i tjeskobe. Svi su gledali u crveno obojeno nebo, osjećajući nelagodnu težinu u grudima. Gradom se pronosio šapat riječi koje su se izgovarale u povjerenju, šunjajući se nevidljivo ulicama i tramvajima poput sablasti. Uhodio je taj šapat snove ljudi, ostavljao

za sobom nemir i zebnju rasutu kao srće. Nešto od tog šapata osvanjivalo je na oronulim fasadama zgrada u obliku grafita, a nešto se pretvaralo u jezivi urlik narodnog nezadovoljstva, što je izdaleka podsjećao na režanje gladnih usta. Taj topli talas držao je grad i ljude u stezi, skratio zimu i ostavio početak februara zatupljen i kusav, kao neodgovoren pitanje. Negdje u to vrijeme desio se i događaj u stanici o kojem se pričalo, a za koji niko tačno nije znao kako se odigrao. Bilo je to Andrijino „saslušanje“ kod načelnika Hame. Zapravo, Andrija je sam banuo nenajavljen kod načelnika u kancelariju i zatražio neka objašnjenja. Malović ga je vidio tog jutra kako srdito stupa hodnikom prema načelnikovoj kancelariji, a Senka je prepričavala da je bez kucanja upao u sobu i, ostavivši širom otvorena vrata, prišao načelnikovom stolu i zasuo ga pitanjima skoro vičući. Načelnik je isprva bio iznenađen, mada se to nije dalo primijetiti na njegovom monolitno bezizražajnom licu, a zatim je i sam planuo i naredio Andriji da prvo zatvori vrata. Šta se kasnije događalo, bila su samo nagađanja ostalih koji su se zadesili tog jutra u hodniku ispred načelnikove kancelarije i prisluškivali režanje, viku i

galamu što je dopirala iza zatvorenih vrata. Andrija je tog jutra prekršio sve ono što je Hamo godinama ugrađivao u prepoznatljivu atmosferu stanične hijerarhije i to je bilo ono što ga je razjarilo. A Andrija je vikao afektiranim glasom, psovao, upadao u riječ, istresao nakupljeno nezadovoljstvo, pa je na trenutke svima koji su stajali u hodniku i prisluškivali taj nesvakidašnji okršaj, zvučalo kao da se sam načelnik našao u ulozi koju je bio namijenio svojim potčinjenima. Smjenjivali su se glasovi poput tonova neke ratne simfonije čiji se krešendo lomio naglo udarcem po stolu, kratkom pauzom i onda je grmljavina započinjala iznova. Trajalo je to desetak ili petnaest minuta i naposljetku Andrija izađe jednako žurno kao što je i ušao. Na licu mu se očitavala ona ista razjarenost s kojom je bio stupio u kancelariju, ali istovremeno je pobjedničko olakšanje zračilo iz njegovih očiju. Niko nije tačno znao sadržaj njihove rasprave, pa je tako sve ono što je Andrija skresao načelniku u brk ostalo predmet nagađanja.

Jedan od onih koji je tog jutra propustio čitav spektakl bio je inspektor Hadžić. Stigao je u stanicu neposredno nakon toga i tražeći Andriju, ušao pravo u

njegovu kancelariju. Zateče ga kako sjedi u svojoj stolici i zuri negdje kroz prozor. Grizao je donju usnu i disao duboko, kao poslije velikog napora. Nije okretao glavu, mada je čuo kad se vrata otvoriše i ponovo zatvoriše. Hadžić je bio dobro raspoložen. Gegao se polako. Jednu ruku je držao u džepu pantalona, koji se jedva nazirao ispod golemog trbuha, a drugom je vrtio čačkalicu ispod širokih brkova, koji su se pomijerali ritmično, podsjećajući na hod dlakave gusjenice. Smješkao se šeretski okruglim rumenim jagodicama i zastade kraj Mirzinog stola, gledajući u praznu stolicu.

– Gdje je vilenjak? Da nije i on na demonstracijama? – reče i gurnu praznu stolicu u kraj.

Hadžić je imao nepopravljivu naviku da smišlja nadimke kolegama. Načelnika je zvao Karađoz, a omalenog zdepastog Mulalića polufudbal. Uze pero iz ukrasnog mesinganog mastionika s Mirzinog stola. Prevrtao je pisaće pero razgledajući ga radoznalo i potom umoči u bočicu s tintom. Izvuče hartiju iz ladice i stade pisati, stružući po glatkoj bijeloj površini.

– Šta je, mali, jel' ti maca odgrizla jezik? Šta si se ušutio? Kakvi tebe jadi more? – redao je pitanja Hadžić ne prekidajući pisanje.

Andrija je čutao. Pogled mu se gubio negdje daleko iza prozora. Mislima je još bio u malopređašnjoj svađi s načelnikom i osjećao je krv kako užurbano pumpa venama. Donja usna mu se jedva vidno micala kao da izgovara neizgovorene riječi. Bio je istovremeno i nekako neodređeno zadovoljan što je čitav taj razgovor ispaо tako žučan i žestok. Još je više bio zadovoljan što je uporno odbijao da popusti i poklekne pred načelnikovim autoritetom, i što je uporno tjerao svoje. Ispod sve te bure počeo je da osjeća čudno olakšanje i slatku ispunjenost od kojih su njegovi teški uzdasi postajali lakši i umjereniji. Prigušeno škripanje metalnog pera po papiru dopiralo je nejasno do njegovih čula. Učini mu se kao da dopire iz susjedne sobe. Okrenu se prema Hadžiću. Hadžić za trenutak prekide pisanje i pogleda u Andriju.

– Mali, sve me više zabrinjavaš – reče i nastavi pisati. – Izgledaš k'o kiseli kupus. Previše vremena provodiš u stanici, a klima ovdje postaje sve gora. Sad će tebe čika Mirso da izvede u šetnju.

Uspravi se i priđe Andrijinom stolu, noseći papir i odmjeravajući pritom pogledom napisani tekst.

- Ajde, ustaj. Imam poslić u gradu. Treba mi pojačanje.
- Gdje? – podiže Andrija glavu.
- Ovdje – reče Hadžić i okrenu ponosno papir prema Andriji.

Na uglačanoj bijeloj hartiji stajalo je ispisano ime neke ulice i broj. Andrija je gledao nekoliko trenutaka u herava slova nejednake veličine, kao da ih je napisao neki prvačić i onda prasnu u smijeh. Hadžić se naroguši i okrenu papir prema sebi, premjeravajući iznova pogledom slova. Zabrunda nerazumljivo ispod gustih brkova i baci papir.

Probijali su se zakrčenim ulicama na kojima je bio neobično gust saobraćaj za to doba dana. Hadžić je vozio i neprestano gundao, ponavljujući kako besposlen i dokon narod nije imao pametnijeg posla nego da se vozika gradom u radno vrijeme. Ispred zgrade Skupštine naiđoše na demonstrante. Koračali su polako izvikujući svoje zahtjeve i imena političara, čije su ostavke tražili. Bio je to mahom mlađi svijet, studenti koji koriste sunčano i toplo prijepodne za okupljanje i političku

borbu. Hodali su tromo, noseći visoko iznad glava parole ispisane na bijelom platnu. Andrija je posmatrao njihova lica. Izgledala su mu previše vedra i nehajna, kao da ih na taj organizovani protest nije dovela neka silna nevolja, već znatiželja. U njihovim pogledima video je radoznalost kojom su razgledali svjetinu oko sebe, kao da žele spaziti neko poznato lice ili jednostavno vidjeti ko se bio okupio. Mršav mladića u izlizanim farmerkama nosio je megafon i neprestano nešto vikao promuklim izderanim glasom.

– Gledaj onog drekavca tamo. Baš će on nekog zaplašiti sa svojim arlaukanjem – promrlja Hadžić nezadovoljno ispod brkova koji su poskakivali u nekom svom ritmu dok je govorio.

Okrenu auto na ulici i krenuće okolnim putem. Hadžić reče da mu se ne žuri i da će napraviti malu pauzu kod "Hemijskog". Htio je posjetiti nekoga prije nego stignu na adresu na kojoj je, prema njegovoj informaciji, trebalo biti jedno od skladišta falsifikovanog novca. Vozio je sporo i zviždukao melodiju neke narodne pjesme koju su te zime često puštali na radiju. Kad stigoše, reče Andriji da sačeka u kolima i da se vraća za petnaestak minuta. Andrija je sjedio i razmišljao. Ni sam

nije znao zašto, ali prijao mu je izlazak i ova kratka vožnja s Hadžićem. Pomisli da je Hadžić ipak bio u pravu kad je rekao da je klima u stanici postala gora. I sam je povremeno osjećao nezdravu atmosferu koja je vladala ispod naizgled nepromijenjene spoljašnosti. Kao da je izbjjala iz samih zidova i poda, i poput vonja ispunjavala zagušljiv vazduh teretom besmislenosti posla. Izađe iz kola i zapali cigaretu. Prazno osjećanje besciljnosti prijetilo je da oboji to njegovo razmišljanje u crno i trebalo mu je malo svježeg vazduha. Gledao je u ispucali asfalt ispred sebe. Nije obratio pažnju na trojicu ljudi koji izađoše iz kafane preko puta, zatim naglo promijeniše pravac kretanja i uputiše se prema njemu.

– Pajkan, ej! Vidi, vidi. Strašni pajkan Andrija.

Andrija podiže glavu i ugleda Omera Rožaju u pratnji dvojice grdosija u smeđim trofrtaljnim jaknama. Isprva nije vjerovao vlastitim očima. Pitao se da li mu se priviđa, a potom pomisli kakva je to bila slučajnost ili možda sudbina. Čitava ona jutrošnja svađa s načelnikom, čije je odjeke još čuo u glavi, vodila se oko Omera Rožaje i njegovog iznenadnog oslobađanja. Dan ranije u stanici se pojavio čovjek tvrdeći da je on dao novac Rožaji, a da

je novac bio od prodaje neke imovine. Neobično brzo, čitav slučaj je bio formalno razriješen, a finansijska inspekcija je odustala od istrage i vratila novac Rožaji, čime je praktično čitava istraga bila završena. Rožaja se izvukao i čitava stvar je propala, a upravo je to najviše zaboljelo Andriju. Bio je i dalje čvrsto uvjeren u svoju teoriju da je Rožaja bio karika u lancu ljudi koji su se bavili nečim vrlo krupnim i da su on i Mirza one večeri uspjeli ući u trag tim mutnim poslovima čije je dimenzije samo naslućivao. A sad je Rožaja stajao tu pred njim, osoran i prijeteći, s izrazom euforičnog prezira, pljuckao po asfaltu, roktao s gađenjem, kreveljio se.

– Š'a si se ušutio, inspektore, a? Ho'š možda opet da me hapsiš?

Dvojica gorila stadoše bliže, kao da se spremaju za napad.

– A, pajkane? Hoćemo li iz početka? Puno si se bâ osilio.

„Iz početka“ naglasi posebno podrugljivo kriveći donju usnu, a to krivljenje donje usne dodatno unakazi ionako ružno lice.

– Hoćemo – reče Andrija. – Još ćemo se mi sresti.

– Opa, pa ti prijetiš. Ej, pazi, on prijeti, al' sam se usro
– viknu okrećući se prema gorilama i isceri se oholo.
Uživao je u izrazu gađenja koji su njegove grimase i
kreveljenje izazivale u Andriji. Onda se najednom
namršti i unese se Andriji u lice.

– Slušaj, pajkane, bolje za tebe da se više ne srećemo.
Mani se čorava posla i idi ganjaj šibicare po Autobuskoj.
Nećete vi još dugo ovim gradom zakon izigravat. Proće
vaše vlaško haračenje i kurčenje. Jebaćemo vas u sva četri
eS, jel' ti jasno!?

Zadnju rečenicu je izgovorio unijevši se sasvim u
lice Andriji i pritom ga lupi kažiprstom u grudi. Andrija
ščepa kažiprst i uvrnu ga snažno. Rožaja zajauka i savi
se. Jedan od dvojice gorila ščepa Andriju za rame, ali u
tom trenutku se pojavi Hadžić i uhvati ga za ruku.

– Šta'š to ti, majmune, a? – procijedi dubokim glasom
unoseći se u momku u lice.

Rožaja je i dalje stajao poluklečeći i stenjaо,
pokušavajući drugom rukom da se osloboди Andrijinog
čeličnog stiska. Momak koji ščepa Andriju za rame,
predomisli se kad ugleda Hadžića i diže ruke uvis,
ponavlјajući da je sve u redu. Hadžić nije popuštao.

Pričepi ga nogom oslanjajući se svom težinom na vrh njegove cipele. Momak načini bolnu grimasu.

– Jel' sve u redu, mali? – upita ne sklanjajući se s noge.

– Jeste – zaškrguta Andrija zubima i odgurnu Rožaju iz sve snage.

Rožaja načini nekoliko koraka unatraške, posrnu i pade u baru rastopljenog snijega. Ustade i krenu brzo niz ulicu držeći se za prst. Ona dvojica odoše za njim. Hadžić je gledao za njima pa se potom okrenu prema Andriji gledajući zbumjeno.

– Jel' ovo onaj što ste ga ti i Vilenjak neki dan uhvatili s torbom punom para?

– Jeste - reče Andrija i sjede u kola.

– Pa šta radi sad ovdje? Jesu l' ga to pustili?

– Jesu. Pustili i vratili mu pare, pa sad može neometano da nastavi gdje smo ga prekinuli. Jutros sam se zakačio s Hamom oko toga. Gadno smo se posvađali.

Hadžić pogleda u Andriju s nevjericom. Zakoči naglo u posljednji tren na raskršću. Opsova i odmahnu glavom.

– Zajebavaš, mali? Posvađao si se s načelnikom. Ne mogu da vjerujem.

Andrija je čutao i gledao odsutno nekud kroz prozor. Hadžić je i dalje pogledao u njega, nadajući se da će ipak čuti da je to bila Andrijina šala.

– Ti si se stvarno zakačio s Karađozom. Pa ti, mali, nisi normalan. Pričaj šta je bilo.

Andrija je oklijevao nekoliko trenutaka, a onda poče glasom još vidno uzrujanim, kao da nastavlja jutrošnju raspravu.

– Tražio sam da mi objasni zašto je pušten, a da se prethodno ne provjeri izjava tog tipa koji tvrdi da su pare njegove i da ih je dao Rožaji. Kaže da je to stvar finansijske inspekcije. Rekoh mu da urgira gore kod onih guzonja. Znaš da on ima uticaja kod glavešina, mogao je nazvati nekoga i zatražiti da se istraga pokrene formalno, pa bi tako pare ostale do daljnog kod nas, a mi dobili na vremenu i Rožaju serviranog na tacni. A on ni da čuje, još me napade što ga nismo odmah obavijestili. Fino sam mu objasnio da smo na tragu nečeg ozbiljnog, a on meni o pravilima službe i nekim formalnostima, k'o da je advokat a ne načelnik, jebem ga glupavog. To je to. Viče on na mene, vičem ja na njega i na kraju bi kako bi. Rožaja na slobodi. A došli smo do njega tako što ga je

prijavila njegova ljubavnica, koju je razbio pa nogirao. Nije smjela podnijet zvaničnu prijavu jer nije vjerovala da je možemo zaštititi i bila je u pravu. Nikog mi više ne možemo zaštititi moj brko. Ja ne znam šta se ovo dešava.

Hadžić je čutao nekoliko trenutaka. I dalje je odmahivao velikom čoškastom glavom kao da ne vjeruje vlastitim ušima.

– Pa šta je sad htio?

– Rožaja?

– Da. Što slomi čovjeku prst?

– Izaziva, prijeti. Osilio se. Počeo da mi se unosi u lice, k'o da me zaplaši. I to, ako sam ga dobro razumio, na nacionalnoj osnovi. Tako nešto reče. Nisam ga ni slušao. Smučilo mi se čim sam ga vidoio.

– Šta kaže Vilenjak na sve to?

– Mirza nema pojma. Juče i danas nije bio na poslu. Nešto je bolestan.

Skrenuše s glavne ceste i sad su išli ulicom u kojoj gotovo nije ni bilo saobraćaja. Hadžić je vozio polako ne progovarajući jedno vrijeme. Mrdao je gustim brkovima, kao da žvaće neke žilave riječi koje se spremao ili da ispljune ili da proguta.

– Slušaj mali, ti ćeš skroz prolupati od ovog posla. Gledam te već neko vrijeme i pitam se šta bi od onog veselog, poletnog momka koji je znao i da se našali i da.....

– Ej brko, nemoj molim te sad i ti da me prevaspitavaš i analiziraš, kao da mi je ...

– Ne prekidaj, mali, pusti me da završim. Ovo je bitno što će ti reći. Opusti se, smiri se. Spusti malo loptu na zemlju. Ovo što radiš, to.....to ne vodi na dobro, mislim, za tebe. Govorim ti za tvoje dobro. Ovaj posao jeste stresan i naporan i nekad liči na ono Sizifovo kotrljanje kamena uz planinu, ali moraš prestati da to tako lično doživljavaš i da primaš k srcu sve te prolazne neuspjehе. To će te potpuno uništiti. Ima i drugih stvari u životu osim posla i proganjanja lopova i kojekakve bagre, ispravljanja nepravde i krivih drina, shvataš. Pogledaj se, trideset sedam, trideset osam godina i još te grize što tamo neka baraba svoje tjera, što se neko popišo na javnom jestu. Oženi se, sklepaj dvoje djece. Raspališ roštilj, piješ pivo i navijaš za „Želju“. Ne možeš vječno ovako. Zgaziće te život k'o tramvaj, a nećeš ni znati šta se desilo. Vjeruj mi, ja sam to već iskusio. Entuzijazam je

dobra stvar, al' ne smiješ dozvoliti da sagoriš. Posao na jednu stranu, život na drugu. Moraš početi da razlikuješ to dvoje. Osim toga, gledaj šta se dešava. Čitava zemlja je otišla u kurac. Možda se i ovdje sutra zapuca. Svaki dan novi natpis na nekoj zgradbi. Eno vidi – pokaza rukom na zgradu kraj koje su prolazili – politika, plakati, pamfleti, uvrede, demonstracije, po noći detonacije, nezadovoljstvo. Svako svoju brigu brine, a ti... ti i dalje uvodiš zakon i red.

– Bojim se da ja ne znam drugačije. Ja u to vjerujem, u taj zakon, shvataš. To je dio mene.

– E, pa vrijeme ti je da počneš malo drugačije da razmišljaš. Da preispitaš ta svoja predubjeđenja. Tebi je organizovani kriminal postao opsesija, vidim ja to. Razbiće ti se to o glavu, mali, a onda će biti kasno. A znam kako ti je. I ja sam nekad bio mladi, zagriženi idealista, vjerovao u zakon i pravdu, i... i uzvišenost posla kojim se bavim, a sad već razmišljam da se polako povučem iz svega toga. Razmišljam da batalim ovaj posao. Možda otvorim nešto privatno. To danas bolje ide.

Ućutaše obojica. Odzvanjale su Hadžićeve riječi u Andrijinoj glavi kao bat koraka vojske koja u

nazaustavlјivom maršu nemilosrdno gazi idilične prizore. Pritiskale su ga olovnom težinom u kutke sumnje u koje nije imao hrabrosti da zaviri. Ćutali su ostatak puta. Hadžić zaustavi kola ispred jedne omanje prizemne kuće. Bila je zapuštena. U bašti je stajala izrđala školjka "tristaća" i oko nje čitav krš od metalnih kanti za ulje, razvaljenih kišobrana i kojekakvog smeća.

– To je to – reče Hadžić osmatrajući obližnje kuće i ulicu zatrpanu olupinama automobila oko kojih su se igrali psi latalice.

Ograda oko kuće bila je srušena. Hadžić priđe ulaznim vratima i pokaza Andriji rukom da motri na prozore. Zakuca. Niko nije odgovarao. Odmače se korak i tresnu nogom u vrata. Vrata izletješe iz dovratnika i padoše na nekoga ko je stajao iza njih spremajući se da otvorи. Čuo se prigušen krik. Podiže vrata i ugleda na podu momka. Bio je ošamućen od udarca. Iz nosa mu je tekla krv. Hadžić ga opkorači, uđe u kuću i razgleda prostorije. Vrati se u hodnik i ščepa momka, koji je ležao na podu i pokušavao da ustane.

– Ustaj prijane. Pjevaj, gdje su pare?

- Kak....kakvepare? - promuca momak vidno šokiran njihovim upadom.

Andrija se provuće pored njih i poče zavirivati u ormare. Kuća je iznutra izgledala još bjednije nego izvana. Nije bilo grijanja i na polupanim prozorima s prednje strane stajahu kartoni natopljenji vodom iz naprslog oluka. Po zidovima i svodu neravnomjerno raspoređene velike crne fleke od vlage i memle. Po čoškovima je rasla mahovina. Čitavom kućom provlačio se smrad mokraće pomiješan sa sladunjavim mirisom heroina. Andrija odmah prepozna tu opojnu mješavinu punu teške vlage. Praznjo je ladice starinske vitrine čija je dobro očuvana politura odudarala od ostatka trošnog namještaja. Ne nađe ništa i uđe u kuhinju. U metalnom zardalom sudoperu stajali su tanjiri iskrnjениh ivica, a ispod sudopera, kanta prepuna smeća. Prepade mačku, koja je rovala po otpacima hrane rasutih oko kante. Nesnosan smrad truleži bio je još jači u kuhinji. Andrija pokri rukom lice zgrčeno u grimasu gađenja. Ugleda pored sudopera špricu s iglom i pored nje kafenu kašičicu na metalnoj foliji. Uze je i vrati se nazad u sobu. U sobi zateče momka kako sjedi na razvaljenom kauču.

Hadžić je stajao pored njega i pružao mu maramicu da obriše krv s lica.

– Ajde, slavuje, pjevaj. Gdje su pare?

Momak izvuče drhtavom rukom iz džepa novčanicu od sto njemačkih maraka i spusti je na sto.

– To je sve što imam, kunem se.

– Pogledaj ovo – reče Andrija i pruži špricu Hadžiću.

Hadžić je prevrtao špricu u ruci i prinese je nosu. Andrija pogleda u momka. Nije imao više od dvadset pet–šest godina. Mršav, uskih ramena, lice ispijeno, blijedožuto, s tamnoplavim krugovima oko vodeno mutnih očiju, što je davalo njegovoj krhkoj fizionomiji neki iznuren, skoro mrtvački izgled. Bio je preplašen. Tresao se i trljao oznojene dlanove o poderane farmerke. Adamova jabučica šetala je nervozno gore dolje na žgoljavom vratu. Andrija zgrabi njegovu ruku i zavrnu rukav preko lakta. Čitava unutrašnja strana podlaktice bila je prekrivena sićušnim modricama i krastama od uboda igle.

– Brko, izgleda si opet na pogrešnoj adresi – reče.

Hadžić se namršti. Stajao je mirno i gledao u momka. Andrija se ponovo izgubi u susjednoj sobi.

- Kako se zoveš?
- Denis..., Denis Papić
- Denise, pitaću te još samo jednom, gdje kriješ pare?
- Kakve pare, to je sve što imam, majke mi.

Hadžić je čutao odmjeravajući oštrim prodornim pogledom izbezumljeno lice mladića. Pažljivo je odvagivao istinitost onog što je govorio.

- Ne lažeš, a?
- Ne lažem, stvarno. Nema ovdje nikakvih para.

Andrija dođe iz susjedne sobe. Nosio je u ruci nekoliko prozirnih plastičnih kesica. Baci ih na sto ispred momka.

- Gdje kriješ robu? Govori!
- Kakvu robu?
- Ne pravi se lud, gdje je heroin?! – planu Andrija, a oči mu zasvijetliše prijeteći.
- Nemam više, kunem se. To mi je zadnji šut.

Andrija ga ščepa za kragnu, podiže ga sa kauča i baci poput vreće na drugi kraj sobe. Malaksalo tijelo tresnu svom silinom o vitrinu i pade na pod. Stakla na vitrini popucaše i sasuše se po podu i po glavi mladića.

Momak zajauka i, vidjevši Andriju kako mu se primiče, pokri rukama glavu.

– U pomoć! Nemojte me tuć. – vikao je i preklinjaо plaćnim glasom.

– Govori, gdje je roba! – viknu Andrija i ščepa ga za kosu.

Mladić zajauka, hvatajući se slabim koščatim prstima za Andrijinu ruku. Valjao se po podu i vikao da ga puste. Andrija stegnu još jače i zamalo mu ne iščupa čitav pramen kose. Mladić zaurla od bola i poče se trzati i tresti.

– Ispod ormara, ispod ormara u podu – vikao je kroz jauke i plač.

Andrija popusti, a mladić klonu i ostade na podu presamićen. Grčio se i ječao ispuštajući povremeno neke životinjske krikove, kao da se davi u vlastitim slinama. Andrija pomjeri ormar. Ispod jedne daske u podu nađe poveću kesu punu bijelog praha. Otvori je, umoči vrh prsta i protrljia po desnima.

– Heroin – reče i pruži kesu Hadžiću.

Hadžić odvaga kesicu u ruci.

– Bogami, ima skoro dvaes' deka.

Andrija zgrabi mladića i ponovo ga odiže sa poda. Nije se opirao. Bio je potpuno mlitav i malaksao. Andrija ga spusti nazad na kauč.

– Mali, prepusti sad meni. Dovoljno si ga istraumirao – reče Hadžić i sjede na sto preko puta mladića.

– Denise, šta je ovo? Otkud ti ovoliki heroin?

Denis slegnu ramenima. Ćutao je i piljio u pod.

– Ajde, nemoj da primjenjujemo radikalne metode saslušavanja. Od koga si dobio heroin?

– Ne znam – promuca ne podižući pogled.

– Kako ne znaš? Je li ovo tvoje ili radiš za nekoga?

Ćutao je. Povremeno bi čitavo njegovo tijelo zadrhtalo kao od studeni. Brisao je krv i sline iz nosa maramicom koju mu je dao Hadžić.

– Slušaj, da ne gubimo vrijeme, stvari stoje ovako. Ti si u gadnom sosu. Ja ču morati u raportu napisati da je ovo tvoje i da se ti baviš preprodajom droge na veliko i malo. Kad još dodam da nisi htio da sarađuješ sa nama, sudija će da ti odvali najmanje sedam godina. Jel' čuješ šta govorim?

Denis je i dalje ćutao.

– Jesi li ikad bio u zatvoru?

Odmahnu glavom.

– E pa vidiš, u zatvoru je malo drugačije nego u ovom čumezu ovdje. Kad vide tako mladog i lijepog momka kao što si ti, mnogi će da se obraduju, a posebno oni što već godinama nisu pomirisali kakvu vlažnu šubaricu. Shvataš o čemu pričam? Osim toga, u zatvoru nema droge, a ni metadona. Evo, ja se kladim da ti nećeš izdržati dugo. Razmisli malo. Ako budeš sarađivao sa nama, postoji neka mogućnost da se provučeš s nekom blažom kaznom. Sad je prilika da učiniš nešto korisno za sebe. Kad stignemo u stanicu, biće kasno. Onda je ostatak samo puka formalnost. U roku od par sedmica već si na izdržavanju kazne. Hajde, reci sad od koga nabavljaš ovo.

Tresao se još jače. Vrtio je nekontrolisano glavu lijevo desno i šmrcao.

- Nije to moje.
- U redu, čije je?
- Neznam kako se zove.
- Denise, ovo ničemu ne vodi. Moraš sarađivati sa nama. Ovo ti je zadnja šansa.

– Kunem se, nemam pojma kako mu je ime. Zovu ga Trica.

– Trica?

Mladić klimnu potvrđno glavom.

– Gdje se može naći taj Trica?

– On povremeno navrati ovdje, donese robu i uzme lovnu. Ne znam gdje živi. Vozi bijelu ladu karavan.

– Vozi bijelu ladu karavan. Hm....a ti ne bi znao registarski broj.

– Ne.

– A kad će ponovo da navrati? Kojim danom obično dolazi?

– Ne znam, nema neki poseban dan. Sad vjerovatno neće ni dolazit, jer zna da ste vi bili ovdje.

– Denise, za trenutak sam pomislio da mi sarađujemo, ali ti nas očito smatraš budalama. Dali smo ti fer šansu, a ti tako. Ja mislim da ti nisi svjestan situacije u kojoj se nalaziš.

Hadžić se okrenu prema Andriji, koji je sve vrijeme stajao uz prozor držeći nogu na kauču.

– Ako ti imaš neko pitanje za gospodina, samo izvoli – reče Hadžić namigujući krišom Andriji.

Andrija zasuka rukave, zgrabi sto na kojem je sjedio Hadžić i zavitla ga iz sve snage o zid. Sto puče popola ostavljajući rupe na vlažnom malteru. Mladić se strese i pogleda prestravljenou Andrijine pesnice, što su se prijeteći grčile i zamahivale prema njemu.

– Ne, stani, nemoj svega ti – poče zapomagati iako ga Andrija još i ne bijaše ščepao – Trica mi je pominjao nešto o Kasimu. Kasim treba uskoro da dođe u grad. U pitanju je neki velik dil - izbifla u jednom dahu.

Andrija zastade i pogleda značajno u Hadžića, a on diskretno klimnu glavom.

– Kakav sad Kasim?

– Kasim, tako ga zovu. Nije mu to pravo ime. Priča se da je trgovac na veliko i da uskoro stiže u grad.

– Otkuda ti to? Koliko je veliko to „na veliko“?

– Trica je prič'o. Kunem se, istina je. Hvalio se da će pasti kupovna cijena. Trebao je i on nešto da zaradi na tome.

– S kim će da trguje taj tvoj Kasim? Kad stiže? Ajde pričaj.

- Ne znam. S nekim iz grada. Radi se o ogromnim količinama. Na kilograme. Priča se da će to biti uskoro, al' nemam pojma kad i gdje. To niko ne zna.
- Ti opet izmišljaš. Taj Kasim ne postoji.
- Ne izmišljam. Kunem se, to sam čuo svojim ušima kad je Trica prič'o.
- A taj Trica, jel' on zna Kasima?
- Ne vjerujem. Trica je sitan. On je predzadnja ruka. Te face navraćaju u „Portret“.
- Koje face?
- Te najveće. Tamo se skupljaju ljudi koji trguju na veliko svim i svačim.
- „Portret“? – ponovi Hadžić kao da nije dobro čuo.
- Ja, „Portret“.
- Gdje dođe taj „Portret“?
- Negdje na Koševu. Ne znam tačno. Nisam nikad bio. Tamo se ulazi samo s preporukom i u odijelu – naglasi posebno značajno to u odijelu.

Hadžić je čutao nekoliko minuta i gledao čas momka, čas Andriju. Nije bio siguran da li je bilo išta istinito i vrijedno u njegovoj priči. Andrija zapali cigaretu i utonu u razmišljanje, ali po izrazu njegovog

lica moglo se zaključiti da ni sam nije previše vjerovao u tu priču o Kasimu.

– Hajde, idemo – reče Hadžić i zgrabi mladića ispod miške.

Nisu progovarali čitavo vrijeme puta. Andrija je utonuo u razmišljanje, koje ga je, kao vir, vuklo u još dublju isključenost. Mislio je o toj priči o Kasimu i velikom poslu koji je trebao uskoro da se desi. Sve to što je momak ispričao, zvučalo mu je izmišljeno. Dobro skovana laž da se izvuče iz trenutne neprilike i da dobije na vremenu. Zvučalo mu je gotovo nevjerojatno da jedan takav bezveznjak i sitni diler može imati takvu informaciju, a opet nešto u njegovoj priči raspirivalo je Andrijinu maštu i nagonilo ga na razmišljanje. Ono što mu je ipak budilo pažnju bile su podudarnosti, a Andrija nije bio sklon vjerovanju da podudarnosti nastaju slučajno. Jedna od tih podudarnosti bilo je hapšenje Rožaje i velika količina novca koju su pronašli u njegovim kolima. Takav novac nije bio namijenjen za kupovinu kola ili nečeg sličnog. Tipovi poput Rožaje su mogli uvijek kupiti ukradena kola iz inostranstva za sitne pare. Novac je bio namijenjen za nešto mnogo skuplje,

nešto skupo kao na primjer velika količina droge. Možda mali i nije lagao. „Portret“. To ime zvuči poznato, samo otkuda. Negdje, negdje sam nedavno čuo to ime, samo gdje“ - vrtio je Andrija te misli gotovo frenetično. Na slijepoočnicama su ubrzano kucale žile. Kad stigoše Andrija gotovo utrča u kancelariju i zgrabi dosije o slučaju Rožaja. Čitao je izjavu Jasne Alispahić i tražio nešto sa čime bi povezao priču o Kasimu. Okrenu sljedeću stranu i lupi šakom o sto izvikujući trijumfalno „aha“. Rečenica na samom početku druge strane glasila je ovako: ”Često su on i njegovo kockarsko društvo pominjali riječ „portret“, mislim da je to bilo neko mjesto gdje su se okupljali, neka kafana ili tako nešto“ Nekoliko redova niže u tekstu opet naiđe na riječ ‘portret’ a čitav dio je glasio: ”.....a jedan, zvani Derviš, s kojim se često sastajao i kome se neprestano dodvoravao i uvlačio u dupe, pomenuo je da u ‘Portretu’ u subotu svira „teška industrija“. Taj tip je bio posebno mutan i uvijek je govorio u šiframa, a Omer je obožavao taj njegov šifrovani jezik.mislim da „teška industrija“ nije nikakva grupa, već naziv za neke mnogo moćnije face o kojima je govorio sa strahopoštovanjem i uvažavanjem,

trudeći se da ispadne važan u mojim očima.....portret je mjesto gdje se ti okupljajunikad me nije izveo tamo.....stekla sam utisak da je to neko tajno mjesto gdje ni on nema pristup“.

– To je to – reče Andrija poluglasno.

Pogleda na sat. Sat je pokazavao tri i dvadeset. Obuće kaput i izađe. U hodniku nije bilo nikoga. Pomisli kako ne bi želio da sretne načelnika i požuri. Jutrošnja svađa djelovala je sad već kao neki davni događaj kojeg se sjećao, ali čije dahtanje više nije osjećao za vratom. Koračao je žurno prema kolima i uskoro se nađe zarobljen u koloni automobila koja se sporo vukla stješnjena između zgrada i tramvajskih šina. Vozio je prema „Zlatnom pijetlu“. Restoran je bio prilično popunjen. Zateče svog konobara na vratima kuhinje i odvuče ga u stranu. Konobar stade nevoljko, kao da nije želio da bude viđen kako стоји i razgovara s Andrijom.

– Slušaj - reče Andrija i stegnu ga blago za ruku. – Portret?

– Kakav portret, čiji portret?

– Portret, kafana zatvorenog tipa, znaš jedna od onih gdje se dolazi s preporukama. Gdje je?

– Nemam pojma, prvi put čujem.

– Ej, znam da znaš sva mjesta u gradu. Reci gde je!

Konobar je okljevao nekoliko trenutaka gledajući lijevo i desno, kao da provjerava da li ga neko vidi.

– Šta ja imam od toga?

Andrija se namršti. Ćutao je i gledao ga netremice u oči, puštajući konobarovoj mašti da zaključi da se u tom pogledu za njega sprema nešto dobro. Sad nije bio trenutak za iskrenost, pomisli Andrija. Sad je mogao da laže bez okljevanja.

– U redu, daj mi par dana. Vidjeću šta mogu.

Andrija ga potapša po ramenu i izade. Sjede u kola i ostade tako nekoliko minuta sjedeći. Pogleda u nebo i tek tad vidje da je bilo sasvim vedro i svijetloplavo. Nekoliko sitnih oblačića što su ličili na raščijanu kudjelju tiskali su se uz sami južni rub. Pastelne boje duž „Obale“ postadoše veselije i življe. Andrija je osjećao kako se nešto od te živosti presipa u njega i vrelina ushićenja prostruјa niz čitavo njegovo tijelo. Naglo su nestajali zamor i jutrošnja ogorčenost, a rađao se nemir iščekivanja i nestrpljenje. Znao je da su predstojali dugo veče i još duža noć. Jedna od onih noći kad je lutao gradom. Upali

kola i ubaci se ponovo u duge kolone iscrtane
zagušljivim mirisom sagorjelog benzina.

Profesor

Jedna ruža je bila suvlja od ostalih. Izgledala je prevenulo. Meke, krmezne lati, smežuranih oboda, spuštene nisko, skoro sasvim odvojene od ostatka, titraju pod blagim naletima vjetra što se lomi o crne mramorne obeliske. Do nje druga ruža, svježa, još donjim dijelom u pupoljku, i do nje treća i peta. Koliko li ih to ima? Kažu da se nosi uvijek paran broj. Ko još mari o tim stvarima. Evo ga opet nailazi, lomi se i savija oko onog reda krstova i sad, sad će da ošine po ružama. Pokidaće uvele lati. Zadnji krst je malo nakriviljen. Je li to zbog ovog vjetra ili jednostavno tako, ostario i iskrivio se? Koliko li

je bora na onim rukama? Smeđe staračke ruke s nekoliko bijelih pjega, strpljive, kao da je sve vrijeme svijeta u tim rukama. Kao neko drugo vrijeme koje ne važi za ostale, neko lično vrijeme koje svako ima samo za sebe i troši samo za sebe, poput vlastitog života.

– Hoće li biti rata? He, moj sinko, vazda je ratova bilo – ponovi moje pitanje i ne dižući pogled sa uklesanih slova, kao da ga sad tamo pročita.

– Svako svoj rat ima. Gdje bi ljudi bez rata? Sjećam se, davno je to bilo, negdje pedeset i neke. Ljuta je te godine zima bila. I glad s njom dođe. Tad se protiv gladi ratovalo. Ni Švaba, ni Rusa, nikojeg dušmana do nas samih i opet je rata bilo. Dok je gladnih biće i ratova. Pitaše me tada neki: s kim ćemo da sebijemo u sljedećem ratu, a ja rekoh, protiv nas samih i za nas same. Niko nam drugi ne treba, vidi šta nas je. Rat ti je, moj sinko, izum nad izumima, najveće otkriće u istoriji ljudskoj. Jedino je voda mogla biti veći izum, al' to nam bog dade pa se nismo morali mučiti da je izmišljamo. I vatru, i kamen, i još mnogo štošta nam je darivao, a rat, to je izum mudrih glava. Nikad se nijedan izum u ljudskoj istoriji nije tako vjerno i dosljedno koristio, veličao,

usavršavao, prenosio s koljena na koljeno, proučavao i iznova uporno izmišljao novi i još bolji, kao da oni otprije nisu valjali. Kao da ne bijahu dovoljno dobri.

Evo ga grunu ponovo i zamalo ne prevali čitavu vazu. Zanjihaše se cvjetovi i otpade jedna lat. E, pravo je mjesto našla gdje će da otpadne. A one dvije sitne ruke u tamnoj, ispucaloj koži i dalje neumorno trljaju crni mramor. Venu i one polako. Spore ruke, kao da su vječnost sa sobom donijele. Hladno je kad čovjek sjedi. Hladno od zemlje, hladno od vjetra, a hladno i od ljudi. Ne mari sijeda kosa za studen. Igra se vjetar s bijelim vlasima. Zavrće ih, okreće, mrsi. Ne mare ni one ruke. Ni ruže više studen ne osjećaju. Kad ih vjetar savije, otkriju jedno slovo na ravnoj uglačanoj ploči, pa ga opet sakriju, kao da se onako mrtve i počupane igraju.

– Sve što čeljade sačini jednom će ovdje doći – potapša rukom crni mramor kao sapi konja - a rat će ostati dok je njegovog tvorca vijek. On će vamo potonji. Kad nas sve isprati, eto i njega. Naše veliko otkrovenje. Nemoj, sinko, da te brine hoće li rata biti. Te sam brige ja odavno prestao da brinem. Nije rat vrijeme ovo ili ono, naše ili njihovo. A još je manje čovjeka ovoga ili onoga. Rat je

svakoga čovjeka i svakoga vremena. Naći će on tebe ako ne nađeš ti njega. Uvijek je tako bilo. Samo, sinko, nije lasno ratovati k'o što ni živjeti lasno nije. Rat je život. Šapuću molitve krišom da rat sa smrću druguje, da je sa sobom vodi tamo gdje ga dozivaju, kao da ga rad nje i zovu, ali ne brini, doće ona i sama. Odvajkada je smrt dolazila i kad joj niko put kazivao nije. Nemoj da te plaši njena rabota. Ima nešto veće i od rata i od smrti, a to ti je, moj sinko, život. I rat i smrt on sa sobom nosi i vama valja u troje živjeti. Uzeće ti rat od svega pomalo, a najviše od vjere i ostaćete sami, ti, tvoj rat i tvoja smrt, i opet ti valja živjeti. Slijep i sam, u bespuću, u pustoši ljudskoj, ni neba ni sunca ni zemlje, ništa no samo ove dvije ruke i srce, pa ti valja opet jedan život sačiniti. Ne vjeruj očima više no srcu, sinko, jer kad ti satru i poruše sve putokaze, samo ono još može da vidi, a tebi valja živjeti i vidjeti više no što u oko stane. Kao što zapisa onaj Dočanin, nije rat vrijeme ni da se mre ni da se mori, već da se vidi ko je kakav. E, to ti je život.

Evo ga opet. Osjećam ga kad zaigra po vrhu glave i vidim onaj nakrivljeni krst kad zadrhti, kao da ga jeza prožme. A ruže se krive i naginju se. Dolje u dnu trepere

uvele lati. I ono slovo opet mi namiguje, i dvije ruke čupaju sitne travke. Bacaju ih na zemlju pokraj staze. Kao da sad duva s druge strane i tamu odnekud dogoni.

– Veče će uskoro. Slušaj! Čuješ li lavež zlih noći što se okupljaju kao vojske nekog novog rata? Ajdemo, sinko, sad odavde, ovdje ćemo opet jednom doći. Ispričaćeš ti nešto usput.

Išli smo po toj njegovoј priči kao po uskoj krivudavoj stazi. Ja sam htio da me odvede negdje daleko, dalje nego što bih mogao i zamisliti. Gledaju li sad one ruže za nama? I ako gledaju, sad smo već samo dvije nejasne sjene između njemih humki.

– Vidiš – reče – u pustoši čeljade prvo izgubi sebe. Kad staze zatrave i kad crnilo zatora ljudskog zakuje oči, počinje tegobno lutanje. Kad ti iz duše iščupaju korijen svijeta, ostaju samo mračne jame, prazne i hladne, i vjetri u njima da te nose kao uveo list, a iz tih jama tebi valja novi svijet sačiniti, jer, sinko moj, tebi valja živjeti. Za takvo djelo trebaće ti rs i srce neokuženo kukavičlukom, jer tad još samo njemu možeš vjerovati. I zapamti, sinko, rat malodušnost snatri. To je njegova najslađa pobjeda. To je pobjeda svakog rata.

Čujem ih, čujem ih kako se primiču i kako stupaju. Teško i turobno, ostavljaju crne tragove spaljene zemlje. Smijeh, nejasan i dalek, kotrlja se negdje iza njih. Sve je jači taj smijeh. Ruže lagano tamne i oko vase već leži nekoliko lati. I ono slovo izviruje. „Hej“ viče. U glas se pretvara i opet viče: „Hej, hej“!

– Hej! Šta je tebi? Skroz si se isključio. Ti mene stvarno zabrinjavaš u poslednje vrijeme.

Andrija se prenu kao iz nekog dubokog sna. Azra mu se sasvim unijela u lice i sklopila ruke oko vrata. Pogleda na sto i primijeti da nije ni dotakla svoje piće. Dvije djevojke, što su maločas stajale s njom, bile su otišle.

– Nešto sam se zamislio – reče i osmjeđnu se usiljeno i sjetno.

– Vidim da si se zamislio. Tri puta te zovem, a ti ništa. Šta te muči?

– Ništa, previše radim u zadnje vrijeme. Vjerovatno to.

– Zvala sam te nekoliko puta telefonom uveče, a nema te kući. Gdje si bio?

– Na poslu. Radim na jednom slučaju, malo je komplikovano. Osmatranje, uglavnom uveče. Zato i nisam kod kuće. Kako bi na onoj predstavi?

– Kakvoj predstavi? Misliš na modnoj reviji? Ti uopšte ne slušaš šta ja govorim.

Andrija se pomjeri u stolici. Nije mogao da se sjeti da li mu je već pričala o toj modnoj reviji ili ne. Upitao je više da skrene razgovor i izbjegne pitanja oko njegovog posla. Azra otpi gutljaj iz svoje čaše. Pričala je sad veselo i razdragano, ne uzimajući predaha. Pričala je o modnoj reviji i o drugaricama koje su učestovale na njoj. Pominjala je imena nekih značajnih kreatora iz grada, uključujući i one iz drugih gradova, koji su bili prisutni, pa zatim imena poznatih ličnosti koje takođe bijahu na toj reviji, mahom neki novinari i glumci. Andrija je klimao glavom i cijedio viski iz svoje čaše. Bila je oduševljena tim mondenskim dogadjajem i to ga je malo iznenadilo jer nije bila pretjerana kačiperka. Povremeno bi pogledao okolo po kafani. Nije bilo previše svijeta. Savršeno - bijaše prvo što je pomislio kad su tek ušli unutra i sjeli za mali sto u uglu. To isto je mislio i sada. Bio je umoran, zapravo više iznuren dugim večernjim osmatranjem „Portreta“ koje se obično nastavljal do kasno u noć i koje dosad nije davalо nikakvog rezultata. O svadbi sa šefom nije ništa govorio, ionako ne bi razumjela. To su

bile stvari koje su se ticale samo njega i načelnika, mada su skoro svi u stanici sad znali za njihovu svađu. Andrija je zbog te svađe, a posebno zbog drske upornosti da istjera svoje, dobijao značajne poglede ostalih zaposlenih. Senka mu je čak krišom čestitala. Skriven djelimično iza dugih dimova koje je ispuštao kroz nos, pretvarao se da sluša. Negdje unutra, skriven od očiju kafanskih gostiju i Azrine površnosti s kojom je i dalje zanosno nabrajala šta je sve vidjela, lutao je sudarajući se s vlastitim mislima kao sa slučajnim prolaznicima. One dvije djevojke se ponovo pojaviše odnekud. Jedna je bila prilično visoka, gotovo za glavu viša od druge. Azra ih pozva da sjednu, ali one samo stadoše pored stola i nešto su sve tri pričale. Niža je bila prilično rasna, bujnih grudi i jakih, naglašenih kukova što su se ocrtavali oblim konturama sivih pantalona. Ona se skoro sve vrijeme smijala, dok su joj velike grudi poskakivale. Smijala se ponajviše i Andrija zaključi da je ona visoka bila ta koja je zasmijavala. Prepričavala je neki svoj maler i na trenutke bi se sve tri zakocenule od smijeha. Ostali gosti kafane bili su mahom parovi. Sjedili su po dvoje, zauzeti razgovorom, tihi, neupadljivi. Djevojke odoše i Azra

ponovo sjede na svoju stolicu. Prosu po stolu komad njihovog smijanja od maločas i ono zazveča poput leda u čašama. Andrija otpi gutljaj viskija. Upita ko je to bio. Azra je prepričavala duhovitu anegdotu, odnosno maler one visoke, objašnjavajući usput ko je, osim nje, još bio umiješan. Pričala je s onim istim malopređašnjim ushićenjem s kojim je pričala o modnoj reviji, naglašavajući istovremeno očima i grimasama smiješni dio anegdote i svoju iskrenu oduševljenost tom pričom. Andrija je slušao, ali nekako polovično, gubeći neprestano dijelove anegdote u procjepima vlastite rasijanosti. Osmjehnu se kiselo kad mu se činilo da je priča bila završena. Azra to primijeti. Uprkos svojoj opuštenosti i ležernosti s kojom je naizgled propuštala da primijeti sve što nije željela da vidi, ipak uhvati tu kiselost i uštogljenu neprirodnost njegovog osmijeha. Zagleda se pravo u njegove umorne i odsutne oči praveći tugaljiv izraz lica. Andrija je video to njeni nezadovoljstvo i snuždenost, što preleti preko lica kao sjena. Pomisli da se sad kotrljaju prema njemu ona teška pitanja na koja nije želio odgovarati. Barem ne večeras. Osjećaj krivice prođe kroz njega ostavljajući gorak trag.

Poželi da odagna svoju neveselost. Nije želio da ona osjeti ono što ga je mučilo, nije želio da pokvari to veče niti da započinju razgovore za koje ni sam nije znao imaju li kraj. Volio ju je, između ostalog, baš zbog te njene djetinje i nevine površnosti s kojom kao da je lebdjela negdje visoko iznad, nedodirljiva za sve one stvari koje su njega mučile i čvrsto ga vukle u mračne dubine ambisa nad kojim je neprestano visio. Volio je trenutke s njom jer su ga podsjećali na šetanje oazama izmagnutim i odvojenim od ostatka prljavog i zlehudnog svijeta. Nagnu se prema njoj i poljubi je držeći njenu glavu u ruci i igrajući se s dugim smeđim uvojcima.

– Meni to baš i nije tako smiješno. Zvuči mi kao da sam to već ranije čuo. Znaš, kao jedna od onih anegdota što se neprstano prepričava, pa na kraju ljudi počnu i da je svojataju.

– Ne vjerujem da je izmislila, ali nije ni važno. Dobro zvuči.

– Bio sam danas s profesorom – reče kao da je želio da promijeni temu, a zapravo nije mogao izdržati da se ne suoči sa svojom zbumjenošću što je nakon današnjeg susreta ostala u njemu.

- S onim čičicom kojeg si mi jednom pokazao.
- Da s njim. Sretoh ga danas slučajno u gradu. Otišli smo do groblja.
- Šta priča profa? Imali šta novo kod njega?
- Ništa posebno. Onako smo malo časkali, znaš, on kao i svaki profesor, pomalo u svom svijetu. Priča nerazumljivo, ne može čovjek ni da ga prati.
- Šta ste radili na groblju? O čemu ste pričali?
- On je obišao grob, tamo mu je žena sahranjena. O svemu pomalo, o životu, o ljudima, o prilikama, o ratu.....
- O ratu? Zašto svi uporno pričaju o ratu? Mene te priče zamaraju. Danas na poslu pričaju o nekim detonacijama. Jesi li ti čuo da je noćas nešto puklo? Kažu da su se čula eksplozija negdje na Mojmilu ili Nedžarićima.

Andrija slegnu ramenima i odmahnu glavom. Azra se zakikota.

– Ja nisam ništa čula. Ja uvijek spavam k'o top. Ne bih čula ni kad bi u kući nešto puklo. Šta kaže tvoj profa, hoće li biti rata?

– Ne znam. Ako sam ga dobro razumio, hoće, samo on o tome ne brine. Nešto reče da.....

– Ma pusti profesora. Znaš šta sam danas čula?

Andrija odmahnu glavom i izvi obrvama čekajući da čuje. Pričala je o nekoj ženi, nekoj elegantno sređenoj gospođi od svojih pedeset i nešto godina, koja se okliznula na pješačkom prelazu i pala, a iz skupe kožne tašne joj je ispao revolver. Smijala se oponašajući tu gospođu kao da ju je i sama vidjela. Andrija se osmjejnu i mahnu diskretno konobaru. Momak u smeđoj košulji i sivom prsluku doneće dvije čaše za sto i ode dalje. Azra je pričala neprekidno. Prepričavala je mahom čaršijske priče što su kružile po kafićima, šetajući od stola do stola i od mjesta do mjesta, malo prepravljene i prilagođene za svaku priliku i publiku. Ponekad je prekidala da ispriča neki vic kojeg se baš u tom trnutku sjetila. Sjedili su još neko vrijeme i onda Andrija ustade. Reče da mora ići. Odvezao ju je kući, a potom je produžio prema Portretu.

* * *

Na parkiralištu odakle se mogao vidjeti prilaz, ali ne i sam ulaz u „Portret“, zateče Mirzu. Sjedio je strpljivo u kolima i motrio usku šljunkovitu stazu kojom su stizali

automobili u to mjesto. Portret je bio diskretno skriven od pogleda i još bolje čuvan od nepozvanih radoznalaca. Šljunkovita staza je vodila u dvorište stambene dvospratnice koja je jednom stranom bila zaklonjena redom garaža, a drugom visokim fabričkim zidom. Zgrada je stajala na kosini, i gornja strana garaža je bila zazidana, tako da je jedini prilaz bila staza. Ulaz u dvorište zatvarala je teška gvozdena kapija koju je otvarao jedan od dvojice vratara. Već pet večeri je Andrija motrio taj prilaz do kasno u noć, ali samo nekoliko auta je dolazilo, mahom jedna te ista kola. Registarske brojeve je pažljivo zapisivao i potom provjeravao imena vlasnika. Nije pronalazio ništa značajno osim da su neka od kola bila službena, registrovana za neka velika državna preduzeća. Duž staze nije bilo rasvjete, što je dodatno otežavalo osmatranje, a svjetlo na ulaznoj kapiji bilo je preslabo da bi jasno vidio lica ljudi koji su navraćali u „Portret“.

– Evo stiže zamjena – reče i zalupi vrata kola. – Spavaš li? Jel' bilo šta zanimljivo večeras?

– Ne spavam – odgovori Mirza ne skidajući pogled s kapije. – Večeras je posebno živo. Petnaest auta i jedan

kombi su prošli kroz kapiju u posljednjih sat i po. Ona dvojica vratara imaju pune ruke posla. Noćas imaju još trojicu koja obilaze kola što su parkirana duž staze – pokaza prstom na nekoliko kola ispred same kapije i na dvoja na drugoj strani parkirališta.

Andrija tiho zviznu gledajući u kola.

– Ohoho, večeras je izgleda bal. Jesi li zapisao brojeve?

– Nisam sve. Ne mogu da stignem. Neki od gostiju očito ne trebaju lozinku da bi ušli. Samo se provezu kroz već otvorenu kapiju. Garant neko unaprijed najavi njihov dolazak. Ti što tako ulaze, uglavnom voze bijesna kola. Čini mi se da sam vidio i jedna s plavim tablama.

– Ambasadorska?

– Možda, možda neko diplomatsko ili poslovno predstavništvo. Gdje si ti do sada? Ne pušta te mala?

Andrija ne reče ništa. Upoređivao je registarske brojeve koje Mirza zapisao i sa brojevima koje su imali odranije. Neki od starih posjetilaca su već bili stigli.

– Šta ti misliš, šta se to dešava večeras?

– Ne znam – reče Mirza tiho. - Večeras su posebno ažurni u čuvanju kola. Već su se dva puta šetkali parkingom i zavirivali u kola, kao da provjeravaju ima li

šta sumnjivo. Možda večeras stiže onaj tvoj Kasim, a ako i stiže, ne vidim načina kako ćemo znati ko je. Mogao bi biti bilo koji od ovih što su već tu. Šta kaže tvoj osjećaj?

Andriji se učini da je u tom Mirzinom pitanju bila izvjesna količina podsmijeha. Namršti se praveći se da je prečuo pitanje.

– Možda da opet pokušam ući?

Mirza zadrža dug, upitan i začuđen pogled na Andriji, kao da nije bio siguran da je dobro čuo.

– Jesi li ti sasvim poludio? Ovo mjesto izgleda kao tvrđava, osim toga već si jednom pokušao i znaš i sam da bez lozinke nema ulaska. Uostalom, ona dvojica na kapiji te već znaju nakon što si se neko veće raspravlja s njima deset minuta i ako te opet vide, mogu te izmlatiti ili dići uzbunu i šta onda?

– Pa šta ti predlažeš?

– Ništa, sad zasad. Ako je onaj tvoj konobar dobro informisan, onda čisto sumnjam da će se ta trgovina obaviti na mjestu kao što je ovo. Razmisli, kad je tolika lova u pitanju niko nikom ne vjeruje. Ako taj Kasim kupuje robu i ako je iz vana, onda nije lud da dolazi s robom ili novcem u klubove zatvorenog tipa. Stavi se u

njegovu situaciju. Plaćanje i isporuka robe su uvijek na nekom neutralnom mjestu.

Andrija otpuhnu jednom dugo i šištavo. Izvuče cigaretu iz kutije i oliza vrh. Gledao je netremice u kapiju i blijedo mlječno svjetlo što je curilo između poprečnih metalnih prečki i ostavljalo jajoliki rešetkasti polukrug na šljunku. Tim polukrugom prošla bi povremeno sjena jednog od stražara koji se šetkao tamo-vamo. Razmišljao je o Mirzinim riječima, prisjećajući se istovremeno onog što mu je njegov konobar doušnik ispričao o „Portretu“. Osjeti kako mu se želudac nervozno uvija. Pomisli da je gladan, ali sad je bilo kasno. Proći će, reče u sebi, i proguta pljuvačku. Opet je vidio suvog, pogrbljenog konobara s mišjom facom i njegove tanke krive usne kako šapuću brzo ispod dlana. „Ne zna se ko je tačno vlasnik, ali ko je da je, zajebana je faca. Mjesto je zvanično noćni bar ili tako nešto, s kuravama iz Ukrajine i Rumunije. Treba ti štela ili poznanstvo da uđeš. Kontaš? Ne možeš samo uć, mora neko da te uvede. Nezvanično, to je jedno od Alijinih mjesta...kontaš....tu se okupljaju s koca i konopca. Za istim stolom sjede i sudije i političari i

krimosi i takvi k'o ti, i kojekakve face iz vana, ali iza svega stoje ljudi iz SDA, kontaš?"

Andrija se sjeti kako je konobara nervirao upitni izraz na Andrijinom licu i nevjerica s kojom ga je slušao.
„Ti, bâ, ko da si s neba spao. Danas ti je tako. Ako nemaš love i veza u podzemlju onda si niko i ništa. Kontaš? Svi tako rade, nema mi fini, vi niste. Lova je lova, bez love si kurton. Kontaš?”

Andriju dosta toga nije kontao, ali je slušao, ozbiljan i pomalo bliјed. Sad mu se ta bljedoća vratila na lice, a želudac se skupljao. Mirzin mirni profil oslikavao se na staklu. Farovi kola presjekoše tamu parkinga zakačivši Mirzine pramenove. Učini mu se da se pramenovi ljuljaju.

– Evo još jednih – procijedi Mirza i naže se naprijed.

Andrija se pridiže i pogleda prema kapiji. Napinjao se da razazna siluete koje su izlazile iz auta. Mučnina se opet javila. Podsjecaćala ga je na onaj momenat s Azrom u kafani. Proći će, pomisli. Tajnovitost ga je dražila, ali istovremeno i dovodila do ludila ako nije mogao da pronikne u nju. Sjeti se kako su mu jednom

kao djetetu zabranili da otvara vrata špajza, i otada je zamrzio vrata koja se ne mogu otvoriti i prostorije u koje se ne može ući. A sad mu se i želudac stiskao. Od gladi, možda, pomisli ponovo. Pramen na Mirzinom čelu stajao je sad mirno. A konobarove riječi su marširale gole i oštре kao sjećivo. „Ako mene pitaš, bolje ti je da se kloniš ‘Portreta’. Zna se danas šta je čije i ako diraš tamo gdje ne smiješ, nema te, jarane. Ako iza tebe ne stoje tvoji, jebi ga.....gotovo. Kontaš? Jebe se njima što su nekog šupka roknuli. Danas ti je sve politika“.

Bilo je to upozorenje, vjerovatno dobromanjerno, ali Andrija je to shvatio kao prijetnju, kao uvredu i bio je bijesan, da bi mogao da zadavi konobra. Ali samo je počeo da osjeća mučninu, a konobara nije zadavio. Osjećao je da nešto bitno mora da se razriješi. Osjećao je da mu opet treba doza jasnoće, raščišćen prostor po kojem može da se kreće. A nije mu se sad skupljao želudac od gladi niti od tajnovitosti nekog mjesta o kojem mu je konobar ispričao nevjerovatne stvari. Postojala je i ta prokleta delikatnost nacionalne podijeljenosti, što ga je dodatno zbumnjivala. Nju je kontao, uprkos onoj na momente zaglupljenoj začuđenosti s kojom je gledao

konobara. To je bila ona ista delikatnost što se sve bezobzirnije nametala u svakodnevnom životu ljudi, uvlačeći ih u dileme s kojima nisu znali da se nose i usađujući opšte, gotovo paranoidno, nepovjerenje. Prevrtao je iznova Mirzine riječi kao da ispituje koliko je sam Mirza vjerovao u to što je tvrdio. Tražio je u tim riječima neki znak koji bi mu odagnao vlastitu sumnju u Mirzinu iskrenost. A Mirza je znao sve o „Portretu“. Sve mu je ispričao još prvi dan. Nije preskočio ni ono o ljudima iz SDA i politici. Zarobljen u vlastitoj zbumjenosti počeo je da osjeća da ih je ovaj slučaj doveo u situaciju kad više nije znao kome da vjeruje. Prebrojavao je neprospavane noći posljednjih sedam dana i konfuzna osjećanja sumnjičavosti što je sve se češće sretao u njima. Stješnjen dilemom koračao je u mislima kroz slijepе ulice i stranputice, kojima je prinuđen da luta gonjen nepovjerenjem. Užasavala ge je pomisao da bi mogao zauvijek ostati izgubljen u tim uskim stazama, s tom istom mučninom koja je podsjećala na glad. Najednom ga saletješe sve te misli i riječi kao jato slijepih miševa i on napravi pokret rukom kao da se brani.

Mirza skrenu pogled prema njemu.

– Šta tebe muči?

Ne reče ništa. Osjećao je kako pobuna sve snažnije buja u njemu. Znao je da ne može tako nastaviti. Ova noć je tražila raščišćenje, jer ko zna koliko još slijepih miševa krije u sebi. Morao je znati kome može vjerovati. U dahnu duboko.

– Ma, nešto kontam da si možda ipak u pravu. I meni zvuči nesuvlisko da neko dolazi u noćni bar s tolikom drogom – reče i zapali cigaretu čiji je vrh bio sasvim obalavljen – zato, bolje da ništa ne preduzimamo. Možda iskrne nešto.

Ćutali su i gledali put kapije. Niko nije dolazio. Andrija udahnu još jednom.

– Znaš, danas sam bio s profesorom. To je jedan moj prijatelj, zapravo prijetelj mog pokojnog starog, meni dođe više k'o neki stric. Jedan simpatičan čičica. Od njega čovjek može uvijek nešto da nauči, mada ga je ponekad teško razumjeti. Malo je na svoju ruku, znaš već, jedan od onih profa starog kova. Zastade nekoliko trenutaka kao da je zaboravio šta je htio ispričati.

– I šta s njim?

– S kim?

- Pa s tim profesorom.
- Ma ništa, onako smo malo pričali o svemu. Malo o ovome, malo o onome, o ovoj situaciji. O životu. O ratu.

Tu ponovo načini stanku. Mirza je čutao. Andrija je tražio na njegovom licu iščekivanje nastavka priče o profesoru.

- I?

– Ništa, eto tako. Svako danas nešto pametuje oko toga. Hoće biti, neće biti. Nekad mi se čini da neko uporno radi na tome da bude rata. Sve imam neki osjećaj da nas lažu, i levate, i da ćemo se svi zajedno survati u provaliju.

- Šta kaže taj tvoj profesor?

– On uvijek nekako zakukuljeno govori. Znaš, i on piše pjesme, samo su njegove teške za čitat. A kad govori, čovjek mora da razmisli o onome što je čuo prije nego bude siguran šta je čuo. Ako sam ga dobro shvatio, on misli da hoće, ali nekako, kao da ga nije briga za to. Reče da ima prečih stvari u životu i da je život često kao rat. Kao nije lako živjeti kao što nije lako ni ratovati ili obratno, ne sjećam se, uglavnom, i u ratu i bez rata, mora čovjek živjeti jer život je veći i od rata i od smrti, i mora

vjerovati u nešto, a to nešto je srce, shvataš, ono što osjećaš, k'o vlastita iskrenost. Kad više ne znaš, ili nemaš kome, ili u šta da vjeruješ, onda moraš vjerovati sebi, to jest, u sebe. Moraš ostati dosljedan sebi, iskren, a to baš nije ni lako. Tako nekako reče. Evo čitav dan razmišljam o tome. Čini mi se da kontam šta je htio reći, a opet nisam ja naročito vičan riječima da sad to objašnjavam. Ja to više nekako osjećam. I mislim da je u pravu. Mora da postoji neko povjerenje, shvataš. Mora čovjek prvo da vjeruje sebi i u sebe, da bi mogao vjerovati i drugima. Moraš moći stvoriti svijet tamo gdje ga prije nije bilo ili tamo gdje su ga satrli i uništili. I uvijek... uvijek nekako moraš biti načisto sam sa sobom, ko si i šta si, i...i koliko možeš biti to što jesi.

– Ti si se opasno bacio na filozofiju. Nisam siguran da znam na šta ciljaš.

Andrija zastade za tren, kao da pokušava pažljivo odabratи riječi, a zapravo je opipavao Mirzinu reakciju.

– Radi se o tome da ja i ti moramo biti načisto s ovim posлом, shvataš. Ja moram znati dokle si ti spremna da ideš s ovom istragom, jer vidiš, ovo se sve više pretvara u nešto političko, nešto osjetljivo na način..., shvataš, ni

sami ne znamo šta ovo može na kraju ispasti. Ja ne znam kako ti rezonuješ i kako osjećaš o ovim nacionalnim stvarima, ali ja sam riješen da idem do kraja, dokle god mogu. Za mene postoje kriminalci i poslovi kojima se oni bave i je ne odustajem dok ih sve ne rasturim. Ne zanima me ko su i šta su, koje vjere i koje ...šta ja znam...Shvataš? Sve ču ih odreda rasturit.

Za trenutak začuta, kao da ni sam nije vjerovao u te posljednje riječi.

– U redu, možda ih neću rasturit, al’ ču im zagorčat život. Debelo ču im pomrsit račune.

Mirza se zagleda u Andrijino zažareno lice. Tražio je na njemu dodatnu potvrdu tih njegovih riječi.

– Ti ovo previše lično doživljavaš, kao neku ličnu osvetu ili obračun.

Te riječi odjeknuše u Andriji ehom one iste zabrinutosti s kojim su odzvanjali Hadžićevi savjeti. Bilo mu je drago zbog toga, mada nije bio siguran zašto.

– Reći ču ti nešto i reći ču ti iskreno – nastavi Mirza – nemoj da sumnjaš u mene. Trgovci heroinom, ubice, lopovi i sva ta bagra koju ganjamo za mene su bagra i ja znam svoj posao i znam ko sam i zašto sam sad ovdje. Šta

život donosi, to ne znam niti mogu na to uticat, ali znam šta donosim u taj život i šta nosim sa sobom. Znam šta je moje. Ne brini se, u ovome smo zajedno koliko god da traje i šta god da zahtijeva.

– Vidim da te to muči – nastavi Mirza istim mirnim i staložnim glasom – i razumijem, a to je baš zato što sve ovo uzimaš previše lično, kao da je samo tvoj zadatak da sprovodiš zakon i red. Kao da se niko drugi više ne trudi oko toga. Ja sam večeras ovdje jer sam izabrao da budem ovdje.

Začutaše obojica. Andrija je osjećao olakšanje, mada je to olakšanje sad počinjao da razgriza osjećaj krivice, kao one večeri u „Oazi“ kad je korio sebe što je sumnjaо u Mirzu. A sad je sumnjaо po drugi put. I još je razotkrio svoju sumnju u Mirzu, za koju, osim svoje poslovične sumnjičavosti, nije imao neki poseban razlog. Grizlo ga je što je dozvolio da se dio tog opštег nepovjerenja prelije preko onog prvobitnog, intuitivnog osjećanje koje mu je govorilo da je Mirza bio čovjek od povjerenja, čovjek u koga se mogao pouzdati. Mučnina je minula, ali sad je osjećao kiseo zadah u ustima, kao kad je prvi put u životu izgovorio laž. Nečiji kašalj pa zatim

pljuvanje zapara tišinu, ali ništa sad nije moglo da pomjeri pramen sa Mirzinog čela. On je sjedio mirno kao u stanju duboke meditacije. I Andriji je došlo da pljune, ali proguta pljuvačku po osmi put.

– Znaš... jer ponekad mi se čini da sve ovo pomalo gubi smisao. Kad ne bi mogao čovjek nikome da vjeruje, pa ni samom sebi, onda bi sve postalo potpuno besmisleno, zar ne? Moj je problem...

Zastade za tren izgubljen u toj rečenici. Sijevnu mu u glavi pitanje da li Mirza može da vjeruje njemu. On je vjerovao sebi. Njemu je to bilo nekako lako, prosto, dolazilo je samo po sebi. A Mirza? Da li je i njemu to bilo tako prosto, tako očito? Uhvati upitni Mirzin pogled prelomljen preko ramena.

- Koji?
- Šta?
- Reče, moj je problem i onda stade.
- Pa to, shvataš, što sam možda previše

predan poslu. I Hadžić mi je neki dan to isto rekao.

– Koje?
– Pa to da sam previše u tome, u ovom poslu, shvataš. Da mi je ovaj slučaj postao opsesija. Ja to tako i osjećam.

Ja moram da vjerujem u ono što radim i to je za mene uvijek lična stvar. Znaš, možda nema ni zakona ni reda, ni dobrog ni lošeg, možda je sve to relativno. Ali ja moram da vjerujem u to, shvataš? Reče mi profesor, jednom, da je ta moja potreba za vjerovanjem jača i čvršća od tog u šta vjerujem, kao da to u što vjerujem dobija svoju čvrstinu baš od tog mog slijepog vjerovanja. Ali to je jače od mene. Eto sam se i sa načelnikom posvađao oko posla i počinjem da sumjam u ljude bez...

– Baš kad pominješ tu svoju svađu s načelnikom. Bio si u pravu. Ni meni nije bilo drago da čujem da se onaj lupež tako lako izvukao, ali to ti govori da moraš povući jasne granice do kojih si spremna dati sebe. Dobro ti je reko taj profesor. Život je veći i od rata i od smrti, ali i od mnogo štošta, uključujući i posao. Sve je to skupa dio života. Ima valjda nešto svetije od svega toga.

Te Mirzine riječi imale su prizvuk iskrene dobromanjernosti i Andrija ih je slagao u sredinu umirujućeg spokoja, kao da njima pokriva otvorenu ranu. Ali rana je tiho krvarila. Ili ih je bilo više. Jedna za svako odgođeno raščišćenje, pomisli i sjeti se tad Azrinog smrknutog lica, spremnog da pusti suzu, koju je

zadržavala samo iz inata ili ponosa. Sjeti se kako je upropastio još jedno njihovo veče, a njihove večeri postajale su sve rjeđe. Htjela mu je nešto reći kad su se rastali, a on je tada primijetio sjenu u njenom glasu koja je rasla i pretvarala se u tamu, u noć u kojoj će da nestanu. On je sjekao nožem po toj tmušini, ali ona je samo odzvanjala tupim udarcima kao da bode leš. Noć u kojoj će nestati je već bila prošla, već se desila. Bila je bez nade, bez mogućnosti otpora, surovo mrtva i oni u njoj. Dječak je te večeri kresao ovlaženim šibicama, bez iskre, potpuno tihim. Kad je ona zaustila da nešto kaže, on je stajao s rukama olovnim i teškim, zabodenim u zemlju. A zapravo se izvinio, obećao, kao zreo i odrastao čovjek što stoji pred djitetom koje sve razumije, da će biti bolje, drugačije. A ona je i dalje bila smrknuta, tužna, odsutna. Negdje u njoj rasla je noć iz riječi koje je izgovarao nespretno, neuvjerljivo, neiskreno. Njegovo obećanje nije mijenjalo ništa, jer ona je živjela u trenutku. Nju sad obuzima starost i poslije ove večeri ona nikada više neće biti onako mlada. Htjede nešto reći tu u promrzloj tami kola, ali u tom trenutku šljunkovitom stazom prođoše kola i zaustaviše se pred kapijom. Vozač je razgovarao sa

vratarom kroz odškrinut bočni prozor, potom se vrati na početak staze i skrenu na parkiralište. Izgasi motor, zalupi vrata i krenu polako prema kapiji.

– Još jedan mercedes, ali ovog ne pustiše dvorište – reče Mirza i zapisa registarski broj u mali notes.

Andrija je pokušavao da vidi lice vozača koji zastade u polukrugu svjetla ispred kapije. Uze dvogled.

– Ej, pa ono je naš zlatar – uzviknu tiho i skoro radosno, kao da se obradova i potom pruži Mirzi dvogled.

Mirza podiže pogled sa svog notesa i pogleda prema kapiji. Za trenutak je Rožajino lice bilo osvijetljeno dok je stajao okrenut prema parkiralištu pa ga Mirza uspjede prepoznati i bez dvogleda .

– Omer Rožaja, glavom i bradom. Prepozno bih ga na kilometar.

– Šta li on radi ovdje? Ide praznih ruku. Sam je. Imam osjećaj da se noćas nešto spremam. Nadam se da je onaj mali narkoman bio u pravu što se tiče tog Kasima. Šta misliš da zavirimo u gepek mercedesa? Možda i večeras ima torbu u kolima.

– Možda, mada čisto sumnjam. Nakon hapšenja, gazde su vjerovatno izgubile povjerenje u zlatara. Bolje da sačekamo. Možda će se pojaviti još neki zanimljiv gost. Duga je noć.

Andrija obori naslon i zapali cigaretu. Kazaljke sata su se primicale ponoći. Rožajina pojava u „Portretu“ razbudila je nestrpljenje i iščekivanje u Andriji. Ponovo ga prože snažan osjećaj da su bili na tragu nečega velikog.

– Znaš – započe nekako tiho i odsutno, kao da je to o čemu je razmišljao zaostajalo za riječima i slijedilo neku svoju konfuznu putanju – Rožaja je tu. Onaj novac koji smo pronašli kod njega, izjava gospodice Alispahić, pa i Rožajino puštanje na slobodu, sve se to nekako uklapa u onu priču o velikoj trgovini. Pa ti „teškaši“, kako ih je zvala Alispahićka, i onaj mali diler, pa i moj konobar, i sve te priče o „Portretu“, sve to nekako paše i sve sam više ubijeden da smo na tragu nečega, a opet mi se čini da je ovo možda prevelik zalogaj za nas dvojicu? Mislim, ako je sve tako dobro prikriveno, znači i da je dobro organizovano. Ono Rožajino oslobođanje i odustajanje od istrage, to mi opasno smrdi. To se nije moglo prije desiti.

Možda iza njega stoji neko velik i uticajan. Kad razmislim o svemu tome....hm, ne znam ni sam.

– Hoćeš reći da počinješ da sumnjaš?

– Ne baš da sumnjam, već više kao neki predosjećaj. Zar ti nemaš taj osjećaj?

– Pa, svašta sam pomiclao. Pokušavam da se držim konkretnih stvari, ali iskreno da ti kažem, osjećam u sebi neki poetski negovještaj, nešto me vuče. Sve mi se čini da nas je neka čudna igra srbine vratila na isti trag na kojem smo već jednom bili. Kao oni ljudi što se izgube u pustinji i stalno hodaju ukrug, te na kraju nabasaju na vlastite tragove, samo u našem slučaju nije sve tako beznadežno. Zar nije slučajnost da taj mali diler, što ste ga ti i Hadžić sasvim slučajno uhapsili, ispriča za ovo mjesto i tog Kasima i veliku trgovinu, i da večeras ugledamo Rožaju. Da budem iskren, ni ja nisam bio pretjerano zagrijan za ovo osmatranje, ali sad kad sam ga video, sad počinjem da vjerujem da je ona naša teorija bila ispravna.

– Ona da je Rožaja ono veče preuzeo robu i novac namijenjen za trgovinu?

– Da. Samo ni ja nemam predstavu šta da radimo dalje, osim da možda.....

– Šta?

– Da prisluskujemo Rožaju i njegove razgovore. S kim se sreće, ko su mu kontakti. Možda iskrsne nešto više.

– Ne vjerujem da će načelnik to odobriti bez nekog konkretnog dokaza, pogotovo ne poslije one svađe. A opremu ne možeš dobiti bez njegovog odobrenja.

– To znam – reče Mirza rezignirano i otpuhnu kroz nos.

– Iskreno rečeno – započe Andrija nakon kratke pauze i nakon što zapali još jednu cigaretu – ja bih da i dalje ovu istragu držimo za sebe. Nije da sumnjam u ostale, ali čisto da se ne izblamiramo, ako se ispostavi da je sve bilo traćenje vremena. Ne bih želio još jedan okršaj s načelnikom, pogotovu ne ako bi mu dao dobar razlog da mi vrati za onaj napad.

Mirza se osmjehnu i za trenutak skrenu pogled prema Andriji, koji je sjedio zavaljen i otpuhvao dimove kroz otškrinut prozor.

– Kako vas dvojica trenutno? Razgovarate?

– Ha, sa načelnikom niko ne razgovara. Znaš i sam. Probao si. Kad se sretnemo u hodniku, pozdravimo se hladno i uzdržano i to je sve. A nije ni bilo povoda za neko novo druženje – naglasi sarkastično riječ „druženje“.

– Tebe nije zvao na saslušanje u vezi s Rožajom?

– Nije, bio sam se razbolio i osim onog kratkog podnošenja raporta, koje i nije bilo tako strašno kako se prič.....ej, eno neko dolazi.

Andrija se uspravi i uze dvogled. Stazom su se primicala tri automobila u koloni. Automobil u sredini privuče Andrijinu pažnju. On zviznu i opsova glasno, odmjeravajući kola. Bio je to mercedes, jedan od najskupljih modela s kromiranim lajsnama oko rubova blatobrana, pragova i duž krova. Kapija se otvorila i sve troje kola uđoše zadržavajući se svega nekoliko sekundi ispred kapije.

– Šta je bilo, neko poznat? – upita Mirza.

– Ne, ali onaku mečku sam vidoš samo na tv-u, u onim emisijama o Holivudu. Ovo postaje sve zanimljivije.

– Smio bih se kladit da bi u onoj koloni mogao biti neko kao što je taj Kasim. Jesi li primijetio da su tablice prekrivene nečim, da se ne vidi broj?

– Jesam. Predlažem da pratimo ovo društvo kad izađu.

Andrija se složi i zavali se nazad u sjedište. Ispod napola spuštenih kapaka sijale su mu oči od ushićenja. Ponovo se javi glad, ali ovaj put zdrava, životinjska glad, glad kojom se hranio i koja ga je tjerala da dreždi tu u kolima do kasno u noć, potpuno promrzao. Niko više nije dolazio u „Portret“ niti je iko od gostiju, što su bili došli, odlazio iz „Portreta“. Andrija je disao kratkim brzim udisajima. Vrijeme je odmicalo u ritmičnom kuckanju bilijarskih kugli u Mirzinoj ruci. A onda odjednom predosjećaj nadolazećeg bjesnila planu u Andriji kad tišinu prekide glas iz minijaturnog zvučnika. Glas je pozivao dežurne inspektore da se jave na adresu na Otoci, gdje je počinjeno ubistvo. Jebem ti dežuru i ko je izmisli, đe baš sad – psovao je Andrija dok je Mirza izlazio na ulicu s koje se moglo vidjeti dvorište ispred „Portreta“. Kičasti mercedes stajao je skoro pred samim ulazom i Andriji se učinilo kao da se podrugljivo smiješi.

Dvadesetak minuta kasnije vrata im je otvorio niski, debeljuškasti čelavko u potkošulji. Kasnije te noći Andrija se sjećao da je debeljko ispričao kako je čuo lupanje, svađu i na kraju pucnjeve u stanu do njega. Sjećao se i da ga je začudilo što su bili sami, što nijedna patrola nije bila stigla. Sjećao se žene srednjih godina u spavaćici s izderanim rukavom, raščupana, s velikim podvoljkom, malo zadihana, bosa. Popravljala je kosu, nije htjela da ih pusti unutra, a iz unutrašnjosti je nečiji pijani glas dozivao ženu, psovao, brundao nerazgovijetno. Njena glava je tonula u podvoljak i izranjala ponovo kao kornjača, a Andrija je pjenio i vikao. Sjećao se da ga je Mirza smirivao, a on je prijetio, psovao jače nego muški pijani glas iz stana. Žena-kornjača je drhtala, izvinjavala se, štrecala od nekog udarca koji je trebao da zada Andrija, ali koji nije zadao, već je lupio šakom u dovratnik tako jako da je prsnula krv. Sjećao se da niko nije bio ubijen, da možda niko nije ni pucao, već je taj pijani kreten što doziva ženu napravio čitavu scenu, čija je žrtva bio onaj debeljko u potkošulji. Sjećao se i još pončega, ali nejsano. Sve te prizore svađe u polumračnom stubištu sagorio je te noći bijes koji je

kiptio u njemu. Namagarčen, namagarčen – ponavljao je u kolima dok su jurili pustim ulicama prema „Portretu“ i mercedesu, za koji se nadao da je još bio u dvorištu, na istom mjestu, i za koji se nadao da je bio Kasimov. Mercedesa nije bilo. Parking je bio poluprazan. Čak je i Rožaja bio otišao.

Sjećao se da ga je boljela ruka, ali da je i dalje njom udarao po vratima kola, dok ga Mirza nije zaustavio s nekoliko tiho i pomalo sjetno izgovorenih riječi: „Uzeše nas k'o levate“ - i potom zagledan negdje u daljinu dodao – Imam osjećaj da ovo nije slučajno, ovaj poziv je naštiman.

Poslije toga sjećanje je blijedilo i nije sadržavalо ništa. Te noći Andrija nije više htio da se sjeća. Dok su klizili niz ulicu oivičenu drvoredom, pred očima mu se stvori slika onih profesorovih ruža koje bijaše donio na grob. Gledao je ponovo u popadale lati što su se grčevito držale za ostatak cvijeta, a koje su ipak tako nemoćno i lako otpadale. Vidio je kako se u tom otpadanju bespovratno gubi i nestaje još jedan dobar trag. Semafori su namigivali praznim ulicama niz koje su klizili polako ostavljajući „Portret“ u onoj istoj tajnovitosti u kojoj su ga

bili zatekli. Za njima su se vukli razočarenje, umor i rezak noćni vazduh.

Poručnik

– Polako ali sigurno, referendum o nezavisnosti osvaja sve više prostora, istiskujući svaki drugi razgovor, kao da se u tom nadglasavanju političkih interesa treba riješiti neka mnogo veća nevolja nego ona koju ljudi već dugo osjećaju u stomaku, promrzlim prstima i praznim džepovim. Gdje dalje? Svjedoci smo istorijskog događaja u kojem će se jednim političkim aktom riješiti sudbina jednog, odnosno triju naroda. O njemu će se buduće generacije suditi iz nekog drugog ugla i očima nekog drugog vremena, ali unatoč tome, o predstojećem

referendumu danas svi govore kao o sudbinskom i u najmanju ruku istorijski suštinskom događaju za stvaranje nove političke zajednice na temeljima zdravog, slobodnog i demokratskog poretku. Međutim, danas, u vrijeme kad je svaki treći radnik ili nezaposlen ili na čekanju, politička kriza i nesposobnost vladajućih partija da u njihovom prvom demokratskom okušavanju iznađu rješenja prijeko potrebna da bi se svakodnevica ljudi približila razini koju, prema svim svjetskim standardima, možemo smatrati za minimalnu više je nego očita. Uprkos tome, pažnja ljudi je skoro u potpunosti usmjerena na rješavanje političke krize i u takvom stanju, rješavanje ekonomskih problema dolazi u drugi red. Recite, gospodine Kaliniću, da li vi smatrate da je uloga medija u današnje vrijeme od presudnog značaja za takav razvoj situacije i da su mediji glavni krivci za to što vi nazivate bijegom od odgovornosti prema samima sebi?

– Pazite jednu stvar, u modernim evropskim demokratijama, dakle u zemljama gdje postoji duga demokratska tradicija i u samim medijima, znači, gdje su mediji dostupni svakome i služe kao sredstvo za širenje političkih viđenja, mediji imaju upravo tu ulogu da

stvaraju jednu određenu, tako da kažem, klimu, koja pogoduje upravo za stvaranje i učršćivanje jednog određenog mišljenja s tim što su mediji dužni da oslikavaju jedan širi spektar rješenja, da predoče ljudima raznolikost mogućnosti, a kod nas, nažalost, imamo slučaj da je skoro sva medijska kampanja usmjerena na jednu stvar, što dovodi ljude u čorsokak. Jer, pazite jednu stvar, teški i kompleksni problemi često zahtijevaju radikalne metode za svoje rješavanje, a način na koji se mediji generalno odnose prema ovom našem problemu je prilično prost i jednostran. Ljudi se nalaze i u nekoj vrsti medijske klopke, da se tako izrazim, a u takvoj situaciji je gotovo nemoguće iznaći razumno rješenje i upravo zbog toga mediji imaju posebnu odgovornost...

– Izvinite što vas moram prekinuti, ali ako vas dobro razumijem, maločas dok ste govorili o uzajamnom djelovanju, ili kako rekoste, dvosmjernom uticaju medija na ljudе i ljudi na medije, što upravo karakteriše demokratski elemanat u medijima i slobodu govora uopšte, pomenuli ste da kolektivna svijest odražava volju i sposobnost kolektiva da preuzme odgovornost na sebe i u tom slučaju odgovornost nije više lična stvar.

– Ne, naprotiv, niste me razumjeli, u tom slučaju upravo je lična odgovornost svakog pojedinca da se u datom trenutku takoreći izdigne na neki viši nivo, jer s visine, kako je je to rekao Njegoš, čovjek je u stanju da vidi više negoli...

– Moramo vas ponovo prekinuti, imamo slušaoca na vezi, izvolite

Bijela kazaljka kliznu nečujno iza redaka ucrtanih na prozirnoj plastici. Komadi pjesama izmiješani sa šuštanjem i govorom ispunjavali su prostor kancelarije. Iz tog kolaža muzike, šuma i visokih piskutavih tonova izroni kreštav, izvitoperen glas, koji je rastezao u govoru.

“.....zbog toga podsjećam sve građane ove zemlje da je njihova građanska, moralna, i prije svega patriotska dužnost, da u ovom odlučnom trenutku pokažu volju i hrabrost za donošenje ispravne odluke, odluke s kojom će svaki od nas moći mirno sutra živjeti i s kojom će, još jednom naglašavam, ponosno dati primjer budućim generacijema da je voljom naroda ova zemlja po prvi put u istoriji postala...”

Andrija izgasi radio i ustade. Februarska kiša je ostavljala duguljaste krivudave curke na prozorskom

staklu. Pod tom kišom kotrljale su se riječi iskidanih razgovora, komadi nadanja upleteni u bodljikavu žicu, tiha strepnja i šale kojima se niko nije smijao. A sada je sa radija dopirala tišina čekanja, zagušujuća i mrtva, i kao vulkanska prašina slijegala se između riječi prijetnje što su se sve češće čule. Mirza je sjedio za svojim stolom i prelistavao slučaj Rožaja. Već sedmi dan od one večeri Andrija je tumarao stranputicama beskorisnih informacija do kojih je stizao. Mercedes se nije nigdje pojavljivao. Andriju je zbog toga sve više obuzimao tiki očaj i noćima je razmišljao o tome. S Azrom se čuo samo jednom telefonom, i to je bilo nakratko. Sjećao se načina na koji je govorila i težine u njenom glasu. Znao je taj njen glas kojim je govorila kad se trudila da prikrije tugu, razočarenje, bojazan, i sve ono što nije htjela da ima u svom životu koji je trebalo da bude jedno dugo i bezbrižno smijanje. Bio je težak i opor. Gutala je s gađenjem nešto od njene usiljene veselosti, koja joj nikako nije pristajala. Nadao se da će čuti riječi koje su donosile oprost i još jedno njihovo veče, i strah da će on još jednom da ga upropasti. Zbunjenosti i strah uvlačile su se u njega podmuklo poput kakve bolesti. Ispod

prividnog mirnoće osluškivao je kako ono osjećanje koje ga je ispunjavalo toplinom, slašću, vigorom i istovremeno nekom čudnom nehajnošću, što je bila nadmoć nad vremenom, izdiše posljednje ostatke života. Zbog toga je sad osjećao kako nešto u njemu biva rastrgnuto.

- Suverena Bosna i Hercegovina.
- A, šta? – trže se i pogleda u Mirzu, koji je sad stajao pored njega.

Mirza pokaza glavom na grafiti ispisan crnim sprejom na fasadi susjedne zgrade. Slova su bila kriva, nejednake veličine i loše raspoređena, napisana na brzinu.

- Tamo, preko puta ulice. Juče nije bilo ništa. Čitav grad je preplavljen natpisima i škrabotinama. Mada, ponekad čovjek naiđe i na neki dobar natpis.

Andrija ne reče ništa. Zurio je odsutno kroz nakvašeno staklo u natpis na fasadi. Zapali cigaretu.

- Ni o čemu drugom ne pričaju osim o tom referendumu – reče i nakrivi se u svojoj stolici. – Ljudi stvarno vjeruju da će to nešto promijeniti, a kad vidim ko sve trlja ruke i oblizuje se, spopadne me muka. Hoćeš li ti ići da glasaš?

– Ja? Ne, na neki čudan način osjećam se izvan svega toga. Možda napišem pjesmu ili nešto slično. Nemam namjeru da se počnem baviti politikom. Danas je sve više političara i sve manje ljudi, a mene uglavnom zanimaju ovi drugi? A ti?

Andrija ispusti neartikulisan zvuk gađenja, što je trebalo da predstavlja preziv smijeh.

– Ti još misliš na Rožaju i na merecedes?

– Da.

– Vidiš, sjedim i prelistavam onaj dio o istrazi zbog tobožnje utaje poreza od prije godinu dana kad nije ništa dokazano i kad je istraga prekinuta na identičan nači kao i sad. Tada se pojавio izvjesni Redžep Fazilović, koji je tvrdio da je novac njegov i da ga je dao na pozajmicu Rožaji. Provjerim ko je taj Redžep i ispostavi se da je to stric Rožajine žene. Onaj stan na Koševu stoji na prezime Fazilović i to je otac gospođe Rožaja. Midhat Fazilović i taj Redžep Fazilović su rođena braća. U papirima stoji da je taj Redžep novac stekao od prodaje zemlje negdje na Crnogorskem primorju i stoji da je priložena dokumentacija i ugovor o kupoprodaji kao dokaz porijekla imovine, ali kad sam ponovo provjeravao, tog

ugovora nema i ti su papiri jednostavno nestali. Sad se pojavljuje ovaj Midhat, punac, sa identičnom izjavom i identičnim obrazloženjem i priložen je ugovor o kupoprodaji. Na njemu стоји da je prodata zemlja u Opštini Bar, dakle ponovo crnogorsko primorje. Kladim se da se radi o istoj zemlji i da je onaj prvobitni ugovor ukraden, samo nema nikakvih dokaza osim da se provjeri u katastru u opštini Bar o kojoj se lokaciji radi u oba slučaja. Skoro sam ubijedjen da se radi o jednom te istom komadu zemlje.

Andrija je slušao pažljivo oborenih i skupljenih vjeđa.

- Hoćeš reći da su jedan te isti plac prodali dva puta?
- Ili da je ovaj drugi dokument falsifikovan.
- Ne mora značiti. Ako je u pitanju očevina koju su braća podijelila i prodala svaki svoj dio, onda je sve regularno, osim što nedostaje taj primjerak ugovora koji je bio priložen u prvom slučaju.
- To sam i ja mislio, ali nije mi bilo mrsko da provjerim još neke stvari. Na primjer, u istrazi od prošle godine stoji da se radi o očevini, dakle Redžep je prodao svoje očevinu i pozajmio novac Rožaji, odnosno njegovoj

ženi, kojoj dođe stric. Tako stoji. Međutim, Mehmet Fazilović je otac Midhata Fazilovića i u registru stoji da je imao troje djece. Najstarijeg sina Midhata i dvije kćerke.

– Dvije kćerke?

– Da, dvije kćerke, što znači da Redžep i Midhat nisu nikakva braća i da je svjedočenje bilo lažno, odnosno da se lažno predstavio kao stric. To je prekršaj, ali ne tako strašan. Ono što je još čudnije je to što sam saznao o tom Redžepu. Provjerio sam stanje u nazad dvije godine. U opštini Bar postoje četiri Redžepa Fazilovića, to jeste, postojali su u to vrijeme kad je taj svjedočio pred istragom, predstavljajući se kao Redžep i znaš šta sam saznao. Da jedan ima četiri godine, drugi dvanaest, treći je u zatvoru osuđen na osam godina zbog ubistva i leži tek treću godinu, a četvrti je umro. Umro je prošle godine, otprilike tri mjeseca prije istrage, što znači da je čovjek koji ne postoji svjedočio da je pozajmio Rožaji novac predstavljajući se kao rođeni brat Midhata Fazilovića, koji nikada nije imao brata. A, šta kažeš? Ako bi imali papir o ugovoru iz prvog slučaja i ako bi se pokazalo da se u oba svjedočenja radi o istom komadu

zemlje, onda bi Rožaja zajedno sa Fazilovićem bio u grdnom sosu.

– A to je upravo ono što nedostaje, primjerak tog ugovora. Osim toga, to je posao za finansijske ispektore. Ko je vodio istragu prije godinu dana?

– Neki Marković, Dragutin Marković, stoji u potpisu na kraju. Razgovarao sam sa njim lično. On se penzionisao ubrzo nakon tog slučaja, a prethodno je bio prebačen na drugi odjel u sklopu kadrovskih promjena. Uputio me je na svog bivšeg šefa koji je naimenovan za tu poziciju pola godine ranije, u vrijeme kad su se ta rukovodeća mjesta dijelila po stranačkoj pripadnosti. Taj je neki Hajdarević i na tu funkciju je stigao po ključu, kako tvrdi ovaj Marković. Zanimljivo, njegov potpis stoji na posljednjem slučaju Rožaja, nakon što smo ga uhapsili u zlatari.

– Hajdarević, Hajdarević.....hm – vrtio je Andrija glavom pokušavajući da se sjeti odakle mu je to ime bilo poznato.

– Moraću upitati Hadžića, on poznaje te guzonje iz finansijskog.

Podiže slušalicu i uskoro se na drugom kraju javi pozнати, duboki glas. Razgovarали су неколико минута.

– Šta kaže tvoj brko?

– Hajdarević i ona dvojica iz suda što navraćaju povremeno u stanicu i još nekoliko tipova iz ministarstva su često kafansko društvo u koje navraća i načelnik. Ništa posebno. Misliš da Hajdarević ima neke veze, da je on upetljan u slučaj Rožaja?

– On je u svakom slučaju u poziciji da bude upetljan i volio bih čuti njegovo obrazloženje za ovo što sam ja iskopao do sada.

Andrija odmahnu glavom.

– Možda i jeste upetljan, ali to su opasne vode i bez nekih čvrstih dokaza rizikuješ da izgubiš ovaj posao. Osim toga, nama Rožaja treba zbog drugih stvari.

U tom trenutku u kancelariju uđe načelnik. Otvori širom vrata i zastade za trenutak na pragu, kao da se predomišlja da li da uđe ili ne. Njegov pogled sudari se negdje na sredini sobe s Andrijinim, a Mirzi se učini da je čuo zveket mačeva u tom sudaru. Načelnik je bio namršten i strog, a kad ugleda Andriju, njegovo lice postade još strože, skoro surovo i u isti mah službeno

hladno. Andrija je sjedio nepomično u stolici, drskog i nepopustljivog pogleda uperenog pravo u Hamu. Mirza pozdravi ljubazno načelnika, tek da prekine tišinu koja je postajala neugodna. Hamo je desnoj ruci nosio presavijen papir. Nakašlja se i započe hrapavim, promuklim glasom.

– Jutros je pronađen leš u Generala Radića. Ekipa je već na terenu uključujući i tehničare. Vas dvojica preuzimate slučaj, hoću izvještaj svaki dan. Jel' jasno?

Spusti teški prodorni pogled na Andriju, kao da se pitanje prvenstveno odnosilo na njega. Andrija je uzvraćao istom mjerom. Hamo ih odmjeri još jedanput podozrivo i potom izađe. Koračali su žurno hodnikom. Andrija je usput gledao u adresu, pokušavajući da se sjeti gdje je tačno bila ulica Generala Radića.

* * *

– Ovo ne misli prestajati – požali se na kišu koja još žeće zapljušta dok su vozili prema Grbavici. Zgrade su mijenjale oblike, postajale šire. Vlaga se osjećala kao dim u kabini.

– Moram priznati da bi ti uspio i kao finansijski inspektor. Ovo sa Rožajinim pozajmicama je odlično urađeno, ali nažalost nema puno koristi od toga. Ako bi i uspio dokazati da je istraga urađena nestručno uz dosta propusta, to ipak ne mijenja stvari. Rožaja je dobio pare nazad i te pare su vjerovatno otišle dalje.

– Znam, ali svejedno, čudno mi je da su tako olako prešli preko tog slučaja. Drugi put za godinu dana je pod istragom zbog iste stvari i oba puta se tako jednostavno izvukao, a više je nego očigledno da nešto ne štima.

– Osnovni dokaz bi bio taj prvobitni primjerak ugovora kojeg više nema. To bi se moglo dobiti, ali plašim se da ako bi počeli da čeprkamo u poslove drugog odjela, uskoro bi na sebe navukli bijes tog Hajdarevića, a vjerovatno i načelnika. Uostalom, ako je i taj Hajdarević umiješan, onda vjerovatno iza njega стоји неко još veći i tu bi bio kraj priče. On bi se uvijek mogao izvući na javašluk, a toga ima napretek. Mi bi pali u nemilost svim pretpostavljenima, a načelnik, kad bi morao da bira između nas dvojice i svojih pajtaša, sigurno ne bi izabrao nas. Nama treba nešto drugo. Rožaja i ljudi za koje on radi uhvaćeni na licu mjesta, u poslu, shvataš. Čisto

sumnjam da je taj Hajdarević dio organizacije u kojoj je Rožaja. Ako je i umiješan, onda je vjerovatno samo učinio uslugu. Možda mu je plaćeno za tu uslugu, ali bez dokaza nemaš ništa. Ja zamišljam da je njegov zadatak bio da se istraga što prije okonča, novac vrati, a za svjedoke i izjave su se pobrinuli Rožajini ljudi ili on sam.

Skrenuše u jednosmjernu ulicu koja se penjala uzvišenjem prema Generala Radića. Ubrzo stigoše. Na mjestu gdje je ležao leš zatekoše nekoliko tehničara i pozornika. Andrija zalupi vrata i navuče kaput preko glave. Primače se pažljivo. Razgledao je tijelo u plitkom jarku pored same ceste, djelimično izvrnuto na bok, sa licem zagnjurenim u plitku lokvu. Odjeća je bila sasvim natopljena vodom koja se skupljala u jarku. Kiša je saprala skoro svu krv. Andrija prevrnu leš na leđa. Mrtvački sivobijelo lice mladića, koji nije imao više od dvadeset pet-šest godina, bilo je ukočeno u nekom čudnom grču. Jedno oko je bilo otvoreno, kao da je gledalo negdje u daljinu sleđenim pogledom. Na modrim usnama skupljale su se kapi, curile u poluotvorena usta i niz obraze po kojima su se vidjele ogrebotine. Ispod brade, na bijelom vratu zaraslom u kratku bradu, zjapila

je skoro čitavom širinom vrata duguljasta rana crnih rubova.

- Zaklan, od uva do uva – nagnu se jedan od milicionera i viknu Andriji skoro u uho.
- Vidim, nisam slijep. Ima li još rana na tijelu?
- Ima, sa strane na rebrima, još jedan ubod nožem – pokaza na mjesto gdje je zeleni pulover bio rasječen.
- Ovo smo našli kod njega u džepu – reče pruživši tanki svežanj dokumenata uvijenih i oštećenih ivica.

Svežanj su sačinjavali lična karta, vozačka dozvola, nekoliko novčanica od petsto dinara, jedna novčanica od sto njemačkih maraka i iskaznica nekog sportskog kluba. Razgledao je sliku u ličnoj karti i pruži dokumenta Mirzi.

- Nusret Huriz. Dvadeset četiri godine.
- I ovo smo našli u džepu – viknu milicioner i dobaci Andriji ključeve od kola.
- Koliko već leži ovdje? – upita Mirza.
- Ne znamo, našla ga je neka djevojka koja je izvela psa u šetnju. Nema ni sat vremena.

Andrija otpuhnu kroz nos.

– Ko izvodi psa u šetnju po ovakovom vremenu? Jeste li našli kola?

– Kakva kola? – zbuni se milicioner čija uniforma bijaše potpuno mokra po ramenima.

– Njegova, ako ima ključeve kod sebe, onda su kola vjerovatno negdje u blizini.

Miliconer odmahnu zbuljeno glavom. Andrija se okrenu prema Mirzi.

– Ima li kakvih tragova okolo?

– Ako je i bilo, onda ih je kiša izbrisala. Ovo mjesto je prilično pusto. S ove strane je livada, a s one ima najmanje sto metara do onih zgrada. Moguće je da je ubijen na nekom drugom mjestu pa potom prebačen ovamo. Sudeći po ukočenosti, čitavu je noć preležao u ovom jarku.

Andrija se osvrtao i odmjeravao prostor s obje strane ceste. Ulica je na tom dijelu bila prilično pusta. U kasne noćne sate vjerovatno nije ni bilo saobraćaja, zaključi.

– Kako ti se čini?

– Ima ogrebotina po licu. Možda je bila neka tuča prije nego su ga zatkli, mada mi ovo liči na egzekuciju.

Pogledaj, na zglobovima ruku ima ožiljke slične kao od lisica. Možda je bio vezan. Adresa mu je u Sokolović koloniji. Ubistvo je vjerovatno počinjeno negdje u blizini. Najbolje da se podijelimo i da se raspitamo po obližnjim kafanama da li ga je neko video. Baš me zanim šta je radio ovako daleko od kuće.

Mirza se okrenu i sjede nazad u kola. Andrija je izdavao naređenja milicionerima, potom sjede u kola i opsova glasno, proključujući kišu koja je pljuštala bez prestanka.

– Ti ono živiš na Grbavici, zar ne? – upita Mirza.

– Da, ovdje sam odrastao, poznajem svaku ulicu. Kao djeca smo dolazili zimi na onu tamo livadu gdje su sad one zgrade i sankali se. A s ove strane su bile neke ciganske šatre i čatrlje od lima. Otprilike petsto metara gore uz ulicu ima jedna kafana, vidiš gore, iza onog brežuljka, odmah iza raskršća. Busenik se zove. Možemo početi tamo.

Upali kola i krenuše. Na raskršću je naselje započinjalo nizom zgrada s ispranim smeđim fasadama, čiji su rubovi bili orunjeni. S prednje strane stršali su balkoni uokvireni crnom, metalnom ogradom nadnoseći

se nad mladi drvored. U prizemlju jedne od tih zgrada stajala je kafana Busenik. Dvadesetak metara od ulaza u kafanu Andrija zapazi "golfa". Bio je pogrešno parkiran, kao da je vlasnik samo na trenutak zastao tu da obavi neki kratak posao.

– Sačekaj malo – reče i krenu prema kolima.

Izvadi ključeve koje su bili pronađeni u džepu onog ubijenog i gurnu ih u bravu. Vrata se otključaše.

Tako sam i mislio – promrlja i krenu nazad prema kafani. Iza teških, staklenih vrata s metalnim ramom ukaza se duguljasta prostorija u kojoj se osjećao jak miris dima, iako je bilo samo nekoliko gostiju. Stariji ljudi sjedili su odvojeno za drvenim stolovima blizu šanka. Ćutali su, nijemi i nepomični. Podigoše lijeno glave odmjeravajući Andriju i Mirzu. Andrija je koračao polako. Gledao ih je jednog po jednog dok je prilazio šanku. Šankerista je bio mršav tip, izduženog vrata s jakom čoškastom vilicom. Glancao je čaše i slagao ih na policu iza leđa.

– Izvolite – reče tiho i okrenu leđa skoro potpuno nezainteresovan za nove goste.

Andrija mu pokaza legitimaciju, rekavši pretjerano glasno da su iz MUP-a, da svi čuju. Izborano, četvrtasto lice šankeriste ostade nepromijenjeno i ravnodušno.

– Šta trebate? – upita tiho i snishodljivo nakon kraće puze.

– Jesi li ti sinoć radio za šankom?

– Jesam.

– Čujem da ste sinoć imali problema s nekim gostima – blefirao je očekujući da će pročitati na njegovom licu zbumjenost, ali suvo koščato lice ostade nepromijenjeno, gotovo bezizražajno.

– Ako je i bilo nekih problema, što sad dolazite, što niste došli sinoć? – upita ih ne skrivajući ozlojeđenost i gotovo prezir u tonu kojim je postavio pitanje.

Andrija se nagnu preko šanka i uhvati šenkeristu za lakat.

– Mirno stani kad razgovaramo! Šta si se uzvrtio? Sad dolazimo jer je problem od sinoć narastao i sad je mnogo veći. Shvataš? Ajde pričaj šta se desilo.

Šenkerista istrgnu ljutitio ruku iz Andrijinog stiska. Nastavi brisati i slagati čaše na policu, kojom se polutama kafane bojila kristalnim sjajem. Ćutao je neko

vrijeme i onda progovori glasom koji postade još tiši i svečano služben.

– Dvojica rezervista su sjedili za onim stolom tamo – pokaza rukom na jedan od stolova uz sami zid – i onda se pojaviše odnekud trojica. Sjedoše za sto do njih. Neki bučni momci, došli da prave belaj. Galame, smiju se, razbiše jednu čašu. Ja ih opomenem, a jedan ustade i odvali mi šamar. Viču, "za suverenu Bosnu" i podižu čaše, ko biva nazdravljuju, a sve ne bi li zametnuli kavgu s onim rezervistima i na kraju se pobiše. Baciše jednu čašu pravo pred one rezerviste i tu nasta opšta tuča. Dograbiše se za gušu, tuku onu dvojicu. Jedan pade pod sto i sve ga udaraju nogama. Onaj drugi nekako ih razgrnu i dohvati onog što je ležao, te izjuriše napolje. Ova trojica za njima. I ne platiše što su popili.

– I to je sve? – prostrijeli ga Andrija pogledom punim nevjerice.

– To je sve što ja viđoh.

– Jesu li ti rezervisti bili naoružani?

– Niko nije bio naoružan koliko sam ja video. Jedan od onih rezervista je dobio flašom po glavi, onaj što je bio pao, al' нико nije imao oružja uza se.

- I šta poslije?
 - Ništa, nisu se više vraćali ni jedni ni drugi, nit sam ja izlazio van da vidim šta bi s njih.
 - Je li jedan od te trojice imao zeleni pulover, farmerke, u patikama, kratko ošišan i neobrijan? Mlađi, dvadeset četri-pet otprilike.
 - Može biti. Dvojica su bila mladići, tako negdje, dvaest i koja. Jedan je bio stariji, sigurno preko četeres. Svi su bili u farmerkama, nisam puno zagledo šta koji nosi.
- Andrija izvuče ličnu kartu ubijenog mladića.
- Je li možda ovaj bio jedan od te dvojice mlađih?
- Šankerista se nagnu preko stola i zagleda se u lice na slici.
- Može biti, može biti, liči na jednog od njih, nisam sto posto siguran.
 - A kako su izgledali ta druga dvojica?
 - Rezervisti?
 - Ne, ti što su bili sa ovim na slici.
 - A tako, jedan je ličio na njega, ko da mu je brat, a drugi, onaj stariji onako krupan, debel, malo pročelav.
 - A rezervisti?

– A šta ja znam. Vojska k'o vojska. U uniformi su svi isti. Imali su preko triest, triest i koju.

Andrija vrati dokument u džep i okrenu se prema Mirzi, koji je sve vrijeme razgovarao s jednim od ljudi što su sjedili za stolom.

– Ajdemo.

Vozili su nazad istom ulicom. Andrija uspori na mjestu gdje su pola sata ranije stajali na kiši razgledajući mrtvo, pokislo tijelo. U retrovizoru je premjeravao udaljenost do vrha brežuljka, gdje se cesta gubila iz vida.

– Šta kaže šankerista?

Andrija prepriča šta je saznao od neljubaznog šankeriste s koščatom vilicom.

– Šta se dešavalo vani, tvrdi da nema pojma. Trebamo pronaći tu dvojicu što su bili s njim. Šankerista reče da jedan liči na ovog Huriza kao da mu je brat. Predlažem da se podijelimo. Jedan od rezervista je dobio flašom po glavi i ko zna što se deševalo vani. Ako je to tačno, onda mora da je slučaj prijavljen kod dežurnog oficira u kasarni. Mora da mu je ukazana ljekarska pomoć u vojnoj ambulanti, što znači da je slučaj negdje raportiran. Ja odoh do kasarne, a ti provjeri da li ovaj Huriz ima brata i

gdje je taj bio sinoć. Pokušaj saznati ko je onaj treći. Evo ti ova iskaznica ovog sportskog kluba. Možda tamo neko zna s kim se družio taj nesretni Huriz. Šankerista je dobro video svu petoricu. On bi mogao prepoznati ostale. Pokušaj naći sliku brata, ako uopšte ima brata. Šta ti reče onaj stari?

– Otprilike to isto, samo nije video kako je započela tuča.

– Ostaviću te na tramvajskoj isped „maršalke“ – reče Andrija i izvuče cigaretu.

Mirza zadrža pogled na Andriji koji je jednom rukom držao volan, a drugom prialjivao cigaretu.

– Ti bi trebao smanjiti to pušenje. Znaš da to nije zdravo.

– Hej, mani me tih savjeta. Zvučiš k'o moj pokojni stari.

– Ozbiljno ti kažem, razmisli. Jedna cigareta sadrži preko šest stotina raznih sastojaka, od kojih su većina škodljivi, a neki čak i otrovni – nastavlja je Mirza uporno ujednačenim, mirnim glasom.

Ostatak puta do kasarne Mirza je nabrajao sve opasnosti pušenja, a Andrija je otresao glavom gundajući

nerazgovijetno. Na kraju izbaci napola izgoren opušak kroz prozor.

* * *

Dugački uski hodnik, zidova obojenih masnom bojom u oker-žuto bio je ispunjen zagušljivim vazduhom. Visoko, uz sam plafon, kroz uske prozore prodirala je siva pjenušava svjetlost, ostavljajući mrežaste tragove na suprotnoj strani. U tim tragovima komešala se prašina, padala po tvrdoj drvenoj klupi i dugim satima čekanja, koji su u tom hodniku proticali nekako posebno sporo i vojnički disciplinovano. Andrija je vrtio upaljač u ruci, čitao imena vojnika i datume urezane svukud po klupi. Čekao je već skoro četiri sata da bude primljen kod dežurnog oficira. Povremeno bi hodnikom prošao pokoji vojnik noseći papire ili praznih ruku i nestao na drugom kraju. Postajao je nestrpljiv, ali to besmisleno i uvredljivo dugo čekanje pojačavalo je njegovu odlučnost. U međuvremenu je razmišljaо o ubistvu i o tuči u kafani. Nešto od onoga što je vidio nije se uklapalo u izjavu šankeriste. Trojica protiv dvojice i na kraju jedan od te

trojice likvidiran, nakon što je vjerovatno prethodno savladan, a drugoj dvojici ni traga. Vjerovatno su došli jednim kolima... onim golfom, ali upravo je vozač golfa ubijen, što zači da su ona dvojica pobjegli na neki drugi način... nešto ne paše, kako su ta dvojica rezervista, koji su bježali da spase živu glavu, mogli najednom savladati svu trojicu i kako su prenijeli leš onoliko daleko od kafane,... možda nisu nosili leš... možda su zarobili i svezali tog Huriza i odveli ga do onog mjesta... a nisu bili naoružani... možda šankerista laže... ako laže, ako su imali oružje.... zašto ga nisu upotrebili još u kafani.... čudno, bez oružja savladati trojicu nakon što su dobili batine - vrtio je Andrija misli kao špil karata, pokušavajući da složi neku logičnu sliku. Nije ni primijetio oficira koji stade tik do njega i oslovi ga po imenu.

- Andrija. Inspektor Andrija Kolar?

Stasit crnpurast čovjek u četrdesetim godinama izgledao je kao da se nadnosi nad Andrijom. Uniforma na njemu je bila uredno zategnuta, a široko lice glatko izbrijjano. Imao je sitne, crne oči i šiljast nos, koji je

nekako odudarao od njegove stasite pojave i širokog lica, kao da je bio naknadno umetnut.

– Ja sam – ustade Andrija.

– Poručnik Šiljetić. Bogami ste uporni, nema šta – dodade trudeći se da bude ljubazan, mada ljubaznost nije nikako pristajala njegovoj pojavi ni njegovom vojnički krutom obraćanju.

– Vi želite da razgovarate sa mnom, je li tako?

– Da, tako je. Čekam čitavo popodne.

– Znate kako je kod nas u vojsci. Neke obaveze uvijek dolaze na prvo mjesto. Uostalom i vi ste nekad bili u vojsci, znate i sami.

Andrija klimnu potvrđno glavom ne rekavši ništa.

– Izvolite za mnom, u moju kancelariju. Nema smisla da razgovaramo ovako na hodniku.

Otprilike na polovini hodnika, poručnik Šiljetić otvorи vrata i uđoše u prostranu kancelariju skromno opremljenu. Sve u kancelariji je bilo uredno složeno. Ormari uz zid zaključani. Poručnik sjede za sto i ponudi Andriju stolicom s kožnim naslonjačem. Iz ladice izvuče bocu nekog žućkastog sadržaja i stavi je na sto.

– Jeste li za jednu rakijicu, inspektore, domaća, prepečenica?

Andrija odbi odlučno, mada je osjećao da bi mu nakon predugog čekanja i kišovitog dana prijala jedna rakija s kojom bi sprao iz grla svu onu ljutinu što se nakupila u njemu. Izvadi cigaretu i upita da li je pušenje dozvoljeno.

– Da svakako, samo zapalite – reče poručnik i umjesto čaše, stavi pepeljaru pred njega, a sebi nasu rakiju.

– Vi ne pijete na dužnosti. To cijenim. Izvinićete, ali ja će se poslužiti. Živjeli!

Sasu čitav sadržaj odjednom i namršti se otresajući glavom.

– Vi ste htjeli razgovarati sa mnom u vezi nekih mojih ljudi, ako se ne varam?

– Ne varate se. Radi se o jednom ubistvu.

– Ubistvu?

– Da, ubistvu. Jutros je pronađeno tijelo jednog mladića na Grbavici, u Generala Radića. Nusret Huriz iz Kolonije, dvadeset četiri godine. Prema tvrdnji svjedoka, dvojica vaših ljudi su viđeni kako se tuku s njim u kafani

Busenik na Grbavici neposredno prije nego je taj mladić ubijen.

- Da se tuku sa tim Murizom?
- Hurizom – ispravi ga Andrija i nastavi – da, i sa još dvojicom.
- Zašto mislite da bih ja trebao da znam nešto o tome?
- Ako sam dobro razumio, vi ste sinoć bili dežurni oficir i vi ste bili ovdje kad je taj slučaj prijavljen.
- Vidite, inspektore, često se desi da moji ljudi budu umiješani u neku tučnjavu, obično isprovocirani od strane drugih ili napadnuti bez povoda, ali to ne bude uvijek prijavljeno.
- U ovom slučaju, svjedok tvrdi da je jedan od vaših ljudi zadobio povrede po glavi od udarca flašom, što znači da je bio u ambulanti i da je taj slučaj sasvim sigurno raportiran. Siguran sam da mu je ukazana ljekarska pomoć i da ste vi sigurno upoznati s tim incidentom. Vojnik sa razbijenom glavom nije nešto što promakne nezapaženo.

Poručnik je čutao nekoliko trenutaka i odmjeravao Andriju upitnim pogledom.

– Vi ste prilično sigurni u to što tvrdite – reče nakon kraće pauze, ne sklanjajući svoj ispitivački, podozrivi pogled.

– Ja se trudim da radim svoj posao i da ga radim dobro, kao i vi svoj. Uostalom, sami ste rekli da ja već znam kako neke stvari funkcionišu u vojsci, i ja sam nekad bio vojnik.

– Koji ste rod bili, ako smijem pitati?

– Vojna policija.

– Vojna policija? Bogami vi ste se rano latili tog policijskog poziva – reče poručnik trudeći se da povrati onu početnu ljubaznost koja za tren bila nestala.

Andriji se činilo da poručnik pokušava da izvrda direktni odgovor i da skrene temu na neki drugi razgovor. Pazio je da ne nasjedne na te smicalice, a istovremeno se trudio da bude krajnje taktičan, jer nije bilo načina da prisili poručnika da mu kaže ono što nije želio reći.

– U vojsci regruti nemaju običaj da se late bilo čega osim ako im to nije unaprijed određeno ili naređeno. Ja sam se policijskog posla latio još ranije, a inspektorskog dosta kasnije.

Ova primjedba izvuče osmijeh na poručnikovom licu koje postade još šire, a sitne crne oči skoro sasvim nestaše u uskim prorezima ispod obrva.

– Tu ste u pravu. Potpuno se slažem. Vojska se zasniva na disciplini i na izvršavanju obaveza koje vam pretpostavljeni daju. Slično je i kod milicije, zar ne?

– Da, slično je – potvrди Andrija i povuče dim iz cigarete. – Ali vidite, ja ne bih da traćim vaše dragocjeno vrijeme pričajući o sebi i o nekim nebitnim stvarima. Ja bih da pređemo na stvar.

– To cijenim, čovjek od akcije. Vi biste mogli napraviti karijeru u armiji. Pa pređite na stvar.

Andrija otpuhnu dim iz cigarete i pogleda poručnika pravo u oči tražeći sarkazam iza tih skupljenih proreza kroz koje ga je gledao kao kroz zapučke kaputa.

– Stvar je jednostavna, ja bih želio da salušam tu dvojicu vojnika koji su sinoć bili u kafani, jer znate ...

– Vi biste da saslušavate moje ljude, aha? – Isturi bradu glumeći nevješto iznenađenost. Njegovo glatko izbrijano lice postade najednom službeno, gotovo neprijateljsko.

– Saslušavanje vojnika je zadatak vojne policije. Civilna milicija nema šta da traži ovdje. Vaša jurisdikcija prestaje kad pređete s ovu stranu kapije.

– Ja to odlično znam i zbog

– Ako znate, kako onda možete da zahtijevate?

– Pa ja nisam ni zahtijevao, već sam rekao da bih želio da razgovaram. Zvanični zahtjev nije ni podnesen. Ja već sad mogu da sakupim dovoljno dokaza da slučaj i zvanično pokrenem kod vojne policije i tada ćete morati razgovarati sa nekim od vaših pretpostavljenih. To znate i sami.

Poručnikovo lice postade tamnije. Andrijine riječi visile su kao prijetnja u četvrtastom prostoru između njih. Nastavi ne dozvoljavajući poručniku da ga prekine.

– I zbog toga sam i došao da razgovaram sa vama. Nadam se da se dobar dio stvari može razjasniti bez pokretanja zvanične istrage od strane vojne policije. Vidite, radi se o ubistvu, a ubistvo je ozbiljna stvar, najozbiljnija. I sudeći prema onome što smo vidjeli, izgleda da se zapravo radi o likvidaciji. Žrtva je, po svemu sudeći, bila svezana prije nego je zaklana.

Poručnik se, na ove poslednje Andrijine riječi, pomjeri u svojoj stolici.

– Da zaklana. Od uva do uva. Prema izjavi svjedoka iz kafane, taj Huriz, zajedno sa još dvojicom napao je vaše ljude i došlo je do tuče. Vaši ljudi su uspjeli da istrče iz kafane, ali to nije kraj priče. Tuča se nastavila napolju i kao rezultat svega toga, taj Huriz je ubijen. Druga dvojica su nestali kao i dvojica vaših ljudi.

– I taj vaš svjedok je vidio kad su moji ljudi zaklali tog Muriza?

– Huriza – ispravi Andrija još jednom. – Ne, svjedok nije video šta se poslije događalo, ali ja imam razlog da vjerujem da su vaši ljudi, zajedno sa onom dvojicom za kojima tragamo, vidjeli tačno šta se desilo. Shvatate li svu ozbiljnost situacije? Vaši ljudi su viđeni kako se tuku sa tom trojicom...

– Sad ste rekli da su moji ljudi bili napadnuti.

– Da, tako tvrdi svjedok, ali u svakom slučaju stvari nisu rasvijetljene do kraja. Ja imam dobar razlog da vjerujem da su ta dvojica vojnika umiješani u ubistvo ili su u najmanju ruku svjedoci. Ja mislim da je u vašem intresu da se ova stvar istjera na čistac i da se razjasni

uloga vojnika u ovom ubistvu, jer ako počnu da kruže priče gradom, to svakako neće biti dobro ni za koga. Ni za vaše ljude ni za ostale.

Poručnik je gledao u neku tačku na stolu i lupkao prstima. Iskrivi usne i pogleda Andriju ispod skupljenih vjeđa, ne podižući glavu.

– Da li biste se vi, inspektore, zadovoljili mojom usmenom izjavom da moji ljudi nisu odgovorni za to ubistvo?

Andrija je oklijevao nekoliko trenutaka. Najradije bi rekao da vjeruje svom instinktu, koji mu je sad govorio da poručnik nešto očigledno krije, ali prečuta to i reče smirenim glasom.

– Vaša usmena izjava svakako ima težinu, ali plašim se da moj načelnik ne bi bio zadovoljan s takvom izjavom. Vidite, ja skupljam dokaze, utvrđujem činjenično stanje.

– Da ja vas nešto pitam. Jeste li vi Srbin?

Andrija začuta vidno zbumen tim pitanjem.

– Jesam, ali ne vidim kakve to sad ima veze.

– Pa ima. I te kako ima. Ja vidim da ste vi odlučni da riješite ovaj slučaj, ali danas su vremena drugačija. Vidite,

radi se o povjerenju. Kome čovjek može vjerovati, a kome ne, to je danas ponajveći problem.

– Danas vremena jesu drugačija, ali ubistvo je i dalje ubistvo i ostaće tako i u buduće. Neke stvari se nikad ne mijenjaju.

– Pa vidite, nisam baš siguran da je tako. Mnoge su se stvari iz temelja promijenile. Između ostalog, i to sa ubistvima. Vidite u ratu....

– Ali ovdje nije rat, poručniče Šiljetiću - prekide ga Andrija, ali poručnik se nije dao smesti i nastavi.

– E, vidite, ja mislim da tu niste u pravu, i čak se čudim da tako nešto tvrdite. Da li vi znate koliko ovakvih i sličnih incidenata je bilo u Bosni u posljednjih šest mjeseci, ili više? Da li znate? Ne znate – odgovori poručnik na svoje pitanje. – Da li ste vi svjesni da mi imamo svaki razlog da ovo današnje stanje nazivamo nekom vrstom ratnog stanja. Nekom vrstom geriliskog rata u povoju koji je usmjeren protiv Jugoslavenske narodne armije. Armije koja već četres i više godina čuva ovaj narod i sve narode bez razlike na nacionalnu pripadnost. Jeste li vi svjesni da se moji ljudi ne usuđuju prekoračiti prag ove kasarne u uniformi? Znate li vi da

postoje dijelovi grada i čitave teritorije u Bosni u koje vojska danas može da uđe samo s punom ratnom opremom? Vi ili ste totalno neupućeni u situaciju ili se pravite da ne znate za takve stvari. U takvom stanju, mnoge stvari, pa između ostalog i ubistva, počinju da gube onaj isti značaj koji imaju u miru. Shvatate?

– Hoćete reći da su ta dvojica rezervista ipak...
– Ništa ja neću reći, niti sam rekao. Vi ste se uhvatili tog jednog slučaja kao pijan plota, a ja vam pokušavam otvoriti oči za ono što se dešava na širem planu i gotovo svakodnevno.

Poručnik je postajao vidno uzrujan i iznerviran Andrijinim upornim izbjegavanjem da priča o ma čemu drugom osim o slučaju na Grbavici. Nagnu se preko stola, a ramena mu postadoše šira. Skoro je dodirivao vrhom brade grlić boce.

– Ova zemlja je na granici totalnog građanskog rata, a vi se i dalje igrate nekakvog Šerloka Holmsa. Taj slučaj na Grbavici je samo još jedan u nizu napada na naše ljudstvo i način da se isprovocira konflikt većih razmjera. Ovdje se događaju identične stvari kao u Hrvatskoj. Bolje bi vam

bilo da razmislite o tome nego što uporno izigravate nekog... nekog revnosnog policajca.

Poručnik zgrabi bocu s rakijom i napuni čašu nakon što okonča svoju tiradu. Sasu blijedožutu tekućinu niz grlo i lupnu čašom o sto. Ustade. Špartao je tamo vamo po kancelariji, pogledajući povremeno kroz prozor. Andrija zapali cigaretu ne dajući znak da je završio ili odustao.

– Poručniče Šiljetiću – započe mekim i smirenim glasom otpuhujući dim preko stola. – Ja razumijem dosta od toga što hoćete reći. Vjerujem da vojsci nije lako u ovo vrijeme i da vam to u velikoj mjeri otežava posao, ali morate razumjeti da ja isto tako imam svoj posao i ne mogu tek tako da odustanem i da se pravim da se ubistva ne dešavaju. Ja imam zadatak da na ovaj ili onaj način pronađem ubicu tog Huriza, a za generalne probleme u kojima se nalazi ova zemlja nemam sada vremena. Vidite, mene interesuje ovaj konkretni slučaj, a siguran sam da i vas zanima i da vas se tiče. Meni je jasno da su vaši ljudi povremeno izloženi provokacijama i napadima isto kao što mi je jasno da su često sami ti koji započinju

konflikte svojim bahatim i nedisciplinovanim ponašanjem...

– Ko ste vi da sudite o ponašanju mojih ljudi i vojske uopšte? Jeste li vi možda bili na ratištu u Hrvatskoj ili čak prije nego je rat započeo? A? Jeste li?

– Nisam, bio sam sve vrijeme ovdje u Sarajevu, zauzet svojim poslom.

– E, pa vidite, ja jesam i znam dobro o čemu se radi kad moji ljudi budu izloženi takvim nasrtanjima koja su organizovana. Ništa se ne dešava slučajno. Sve te priče o spontanom otporu i pobuni, sve su to laži i izmišljotine. Šta je vama? Ova zemlja vrvi od organizovanih kriminalnih bandi i paravojnih, stranačkih jedinica. Ja samo ne razumijem vas i vaše uporno insistiranje na jednom slučaju, kao da ćete time promijeniti nešto.

Ćutao je nekoliko trenutaka i gledao nekud kroz prozor, kao da tamo u dvorištu kasarne čita riječi koje se spremao da kaže. A govorio je sad glasno, s vidnim uzbudjenjem i sa nekom primjesom ogorčenja u glasu. Andriji je zvučalo kao ogorčenje čovjeka kojeg su nepravedno prozvali lažovom, čovjeka na neki način iznevjerjenog.

– Šta se desilo sa patriotizmom kod ljudi? Zar niko ništa ne osjeća? Vi tvrdite... – okrenu se najednom prema Andriji gledajući ga ljutito i prazrivo – vi tvrdite da ste Srbin. Niste vi nikakav Srbin – izusti ovo posljednje s gađenjem kao da je pljunuo i stade ponovo uz prozor okrenut leđima prema Andriji.

– Danas ste došli da salušavate i hapsite vojнике, moje ljude, a sutra ćete moliti da vas ta ista vojska spasi od tih istih bandi koje haraju ovom zemljom i rasturaju je, a koje vi sad štitite.

Poručnikove riječi popadaše teško po Andriji poput olovne kiše. Bilo je prijekora u njima. Ali one probudiše u Andriji cinični osjećaj sumnjičavosti. Pitao se koliko je ta patetični izliv bila gluma.

– Slušajte, ja ne štim nikakve bande. Vi uporno skrećete ovaj razgovor na drugu stranu – reče nakon kraće pauze. – Nisam došao da hapsim, već da razjasnim neke stvari koje se tiču jednog konkretnog slučaja. Ja još ne znam šta se dogodilo sinoć u Generala Radića i ako vi tvrdite da su vaši ljudi čisti i da nisu odgovorni za ubistvo, onda nema potrebe da se uzrujavate. Mi tragamo i za onom drugom dvojicom, koji su bili

umiješani i već sad znam da su vaši ljudi napadnuti, što u neku ruku olakšava njihovu poziciju. Likvidacija i ubistvo u samoodbrani vagaju različito. Koliko ja vidim, kad uhvatimo tu drugu dvojicu, onda će se saznati dobar dio onog što se dešavalo i ja već sad predviđam da će ta dvojica da optuže vaše ljude i u tom slučaju, stvar definitivno prelazi u nadležnost vojnog suda. Vaše odbijanje da sarađujete samo otežava položaj vaših ljudi, a nikako im ne ide u korist. Uostalom, vaši ljudi mogu podnijeti prijavu zbog fizičkog nasilja protiv one dvojice i ako nisu krivi, onda nema razloga da se plaše istine.

– Istine, ha. Istina rekoste – otpuhnu poručnik s gađenjem.

Stajao je sve vrijeme okrenut leđima pema Andriji dok je Andrija govorio, a sad okrenu glavu gledajući ga preko ramena.

– Vas zanima istina. Zašto ja imam osjećaj da vi niste u stanju da prihvate istinu. Priznajte, vi ste ovamo došli unaprijed ubijedjeni da su dvojica mojih ljudi počinili ubistvo i vas istina uopšte i ne interesuje.

– Grijesite, poručniče, upravo me istina interesuje. Ja jesam imao neke sumnje, osnovane sumnje, ali nikakva

predubjeđenja. Ovaj razgovor je mogao biti mnogo kraći, mene samo zanima da razgovaram sa vašim ljudima i da čujem njihove izjave.

– Hoćete da čujete njihove izjave?

– Da, samo to.

– Niste spremni povjerovati meni, a ipak ste spremni povjerovati dvojici vojnika koji su pod sumnjom. Zar to nije pomalo nelogično i čak naivno?

Andrija začuta za tren. Osjeti kako stupa u zamku koju mu je poručnik namjestio.

– Pa možda zvuči tako, ali u svakom slučaju njihove izjave kao očevidaca su materijal istrage. Ako ništa drugo, potrebbni su mi zbog toga.

Poručnik je stajao još neko vrijeme s rukama skrštenim preko leđa i gledao kroz prozor. Potom se okrenu i priđe stolu.

– U redu. Dobićete izjave mojih ljudi, odnosno ono što stoji u raportima od sinoć. Toliko mogu učiniti za tu vašu istragu i zapamtite jedno. Ja vjerujem svojim ljudima. Vjerujem im više nego tamo nekim smutljivcima i nazovisvjedocima.

Otvori ladicu stola i izvuče tamnoplavi fascikl. Baci ga na sto pred Andriju i zavali se u svoju stolicu. Andrija otvori plavi omot. Čitao je petnaestak minuta. Kad bi gotov, spusti fascikl na sto.

– Zadovoljni? – upita poručnik s neskrivenim prezriom.

Andrija klimnu glavom.

– Ovo objašnjava dobrim dijelom neke nelogičnosti i stvari oko kojih sam lupao glavu.

– E, pa drago mi je. Nadam se da ćete uspješno riješiti taj vaš slučaj i naći onu drugu dvojicu koji su napali moje ljude.

– I ubice – dodade Andrija.

– Da, naravno i ubice.

– Ili ubicu. Iz ovog se ne vidi baš jasno....

– Vidi se dovoljno da ostavite moje ljude na miru. Oni su već dobili svoje i naučili lekciju. Vi rješavajte dalje sami. To je, uostalom, vaš posao.

Andrija krenu da ustane i zatim zastade izašavši napola iz stolice. Pogleda ponovo u poručnika, koji je likovao zavaljen u stolicu.

– Zahvalujem se na vašoj saradnji. Ovo je u svakom slučaju bilo od pomoći, ali...

– Ali šta?

– Vidite, ove izjave skreću istragu na drugu stranu, a ja nemam ništa konkretno za čim da tragam. Treba mi neki detaljan opis, neko ime ili nešto što su vaši ljudi vidjeli, a što ne стоји u ovom izvještaju. Shvatate.

– I?

– Pa bilo bi dobro ako bih mogao da lično razgovaram sa njima. Ne radi se ni o kakvom saslušanju, već čisto onako. Jedan neformalan razgovor.

Andrija je mrzio da moli, ali sad nije imao drugog izbora.

– Ja bih vas zamolio. Pet minuta, to je sve.

Poručnik Šiljetić skrsti ruke na potiljak i zavali se još dublje u svoju stolicu. Gledao ga je netremice. Iz njegovog trijumfalnog pogleda prosipala se po Andriji samozadovoljna oficirska taština kao sluz. Razmišljao je o njegovoj molbi kao o sudbini neke muve ili nečeg potpuno beznačajnog, uz to još i dosadnog.

– Hm, vidjećemo. Navratite sutra oko četiri – reče nakon skoro pola minute.

Andrija klimu glavom još jednom u znak pozdrava i izade iz kancelarije. Koračao je dugim hodnikom. Učini mu se da je vazduh u tom hodniku postao još teži i gušći, a sam hodnik tješnji. „Kakav tip, pravi oficir“ – razmišljao je osluškujući bat vlastitih koraka o tvrdi brušeni teraco. Pozdravi diskretno vojnika na kapiji i krenu prema kolima. Već je bio mrak. Nebo od crnog zategnutog satena, prošarano rijetkim zvijezdama stajalo je visoko iznad Trebevića. Topal vjetar provlačio se kroz ogoljelo granje drveća što je raslo uz kasarnu. Sjede u kola i zastade na tren držeći ključ u ruci. Sjeti se rakije koju je odbio na početku razgovora i poželi sada da saspe jednu u grlo na eks, onako kako je to činio poručnik. Zaustavi se ispred jedne kafane. Gurnu vrata i uđe, ostavljajući iza sebe dug, kišni, februarski dan. Nije ni primijetio da je kiša, koja je cijeli dan lila bez prestanka, bila prestala i da su ulice bile djelimično suve.

Đozga

– Zvala je Azra – reče Mirza prekidajući razgovor o istrazi ubistva na Grbavici.

Reče to nekako iznenada, kao da ga je nešto u njihovm razgovoru podsjetilo na njen jučerašnji poziv.

– Kad? – podiže pogled s papira što je čitao i zagleda se pravo u Mirzu.

Mirza osjeti kako iznenadana uskomešanost u Andriji presiječe i njega oštro kao britva.

– Juče, oko četiri, baš kad sam kretao kući.

– I?

– Ništa, pitala je za tebe?

– Samo to?

– Samo to.

Andrija vrati pogled nazad na papir. Ponovo ga poklopi ledeni talas, koji ga je sve češće vukao u dubine posljednje vrijeme, jer nikako nije nalazio vremena da budu zajedno. Čak je nije ni zvao onako često na telefon kao prije. Osjećao je kako se na neki neobjašnjiv i nestvaran način udaljava od nje, kao nošen nijemom stihijom, potpuno predan, bez borbe i naizgled ravnodušan. A zapravo ga je i sama pomisao da je gubi užasno strašila. Nije bilo ništa racionalno u tom njegovom odgađanju, ništa logično, niti je to bilo nešto što je želio. A ipak je zadavao sebi bolne udarce od kojih mu je dolazilo da zaurla. Taj bol se gubio u satima i danima u kojima je potpuno opsjednut vodio privatnu istragu o Rožaji, Kasimu, trgovcima drogom, dok je obilazio grad nadajući se da će negdje iskrasnuti onaj mercedes, dok se raspitivao, grizao se od bijesa i sumnje da je onaj mali diler sve to izmislio. To mu je donosilo privremeno umirenje mada je i tada osjećao kako pukotina u njemu postaje sve dublja.

– Nema brata, to je vjerovatno bio neki prijatelj. Provjerio sam u onom bokserskom klubu. Tamo kažu da se družio sa nekim Fadilom Kapetanovićem, koji je njegovo godište. Moguće je da je to taj što je bio s njim, ali taj već odavno ne živi na adresi na kojoj je prijavljen. Imam fotografiju, pa možemo otici do Busenika. Ako ga šankerista prepozna, onda imamo nešto za čim da idemo – nastavi Mirza monotonim, staloženim glasom, ne mareći za oluju koja je bjesnjela ispod prividne mirnoće Andrijinog lica.

– Jesi li uspio išta saznati u kasarni? Ko su ona dvojica?

– Razgovarao sam s dežurnim oficirom. Dao mi je da pročitam njihov raport. Oni kažu da su se ispred kafane pojavili neka četvorica koji su se umiješali u tuču, ali na njihovu stranu. Tu je nastao opšti metež i situacija se u trenu okrenula u njihovu korist, ali tvrde da su ta četvorica sami nastavili da se tuku, a da su oni pobjegli. Niko nije bio ubijen dok su oni bili prisutni. To je sve.

– To je sve?

– Danas oko četiri treba da razgovaram s tom dvojicom rezervista. Možda iskrnsne nešto više.

- Znači da neko sasvim drugi stoji iza svega toga, mislim iza tog ubistva.
- Vrlo vjerovatno. To što oni tvrde ima smisla. Ne vidim kako bi oni uspjeli da savladaju onu trojicu koji su ih, kako tvrdi šankerista, već u kafani propisno namlatili.
- Zašto se onda ona druga dvojica kriju?
- Pa, možda i ne znaju šta se desilo, barem nisu znali odmah te noći, osim toga, sami su zametnuli kavgu i napali rezerviste. Imaju razlog da se kriju.
- Kako misliš da ne znaju šta se desilo? – pogleda Mirza zbunjeno.
- Prepostavljam da ako su ova četvorica njih napali, možda su ta dvojica uspjela pobjeći, a onaj treći, ubijeni, nije. Ovdje u izvještaju patologa stoji da su ruke žrtve bile vezane žicom, znači da su ga zarobili. Stoji još i da ubod nožem u grudi nije dubok, to jeste, nije smrtonosan. Da su ih zarobili svu trojicu, zašto bi onda ubili samo jednog, a ostavili druge. Ja mislim da su ta druga dvojica zbrisali, a da je ovaj Huriz ranjen, zarobljen i naknadno ubijen dolje kraj ceste.
- Kao ratni zarobljenik.

– Tako nekako. Bojim se da ima ljudi koji se ponašaju kao da je ovde uveliko rat. Ovi noćni napadi u grupicama, ovo se već dešavalo. Nije isključeno da je ovo ubistvo i čitav ovaj obračun na nacionalnoj osnovi. Čak počinjem da vjerujem da jeste. Mislim da je to bio motiv napada, samo što se situacija razvila u drugom pravcu. Ova četvorica što su se iznenada pojavili i umiješali u tu tuču braneći rezerviste, i to mi smrdi. Ili su Huriz i njegovo društvo bili baksuzni te večeri naletjevši na ove druge, ili su ovi drugi došli tu na poziv. Možda im je neko javio. Nepoznata lica na tuđoj teritoriji u to doba, to danas ne ostaje neprimijećeno.

- Misliš da im je šankerista javio.
- Možda, ili možda neko drugi. Možda ih je neko ranije te večeri video u okolini i javio ostalima.
- Onda bi ti drugi morali biti iz tog kraja.
- Vrlo vjerovatno s Grbavice ili tu negdje iz okoline.

Začutaše. Mirza je razmišljao o Andrijinoj tvrdnji, a Andrija složi papire nazad u fasciklu i stavi ih na kraj stola. Pogleda na sat. Bilo je tek podne. Imao je još četiri sata do razgovora sa rezervistima u kasarni.

- Hoćeš li ti da podneseš raport načelniku?

– Ako insistiraš, ali radije bih to tebi prepustio – reče Andrija i ustade.

* * *

Tog poslijepodneva, dok je Mirza bio zauzet podnošenjem raporta i pronalaženjem Fadila Kapetanovća, Andrija se provezao ispred zlatare, čekao pola sata nadajući se da će vidjeti nešto sumnjivo. Zatim je prošao ulicom odakle se vidio ulaz u „Portret“, ali danju je dvorište bilo zatvoreno kao i sam bar. Nije video nikoga. Na kraju je sjedio na parkingu s kojeg je mogao motriti ulaz u stan Midhata Fazilovića, stan koji je Rožaja koristio za zabavu i sastanke. Lelujavi dim cigarete bauljao je vjetrobranskim stakлом. Šiljaste zabati sa majušnim prozorima i riđi krovovi zaokruženi metalnim pravougaonikom šasije postajali su sivi. Između Rožaje, „Portreta“, Kasima i mercedesa s kromiranim ukrasima postojala je veza, u to je vjerovao. Sjedeći tu zamišljao je u mislima tu vezu, ali svaka iole obećavajuća misao završavala je na kraju uvijek tupom i upornom čutnjom, što ga je bacalo u očaj. Već odavno je bio zapao u stanje

hronične razdraženosti, koju je dodatno pojačavala slika Azre i odjek njenog glasa u slušalici koji je bio tužan i drhtav, pomalo molećiv, a istovremeno nekako bolno uzdržan.

U takvom stanju je dočekao četiri po podne i razgovor sa rezervistima. Mada je s velikom rezervom primio obećanje poručnika, njihovo pojavljivanje u tačno zakazano vrijeme nije izazvalo pretjerano iznenađenje. Poručnik ga pozdravi vojnički, reče da ne rasteže predugo i potom stade u stranu, ali dovoljno blizu da čuje čitav razgovor. Četvrtasto grubo lice vojnika kao da je visilo ispod velikog zavoja na čelu. Gledao je nepovjerljivo u Andriju. Prvo progovori onaj drugi, dosta krupniji, s nekoliko modrica po licu i nogom koju je vukao kao da je bila uganula. Ponovio je mahom ono što je već stajalo u raportu. Bio je još vidno ljut i ne propusti da na kraju doda kako mu je jedino bilo žao što nije bio naoružan i da bi volio da ih ponovo sretne. Andrija izvadi fotografiju ubijenog. Prepoznaše ga. O onoj četvorici saznao je, osim vrlo nepreciznih i konfuznih opisa, samo nadimak jednog od njih. U tome su se složili oba vojnika bez okljevanja. Taj nadimak kao da prenu

Andriju iz nekog transa. Gledao ih je netremice skoro minutu, ne progovarajući. Kao da nije isprva vjerovao svojim ušima. Đozga, Đozga – ponavljao je u sebi osjećajući kako neugodna vrelina prožima čitavo tijelo. "Je li moguće? – izgovori poluglasno kad sjede u kola i zalupi snažno vrata.

* * *

Rukav je bio krvav. To je vidio. A osjetio je i toplinu kako se razliva po usnama, niz bradu, niz desni obraz. Krv na rukavu je bila iz njegovog nosa ili iz usne, zaključi sa strahom i sa bijesom. Stezao je šake, režao, tresao se kao u groznici, desna strana lica je gorila i pulsirala životinjski divlje. Kemo je bio viši za glavu, širi, suroviji. Protiv njega nije imao šanse. A sad je Kemo imao još trojicu Perića sa sobom. Četiri na jedan, i sve te batine, ukus zemlje u ustima, rasječena usna, sve to jer nije htio da se skloni s klupe. A onda je Kemo ležao i jaukao, molio da mu puste ruku. Sad je iz njegovog nosa tekla krv. Perići su već dobili svoje i pobegli. Ostao je samo Kemo. Kad je Marko ustao s njega, Kemo se više

nije dizao, nije ni jaukao. Vjerovatno iz straha, mada se Andriji činilo da je onesviješćen. E, rođo, opet te ja belaja spašavam – govorio je zadihan dok je vraćao bokser u džep i vukao ga za ruku. – Ajde, rođak, bježimo sad. Ostavi ga. I on je doveo trojicu, koji su se smijali, podvriskivali. Al' ga Đozga razvali – ponavlјali su s divljenjem dok je Andrija brisao krv.

Kad su ga po drugi put izbacili iz osnovne škole, prestali su da se viđaju tako često. Poslije srednje više nisu imali kontakt. Sjećao se kad je tetka Jovana navratila jedne večeri, nedugo nakon srednje škole, popila kafu, isplakala se u kuhinji i rekla da ide u kazneno-popravni dom i da će tamo biti tri godine. Tad mu je bilo jasno kakav je bio Đozga.

Sjedio je sad za stolom prekrivenim starinskim lanenim stolnjakom, koji je teka Jovana sačuvala još od udaje. Njena blago pogurena figuru vukla se tromo kuhinjom noseći na tacni kolač i fildžane. Spusti tacnu na sto i sjede na stolicu preko puta, stenujući i držeći se za koljena. Opojan misis svježe kafe zatitra iznad stola.

– Oj, kako me zaboli ođe kad trebam sjest il' ustati – reče i pogleda u Andriju očima koje su se skoro caklide od suza.

– E, moj Andrija, nemaš pojma kako mi je drago što si navratio. Tetkino srce. Nisi se trebao trošiti, ima vazda kafe. Nađe se. Kako si mi ti?

– Dobro sam, tetka. Kako ti? Dobro mi izgledaš.

– A nije loše. Starački. Ne može se ko što se nekad moglo. Ostari čeljade pa šta ćeš. Koljena me bole. Što te nema, moj Andrija?

– Posao, tetka, posao. Nema se kad.

– A đavola poso. Vi mladi povazdan nekud trčete. Bilo je posla i prije, pa se imalo vremena i za druge stvari. Jesi se oženio?

– Nisam, tetka, još – reče Andrija i srknu vrelu tekućinu.

– A šta čekaš, moj sinko? E nije ti vala preći taj posao nego kakvu đevojku da si nađeš. Eto ćeš i ti k'o onaj moj baksuz.

Andrija ne reče ništa. Azrino lice bljesnu za tren pred njim, i iščeznu ponovo. On opet nije imao vremena za nju, za njih. Osmjehnu se usiljeno. Tetka Jovana ga je

gledala radosno i ganutljivo. Nije pila kafu. Reče da čeka da se malo ohladi.

– Udal se proljetos Radmila Nevenkina. Sjećaš se Radmile? Poslali su mi slike s vjenčanja. Čeka bebu. Saču ti pokazat – ustade s teškoćom i nestade u sujednoj prostoriji.

Furuna u uglu je rasijavala toplotu po kuhinji. Andrija skinu kaput. Pogledom pređe preko slika povješanih po zidu. Bile su to pretežno uramljene crnobijele fotografije nekih rođaka i djedova. Na drugom kraju prostorije, zid iznad kreveta bio je djelimično prekriven šarenom tapiserijom ukrašenom resama. Pored kreveta stajala je mala natkasla i na njoj čaša. Sve je u sobi izgledalo kao i prije dvadeset godina. Jedino je mali televizor sa bijelim miljeom preko ekrana bio novina u toj kući što je mirisala uspomenama na djetinjstvo.

– Evo vidi, ovo ti je Radmila, a ovo joj je čoek – reče teka pružajući jednu sliku Andriji, dok je razabirala ostale gledajući s mukom kroz debela stakla naočara nabijenih labavo na vrh nosa. Bilo mu je strano to nasmijano lice u dugoj, bijeloj vjenčanici, mada se sjećao ljeta koje je proveo na selu.

– Bogami se promijenila, ne bih je prepoznao. Kad sam je zadnji put vidoio, bila je još dijete, djevojčurak.

– E, sad je bogami đevojka, eto vidiš. Udade se naša Rada. E nek joj je sa srećom. A fin joj je čoek. Crnogorac, otuda nekud od Pljevalja.

Andrija otpi nekoliko gutljaja iz fildžana i pogleda u tetku. Oklijevao je nekoliko trenutaka, kao da se plaši vlastite namjere. Još od trenutka kad je izašao iz kasarne, bio je odlučan da ga pronađe, da razgovaraju i da se razuvjeri u ono što je čuo od dvojice rezervista. „Marko ubica, zar je dotle stiglo“ – ponavljao je u sebi neprestano odmahujući glavom u nevjerici. A Marko je bio crni Marko, nesretni Marko, baksuz. Sve su to bila imena kojim ga je nazivala tetka Jovana kad je pričala o njemu i o svim onim neprospavanim noćima, strepnjama i brigama koje je imala zbog njega, ali uvijek praštajući mu i nadajući se da će se jednog dana „dozvati pameti“ kako je govorila. Nije ni slutila zašto je došao, uvjeri se dok je meljao kolač po ustima, kao da je u njemu užegla mast. A nije ni imao hrabrosti da joj kaže. Uostalom, ni sam nije bio siguran. Morao je naći Marka po svaku cijenu.

– Tetka, čujem da je Marko izašao iz zatvora.

– A jeste, jeste. Puštali su ga prije vremena. Nijeste se gledali?

– Nismo. Koliko ima da je izašao?

– A ima po godine, sigurno. Amo nije dolazio no jednom kad je izašo i nazad nedelju dana.

– Pa je li ovdje bio sve to vrijeme?

– Ođe jok. Misliš dolje u gradu?

– Da.

– Onda kad ga puštaše, reče da će u vojsku, u Hrvatsku. E nije mi se javljo, a biće skoro po godine od tada. No pojavi se odjednom neki dan. Dođe s njim onaj mali Pero Nikolin, sjećaš se malog Pere, dolje s kraja ulice. Brat mu je pogino u Hrvatskoj. I još neki s njima, brdo od čo'eka. Ima ga k'o dvaput moj Marko. Malo posjedili i odoše. A što pitaš, moj Andrija, da nije štogod opet učinio?

Andrija proguta knedlu tvrdru kao čagalj.

– A nije. Onako, čujem da je u gradu, a nisam ni znao da je izašao ranije. Volio bih da ga vidim. Znaš li gdje bude obično?

– A ko će mu znati gdje on biva. Ko vjetar, sad je ođe, sad ga nema.

- Nije ti rekao kad će opet navraćati?
- Nije, a i da jes, ko će njemu vjerovat. Načekala sam se ja njega dosta. Isti je ko' i pokojni Mitar. Svoje pa svoje.
- Ne znaš gdje bi ga mogao naći? – nije odustajao Andrija.
- A neđe je u gradu. Po kafanama. U kafani će i sudnji dan dočekat. I čaća mu je isti taki bio. Preča mu je kafana bila no kuća i đeca.
- Pa šta ti priča Marko, tetka? Otkud u Hrvatskoj?
- A ne priča puno. A ko će mu znat otkud tamo? Nađe on sam gdje belaja ima. U velike se Srbe bačio moj Marko. Ja mu sve govorim, kani se tog, dijete moje, ne moraš ti vazda ispred sviju i mimo sviju. Pusti druge nek srbuju. Mnogima je glave došlo to srbovanje. Neće ti to sreću donijet, al' jok. On ni da čuje. Sve na jedno uvo uđe, a na drugo iziđe. Marko svoje pa svoje čera. Vojvodom se prozvo.
- Vojvodom?
- Jā, bogami, tako reče. E kad je prije do vojvode stig'o, kukala mu mati. Zla je krv u narod ušla, moj Andrija. Neće ovo dobra viđet. Svi se nešto busaju i kočopere, sve

silniji do silnijeg, a opet će jadni narod stradat. Vazda je tako bilo.

– Vazda – reče Andrija i spusti prazan fildžan na sto.

Sjedio je još neko vrijeme i slušao pucketanje vatre između tetkinih priča o rodbini i prošlim vremenima. Redale su se uspomene u tom kazivanju prepunom nostalгије i žala za prošlim vremenima. Naposljetku Andrija ustade i obuče kaput. Tetka Jovana je pokušavala da ga zadrži na večeri, ali Andrija smisli dobar izgovor rekavši da se treba vidjeti s jednom djevojkom. Znao je da ga tetka neće grditi kad su djevojke i ženidba u pitanju.

– Treba li ti šta para, tetka? – upita i izvadi novčanik.

– Ne treba, moj Andrija. Izguram ja nekako s mojoj penzijom, a i Marko mi je dao kad je onomad navratio. Bolje ti to sačuvaj za se. Vama mladima treba para, a danas je sve naopako skupo.

Andrija priđe kolima, okrenu se još jednom i mahnu tetki Jovani, koja je stajala na pragu i brisala suze maramicom.

– Čuvaj se, moj Andrija! – viknu za njim još jednom izvijajući glavu za svijetloplavim golfom, koji nestade

zajedno s uskom cestom što je zavijala između kuća razbacanih po strmoj padini Trebevića.

* * *

Bilo je već veče kad se spustio do Grbavice. Razmišljaо je gdje da počne tražiti Marka, preturajući u glavi imena mjesta gdje su se okupljali ratni veterani, rezervisti i samoproklamovani srpske vojvode. Znao je za tri takva mjesta. Odluči da prvo pokuša u „Đeneralu“.

Na suprotnom kraju slabo osvijetljene tjesne prostorije nekoliko prosjedih lobanja titralo je u polumraku, potpuno zauzete raspravom o politici i istoriji. Takve raspre su se tu vodile svakodnevno, prilično bučno i energično. Dodatno ih je raspaljivala rakija iz čokanja i zvuk harmonike koji je dopirao iz zidnih zvučnika. Naruči piće i upita konobara da li je navraćao Đozga, praveći se da ga čeka i da imaju zakazan satanak, ali konobar odmahnu glavom. Nije poznavao nikoga s tim imenom. Čekao je petnaestak minuta i potom ode. „Đeneral“ nije bila kafana u kojoj bi

mogao sresti nekog poput Marka. Produži do "Cera" ali i tamo se ponovi ista slika. Vozio je sad prema „Kasandri“.

Tabla sa imenom kafane obješena ukrivo iznad crnih metalnih vrata bila je prilično neugledna. Pomisli da je tu stajala tek onako i da su većina gostiju dolazili po preporuci. A on je došao bez preporuke, na vlastitu odgovornost, u potrazi za još jednim raščićenjem. Gurnu odlučno vrata i sudari se s jednim rmpalijom, koji mu zagradi put. Pokušao je da ga zaobiđe, ali čovjek postade još širi, spusti prijek upitni pogled na Andriju i unese mu se u lice. Andrija odgurnu čovjeka, ali pred njim se stvori drugi. Pokuša da odgurne i njega, ali osjeti kako mu se ruka savija, i kako mu se nečija maljava podlaktica omotava oko vrata. Rvali su se skoro pola minuta kraj vrata, isprepleteni kao dvije hobotnice, razdrljeni, znojavi, zajapureni, bez objašnjenja, bez riječi osim tihog režanja i stenjanja. Skoro niko od gostiju nije obraćao pažnju na tu borbu kraj vrata, koja je zbog preglasne muzike podsjećala na prizor iz nijemog filma. Tek kad su oborili stalak za kapute i dvije stolice, ostali gosti prekinuše svoje razgovore i zagledaše se znatiželjno u čovjeka usukanog između ruku jednog od izbacivača i

drvenog stuba za koji se grčevito držao. Nečija ruka ščepa stisnutu masivnu šaku izbacivača koja je zamahivala prema Andrijinoj glavi. On pusti Andriju. Bio je zadihan i izgledalo je kao da mu je lagnulo. Koraknu unazad i Andrija ugleda poznato lice. Pred njim je stajao Đozga.

– Rođak! – viknu glasom koji je postao dublji i hrapaviji otkako su se posljednji put vidjeli. Nije skrivao iznenađenje, gledao je s nevjericom dok mu se po licu polako razlijevao srdačan osmijeh. Spusti jednu ruku na Andrijino rame i ostade tako nekoliko trenutaka. Andrija se nije smijao. Popravljao je zgužvanu kragnu, disao duboko, mrštio se. Vrat mu je bio crven. Osjećao je kako mu se vrelina širi ispod rebara s lijeve strane.

– Kojim dobrom, rođače? – priđe mu sasvim blizu. Spusti i drugu ruku na rame, kao da će ga zagrliti.

– Zdravo, Marko – uzvrati Andrija gledajući njegovo lice.

Imao je isti osmijeh, širok i praštav, skoro gromoglasan pa se često činilo da se smije nekako izvještačeno, skrećući pažnju na sebe više nego što je zapravo nalazio neki drugi razlog za smijanje. Okrugla,

kratko ošišana glava nasuđena na krupnom tijelu, malo debljem nego posljednji put. Nosio je podšišanu kratku bradu i brkove. Andrija primijeti da mu je desna šaka zavijena.

– Ajde vamo, za sto. Ovo se mora zaliti – progovori nakon što ga je odmjerio par puta dobro, kao da nije vjerovao da dobro vidi.

Vukao ga je ne skidajući ruku s ramena. Probijali su se kroz gužvu ispunjenu žagorom mnoštva muških glasova, kucanjem staklenih čaša i muzikom sa velikih crnih zvučnika. Između zvučnika stajala je razapeta srpska zastava s grbom, a ispod nje, preslikana na parčetu kartona, uramljena velika kokarda. Konobar je spustio piće na sto u samom kraju kafane. Sjedili su sami. Marko primače čašu ustima. Ostade u toj pozici na časak gledajući u Andriju, kao da nišani preko prozirnog ruba. Andrija otpuhnu gust dim.

– Pa, rođače, ne pričaš otkud ti ovdje? – nagnu se Marko preko stola. Kad je govorio, vijdeli su se donji zubi, uredno složeni, žuti od duvana.

– Navratio malo da te vidim. Ne javljaš se, ne pišeš iz zatvora. Kako bi u Foči?

– Jebo Foču, rođak. Ništa naročito. Mnogo je zanimljivije van nego u čorci. Otkud si sazno da sam izašao?

– Priča se po Grbavici. „Vratio se Đozga“ – viču. Čujem da si postao vojvoda, je li istina?

Marko poćuta malo i sasu ostatak pića u grlo zabacivši naglo glavu unazad, ali ne skidajući pogled sa Andrije.

– A znaš kako je. Promijenila se vremena. Mora čovjek da prati situaciju. Vojvoda mi nekako bolje zvuči nego Đozga. Drugčije te ljudi gledaju. Otkud ti to sve znaš?

– Bio sam danas kod tetke. Ona mi reče da si bio u Hrvatskoj. Gdje si bio, ako nije tajna?

– Nije tajna. Svugdje pomalo. Đe te bace, đe se zadesiš. Kako kad. Malo ovdje, malo ondje. Mahom po Slavoniji.

– Pa kako bi?

– A znaš i sam. Nalupašmo ih pošteno. Neće im zadugo past na pamet da se otcjepljaju.

Momak u sivoj kratkoj jakni podvrnutih rukava priđe i stade pored stola. Pozdravi Marka i zadrža kratko pogled na Andriji, ne progovarajući isprva. Lice mu je bilo namršteno i tamno, s mrkim gustim vjedjama

skupljenim na korijenu spljoštenog bokserskog nosa. Marko je gledao znatiželjno u Andriju pa u momka i nasmija se grohotno.

– Zar ste se vas dvojica zaboravili? Ovo ti je Pero s kraja ulice. Sjećaš se, mali Perica. Nekad smo ga slali da nam kupi cigare i klempe mu pucali, a sad je Pero najjači lijevi kroše na čitavoj Grbavici. Pogledaj ove šake – ščepa momka za ruku podižući je uvis kao kakav trofej.

Andrija odmjeri poprilično velike i koščate šake, gotovo nesrazmjerno velike za njegovu žilavu i vitku figuru. Marko podsjeti Peru ko je bio Andrija i ponudi ga da sjedne. Pero reče da ima nešto da obavi i da će im se pridružiti kasnije.

– Ja i Pero smo ti stari ratni drugovi – dodade kroz smijeh i mahnu konobaru da donese piće.

– Šta ima kod tebe, rođak? Jesi još uvijek pajkan?

– Jesam, još uvijek.

– E ti si, rođak, stvarno nepopravljiv. Zemlja se raspada, a ti i dalje juriš kokošare. Zar ne vidiš šta se dešava?

– Vidim, vidim ja dobro šta se dešava.

– Jesi l' se oženio?

Andrija odmahnu glavom.

- Đe ti je ona trubadurka? Jesi još s njom?
- Nije trubadurka, Azra joj je ime. Svira saksofon.
- Azra? Zelena, a?
- Jest, Azra, i nije zelena već tamnosmeđa.

Marko se osmijehnu zajedljivo. Volio je da ubada u osjetljiva mjesta.

- Znaš ti o čemu ja pričam, al' ne zamjeram ti ja. Dobre su i zelene. Ih, kakve sam ja sve drmo.
- Je l' ti ovo sad ekipa? - upita Andrija nastojeći da skrene razgovor sa ženidbe i Azre.

Sad nije imao snage da misli o njoj.

- Na koga misliš? Na Peru?
- Da. Je l' samo on?
- Jest Pero je u ekipi, a ima nas još. Ima nas još rođak. Ima nas odsvakud. Znaš, malo sam razgrano poslove.

- Kakve poslove?
- A čuj, kakve poslove. Poslove, mora čovjek nečim da se bavi.
- Pa pričaj ako nije tajna. Šta ste radili tamo po Hrvatskoj?

Marko nije skidao srdačani osmijeh s lica. Bilo mu je dragو što su se sreli, mada već godinama nisu imali neki blizak odnos. Njihovi životni putevi davno su se razišli i jedino što ih je još vezivalo, osim bliske rodbinske veze, bile su uspomene na djetinjstvo, na sitne dječačke nestašluke i smijeh; na pretučenog Kemu i braću Periće koji hramlju dok bježe u izderanim majicama. Sad su te uspomene lebdjele iznad kafanskog stola razvodnjene prazninom neispunjenoг prijateljstva. On je još onda davno otkrio i shvatio kakav je bio Marko i kakav će biti Marko, čovjek koji je nekoliko godina svog života proveo po zatvorima ili skrivajući se od zakona, surovi razbijajući s Grbavice, obijač stanova, čovjek koji je bio jedno od imena u policijskim registrima, simbol svega što je Andrija nastojao da iskorijeni. A sad ga je, pored svega ostalog, neodoljivo podsjećao na Omera Rožaju.

Andrija je sipao pitanja, ispočetka oprezno, tražeći iza tog širokog srdačnog osmijeha onog Marka za kojeg još nije bio siguran da postoji, Marka ubicu. Sumnjaо je, a ovaj put za njega to nije bila igra riječi i izjava koje se podudaraju, već strepnja, oštra i mučna. Nije mogao da

se otme utisku kako je taj Markov gostoljubivi nastup i neskrivena radost bila maska. Njegovo otvoreno pričanje o ratu u Hrvatskoj još je jače raspaljivalo sumnju. Lako je pronalazio u tom pričanju stvari koje su se uklapale u sliku Marka ubice. Jedino što ga je razuvjeravalo bila je spontana iskrenost koju je prosto vidoio u njemu. Ništa u njegovom ponašanju nije pokazivalo da nešto krije ili da se negdje u njemu pritajio osjećaj krivice. Rakija u prozirnoj boci je polako nestajala uz kuckanje čašica. Andriji se sve više činilo da je Marko pokušavao da nadoknadi nešto od onih godina koje su proveli razdvojeno, da nekako poništi njihovu otuđenost. Kao da je čak htio da izbriše i njihovu različitost, jer negdje duboko u sebi osjećao je da su uprkos svemu isti, srodni, sad možda više nego ikada prije. Kao da je vjerovao u tu srodnost i nadao se da Andrija osjeća isto, da zbog toga ove večeri sjedi s njim za stolom i saliva rakiju. Marko je pričao, šprdao se, podbadao, primicao se se sve bliže bez imalo uzdržavanja. Pričao je o mnogim stvarima otvoreno i povjerljivo, samo njemu, kao nekome u koga je imao beskrajno povjerenje. Andrija je slušao trudeći se da obuzda uzburkane misli što su se nekako nezgrapno i

zbunjajuće granale u svim pravcima. Nije mu promaklo kako je pričajući o njima dvojici često pominjao riječi „srbi“ i „naši“. Na trenutke kao da prepozna i oduševljenje koje zablista u njegovim očima dok je govorio o „srpstvu“. Na svoje iznenađenje, našao je previše ljudskog i previše iskrenosti u Marku. Mnogo više nego što je očekivao. Sumnja je i dalje bila tu, ali ozbiljno poljuljana i zbog toga je sad bio u totalnoj nedoumici šta da radi. Salivao je rakiju jednakom brzinom kao i Marko, ali mu je to samo dodatno pojačavalo vrelinu koju je osjećao kao jaru po površini stola. Kao one večeri u kolima s Mirzom, sad mu je opet trebalo raščišćenje. Činilo mu se da hoda bosonog po komadima izlomljenog stakla dok se polako primicao onome što je htio da ga pita. Iskapi svoje piće i zapali još jednu cigaretu. Pomici da je sad bio tren, dok su još sjedili sami za stolom.

- Marko,... - započe oklijevajući - da te pitam nešto.
- Pitaj, brate, samo ja i pričam – reče i sasu još jednu čašu naiskap.
- Gdje si bio prije dvije noći?

– Gdje sam bio prije dvije noći – ponovi Marko pitanje za njim, ostavši za trenutak zbumen i iznanađen.

– U gradu, što pitaš?

– Neki su ljudi čuli da se pominje tvoje ime, jedan od momaka što je bio s tobom te je oslovio po nadimku. Bilo je to pred kafanom „Busenik“. Oko ponoći.

Osmijeh na Markovom licu se zaledi i polako nesti. Potom je nekoliko trenutaka sjedio zbumen, a onda mu se u očima pojavi razočarenje kao da se nešto u njemu gasi. Ćutao je i gledao pronicljivim pogledom u Andriju. Osjećao je kako između njih nastaje vakuum u koji je propadala sva ona maločašnja veselost i opuštenost.

– Što to pitaš, rođak? Mnogi me znaju ovdje na Grbavici. Otkuda to sad?

– Pronađen je leš jednog mladića u Generala Radića. U jarku pokraj ceste. Svezan pa zaklan. Da ne znaš ti nešto o tome?

– Zašto bih ja znao nešto o tome?

– Pa, vidiš, bila su dvojica rezervista u kafani. Taj ubijeni ih je napao sa još dvojicom i onda su nastavili tuču ispred kafane, kad su se najednom pojavili neka

četvorica i umiješali se braneći vojнике. Vidiš, ti vojnici tvrde da se jedan od te četvorice zvao Đozga.

– Baš tako tvrde?

– Da, upravo tako. Obojica su čuli kad je neko vikao to ime.

Ćutali su. Prostorijom se prolamala pjesma koja je spominjala pogrdnim imenima ustaše. Riječi te pjesme zazveckaše zlokobno između praznih čaša na stolu. Andrija povuče dim iz cigarete. Osjeti kako ga taj isti dim uštinu za oči.

– Ja bih reko da ti rezervisti izmišljaju. Ja sam preksinoć bio ovdje cijelo veče. Eto pitaj koga god hoćeš. Svi me ovdje znaju.

– Kako si povrijedio ruku? – upita Andrija spustivši za časak pogled na zavoj koji je prekrivao veći dio šake.

– Što si ti uopšte došao večeras? A? Jel' ti to mene saslušavaš? Jesi l' to došao da me hapsiš?! – planu Marko.

Ovo posljednje izgovori glasno pa su i ostali, što stajahu u blizini, čuli riječ "hapsiš". Andrija osjeti kako se njihovi pogledi zakovaše za sto za kojim su sjedili. Iz gomile se odjednom izdvoji jedan gorostas obrijane glave, u majici kratkih rukava koja je na njegovom

mišićavom tijelu prijetila da svakog trena popuca po šavovima. Stade iza Andrije. Marko podiže pogled i nasmija se kiselo. Namignu momku dajući znak da je sve u redu i ponudi ga stolicom.

– Upoznajte se – reče i pokaza rukom na Andriju. – Ovo je moj rođak od tetke, Andrija, a ovo je Joca iz Pančeva. Joca i ja se znamo još od Borova Sela.

Andrija preleti pogledom preko lica koje bijaše puno, zategnuto, zaobljenih mesnatih obraza između kojih su mala usta otkrivala krnjave i zapuštene zube. Jednog zuba nije ni imao. Mutne vodnjikave oči, utisnute duboko u tamne podočnjake, gledale su ga kao da zlokobno vrebaju iz neke pećine. Andriji se učini da je bio pijan, ali to sad nije ni bilo bitno. Svi su bili pripiti. I u njemu je alkohol kuljao žilama, dok se stomak grčio i opuštao u ubrzanim ritmu. Pogleda ga još jednom. Nije mogao isprva da procijeni da li je čudna grimasa na njegovom licu bila osmijeh ili izraz retardiranosti. Klimnu glavom, a Joca ščepa njegovu ruku i protrse je, gledajući ga pravo u oči. Stisak je imao kao u medvjeda. Utonule oči uzvratиše pogledom jezivo beživotnim.

– Kako je, burazeru? – progovori, cereći se pritom.

– Nije loše – odvrati Andrija suvo i okrenu se ponovo prema Marku. Sjeti se da je tetka Jovana pominjala da je s Markom došao i neki čelavi, dvaput veći od Marka. Pomisli da je to bio Joca.

– Joca i ja smo ortaci, je li tako, Joca – reče Marko i potapša ga po ramenu, a Joca se nasmiješi kvarnim ostacima zuba. Andriji je izgledao kao čudovište. Koljač Joca – odjednom odjeknu u Andrijinoj glavi i on se trže, kao da ga je neko dotakao strujom. Ispuhivao je dimove svoje četvrte cigarete i gledao u stranu, tek da ne gleda u one dvije rupe što su bile Jocene oči. Sijevnu mu pred očima preklani vrat mladića i glava što se klati, kao nepravilo prišiven ukras na kaputu. Negdje između gustih dimova i alkoholnih isparenja Andrija se prisjećao izjava rezervista. Jedan od četvorice bio je izrazito krupan i visok – rekli su. Uklapalo se. Šta sad – pitao se, dok mu je znojava fleka ispod pazuha rasla. Znao je da nije mogao ništa, barem ne sad, ne ovdje.

– Nisam došao da hapsim, već da razjasnim neke stvari. Shvataš li, Marko, kakva je situacija? Postoje svjedoci koji su čuli tvoje ime, svjedoci koji te mogu

prepoznti kao i ostalu trojicu. Ovo nikako ne izgleda dobro. Koliko sutra može se desiti da ti i ...

– Šta? – prekide Marko nestrpljivo i jarovito – šta koliko sutra? Koliko sutra možete me ti i ti tvoji povući za onu stvar, jel' ti jasno? O kakvom sutra ti pričaš?

Andrija ne reče ništa. Ćutao je i gledao u Marka. Joca iskapi čašu i tresnu njom o sto, pojačavajući dodatno Markovu jarost. Jak vonj znoja izbjiao je iz njegove tjesne majice.

– Ja ne mogu da vjerujem. Ne mogu da vjerujem da si zbog toga došo u kafanu. Ja sam ti se obradovo i počastio te... ej rođače, tri su godine prošle, a ti tako. Došo da me hapsiš, da pravdu svoju istjeruješ. Za koga ti, ba, radiš? Za balije? A? Jesu l' te to oni poslali da Đozgu hvataš? O kakvom sutra ti pričaš čovječe? Za koji dan Turci na našoj zemlji 'oće državu da prave. Ova zemlja ima da pukne k'o tikva. Shvataš? Sve ovo ima da plane i u tri pičke materne da odleti, a ti još nekakvog pajkana izigravaš. I to si na svoje udario? Sram te bilo!

Ove riječi su se zarivale bolno poput karteča u njega. Sjekla ga je gorčina iz njih nemilosrdno. Ljudi koji su stajali okolo gledali su prema njihovom stolu i nešto

komentarisali klimajući glavama. Osjeti kako najednom postade nesnošljivo vruće. Želio je da ustane i ode.

– O kakvoj ti situaciji pričaš? – nastavljao je Marko još vidno uzrujan. – Ja ču ti reći kakva je situacija... situacija je da nema nikakve situacije. Shvataš? Ljudi su naoružani do zuba, ukopavaju se položaji, prave se spiskovi....i ti si, budalo, na nekom spisku, crtaju se granice. Noću organizovane balijske bande napadaju vojsku i bacaju bombe u srpske kafane, izgone ljude. Hrvati ubacuju svoju vojsku i raspoređuju je, a ti... a ti...pa gdje ti živiš? Ti nisi normalan. Noćas si došao da mene hapsiš ii pričaš mi o nekom sutra, a sutra...sutra ćeš doći ovdje kod nas da guzicu spasiš. Pogledaj ove ljude, pogledaj slobodno, okreni se i pogledaj! Danas im radiš o glavi, a sutra ćeš im biti zahvalan što su te spasili...a...a nećeš imati obraza u oči da im pogledaš. E, to ti je situacija, moj rođače. Upravo to.

– Ja ne vjerujem u taj tvoj rat, Marko. Ja hoću...

– Nije to više moj ili tvoj rat, shvataš? – skoro viknu Marko i nagnu se preko stola.

Njegovo lice postade crveno, zajapureno, a obrve su mu igrale šireći se i skupljajući se, kao da istiskuju sve to što je govorio.

– To je rat sviju nas. Probudi se, Andrija! U kojem svijetu ti živiš? Neće te sutra niko pitat zašto i zbog čega, već kako se zoveš. Drugo je vrijeme sad. Nije mi samo jasno da ti to ne vidiš. Ti si stvarno ostao onaj isti glupi pajkan iz viceva koji ništa ne kapira. Ništa se nisi promijenio. A pamtićeš ti Đozgu i šta ti je Đozga večeras pričo. Pamtićeš, budi siguran. Sjetićeš se ti Đozge. Tebi, izgleda, malo više vremena treba da neke stvari svariš, al' neka. Doće tebi iz guzice u glavu. I to uskoro.

Uze čašu koju je konobar u međuvremenu donio i sasu čitav sadržaj u grlo. Andrija je sjedio posmatrajući ga bezglasno. Bilo mu je jasno da je ovo veče propalo i da ništa neće postići osim da se i dalje kuva u ovom Markovom govoru kao u kazanu vrele masti.

– Za trenutak... za trenutak sam pomislio da si došao da budeš sa svojima. Kad sam te vidio tamo na vratima kako se guraš sa izbacivačima, silno sam se obradovo, rođače, a ti tako. Mnogo si me razočarao. Mnogo. Zahvali bogu što si mi rođak, jer inače.....inače, ajde gubi se.

Andrija ustade i krenu čutke, osjećajući kako se pogledi ljudi zarivaju u njega kao noževi. Negdje na pola puta do vrata čuo je Marka kako viče.

– I nemoj više dolazit ovamo, ako misliš nekoga ovdje hapsit. Uskoro ćeš, rođače, morat izabrat s kim si i na čijoj si strani!

Marko nije ustajao sa svog mjesta. Andrija se probi kroz gužvu i iziđe napolje. Stajao je na trenutak na parkingu ispred kafane. Udisao je rezak vazduh koji mu se nakon onog vrelog i zagušljivog zraka unutra činio neobično lagano. Raščišćenje nije dobio. Sumnja je bila tu, malo prepravljena, drugačija, ali jednako mučna. Ipak je osjećao neko čudno rasterećnje, barem privremeno, kao bokser između dvije runde. Stegnu kaput i krenu lagano prema kolima. Mjesec izroni iz dimnjaka i sjede na krov kuće preko puta. Bio je pun i žut kao rušpa. Njegova mlječna svjetlost igrala je po rubovima uličnih svjetiljki, crtajući blijede krugove po mokrom asfaltu. Grad je spavao još jednim nemirnim snom isplesijecanim rijetkim detonacijama i pucnjevima što su se razlijegali u daljini.

Razmjena

Noć je bila beskrajno duga, besana, natopljena hladnim znojem. Pritisak se skupljao negdje u grudima, gušio ga, otežavao mu ionako loše raspoloženje. Takvo stanje dodatno je otežavala glavobolja. Razgovor sa Markom je još dugo odzvanjao u njemu, a posebno posljednje riječi u kojima je prepoznao iskreno razočarenje. Osjetio je u njima i gorčinu iznevjerjenosti, što ga je podsjećalo na Azrin glas, kojim je posljednji put odčutala skoro minutu prije nego što je spustila slušalicu. Razmišljao je te noći kako bi mogao privesti istragu kraju.

Bio je siguran da je u Jocinom licu vidio lice ubice. Ali nije imao dokaze, osim toga, plašio se da dokaza nije ni bilo. Bez druge dvojice koji su te noći bili u društvu Huriza, samo su još rezervisti mogli prepoznati Jocu. A i to su bile samo indicije, jednako uperene protiv Marka koliko i protiv Joce. Ono što ga je najviše mučilo bila je sama pomisao da je morao hapsiti rođaka. Zarivala se bolno i mučno u taj njegov nemir i skoro izbezumljeno psihičko stanje. Pomišljaо je na tetku Jovanu. Prožimala ga je tiha jeza od same pomisli da bi on mogao dodatno nanijeti još bola i patnje njenom prostodušnom i brižnom licu, umivenom suzama radosnicama kad ga bijaše vidjela. Vrtio se u krevetu, a krevet je stenjao pod njim. Između svih tih briga i uzmreškanih misli pojavljivala se slika Azre. Vidio je njeno lice jasno i razgovijetno. Bila je tužna, utučena i povrijedjena. Ta slika pritiskala ga je teško kao nakovanj i skoro se gušio ležeći u hladnom znoju. Trljaо je sljepoočnice i čelo. Tu je osjećao pulsirajući bol. Tražio je u zbrkanim mislima izlaz i svega toga. Smišljaо kojim redom da započne. U tom grozničavom planiranju, potpuno iznurenog i tronulog, prekinuo ga je pred zoru san. Kad ustade, bilo je već

devet sati. Umi se hladnom vodom, obuče odijelo i siđe na ulicu s cigaretom koja je dogorijevala u ustima. Kao po nekoj unaprijed usađenoj mehanici, krenu prvo prema stanici, ali na pola puta se predomisli i skrenu prema kasarni. Iz male stražarske kućice na samom ulazu izađe vonjnik. Reče mu da sačeka dok je telefonirao poručniku Šiljetiću. Na Andrijino iznenađenje, poručnik se pojavi ubrzo. Pozdravi naginjući ovlaš glavu i upita o čemu se radi.

– Vidite, našli smo neke ljude za koje osnovano sumnjamo da su bili umiješani u tuču ispred kafane, pa bih volio da vaši ljudi pođu sa mnom radi identifikacije, da vidimo da li su to oni.

– Bogami ste brzi, inspektore, ali nažalost moram vas razočarati. Moji ljudi su juče prekomandovani odlukom Štaba.

– Prekomandovani – ponovi Andrija kao da nije dobro čuo.

– Da, prekomandovani.

– Ali kako? Gdje?

– Bojim se da vam takva obavještenja ne mogu dati. To su povjerljive stvari – odsiječe poručnik s visine.

- Kako ste mogli prekomandovati....pa oni su umiješani...
- Moji ljudi nisu ni u šta umiješani, inspektore. To smo već jednom razjasnili.
- Ali zašto baš njih dvojicu? To su jedini svjedoci.

Poručnik slegnu ramenima i pogleda na sat, dajući do znanja da se vrijeme koje je bio odvojio za razgovor već bližilo kraju. Djelovao je prilično nezainteresovan i ravnodušan. Nije ga dirnulo Andrijino zaprepaštenje. Kucnu nestrpljivo vojničkom cokulom o betonsku stazu i pogleda u Andriju s visine.

- Vidite, ja se žurim. Imam dosta obaveza. Ja sam učinio sve sa moje strane da pomognem u toj vašoj istrazi. Sad morate sami nastaviti.
- Niste odgovorili na moje pitanje, poručniče. Zašto baš njih dvojicu? Da li vi nešto krijete?

Poručnik se napravi da je prečuo ovo posljednje pitanje. Zauze još nadmeniji stav.

- Slušajte, ne radi se smo o dvojici vojnika. Povremeno se vrše prekomande vojnika u različite sektore. To je vojna rutina i to nema nikakve veze s tom istragom, osim toga, ja se ne osjećam dužnim da vam te stvari

objašnjavam niti imam vremena za to. Nađite neki drugi način da obavljate svoj posao, a moje ljude ostavite na miru. Zbogom, inspektore.

Okrenu se i požuri stazom prema sivožutoj zgradi s mnoštvom pravilnih duguljastih prozora. Stražar na kapiji zamoli Andriju da napusti prostor kasarne. Andrija sjede u kola i opsova, a istovremeno je opet osjećao ono čudno olakšanje kao sinoć kad je izišao iz kafane. Privodenje rođaka bilo je odgođeno, barem na neko vrijeme. Pomicli da se Marko nakon onog sinoćnjeg razgovora sada zasiguno negdje krije i da ga je zapravo on upozorio dolazeći onako nepromišljeno u „Kasandru“.

Čovjek radi ono što treba da radi. Čemu sva ta prokleta strepnja – hrabrio je sebe. Tu nema nikakve odluke. Sve je odlučeno, sve je jasno, samo treba uraditi – govorio je Andrija sebi. A negdje duboko u sebi osjećao je jasno da se boji i da je odluka teška. A Marko se nije bojao. Marko se nije krio, niti se plašio. Nije ojsećao ni krivicu, barem se tako ponašao. Da li je postao okorjeli ubica kojeg preklan vrat ni najmanje ne uznamirava, niti ostavlja trag na njegovom raspoloženju? Ili ipak nije bio

ubica Nusreta Huriza? Kriv ili ne? – bilo je pitanje ispisano na metalnom novčiću koji se u Andrijinoj glavi vrtio kao lud, a Andrija se pritajeno nadao da će slučajno pasti na pravu stranu, da ima dvije prave strane, i da je sve to kolebanje potpuno suvišno. U stanicu stiže kasno. Nadao se da je Mirza pronašao nešto o onoj drugoj dvojici napadača. Možda Mirza vrti novčić s dvije prave strane, možda će od njega čuti nešto što će sve to pretvoriti u nešto trivijalno, smiješno, suludo i sasvim prosto. U kancelariji nije zatekao nikoga. Provirio je u Hadžićevu kancelariju, ali i tamo je bilo pusto. U hodniku zateče Senku. Ona se iznenadi kad ga vidje. Osmjehnu se nekako uštogljeni i izvještačeno, pognuvši brzo glavu. Bila je u nekom čudnom stanju pogubljenosti. Nosila je veliku kovertu u ruci. Hodala je nesigurno, kao da nije ni znala kuda ide. Na Andrijino pitanje da li se nešto desilo ona podiže pogled i ostade tako nekoliko trenutaka, zureći ukočeno u Andriju poluotvorenih usta.

- Pa zar ti nisi čuo?
- Čuo? Šta čuo? Nisam – odgovori Andrija.
- Ja sam mislila...da si ti...već otišao tamo – promuca nepouzdanim glasom.

– Otišao gdje? Šta se desilo, Senka? Govori!

Osjeti vrelinu u želucu i srce mu najednom zalupa jače.

– Hadžić.....Hadžić je u bolnici, odvezli su ga prije pola sata. Samo se srušio iz čista mira. Sav je poblijedio u licu. Mirza je otisao kolima, ja sam mislila da ti.....

Andrija se okrenu i potrča niz hodnik. Začas je bio u kolima i vozio prema bolnici. U čekaonici na odjelu za intezivnu njegu Mirza je stajao pored žene sa uštirkanom, podužom kosom. Grizla je nervozno nokte držeći maramicu u ruci. Andrija im priđe.

– Stigao si! – obradova se Mirza kad ga ugleda. – Ovo je gospođa Savka, Mirsadova supruga – predstavi Hadžićevu ženu.

Savka baci jedan kratak, unevijereni pogled na Andriju i nastavi gristi nokte.

– Šta se desilo? Senka mi reče da se najednom srušio – reče Andrija odvojivši diskretno Mirzu na stranu.

– Srčani udar. Na aparatima je. Već su ga dva puta oživljavali. Ne izgleda dobro.

– Šta kažu doktori?

- Sad zasad ništa. Još uvijek je neizvjesno. Gdje si ti jutros? Tražio te načelnik.
- Prespavao.
- Prespavao?
- Da – potvrди Andrija i otpuhnu teško kroz nos.

Izvadi kutiju s cigaretama, ali ga Mirza opomenu da je na odjelu zabranjeno pušenje.

- Može li se vidjeti? U kojoj je sobi?

Mirza pokaza na vrata sa neprozirnim armiranim staklom. Reče da su upravo doktori kod njega i da ni ženi nisu dali da uđe. Andrija priđe ženi. Isprva je samo sjedio kraj nje i otpuhivao kroz nos. Izgovori nekoliko riječi tih, skoro nečujno, pa se nakašlja i ponovi ih glasnije. Htio je da je ohrabri, da je smiri, ali ona je djelovala potpuno odsutno, kao da ga ne primjećuje. Iz sobe izađe doktor. Njegovo lice bijaše smrtno ozbiljno, bez ikakvog izraza optimizma. Mirza proguta pljuvačku i na tren prestade disati. Gospođa Hadžić stajala je posve ukočena. Zagrise nesvjesno palac.

– Stanje je trenutno stabilno, gospođo – započe doktor dubokim, pušačkim glasom – ali sljedeća dvadeset četiri časa su presudni. Ako izdrži, onda je najgore prošlo.

Žena briznu u plač olakšanja, a doktor je uhvati za ramena. Jecala je i gušila se u suzama, pokušavajući nešto da kaže i na kraju jedva nekako prevali preko usta jedno „hvala“.

– Kakvi su izgledi, doktore? Možemo li da ga vidimo?

Doktor skrenu pogled prema Mirzi i odmjeri ga zakratko.

– Ne bih se usudio davati neke prognoze, ovaj period je uvijek neizvjestan. Pacijent nije u stanju da govori niti da prima posjete. To će morati malo sačekati. Jeste li vi familija?

– Ne, kolege s posla – ubaci se Andrija.

– Gospođo, nemojte očajavati. Vaš muž je jak – protrese još jednom ženu koja je jedva uspijevala da obuzda suze koje su navirale i potom ode. Priđe im medicinska sestra. Ona uze gospodu Hadžić ispod ruke i povede je sa sobom niz hodnik. Andrija i Mirza stajali su još neko vrijeme u polupraznom hodniku, potom se okrenuše i odoše na drugu stranu.

Mirza je usput prepričavao kako se sve desilo. Hadžić je tog jutra navratio neposredno nakon načelnika u kancelariju i tražio Andriju. Izgledao je kao i obično,

dobro raspoložen, bez ikakvih nagovještaja da se osjeća loše. Sprdao se po običaju na račun Andrije i onda se najednom srušio u hodniku pred vratima njihove kancelarije. Mirza je bio prvi koji mu je pritrčao, a potom su se pojavili Mulalić i Senka.

– Ugurali smo ga u kola i odvezli do bolnice. Ostatak priče znaš. Mogu ti reći da smo ga jedva iznijeli do kola. Čovjek ima sigurno sto trideset kila.

U stanici im pritrča Senka. Bila je vidno napeta i preplašena. Otpuhnu s olakšanjem kad joj rekoše da je trenutno stanje stabilno. Načelnika nije bilo.

– Šta je htio Hamo? – upita Andrija kad uđoše u kancelariju.

– Zanima ga šta je bilo u kasarni. Jesi li razgovarao s onim rezervistima?

– Jesam, ali ništa od toga. Čuli su da se spominje neki nadimak i to je sve – izgovori brzo i nesigurno kao da krade. – Osim toga, jutros sam saznao da su prekomandovani na neko drugo mjesto. Piši propalo. Jesi li ti šta pronašao? – dodade malo uvjerljivijim tonom.

– Ništa. Pronašao sam tog Kapetanovića, ali on ima čvrst alibi za tu noć. Osim toga, tvrdi da Huriza nije video

već mjesec dana, otkako je prestao da trenira. Živi na drugoj adresi zbog vojske. O onom trećem ni traga ni glasa. Sve u svemu, izgleda kao mrtvi čvor.

– Ostaje da se slučaj pokrene kod vojne policije, ali u ovoj situaciji to je duga procedura. To je kao da sve počinje iz početka.

Mirza sleže ramenima i sjede u svoju stolicu. Sjedio je neko vrijeme tih i zamišljen, gledao u prazan, uredno pospremljen sto. Andrija uvuče papir u pisaču mašinu i poče kucati. Povremeno bi pogledao u Mirzu. Vrh hartije je polako nestajao u mašini otkrivajući njegov profil. Svijetli pramenovi padali su mu preko čela i sljepoočnice. Izgledali su sad duži i tanji, bili su vjerovatno od svile. Sjedeći potpuno mirno, uspravljen, s jednom rukom oslonjenom na naslon, djelovao je otmeno, skoro aristokratski, kao da pozira nekom slikaru. Andrija je kucao izvještaj. Kucao je brzo, razdražen tihom vatrom što je tinjala u stomaku. Riječi su sadržavale mnoštvo grešaka. Andrija se ljutio zbog tih grešaka, udarao jače po tipkama.

Žurio je da što prije zaključi slučaj i preda ga vojnoj policiji. To je bilo rješenje. A novčić se još vrtio.

Dok se lomio trudeći se da sve učini lakšim, sve je zapravo postajalo teže. Noge su postajale teške kao beton i nije bilo mogućnosti za bijeg. Bio je umiješan u slučaj na način koji mu više nije dozvoljavao da se sakrije iza pukih formalnosti. Godinama se hranio svojim ubjeđenjem da čini ispravno, kako treba, kako zakon nalaže i to mu je stvaralo osjećanje bezgraničnog samopouzdanja. To je zauzvrat još više pojačavalo njegovu riješenost i učvršćivalo ga u ubjeđenju da čini pravo. A sad je sumnjao. Nije to bila sumnja u Marka ili Jocu, ili možda nekog trećeg, ko je te večeri bio pred „Busenikom“, niti u onu dvojicu rezervista i poručnika Šiljetića. Nije čak sumnjao ni u ono što osjeća, jer je osjećao sasvim jasno i nedvosmisleno, skoro bolno, tu vlastitu sumnju. Sumnjao je u svoja ubijeđenja, u njihovu čvrstinu. Sumnjao je u pravo i krivo, ne znajući ni sam koje od to dvoje sad zapravo čini.

Prećutao je onaj dio o rođaku i sad ga je ta laž pekla kao žarač. Razdirala ga je iznutra svaki put sve jače kad bi pogledao u Mirzinu nepomičnu figuru u stolici. Stiješnjen između tih otkucaja punih grešaka, osjećao je kako nešto umire u njemu. Da li čovjek umire kad umre

ono u šta vjeruje? - pitao se. Možda ne umire zauvijek, možda ne sasvim - tješio se. Kucao je sve brže, tonući sve dublje u živi pijesak kolebanja i zbog toga je osjećao gađenje prema samom sebi. Nešto lupnu u hodniku i pade na pod, a on je u tom udarcu čuo kako se cijeli svijet ruši i nestaje. Kad završi, izvuče papir iz mašine i izdera ga na komadiće. Praskavi zvuk cijepanja prenu Mirzu iz razmišljanja. Pogleda u Andriju s izrazom čuđenja.

– Šta to bi?

– Ništa. Nikako da otkucam. Ima grešaka. – odgovori i zavali se u stolicu.

Zapali cigaretu. Otpuhivao je duge, vrludave dimove. Osjećao je i dalje kako ga težina neodlučnosti nemilosrdno pritišće, ali istovremeno je bio zadovoljan zbog pocijepanog izvještaja, zbog privremenog olakšanja jer je teret konačne odluke popustio. Ali to trivijalno i besmisleno odgađanje samo mu je dalo priliku da na kratko uzdahne onaj isti zagušljivi vazduh nabijen teretom kolebanja. Ponovo je bio most čiji su krakovi povezivali obale koje su se neprestano udaljavale i bio je već obuzet očajanjem do granice kad čovjek već na neki bolestan način počinje da uživa u njemu, prkosno želeći

da ono postane još veće i bolnije. Prevrtao je po glavi Rožaju, Marka, Kasima, Hadžića, načelnika i još mnogo toga, pomišljajući da iz svega toga možda nije ni postojao izlaz. Iz mnoštva tih trnovitih misli ponovo izroni lik Azre. Zatvori oči kao da se preplaši i udahnu duboko. Tako sklopljenih očiju, u tami vlastitog košmara, tražio je grozničavo bljesak hrabrosti kojim bi se suočio s krivicom što ga je izjedala svaki put kad bi video njeno lice. A njeno lice bijaše neveselo, povrijeđeno i snuždeno. Glas joj je bio tronut, a oči bezbojne, mrtve. Dvije graške znoja skliznuše niz čelo. Zgrabi naglo slušalicu i ostade tako zakratko, savlađujući vrtoglavicu.

– Je li ti dobro? – upita Mirza ustajući sa stolice. Priđe stolu i zagleda se zabrinuto u Andriju.

– Ne izgledaš mi baš najbolje. Je li ti loše?

– Ne,...ne, dobro mi je. Samo malo....malo mi se zavrти u glavi. To je zbog neispavanosti, a nisam ni stigao jutros doručkovati – izvuče se.

Mirza je gledao u modro mjesto na Andrijinoj sljepoočnici. Andrija se pravio da ne primjećuje njegov pogled. Okrenu broj telefona koji je znao napamet. Pustio je da telefon zvoni sedam ili osam puta prije nego se sjeti

da je u ovo vrijeme obično bila na poslu. Potom okrenu broj na poslu, ali ni tamo se niko nije javljaо. Spusti slušalicu i prođe rukama kroz kratku kosu, gnječeći je grčevito.

– Azru zoveš? – upita Mirza.

To pitanje sleti nekako posebno pažljivo i nježno pred Andriju, kao uveo list. Glas mu je bio po običaju blag, samo se činilo da je izgubio nešto od one svoje vedrine koju je donio sa sobom prije dva mjeseca.

– Da. Nema je na poslu. Već neko vrijeme... nikako da je nazovem.

Mirza ne reče ništa. Sjede za svoj sto i zagleda se u neku tačku na stolu.

– Razumijem te. Ovih zadnjih dana svi su nešto napeti i u nekom čudnom stanju. To je vjerovatno zbog ovog referenduma i ove neizvjesnosti. Sve to utiče na ljude. Načelnika nema po čitav dan u stanici ovih zadnjih dana. Senka mi reče da ga je neki dan žena zvala, a to se nije desilo otkad ona pamti. Malović je na bolovanju. Sad odjednom ovo s Hadžićem. Sve nekako odjednom. Što ono kažu, nesreća nikad ne dolazi sama. Izvuće se Hadžić. Šta ti misliš? Znam ljudi koji su imali infarkt i po

tri puta. Al' opet, nije samo ovaj dan drugačiji. Ja nisam ovdje dugo, tek dva mjeseca, al' čini mi se da se u ovo zadnje vrijeme sve nekako izmijenilo. Al' pro'će valjda i to. Sutra bi trebali biti rezultati tog referenduma, mada već unaprijed pogadjam da će biti „da“. To je gotova stvar. Ne mora čovjek biti neki poseban vidovnjak pa da...

– Šta je htio brko? – prekide Andrija Mirzin monolog.

– Ko?

– Hadžić. Rekao si da je navraćao u kancelariju i da me je tražio prije nego što se srušio.

– A, da. Nije rekao ništa precizno. Nešto u vezi neke istrage koju je vodio. Htio je nešto da te pita.

– Ne znaš šta?

– Ne znam. Rekao je da će navratiti kasnije, ali onda dobi napad tu pred vratima. Kakvu je istragu vodio Hadžić? Ono oko deviza?

– Da – potvrди Andrija – koliko ja znam, osim ako nije nešto čeprkao ili je možda naišao na nešto.

Andrija izgasi cigaretu. Sjedio je zamišljen pokušavajući da odgonetne šta je interesovalo Hadžića. Ustade i prođe praznim hodnikom do Hadžićeve

kancelarije. Otvori vrata. Duguljastu prostoriju je bila u neredu. Sjede za sto i poče prelistavati gomilu papira razbacanih svukud po stolu, neki po podu. Bile su to mahom izjave ljudi koje je Hadžić saslušavao, dijelovi dosijea istraga koje je vodio. Odjednom se na vratima pojavi Senka. Iznenadi se kad zateče Andriju u kancelariji. Zastade na vratima snebivajući se.

– A, ti si tu.

Držala je u ruci kovertu. Andrija primijeti da je to bila ona ista koju je nosila kad ju je tog jutra sreo u hodniku.

– Da. Nešto prelistavam. Brko je imao nešto za mene.

– Evo ovo je stiglo za njega jutros nakon što su ga odvezli – podiže onu kovertu.

Andrija pruži ruku. Senka je za trenutak okljevala vidno zbumjena. Andrija zapazi njenu zbumjenost i nedoumicu.

– Šta je? – upita.

– Ma, maloprije me je zvao Hamo i rekao da počistim Hadžićevu kancelariju i da slučajeve prenesem kod njega.

Andrija prikova upitan pogled za njene, kao gar, crne oči. Senka zatrepta ne znajući šta da kaže. Ćutali su. Andriji skrenuo znatiželjno pogled na kovertu.

- To je rekao?
- Ja,,pa ne znam...trebala bih... - zamuka.
- U redu je. Stavi kovertu na sto, ja sam uskoro gotov.

Ako Hamo bude pravio probleme, reci da sam te ja zadržao – ohrabri je i nastavi listati papire, prelazeći hitro pogledom preko mnoštva gusto zbijenih riječi.

Senka se dvoumila još koji trenutak i onda spusti kovertu na kraj stola. Izađe i zatvori tiho vrata. Andrija pregleda na brzinu nekoliko papira, ali nije nalazio ništa interesantno. Uze potom kovertu i otvori je. Bio je to zvaničan dopis iz stanice u Foči. Zastade već kod prvih redova i zagleda se u pismo razrogačenih očiju. Držao je u rukama raport o ubistvu Denisa Papića. Čitao je skoro poluglasno. Denis Papić je pronađen ubijen sa još nekim, čiji identitet policija u Foči još nije utvrdila. Oba tijela su pronađena u kolima beogradske registracije na izlazu iz grada. Po načinu ubistva, istraga je zaključila da se radilo o likvidaciji. Andrija je gledao zbumjeno u izvještaj. Pitao se kako je Denis uopšte bio na slobodi nakon što je

uhapšen sa više od dvije stotine grama heroina. Otvori ladicu i poče prevrtati grozničavo smeđe fascikle složene po abecednom redu. Potom pređe na fascikle složene u vitrini, ali ni tamo ne nađe dosije Papić. Sjede na stolicu i zagleda se ponovo u izvještaj iz Foče. Bio je adresiran na inspektora Hadžića. Nešto je bilo sumnjivo. Nešto nije u redu - reče skoro poluglasno. Iz izvještaja se moglo zaključiti da je Hadžić bio u kontaktu sa Fočanskom policijom i da je možda znao da se Papić tamo nalazi, ali je ostalo pitanje ko je pustio Papića nakon hapšenja. Hadžić to nije mogao uraditi sam. Ne bez znanja načelnika - prošaputa Andrija grizeći donju usnu. A načelnika nije mogao pitati. Osim toga, načelnik je tražio da se slučajevi prebace kod njega. Možda je dosije „Papić“ kod načelnika – pomisli trljajući bradu oštru poput strnjike, i najednom primijeti da se već neko vrijeme nije obrijao. Zapali cigaretu i poče ponovo petraživati fascikle u ladici. Potpuno zanesen, kao u transu, klizio je ukočenim pogledom niz ispisane stranice. Suva vrelina u grlu tjerala ga je da kašlje. Za manje od pola sata uspio je da pregleda skoro sve slučajeve koji su stajali u ladici stola. Žar s cigarete pade

mu po košulji i opsova otirući izgoreno mjesto. Zagleda se u dno vitrine. Između nekoliko prašnjavih plastičnih omota spazi jedan što je stajao pri samom kraju. U sivkastoj tjeni prašine bili su vidljivi tragovi prstiju. Bio je to dosije „Papić“. Osjeti vrelinu uzbudjenja u ušima i proguta pljuvačku. Čitao je prelazeći ovlaš kažiprstom preko linija. Na gusto otkucanim papirima bio je opis istraga oružane pljačke trgovinske radnje u blizni Skenderije.

Vlasnik trgovine, registrovane pod imenom „Javorik“, izvjesni Suad Geljan, prijavio je da je prilikom pljačke, osim novca iz kase, ukradeno tri kilograma zlata. Zlato - šapnu Andrija zadržavajući pogled na toj rečenici. Čitao je nestrpljivo dalje. Papić je tri sedmice nakon krađe uhvaćen i osuđen, a glavni svjedok, koji je prepoznao Papića, bio je vlasnik Geljan, koji se zadesio u radnji za vrijeme pljačke. Prilikom hapšenja Papića, zlato i novac nisu pronađeni, a sam Papić je odbio da kaže gdje je nestalo zlato. Andrija pogleda na dno lista i vidje da je slučaj zaključen dvadeset drugog maja 1989. Prije manje od tri godine, a već na slobodi nakon oružane pljačke - osjećao je jasno da nešto nije bilo u redu. Listao je dalje

tražeći nešto što bi objasnilo rano oslobođanje Papića, koji je bio osumnjičen za teško krivično dijelo, ali ništa u papirima nije ukazivalo zašto se Papić tako lako izvukao. Tužilac - pomisli Andrija. Na zadnjoj stranici nađe ime tužioca koji je preuzeo slučaj od Hadžića. U potpisu je glasilo: Naim Beširević. Sjeti se da je to ime ugledao maločas čitajući neki od drugih slučajeva. Poče iznova grozničavo skupljati razbacane listove djelimično ispisane rukom. Naim Beširević, pomoćnik javnog tužioca Hajdarevića, stajalo je u dnu lista koji nađe na vrhu gomile. Čitao je ostatak. Kad završi, odmahnu glavom i ponovo zgrabi dosije Papić. Listao je pažljivo. Vlasnik trgovinske radnje Suad Geljan nije bio vlasnik poslovnog prostora. Podiže slušalicu. Na drugoj strani se javi Senkin glas.

– Senka, ajde hitno pronađi ime vlasnika poslovnog prostora u Jeremije Vlastića 33 na Skenderiji. Na toj adresi je trgovinska radnja „Javorik“, vlasnik Suad Geljan.

Andrija zapali cigaretu. Trljaо je palcem modro mjesto na sljepoočnici. Raspetljavao je zmršene misli što najednom postaše oživljene onim što je pročitao. Gledao

je na sat. Zrnca vremena su polako klizila kao u pješčaniku. Kopkalo ga je šta je to Hadžić htio da ga pita tog jutra, a to pitanje je postajalo tvrdo kao granit, što je duže mislio o njemu. Zazvoni telefon. Zgrabi slušalicu očekujući poznati Senkin glas.

– Da – javi se.

– Inspektor Hadžić? – razliježe se nepoznat muški glas na drugoj strani.

Oklijevao je trenutak i onda ponovi ono „da“, prethodno se nakašljavši.

– Ovdje pozornik Mehmedović iz stanice bezbjednosti Foča. Inspektor Galinić mi je rekao da vam javim u vezi onog ubistva Denisa Papića.

– Da – ponovi Andrija očekujući napeto poruku od inspektora Galinića.

– Utvrđili smo identitet onog drugog ubijenog, onog što je pronađen u kolima zajedno s ovim Papićem. Radi se o Slavku Jerkiću, poznatiji kao Trica, ranije osuđivan zbog trgovine s drogom. Automobil je registrovan na njegovo ime.

Andrija je zapisivao na papir, ali zastade kad će nadimak Trica.

– Inspektor Galinić će vas nazvati čim bude mogao – dodade glas i potom prekide vezu.

Andrija se zavali u stolicu. Isprekidani piskutavi ton čuo se prigušeno iz slušalice. Sjedio je neko vrijeme nijem i nepomičan. Nešto se dešava – pomisli s ushićenjem. Grč misli što je vezivao bore u čvorove kao da za trenutak popusti. Pogled mu je bio zakovan za suprotni zid na kojem je visila uramljena slika, ali je zapravo gledao negdje neodređeno i daleko.

Ponovo zazvoni telefon i on se trže. Ovaj put je bila Senka. „Omer Rožaja“ izgovori meki, sladunjavivi glas s druge strane. Andrija lupi rukom od sto i poskoči. Obuze ga neko čudno oduševljenje, kao kad se čovjeku ostvari predosjećanje. Sve vrijeme je vjerovao da je postojala veza i da će na neki način ponovo nabasati na ime Rožaja. Uze još jednom pismo koje je tog jutra stiglo iz Foče. Auto u kojem su bili pronađena tijela Papića i Jerkića bilo je registrovano na Jerkića, zvanog Trica, i imalo je beogradske tablice. Zapisa ime na papirić i ustade prethodno zovnuvši Senku. Vrzmao se po kancelariji čekajući da se pojavi Senka. Zaviri u jednu fioku u ormaru i ugleda opremu za prislушкиvanje. Stajao

je nekoliko trenutaka i gledao u mali četvrtasti radio prijemnik i kutiju s mikrofonima. Osvrnu se oko sebe kao da provjerava da li ga neko vidi. Uze opremu za prisluškivanje, stavi je pažljivo u torbu i izade. U kancelariji ne zateče Mirzu. Spusti torbu pored svog stola i otkuca na praznom listu kratko pismo. Opečati pismo i potom ga predade Senki, rekavši joj da ga pošalje sa ostalom poštom.

* * *

Prva martovska noć prekri grad nelagodnom svježinom. Gradska svjetla treperila su stidljivo umotana u gustu tamu što je osvajala grad kao nadolazeća voda. U njoj je tišina bila ispisana zebnjom napetog iščekivanja, koja se valjala ulicama ostavljući ih čutljive i puste, i nekako zlokobno prijeteće. Rijetki naleti vjetra savijali su svjetlost ulične lampe. U toj igri uskomešanog svjetla činilo se da je čitava ulica drhtala kao da i sama osjeća onu istu zebnju koju su te prve martovske noći osjećali i mnogi drugi, kao pred neki veliki i bitan događaj. Na

samom kraju ulice stajao je parkiran plavi pežo. Nemirne sjene trošnih zakriviljenih krovova klizile su po vjetrobranskom staklu i crtale svijetle pruge u kojima bi na tren bljesnule Andrijine oči. Te oči su sad bile na licu zaraslom u kratku čekinjastu bradu, iznurenom težinom čutnje i borbom da nadvlada gnjev i pretoči ga u nezajažljivu želju da istraje. Pogled mu je bio ukočen, skoro paralizovan i ubilački težak. Mrvio je nešto ili nekoga s tim pogledom iz kojeg je izbjiao snažan nagovještaj neobuzdane unutrašnje snage. On je već odavno prije ove večeri bio čovjek koji je u stanju da ide preko granica vlastitih mogućnosti, bez imalo obzira prema samom sebi, bez samosažaljenje. S mračnim žagrom u očima neosjetljivim na bol motrio je ulaz u trgovinsku radnju „Javorik“. Sjedio je tu dugo, ko zna koliko, i sjedio je sam. Sati, nalik na rukom ocrtane krugove, valjali su se neumoljivo kroz ulicu Jeremije Vlastića, ostavlјajući iza sebe uskomešano vrijeme dana koji je prolazio. Pokušavao je da od tih zauvijek izmaklih krugova sastavi neku jasnu sliku onoga što se dešavalо u protekla dvadeset četiri sata otkako je s opremom za prisluškivanje napustio stanicu. To je uostalom htio i da

ispriča Mirzi. A desilo se otprilike sljedeće. Nakon što je saznao da je vlasnik poslovnog prostora u Jeremije Vlastića 33 bio niko drugi do Omer Rožaja, Andrija se uputio pravo na tu adresu i otkrio da je radnja bila zatvorena. Na metalnim vratima je stajao veliki katanac. Lokal je već duže vrijeme bio prazan. Nakon toga se s opremom za prisluškivanje odvezao iz Jeremije Vlastića pravo do stana Midhata Fazilovića. Provalio je u stan, postavio mikrofone i potom strpljivo ostatak dana i cijelu noć proveo u kolima, osluškujući i nadajući se da će nešto iskrasniti. Međutim, načelnik je još istog dana saznao za Andrijino neodobreno posuđivanje opreme i sutradan, čim se Andrija pojавio u stanici, uručio mu otkaz, tačnije suspenziju, zaprijetivši mu da će biti pokrenut postupak protiv njega zbog zloupotrebe službenog položaja i krađe državne imovine. Andrija je odbio da kaže koga je prisluškivao, nadajući se da će tako umanjiti bijes načelnika, ali je ubrzo počeо da vjeruje da je Hamo nakon one njihove prvobitne svađe samo čekao prvu priliku da ga suspenduje. Prečutao je takođe jedan telefonski razgovor Rožaje. Razgovor je bio kratak, zapravo je bio samo potvrda nekog ranije dogovorenog sastanka. „U

jedanaest kod Javora stiže kofer“ bila je rečenica koju je čuo i koju je ponavljaо ostatak dana. Pogleda na sat. Bilo je tek deset sati. Ponavljaо je kao molitvu sve što je otkrio u Hadžićevoj kancelariji, prelistavajući razbacane papire uključujući i dosije „Papić“.

– Ta radnja „Javorik“, koja se nekada tu nalazila, služila je zapravo kao paravan za mutne poslove koji su se tu obavljali. Pljačka počinjena u toj radnji, kad je nestalo sve to zlato, bila je namještena. Zlato je po svemu sudeći bilo Rožajino, a to je bio način da se utaji lova dobijena prodajom tog zlata. Osim toga, pljačka dovodi Rožaju u vezu sa Papićem, što znači da je vjerovatno i Rožaja umiješan u mnogo unosniju trgovinu, u trgovinu heroinom. Plus ljudi koji ga štite, tu izgleda ima i ljudi iz sudstva, finansijske inspekciјe, možda i policije. To mi miriše na malo veću organizaciju nego što sam mislio. Vidiš, tri godine ranije Beširević je stajao iza oslobođanja Papića, iako je ovaj bio osuđen za teško krivično djelo, a sad se ispostavilo da je taj Beširević bio pomoćnik Hajdareviću, koji je dva puta sabotirao istragu o Rožaji. Postoji veza, u to više nema sumnje – sklapao je Andrija mozaik, sve jače uvjeren u svoju teoriju.

– Rožaja nije bio sam, i izgleda je bio na putu da postane jedan od ključnih ljudi. Ko je ubio Papića i Tricu i zašto, to je nejsano, ali nije ni bitno. Brko je nabasao na nešto o toj dvojici. Njemu ide od ruke da nabasa na bolje stvari od onih koje traži. Šteta što ne može da priča. Ni taj mistični trgovac na veliko, taj Kasim, nije isključen, mada o njemu ne znam ništa osim onoga što je pominjao Papić. Što je još čudnije, Trica je imao adresu u Beogradu.

Mirza ispusti dug šištav dah. Pojavio se u dogovorenou vrijeme. Sjedio je pored Andrije, slušao pažljivo i razmišljao o svemu.

– U jedanest rekoše. Ima još skoro pedeset minuta. Baš me zanima kakav je to prtljag večeras.

– Vidjećemo uskoro, ako si dobro čuo – reče Mirza i dalje zamišljen. Trudio se da i sam uvidi povezanost o kojoj je govorio Andrija.

Ćutali su obojica nekoliko minuta, obavijeni dimom Andrijine cigarete.

– Znači taj dosije o Papiću je nestao, a on je pronađen mrtav u Foči.

– Da. Ne baš u Foči. Na izlazu iz grada. Možda je bio na putu za Srbiju zajedno sa svojim ortakom Tricom.

– I misliš da Rožaja ima veze s tim ubistvom?

– Možda. Nešto mi govori da ima, u svakom slučaju poznaju se odranije. Nije isključeno. I ne zaboravi, Papić je izbrbljao neke stvari oko tog Kasima i velikog posla i oko „Portreta“.

Mirza klimnu potvrđno.

– Ali to još uvijek nije ništa, nije dovoljno. Taj Kasim možda i ne postoji, osim ako...čekaj malo, ti se nadaš da će večeras u „Javoru“ biti taj veliki dil, da će se pojaviti i taj Kasim?

– Čitaš mi misli – odgovori Andrija.

Mirza otpuhnu.

– Ne razumijem kako si uzeo opremu bez pitanja - reče i skrenu upitni pogled prema Andriji.

– Ha, i nije mi krivo, da znaš. Imam osjećaj da se isplatilo. Ovo je mjesto gdje stiže kofer, u to sam siguran. Ako je u koferu ono što ja mislim da jeste, onda sutra možeš Rožaju servirati na tacni načelniku. I ko zna koga još.

– Misliš da će se i on lično pojavit?

– Mislim. Čak sam ubjeđen da hoće – dodade Andrija s vidnim samopouzdanjem.

Mirza izvuče kovertu koju je držao ispod mantila.

– Ovo je za tebe. Stiglo je danas poslijepodne. Senka mi je donijela.

Andrija uze kovertu. Zadržao je pogled na poleđini gdje je trebala da stoji adresa pošiljaoca, ali adrese nije bilo.

– Stiglo je telefaksom. Senka je naknadno stavila sadržaj u kovertu – dodade Mirza vidjeviši Andrijinu zbumjenost.

Izvuče list, a iz koverte ispadne jedna fotografija. Mirza podiže fotografiju. Razgledao ju je dok je Andrija čitao pismo.

– Ovo je odgovor iz Beograda. Bogme su brzi. Tražio sam da provjere onog Tricu. Njegovu adresu u Beogradu i eventualno njegove veze i s kim se druži. Evo ovdje стоји da je već ranije hapšen i osuđen za posjedovanje droge i tako dalje i tako dalje, ništa posebno, a za Kasima nisu nikada čuli. Ima neki drugi tip kojeg zovu Radža. Ovdje još stoji...

– Ej, pogledaj ovu sliku! – viknu Mirza prinijevši fotografiju pod malu lampicu. – Zar nije ovo onaj isti mercedes?

Na fotografiji je bio Trica u društvu nekoliko ljudi čije su glave bile zaokružene crvenim flomasterom. Automobil sasvim desno na slici je bio mercedes sa kromiranim ukrasima, onaj isti koji su vidjeli ispred "Portreta".

– Jeste. Izgleda da je to onaj isti. Ne vidi se sasvim jasno, ali to je definitivno onaj – potvrdi Andrija skoro radosno.

– Da li je moguće da je taj Trica bio u mercedesu one večeri?

– Ako je tačno ono što je ispričao onaj mali narkos, onda čisto sumnjam, ali u svakom slučaju postoji veza između njega i mercedesa. Ovdje u pismu ne stoji ništa o kolima, niti o ovim ostalima na slici.

Poprečnom ulicom prođoše tri automobila u koloni.

– Je li ono bi Rožajin auto? – upita Mirza gledajući zbumjeno u Andriju, koji je i sam bio u nedoumici.

– Čini mi se da jeste. Ali nisu stali ispred radnje.

Andrija upali kola i pomjeri se prema kraju ulice, koja je bočno izlazila na Jeremije Vlastića. S mjesta gdje su se ulice spajale, video je da je mala kolona usporavala,

skrećući u sljedeću bočnu ulicu iza velike stovarišne zgrade.

- Misliš da su to oni?- upita Mirza.
- Najbolje da provjerimo. Malo su uranili. Možda čekaju još nekoga.

Andrija otvorи vrata i izađe. Nalet oštrog vjetra zagreba ga po licu. Osjećao je kako mu krv vri od uzbuđenja. Koračao je ulicom prema skladištu, trudeći se da ostane skriven u sjeni. Mirza ga je slijedio na svega nekoliko koraka udaljenosti. Zastadoše na uglu odakle se vidio ulaz u skladište ograđeno visokom žičanom ogradom. Tridesetak koraka od bila su parkirana sva tri auta. U polutami je jedva nazirao obrise dvojice ljudi pored kola.

– Ono je vjerovatno straža. Ostali su unutra – šapnu Mirzi, koji je stajao tik do njega.

Pokaza na drugi kraj dvorišta, zatrpan starim kamionima i velikim namotima kabla. Svud okolo ležali su prazni drveni koturovi, zardjali bojleri, gume, felge i kojekakva gvožđurija razbacana po travi i zaleđenom blatu.

– Preskočićemo ogradu s one strane – reče i pozuri nazad. Andrija se spretno uzvera i preskoči na drugu stranu. Za njim preskoči Mirza. Šunjali su se pogurenici između kamiona primičući se parkiranim kolima. Čučnuše iza jednog bojlera odakle se mogao vidjeti ulaz i dvojica stražara. Mirza zgrabi Andriju za rame.

– Jesi li naoružan?

Andrija se osmjejhnu i izvuče pištolj iz futrole koju je nosio ispod lijeve miške.

– Ovo je moj lični.

– Šta sad?

– Pa, mogli bi proviriti unutra da vidimo šta se dešava.

– Pored one dvojice?

– Ne. Tamo – pokaza rukom na bočne prozore koji su stajali prilično visoko. – Postavićeš mi lopovsku.

Prikradoše se strani skladišta koju niko nije motrio. Oslonjen na Mirzina ramena mogao je jedva da dokuči otvor prozora. Unutra je skladište bilo djelimično popunjeno paletama i praznim metalnim rafovima, što sezahu do kosine krova. Okolo su stajale razbacane metalne kasete za garderobu, dijelovi od kamiona, metalna burad i kojekakve stvari. Slabo svjetlo jedine

sijalice koja je bila upaljena bacalo je bljedunjav krug oko duguljastog drvenog stola. U tom krugu prašnjave svjetlosti vidjele su se zatamnjene siluete ljudi. Andrija nije mogao jasno da vidi njihova lica. Razgovarali su i pušili. Andrija ih je motrio skoro dvije minute.

– Petorica su unutra. Stoje oko stola na sredini prostorije. Slabo je svjetlo, nisam mogao prepoznati nikoga. Čini mi se da nekoga čekaju.

– Vjerovatno taj kofer.

– Vjerovatno, ali ne vidi se ništa s prozora. Najbolje da i mi čekamo ovdje.

Kleknuše ponovo iza bojlera. Minute neobično duge i spore proticale su dvorištem runeći njihovo strpljenje. Vjetar je na momente postajao jači i povremeno se čula škripa olabavljenih metalnih ploča na krovu zgrade. Andrija poželje da zapali još jednu cigaretu, ali se sjeti da ih je žar mogao odati. Pogleda na sat. Sjedili su već skoro dvadeset minuta. Svježina noći uvlačila se polako u rukave i omotavala se oko nogu kao zmija. Snop farova zamahnu sa drugog kraja dvorišta, preleti preko bojlera iza kojeg su stajali i zustavi se na dvojici ljudi pred ulazom. Automobil je polako klizio prema

kapiji. Kad priđe sasvim blizu, jedan od stražara krenu prema kolima i dade znak rukom da uđu u dvorište. Automobil tiho skliznu između željeznih stubova i zaustavi se desetak metara od ostalih kola. Iz auta izađoše četvorica ljudi. Hodali su oprezno, osvrćući se i razgledajući prostor okolo, kao da provjeravaju da li ih neko prati. Andrija vidje da je jedan od njih nosio kofer. Dvojica stražara im priđoše, rukovaše se s jednim od putnika iz auta. Zatim svi zajedno uđoše u skladište, ostavivši samo jendog stražara pred ulazom skladišta.

– Sad je trenutak – šapnu Andrija i izvuče revolver.

Prepuza nekoliko metara do obližnjeg kamiona, provuće se ispod i potom se stade tiho prikradati stražaru koji je osmatrao kapiju. Išao je polako i oprezno na vrhovima prstiju, ne skidajući pogled sa stražara. Primaće se prvim kolima. Stražar se odjednom okrenu i uputi se prema njemu. Andrija hitro čučnu iza kola. Čovjek prođe na korak od njega ne primijećujući ga i stade uza zid. Raskopča pantalone. Mokrio je ostavljajući vlažan trag na zidu. Pjevušio je nerazgovijetno riječi neke pjesme. Stajao je udaljen manje od tri koraka od Andrije. Andrija skoči i zamahnu rukom u kojoj je držao pištolj.

Sakriven iza kamiona Mirza je vidio kako glava stražara klonu i kako se tijelo, kao vreća pijeska, stropošta u baricu mokraće. Pritrča do Andrije, koji je već stavljao lisice na ruke čovjeka. Andrija ščepa čovjeka za kosu i okrenu glavu, nadajući se da će možda prepoznati lice, ali lice je bilo potpuno nepoznato i djelimično zamaskirano tragom krvi iz posjekotine na čelu. Ustade i priđe oprezno odškrinutim vratima skladišta. Kroz uzani otvor između vrata i dovratnika mogao je vidjeti samo dvojicu ljudi. Stajli su okrenuti leđima. Andrija dade znak Mirzi da uđu. Mirza proguta pljuvačku i pogleda u Andriju. Htio je nešto da kaže, ali samo se zagleda u Andrijine oči. U njima ponovo ugleda sjaj svirepe odlučnosti, koji je povremeno i ranije viđao, a koji je potpuno gospodario njegovim licem kad mu se te večeri pridružio u kolima. Sad je to lice, izbratzdano umorom od ludački upornog traganja, izgledalo nemilosrdno, skoro surovo i istovremeno nekako neprijatno mirno. Činilo se da nije disao. Okrenu se još jednom prema Mirzi, klimnu glavom, potom gurnu snažno nogom vrata i zakorači unutra s uperenim pištoljem.

– Stoj! Milicija! Ne miči se! – prodera se.

Mirza stade desno od Andrije, na manje od dva koraka iza. Držao je pištolj uperen u skupinu ljudi oko stola. A oni stajahu mirno. Bili su vidno iznenađeni i zatečeni njihovim upadom. Gledali su zabezeknuto u Andriju i Mirzu. Andrija preleti munjevito pogledom preko njihovih lica. Nije isprva uspio prepoznati nikoga, ali vidje da ih je bilo manje nego što je očekivao. Razgleda unutrašnjost skladišta pomjerajući se pažljivo korak po korak. Pokušavao je da vidi gdje su bili ostali. Osjeti vrelinu u stomaku. Oštре srsni probadale su mu grudi i dlanove. Primicao se polako stolu i mahnu vrhom pištolja dajući znak društvu da se odmakne. Dvojica ljudi koji su stajala najbliže, načiniše nekoliko koraka unazad. Andrija ugleda dva kofera na stolu. Bili su zaklopljeni. Iznad njih se u konusu svjetla uzdizao kovitlac prašine i padao po nerazgovijetnim siluetama ljudi s druge strane stola. A oni su su nakon onog početnog iznenađenja sad počeli prijeteći da se meškolje. Osjećao je kako ga probadaju njihovi pogledi i od tih pogleda srce mu zalupa. Znao je da samo čekaju trenutak njegove nepažnje da izvuku oružje. Viknu još jednom da dignu ruke uvis, ali niko ne načini ni najmanji pokret. Stajali su

mirno, s spuštenim rukama, koje bi katkad načinile slab pokret. Proguta pljuvačku. Mirza je stajao na istom mjestu. Bio je nervozan. Pomisli kako je ovo sve bilo previše nepomišljeno i gotovo sumanuto i kako je maločas, dok su još stajali pred vratima, zaustio da mu to kaže. Sad je bilo kasno. Sad je shvatio da su bili u situaciji kad je bilo pitanje kako izvući živu glavu. Koferi su bili tako blizu, a istovremeno i nestvarno daleko, baš kao i to lakomisleno hapšenje. Andrija se korak po korak uspio sasvim primaći stolu. Spusti pogled na kofer koji je stajao bliže. Svjetlost sijalice osvijetli njegovo lice.

– Pa to je opet onaj pajkan što me je...jebo majku! – prolomi se režeći glas skladištem.

Andrija skrenu pogled prema čovjeku koji je to uzviknuo i prepozna Omera Rožaju. Uperi pištolj u njega. Jedna sjenka iz gomile se pomjeri. Andrija spazi krajičkom oka taj pokret i spastičnim pokretom ponovo uperi vrh cijevi u ljude oko stola.

– Andrija pazi desno! – viknu Mirza.

Iza naslaganih paleta izroni silueta. Andrija je vidio samo dio lica. Stade kao ukopan. Potpuna zbumjenen i šokiran onim što vidi, prestao je na trenutak i

da diše. Njegovom skamenjeni pogled oslonjen o nišan pištolja bio je zakovan za poznato okruglo lice i orijašku figuru, što je u polutami skladišta izgledala sasvim nestvarno. Iza paleta je stajao načelnik Hamo, držeći pištolj uperen u njega. Gledali su se kao posljednji put u kancelariji. Andrija je okljevao trenutak, baš kao i Hamo. Prst na obaraču se grčio. Odjeknu pucanj. Jedan od ljudi pored stola pokušao je da izvuče pištolj, ali Mirza je pucao prvi. Ostali se baciše na pod. Andrija čučnu i ispali nekoliko hitaca nasumice preko stola. Odjeknu pucnjava s drugog kraja skladišta i sa onog mjesta gdje je stajao načelnik. Zapraštaše meci zarivajući se u metalnu burad i otkidajući oštре piljke s raskvašenog drveta. Mirza je pucao primičući se natraške vratima. Jedan metak pogodi sijalicu i u skladištu zavlada potpun mrak. Odzvanjala je akustična prostorija praskanjem i zvižducima rikošeta. Andrija zgrabi kofer što je stajao bliže. Gurnu sto prema onim ljudima, ali oni su već uspjeli otpuzati u zaklon. Trčao je prema vratima pucajući lijevo i desno, i uskoro isprazni magacin. Iskoči kroz vrata, a za njim i Mirza. Pred vratima se sudariše, padoše, pa potom posrćući potrčaše sve snage. Mirza je odmicao dugim koracima

prema kapiji. Andrija viknu za njim i mahnu mu rukom da ga slijedi dok je sam počeo da trči na drugu stranu prema kamionima. S ulaza u skladište bljesnuše plamenovi i nekoliko zrna zazujaše prostorom između njih. Mirza stade ne znajući za trenutak gdje da kreće. Andrija je već bio kod prvog kamiona vukući za sobom kofer. Sakri se iza karoserije. Mirza nađe zaklon iza auta parkiranog najbliže kapiji. Brzo ubaci novi magacin i isprazni ga nišaneći u vrata skladišta. Jedan od dvojice zajauka i sruši se. Drugi nestade iza vrata. Tražio je unevijerenim pogledom Andriju i ugleda ga kako izviruje iza kamiona i maše rukom. Mirza odmahnu dajući mu znak da nastavi, a sam potrča na drugu stranu preko dvorišta prema kapiji.

Dok se spuštao niz visoku žičanu ogradu, Andrija još jednom potraži pogledom Mirzu. U polutami je video njegovu izduženu i neprirodno povijenu siluetu kako nestaje iza kapije po kojoj su igrale varnice metaka. Zapuca prema ljudima koji su stajali iza kola. Oni ga spaziše i potrčaše za njim praveći cik-cak kretnje kroz osvijetljene dijelove dvorišta. Podiže kofer i nestade u uskoj ulici. Između dubokih uzidsaja čuo je škripu guma

i bruhanje motora. Okrenu se. Jedan od progonilaca je već bio na vrhu ograde. Potrča još brže. Njegova sjena prelijetala je preko prozora parkiranih kola. Zaustavi se na posljednjem autu. Čuo je vlastito srce kako ludački lupa. S ugla bočne ulice mogao je da vidi da sad trojica trče za njim. Bili na svega trideset koraka od njega. Baci kofer na suvozačko sjedište i zapuca prema njima, a oni se posakrivaše iza parkiranih auta. Gume su škripale neobično dugo, dok se auto naglim trzajima primicao ulici Jeremije Vlastića. Tu se zamalo ne sudari s jednim od kola što su krenula u potjeru za njim. Izbježe ih vješto i nastavi niz ulicu. Činilo mu se da razaznaje praskanje oružja kroz buku motora. Jedno zrno pogodi zadnje staklo i zabi se u sic do njega. Skrenu naglo u sporednu ulicu, pokušavajući s mukom da održi auto na cesti. Svjetla kola što su ga slijedila rasla su retrovizoru. Stizali su ga. Pomisli na Mirzu i da li su njega stigli. Smota naglo ulijevo na raskrsnici, a zadnji točkovi udariše trotoar. Na sljedećoj raskrsnici skrenu desno, pokušavajući da zametne trag, ali svjetla se ponovo pojaviše u retrovizoru. Na Skenderiji skrenu lijevo i izbi na glavnu ulicu. Bila je sablasno pusta. Svjetla u

retrovizoru se umnožiše. Činilo mu se da vidi troje kola. Pritisnu pedalu i auto krenu još brže, ali potjera ga je polako sustizala. Negdje iza kasarne je već bila na svega stotinjak metara iza njega. Naprezao je oči gledajući u daljinu. Šarene vrpce ulične rasvjete promicale su hitrim izduženim treptajima pokraj njega. Pomisli kako je sve ovo bilo suludo. Jedan ironičan osmijeh ote mu se negdje u dubini. Možda je konobar bio u pravu. Možda je trebao da sve zaboravi još onda davno. Ipak je on sad bježao od Rožaje i njegove bande, dok se na sjedištu pored njega truckao kofer. Sav uloženi trud bio je taj ukrađeni kofer. Kojeg vraga ga je uopšte i zgrabio u čitavoj onooj pometnji, pitao se. Pitao se i šta je bilo u njemu. Kao da je to sad bitno, pomisli. Možda će u njemu na kraju biti moja glava, ote mu se još jedan samoironičan osmijeh iz dubine. Mirza je nestao i sad je bio sam. Ponovo mu se pred očima ukaza Hamo u polusjeni s uperenim pištoljem. Otkuda on tu? - otrese glavom u nevjerici.

Dok je pokušavao da poveže sve te nepovezive krajeve, odjednom ugleda ispred sebe kola prepriječena širinom ceste. Gledao je zbunjeno u tu improvizovanu barikadu, dok joj se primicao. Vidje kad sijevnuše

plamičci s krovova prepriječenih kola. Vjetrobransko staklo se sasu u hiljade sitnih komadića zarivajući se u lice i kožu. Nekoliko metaka rasparaše sjedište pored i otkinuše retrovizor. Pokri rukom instikntivno oči i smota naglo volan. Kola naletješe na tramvajske šine poskočivši žestoko. Preletješe na drugu stranu, zatim se popeše na travnjak uz tresak. Vozio je stotinjak metara uskim travnjakom i onda se ponovo dokopa ceste.

– Šta ovo bi? – viknu i opsova.

Zvuk željeza što struže o asfalt miješao se s bukom motora i pitanjima koja su mu navirala usred gotovo paralizujuće zbunjenosti. Nekih dvije stotine metara dalje niz cestu stajala još jedna barikada. Zakoči i pogleda iza. Ljudi sa barikada pucali su i na njegovu potjeru, ali dvoje prvih kola probiše se takođe travnjakom, užvraćajući vatru kroz prozore, dok treća odustaše od gonjenja. Pogledao je naizmjenično na obje strane široke ulice. Potjera se primicala. Maskirane sjene s crnim kapama trčale su prema njemu. Odjeknu nekoliko kraćih rafala i Andrija ču kako se par zrna zari u lim bočnih vrata. Ugleda usku pješačku stazu stiješnjenu između dvije zgrade sa druge strane ulice. Točkovi ostaviše crne

zadimljene tragove na asfaltu, zatim zalupaše preko šina. Probi se do uske staze, koja je završavala minijaturnim parkom ograđenim niskom žičanom ogradom. Proleti kroz jedan poveći žbun, razvali ogradu i izleti na ulicu sa druge strane zgrada. Vidje da su kola progonitelja iz skladišta učinila isto, bježeći od maskiranih ljudi iz čijeg oružja su sijevali plamičci. Opsova i ispljunu nekoliko komadića šoferšajbne i polomljenih grančica zajedno s krvlju. Ulica na koju izbi bila je duga i krivudava. Motor je ječao dok su se kola borila sa krivinama. Osrvnu se preko ramena i vidje da se sad potjeri pridružilo još troje kola. Čitava kolona automobila je jurila pustim ulicama proganjajući jedni druge. Ta nova tri progonitelja bijahu doduše podaleko i Andrija zaključi da su to vjerovatno bili maskirani ljudi s barikada. Pitao se šta se to dešava i ko su zapravo bili ti ljudi. Bježao je i od jednih i od drugih, ali rastojanje između njega i progonitelja se smanjivalo. Ledeni zrak mu je grebao lice, štipajući ga ljutito za oči. Zbog toga je na trenutke vozio naslijepo, zaklanjajući lice jednom rukom. U zadnji momenat izbjježe red automobila parkiranih duž ceste. Skrenu naglo u jednu ulicu, ali auto skliznu sa ceste i preletje

preko trotoara u dvorište jedne zgrade. Zaustavi se uz žestok tresak, udarivši bočno u betonski potporni stub. Veliko staklo zgrade se sasu. Sjedio je nekoliko dugih trenutaka ošamućen. Prenu ga škripa guma. Protrese glavom, zgrabi kofer i izade iz kola. Teturao je potresen udarcem ne znajući isprva gdje da bježi. Brujanje kola koja su ga proganjala se pojačavalо, pa onda naglo prestade. Vidio je kako se vrata otvaraju i kako siluete izlaze hitro is kola. Potrčа instinctivno prema zgradи i uskoči kroz razbijeni prozor. Konus svjetla koji je dolazio s jednog od automobila uhvati Andrijinu siluetu u trenutku dok je stajao na prozoru s koferom. Kroz škripу kočenja drugog auta mogao je razabratи glasove kako povikuju za njim. Učinilo mu se i da je čuo pucanj. Trčao je hodnikom kroz mračnu unutrašnjost nepoznate zgrade. Debeli tepih upijao je otežale korake. Prolazio je pored mnogobrojnih vrata. Odluči se za jedna na sredini hodnika, ali bila su zaključana. Nastavi dalje osvrćući se povremeno. Glasovi odjeknuše u hodniku iza njega. Ču jasno kad neko povika „tamo je pobegao“! Naletje na stepenice čiji se jedan krak spuštao i on strča tim dijelom. Nađe se u prostoriji prepunoj lutaka na kojima su stajale

perike čudnih oblika, kutije za instrumente, slične onima kakve je vidio kod Azre, i garderoba što je visila na metalnim pomičnim vješalicama. Trčao je kroz prostoriju. Kofer je zapinjao i parao tkaninu. Ču pucnjeve iza sebe, ali su djelovali kao da dolaze izvana. Na samom kraju prostorije udari svom silinom u vrata i ponovo se nađe na stepenicama. Spuštale su se u podrum. Trčao je sad niskim podrumskim hodnikom. Duž plafona su visile debele cijevi umotane u staklenu vunu. Čuo je struganje cipela i dahtanje iza sebe. Odjeknu pucanj. Zrno se zabi u zid otkidajući komad maltera. Andrija skrenu u bočni hodnik, pa zatim u sljedeći. Podzemna prostorija je izgledala kao lavirint. Zastade na trenutak. Disao je teško. Guste kaplje krvi i znoja klizile su niz lice isjećeno stakлом. Zgrabi pištolj. Osluškivao je da li ga prate oni koraci. Ugleda udubljenje na zidu preko puta. Bio je to zapravo uzani otvor ostavljen za čišćenje dimnjaka, koji očigledno nikad nije bio korišten jer je bio zazidan s unutrašnje strane. Ugura kofer u udubljenje i stavi preko njega dasku s poda. Nasloni se na zid. Čekao je spremno da se progonitelji primaknu. Nije čuo ništa osim vlastitiog srca, koje je tuklo nesmanjenom jačinom.

Proguta pljuvačku i obrisa lice rukavom. Izviri iza ugla. Silueta se prikradala. Opali dva puta i zamače iza zida. S druge strane neko zapuca ispraznivši čitav magacin. Andrija izviri opet, opali još dva puta brzo, ne nišaneći i ponovo se zakloni iza zida. Pucnjava s druge strane se pojača. Zaključi da ih je bilo više. Praštanje oružja je postajalo sve jače i sve bliže. Sad je jasno prepoznao rafale iz automatskog oružja, pa zatim eksploziju ručne bombe, koja se činila kao da dolazi spolja. Izviri još jednom iz svog zaklona i stegnu obarač, ali tupi zvuk metala odjeknu kao izdaja. S druge strane bljesnuše plamičci osvjetljavajući vazduh otežao od baruta. Rame poskoči kao da nije bilo njegovo. Zatim uslijedi oštar i prodroran bol. Potom osjeti potres i čudnu lakoću u glavi. Koljena klecnuše i pretvoriše se u vodu. Sruši se na pod. Gledao je u plafon iznad sebe. U kratkim bljescima oružja što je štektalo s druge strane hodnika video je nakratko debele cijevi na plafonu. Činilo mu se da trepere, da se savijaju i prepliću poput guja. Činilo mu se i da se plafon polako spušta prema njemu, da ga pritišće sve jače. Čuo je odjeke rafala, glasove, dovikivanje, ali sad su zvučali kao da dolaze izdaleka, iza zidova s druge strane.

Obuzimao ga je težak san. Pokuša da se pomjeri, da ustane, ali udovi bijahu potpuno obamrli i teški. Cijevi su rasle, postajale sjajnije. Plafon se sruši na njega. Sklopi oči i utonu u tamu. Negdje kroz uske raspukline svijesti odzvanjali su glasovi, ali nije razumio šta govore. Učini mu se da se smiju ili se to možda on smijao. Provlačio se taj smijeh kroz njega kao da nije ni imao tijelo, kao da je bio sjenka, a plafon je postajao sve teži i teži. Potom nastade potpuni mrak. Ništa više nije čuo niti osjećao.

Buđenje

Modričaste sjene zamahnuše bojadžijskim orsejom po bijelom platnu i ostaviše curke purpura suza. Klizile su bezglasno i tromo niz bjelinu platna crtajući lik. Evo je stiže. Iz one poprečne linije na vrhu kao s moštanice, odvajale su se majušne kapi, krivudale ostavljajući poput dlaka tanke tragove, išle svaka na svoju stranu i ponovo se stapale u onu riječ. Kakva čudna riječ. Uvijek ista. Uvijek u onom istom odijelu, s istim dobroćudnim osmijehom. Malčice nakriviljena u jednu stranu, kao da bijaše stara. Za njom druga, ista takva, pa treća, i još jedna, i još ih ima. Bezbroj ih je. Dolaze i dolaze. Izviru iza

onih modričastih sjenki. Kad god se pojave one dvije sjene stješnjene jedna uz drugu ili prekopljene jedna preko druge, oble i pri vrhu zatupljene i nekako naglo sužene, za njima dođu i te riječi, uobličene mastilom u tanke vijugave crte. Jednom ću ih prepasti. Viknuću duboko i jako, iz sveg glasa, i one će se razbježati. Riječi se plaše kad čovjek tako iznenada bukne i hukne. Razbježe se one s onog platna, bijelog i čistog, kao svjetlost iskrenja i odu negdje, ko zna gdje. U tišinu, biće. Evo ih opet. Prvo stižu modričaste sjene, pa za njima riječi. Pršte i zavijaju. Neke se šunjaju šapatom, a neke drčno lupaju o pod kao da marširaju po limenim pločnicima. Duge rečenice vode sa sobom. Čitave vojske riječi koračaju bjelinom platna, tresu se i škrguću pribijene jedna uz drugu, kao da im je hladno. A ne primijete da su iste. Ima jedno mjesto s kojeg, kad čovjek posmatra dovoljno dugo, sve riječi postaju nekako iste, jednolične i nerazlučne. Postaju gomile riječi, izgovorene pa odbačene. Neka sad svako pronađe sebi neku koja mu se dopada i neka je uzme. Nek govorи njom i nek se pretvara kao da je njegova. Odbačene riječi nemaju žig vlasnika. Izgovorene kao sažvakane pa ispljunute. S onog mjesta, kad ih čovjek gleda, više liče na rite i dronjke. A kako su nekad sjajne i blještave bile, jake i moćne, ubojite. Kako su ujedale, kako zanosno

mirisale i kako su slatko tješile. Pred njima su padali mnogi, a još ih je više trčalo za njima. Pretvoriše se jednom ljudi u riječi, a riječi u rijeku, te ta rijeka poneće sve te ljude baš tamo kud nisu htjeli i gdje im se nije ni išlo. I rekoše im riječi tada kako su silne, ali nikog ne bi da to čuje. Podaviše se svi u bujici vlastitih riječi. A oni što su okretali glavu od njih, pekli su se u njihovom gnjevu kao u klačini. Eto, to su vaše riječi. Da, vama govorim, modričaste sjene. O kako ste smiješne, kako sitne, vi i vaše riječi. Kako tričave i bezvrijedne. A one se uporno nadnose i nešto mrmljaju kao da je njihovo mrmljanje sada bitno. Kao da nešto znači. E, putovao sam ja. Putevima nevidenim, daleko od vaših riječi i vašeg zemljohoda. Prostranstvima gdje se ne čuje vaša bijedna zvonjava. Vidio sam ja i više nego što vi i vaše rečenice možete opasati. Samo se još te modričaste sjene druže s vama. Ja sam vas odavno napustio i prerastao. Uzalud mi govorite, uzalud slijecete na lice i hodite bezobzirno stazama popločanim onim što ja osjećam stvarno i nepogrešivo. Kako su slatki snovi u noćima vašeg svitanja, kako bezbrižno pjevuše vjetri po strunama utančanih osjećanja. Idite, riječi! Idite i gazite kroz plićak pogaženog obećanja u kojem ste udavili nadanje i zatupili oštrinu čovječije promisli. Idite i vi, modričaste sjene! Bježite, jer sad ču da viknem. Sad ču da

grunem i da zagrmim. U gromor i riku ču da pretvorim sve što osjećam i rastjeraču vaše plašljive mastiljave vijuge s bijelog platna.

A sjene se nadnesoše nad njim i postadoše tamnomodre, skoro crne. Zakloniše bjelinu platna nadnoseći se nad licem. Spustiše bijele prste na to isto lice i odlomi se sad jedna od njihovih riječi. Pade pravo u uho.

– Izgleda da se budi. Zovnite doktora Mitrovića.

Valjala se teško ova rečenica puna nerazumljivih odjeka. I ode. Mahnu tišinom kao repom, načini krug i ponovo se vrati, a ja sam osjećao da za to vrijeme bjelina platna postade talasasta. Kao kad tiha jeza ledenog vjetra pređe mirnom površinom vode ostavljajući majušne nabore po vrhu. Osvajale su one sjenke. Osvajale sve više i nisu se obazirale na moje vikanje. Kao da ga i ne čuju. Bježite s moje svjetlosti, bježite otrovnice grešne. I ne znate svoj grijeh, zato ga se ne stidite. Vikao sam, o kako sam vikao, samo da znate ljudi moji. Ali zaludu. Skupiše se opet modričaste sjene, tamnije nego prije, sve bliže i bliže. Zakloniše potpuno bjelinu kojom su gospodarile dražest i milje postojanja svom svojom širinom i počeše vući. Vukle su me jako i dugo, a ja sam se opirao. O kako sam se opirao, samo da znate, ljudi.

Vikah na njih da me puste, ali ne htjedoše. Kao bijesni psi grizu i čupaju komade mog milja i sve me dalje odvukoše. Odvukoše me pravo među one riječi. I ja tad postadoh jedna riječ.

– Andrija. Andrija, da li me čujete? Čini mi se da pokušava nešto da kaže. Jeste li javili doktoru Mitroviću? On ovo mora da vidi. Bogami desilo se čudo. Drage kolege, sad imate priliku da se lično uvjerite da su ovakve stvari moguće i kod nas. Koliko je već dugo u komi?

– Da vidimo...ovdje стоји од марта, од prvog marta до..., danas je deseti juli, dakle skoro četiri i po mjeseca – rastezala je žena u bijeloj kecelji s kosom uvijenom u punđu.

– Pogledajte, doktore. Skroz je otvorio oči.

– Vidim, vidim. Pritisak?

– Normalan. Sto petnaest sa sedamdeset osam. Puls normalan.

Doktor se nagnu nad Andrijino ispijeno lice zaraslo u gustu bradu i pritisnu blago sljepoočnice. Potom se odmače i stade listati žurnal. Povremeno bi bacio pogled preko vrhova naočala, nadajući se da će Andrija nešto progovoriti, ali Andrija je čutao. Bio je

preslab da govori. Zurio je nijemo u doktorovo lice i nakon nekog vremena sklopi ponovo oči. Doktor se osmjejnu, vrati pogled na ispisane tabake u ruci i dopisa nešto. Diktirao je imena lijekova i izdavao striktna uputstva o njezi, obilascima, kontroli. Žena sa smedjom punđom je slušala i klimala glavom, a kad doktor ode, sjede na ivicu Andrijinog kreveta. Andrija ponovo otvori oči. Gledao je pravo u nju, ne trepćući, kao da mu je i samo treptanje bilo previše iscrpljujuće. A ona je sjedila mirno, posmatrala ga pogledom punim urođene blagosti. Govorila je nešto masirajući blago Andrijinu ruku. Povremeno bi u taj svoj govor umetnula smiješak, nježan i brižan, kao da gleda dojenče. Andrija ju je gledao netremice. Gledao je njena usta kako se krive i razvlače, otkrivajući red sitnih zuba, ali nije mogao čuti šta je govorila. Njeno lice se polako maglilo i postajalo nejasno. Pretvaralo se u blijede obrise, u onu modričastu sjenu što je zaklanjala bjelinu platna. Utonu u san kao u jastuk od guščijeg paperja. Kad sklopi oči, bjelina platna se razvi svom širinom, postade čisto nebo.

Spavao je dugo, čitavu noć i skoro čitav naredni dan. Negdje predveče otvori oči i ugleda ponovo onu

tamnomodru sjenu. Bijaše nekako veća, s oštrim neravnim ivicama, opervažena bodljama. Stajala je malo ukrivo i povremeno se naginjala prema njemu. Govorila je. Čuo je njene kozičave riječi i činilo mu se da prepoznaće taj govor.

– E, probudio si se, rođak. E, neka, hvala bogu. Sinoć su mi javili. Bio sam na Grbavici, a sad treba vremena da čovjek stigne s Grbavice na Pale. Nije k'o prije. Sad se ide drugim putem. Sve okolo naokolo. Kako si? Rekoše mi da si slab. Da budem iskren, tako mi i izgledaš. Zarasto si u bradu, he he...ne stoji ti loše, samo si malo ofalio. Jebo ovo. Sad ćeš ti na domaću kuhinju, čim malo ojačaš. Nije bolnica za tebe, a rekao sam im da te dobro paze. Znam ja ovog doktora što je glavni ovdje. Šta kažeš, rođak? Ništa te ja ne razumijem. Polako, ima vremena. E, kad se sjetim kakvog sam te našao. Sjećaš se ti šta se desilo? A? Samo klimni glacijom. Ne sjećaš. Ja ču ti ispričat. Ja i mali Pero smo te našli u domu. Sjećaš se? U podrumu. Ležo si u lokvi krvi, kraj tebe pištolj. S mafijom si se, bâ, bio zakačio, i to njihovom, balijskom. I pravo na barikade. E, sve sam čeko da te pitam što. Otkud ti da te onako ganjaju. Znaš, ovim ovdje sam reko da si ti naš čovjek na

specijalnom zadatku. Neka misle da si faca. Ama, što meni ništa ne reče čovječe? Mogli smo te izrešetet zajedno s njima. E, nemaš pojma kako me kopka otkud ti da naletiš s onima i to baš one večeri. Zamalo da nam zbrišete. Ludu si sreću imo što sam te ja prvi vidio dolje u podrumu. Inače, ne bi ti bilo spasa. A, one smo polupali. Trojica su platili glavom, ostali se razbježali k'o miševi. Znaš li ti, rođak, da si spavao sve od tada? Otkad sam te ja iz podruma pokupio i pravo na Pale. E, da znaš da jesи, ako ti ovi već nisu rekli. Ne bi vjerovo da čovjek može toliko da spava da nisam rođenim očima video. Bogami puno si prespavo. Svašta se desilo od onog marta i prvih barikada. Rat, rođače, rat. Rekoh ja tebi onda u kafani. Biće ko u Hrvatskoj. Samo ovdje se vojska isparila. Mi držimo svoje, oni svoje i bijemo se svaki dan pomalo. Tvoj je stan raznijela granata, i to naša. Jebi ga. Zaboravi stan. Nać'emo mi nešto ovdje za tebe. Pale su ti, moj rođače, postale grad. Glavni grad Republike Srpske. Sve su glavešine ovdje. A i ovih stranaca ima k'o govana. I posla ima, ne žalim se. Dobro ide. Biće posla i za tebe, čim malo ojačaš. Ne razumijem, šta si reko? Da vode? Gdje da te vode? Ne dam ja nikome, rođače. Ne brini se.

A? A, vode, da pišeš. Pa tako reci, rođače. Ti zaboravi pričat od tog silnog spavanja, rođače. Evo vode. Drži. Bogami rekoše doktori da je čudo da si ti ovo sve preživio. Jedan metak u rame, jedan u glavu. E, nemaš pojma kako me zanima šta si ti one noći radio tamo na barikadama i šta si skrivio onoj balijskoj mafiji. E, jes mi dragو što si se probudio. Pogledaj, a, šta kažeš? Kako mi stoji uniforma? Ja sam ti sad policija, rođače. Zakon i red u novoj državi. Prvoborac. Sredićemo i za tebe nešto. Ništa ne brini. Samo se ti odmaraj i da mi ozdraviš, a ja će opet navratit koji put da te obiđem. A ko te je dosad obilazio i pazio, sunce li ti žarko.

– Izgasite tu cigaretu, mladiću, ovdje se ne puši – reče ljutito ona žena s punđom i poče rastjerivati dim rukom.
– Ovdje su ranjenici i bolesnici, imajte malo obzira.

Priđe Andriji i poče zatezati posteljinu. Nosila je večeru na tacni. Marko otklopi tanjur i pomirisa jelo.

– Hmm, nije loše, nije loše. Bolje miriše nego ono što jedu dolje na liniji. Ajd', budi dobar, rođače. Eto mene opet za koji dan. Imam neke posliće da obavim. E, baš mi je dragо da smo se ispričali.

Ustade i natuče crvenu francuzicu na glavu, gledajući i dalje u Andriju, koji je nepomično ležao na krevetu. Potom nestade iza uskih vrata.

* * *

Ljepljivi tragovi sna prianjali su za jutra ispunjena stenjanjem ranjenika i mučnom tišinom onih kojima nije bilo pomoći. Igrali su kao uskomešano trunje u sunčevim zracima, što su daleko odnekud preko Romanije stizali do bolničkih prozora i rasijecali polutamu prostorije kroz otvore na griljama. Andrija je ležao zakovan u tišinu vlastitih misli. Sve je manje spavao i sve češće viđao nasmijano i ljubazno lice one gospođe u bijeloj kecelji s punđom. Dolazila je da ga obide, da ga nahrani i donosila neke majušne žućkaste pilule. Uskoro je mogao s njenom pomoći da ustane i da obavi nuždu. Zvala se Jelisaveta. Njegovala ga je posljednja dva mjeseca i bila na neki način lično odgovorna za njega. Pričali su. Ona je bila dosta starija. Govorila je kako je Andrija podsjeća na njenog najstarijeg sina, koji je bio negdje na ratištu oko Gradačca. Govorila mu je o svijetu izvan bolnice, o

prilikama i o situaciji uopšte, a dobar dio toga je mogao vidjeti i sam, gledajući u ranjenike koji su svakodnevno pristizali. Bili su to pretežno teži slučajevi. Ljudi bez noge ili ruke. S opekomtinama ili prostrelnim ranama. Ćutljivi i preplašeni ljudi umotani u bijele zavoje s crvenim mrljama. Ležali su u svim mogućim pozama, zavisno od toga gdje su bili ranjeni. Našao se tu i poneki koji je jednostavno bio bolestan od neke bolesti, koju je čovjek mogao dobiti i u miru. To su bili luksuzni slučajevi. Ranjenici su donosili sa sobom priče s ratišta ili s linije, kako su je sami zvali, naglašavajući s ponosom i s posebnim značajem tu riječ što se uvukla u njihova pričanja. Oni, čiji su izgledi na ozdravljenje i oporavak bili dobri, pričali su između sebe. Obično uz partiju karata ili ležeći u krevetu. Prepričavali su kako su bili ranjeni. Neki u borbi, neki daleko od linije pogodjeni zalutalim metkom, a neki slučajno, nespretnim rukovanjem oružjem. Bilo je i djece i žena. Ponekad je bilo dana kad niko nije dolazio, a ponekad je stizalo po desetak novih ranjenika najednom. Doktori i sestre bi se tad ustrčali po bolnici, trudeći se da pregledaju i ukažu pomoć svima. Nastajali bi tada neki posebni trenuci

sveopšteg čutanja ispunjenog strepnjom i očekivanjem loših vijesti. Na posljetku je to prekidala još jedna partija karata. Ponajviše su o tom svijetu izvan govorili urlici i tjeskobna čutnja natopljena mučnim zaziranjem od vremena koje dolazi. Među svim tim razgovorima, koji su bili svakodnevica bolničkih soba, i koji su se bili odomaćili do te mjere da se činilo da je rat trajao već deceniju, ležao je Andrija. Ležao je sa još četrnaestoricom ranjenika. Mahom lakši slučajevi. Osjećao se usamljen među njima. Potpuni stranac. Razdvajao ga je od njih i njihovih priča nevidljivi zid nevjerice, opipljiv samo njemu. Bio je zbumen. Sjećao se one martovske noći kad je zajedno sa Mirzom upao u skladište. Sjećao se pucnjave, jurnjave kolima, ljudi na barikadama, trčanja po hodnicima i po podrumu, pucnjave. Sjećao se i oštrog prodornog bola u ruci i ne samo toga. Kako je vrijeme polako odmicalo, u sjećanje mu je sve jasnije dolazilo vrijeme što je prethodilo toj martovskoj noći. Čitava istraga, načelnik Hamo, Omer Rožaja, Mirza, Senka, Hadžić. Daleko od prepričavanja događaja s ratišta s kojima su većinu vremena bili zaokupljeni ostali u sobi, Andrija je premotavao film iznova i iznova. Noću, dok su

ostali spavali ili se prevrtali u nesanici od hladnog znoja, Andrija je koračao kroz vlastitu prošlost. Koračao je isprva nesigurno, kao da je zalutao među sva ta sjećanja. A sjećanja su neprestano postajala sve stvarnija i sve više njegova. Nisu to više bile blijede i nejasne slike, požutjelih oboda i napola izbrisane, što se polako pretvaraju u živopisne prizore, gdje čovjek jasno razaznaje svaki detalj. Postajalo je to njegovo sjećanje živo, probuđeno kao i on sam. Bilo je nabijeno osjećanjima. Parčad polupane slike slivala su se u prepoznatljivu cjelinu življenja. Znao je to od onog trenutka kad se sjetio Azre. Obuzela ga je ona ista hladna jeza u stomaku zbog koje nije mogao da spava i koju je osjećao pri pomenu njenog imena u vrijeme prije nego je bio ranjen. Sad mu je taj mučni osjećaj parao utrobu kao komad bodljikave žice. Pitao se šta se desilo s njom. Pitao se tako često da je na kraju to pitanje Jelisaveta jednog dana pročitala na njegovom zabrinutom licu i nasmiješila se onako brižno majčinski.

– Na koga ti toliko misliš, Andrija? Je li imaš nekog dolje u gradu?

- Imam – reče isprva odlučno i potom dodade malo nesigurno – valjda imam.
- Djevojka?

Klimnu glavom. Potom je ispitivao Jelisavetu o Sarajevu. A ona se trudila da odgovori na njegova pitanja što je bolje mogla. Trudila se ponajviše jer je saosjećala s njim. Kao da je mogla pogledom da dotakne njegov strah i njegovu brigu. Ali nije mogla da mu kaže mnogo, kao ni ostali. Saznao je da je veći, mahom centralni, dio grada bio pod kontrolom muslimanske vojske i da je bilo gotovo nemoguće izaći. Srpska vojska je kontrolisala neka gradska naselja i sva prigradska, te je centralni dio grada zapravo bio u nekoj vrsti dvostrukog obruča. Ulazak i izlazak bio je moguć samo za političke zvaničnike i za pripadnike mirovnih snaga, čiju ulogu нико nije potpuno razumio. Šta se tačno dešavalo u gradu i kako je izgledao život u Sarajevu, nije moglo niko da mu kaže. Zbog toga je osjećao dodatni teret zebnje od kojeg je disao kratko i odsječno. Pokušavao je da zamisli grad. Hodao je ulicama, koje su u njegovim uspomenama ostale nedirnute svim onim stvarima o kojima je slušao i koje su prepričavali ljudi sa ratišta. Tad bi mu dolazio

jedan stari san iz djetinjstva. Koračao je u snu stranom ulice koja bila potpuno pusta, dok je drugom stranom, poput bujice, proticala rijeka ljudi. Niko od tih užurbanih tijela što su se sudarala jedno s drugim nije prelazio na njegovu stranu. Hodali su zbijeni u mravljie kolone, ne primjećujući stranu na kojoj je stajao Andrija. Htio je da im kaže nešto važno, da ih upozori, ali nigdje nije nalazio riječi kojima bi to rekao i zato je samo vikao, dozivao ih. Dozivao ih je glasom koji se gubio još u grlu, glasom od sapunice. Osjećao je da san pokušava nešto da mu kaže, ali nije razumio šta. Ostajale su mu samo zamišljene slike izmijenjenog grada i zbunjenost.

Kofer

Dani su se valjali niz šumovite obronke Jahorine i odnosili u prošlost živote, priče i sudbine ljudi sa Pala. Andrija se oporavlja. Rane na glavi i ramenu bile su već odavno samo ožiljci. Negdje krajem septembra, dok su ljjetnje vrućine još komešale planinski zrak, Andrija je sjedio u bašti kuće u koju se uselio rođak Marko. Omanja planinska kuća, oštrog visokog krova, sa zidovima od smeđih balvana uzdignutim na visokom kamenom temelju, nekada je korišćena kao vikendica. Vlasnik je sad bio daleko i Marko se uselio u kuću već početkom rata. Ispod nje padina obrasla u svijetlozelenu otavu, prošaranu niskim ljubičastim cvjetovima, spuštala se

blago do prašnjavog asfaltnog puta, kojim se išlo do samog centra varoši. Tim putem su prolazila auta, mahom vojna i ponekad bijeli džipovi s iscrtanim velikim UN na vratima. Varoš je s terase Markove kuće izgledala kao red gusto zbijenih jednospratnih kuća, čiji su krovovi na suncu blještali jarkom crvenom bojom. Andriji se činilo kao da su uvezani u čvor, zamršeni i živi. Glavna cesta je vrvila ljudima u civilu i u uniformama, ženama, djecom i kojekakvim svijetom što se tu zatekao u prolazu ili nekim poslom.

Andrija je sjedio satima nepomično i posmatrao kako se jedan te isti prizor mijenja. Trudio se da pronikne u taj svijet što se prosuo tu pred njim, blizak, a ujedno stran. Svijet oko kojeg može da obilazi, u koji može da zaviri, ali od kojeg ga odvaja vrijeme bespovratno nestalo u dugom snu. Tražio je objašnjenje, tražeći zapravo vezu između tog novog svijeta i njega. Kresnu šibica i on pomisli na dječaka. Potom začu njegov glas. „Ti si tu“ skoro izusti radosno i okrenu se u pravcu odakle mu se činilo da glas dolazi, ali dječak se krio. Nije htio da ga Andrija vidi. Glas mu je postao grub kao kod djece koja puše. „Možda je puno plakao“ – pomisli. Ali bio je

uporan i javlja se gotovo uvijek u tim dugim zamišljenim trenucima bez kretnje i naboja. Htio je da ga upozori, da mu ispriča nešto važno, nešto što je sad on bolje znao nego Andrija. Prepričavao je strpljivo vrijeme sna što je bio jedina veza njegovog uma s tim upletenim crvenim krovovima i svjetinom koja se muvala uskom cestom niže kuće. Zato mu je vjerovao od samog početka. Zato je i sad mirno sjedio i slušao.

Vidiš, tamo preko onih kuća, odonud dolaze ljudi i ulaze u gradić koji zbog toga na drugom kraju raste i izdužuje se poput gusjenice. On raste na brzinu, nepomišljeno, kako gdje, i kako kad. Mnogo toga je ovdje improvizovano, naprečac i nabrzinu izgrađeno. Grad je rastao na jednom kraju nevolje što je s drugog kraja nestrpljivo pritiskala rijeku unesrećenih ljudi. Rastao je i zbog nekih riječi koje su nekad izrečene, potpisane, usvojene i ozakonjene. Niko ga nije pitao. Njegov zadatak je bio da postane grad i da ima zgradu vlade, vrhovne komande, autobusku stanicu, bolnicu, televiziju i previše stanovnika. A ta svjetina što je navirala cestom uz brijeđ mahom je bila sastavljena od došljaka, ljudi iz Sarajeva i ostalih mijesta centralne

Bosne, izbjeglih od rata ili jednostavno prognanih. Čitave porodice stješnjene u pretovarenim automobilima, koji su se borili sa strmim usponima i uskim vijugavim cestama. Dok ta krcata auta prolaze uskim puteljkom podno kuće, pogledaj one sitne dječije glavice kako izviruju između torbi i kesa. One gledaju zbunjeno i radoznalo predio oko sebe, ne znaju šta se zapravo zbiva ni zašto su sada tu. Možda misle da je na neodređeno vrijeme produžen školski rapust, poslije kojeg više neće biti djeca. Možda žele da vjeruju u laž jer ih umiruje. A očevi traže smještaj, raspituju se o praznim kućama, vrte se unezvijereno, preplašeni, zbunjeni, ne znajući sasvim sigurno da li je opasnost prošla ili tek predstoji, strepe od noći u kojoj neće imati krov nad glavom. A noći se spuštaju brzo, kuće su zauzete, tijesne, još nisu ni izgrađene. Eno vidiš, one kolone pretrpanih auta što nastavlju put dalje preko Romanije. Ljudi u njima su provjereni, registrovani, pobrojani i zavedeni u knjige. U knjige koje piše rat, a u kojima su ljudi samo slova. Oni su sad na sigurnom. Dalje na istoku naći će gostoprимstvo i utočište, nadaju se. Andrija je slušao glas i posmatrao njihova lica. Stezala ih je mješavina straha i

očaja, a istovremeno su mnogi osjećali čudno olakšanje zatočeni usred neizvjesnosti. Njima je neizvjesnost bila olakšanje, jer vidiš, ima trenutak u očajanju kad su čovjeku očajanje i patnja izvjesni do te mjere da sve što dođe poslije toga je olakšanje samo ako više nema izvjesnosti. Znaš, njima je neizvjesnost kao nada. Kad zamahneš nožem prema čovjeku, on se prvo ponada da neće umrijeti, da možda nikada neće umrijeti, da ni smrt nije izvjesna. Mnogi od njih su proživjeli taj trenutak i još ga žive. Ako prežive, ako izbjegnu, onda postanu oprezni, plašljivi. Prezaju od svega i svakoga, pa zbog toga izgledaju nekako žalosno komično. Vidiš dolje one naoružane ljude obučene u čudnu kombinaciju vojne i civilne odjeće, s maramama na glavama, redenicima prebačenim preko grudi, s noževima nalik na satare, bedževima, kokardama, gunjevima, sasušenim ušima koja vise na koncu. Od njih prezaju, od tih strašila rata zakićenih svirepošću i krvoločnošću kao medaljama. Kao da su vrline. Ako rat ima snove, onda on sanja o tim ljudima koji ne znaju za milosrđe, oprost ili kajanje. On sanja naše košmare i spodobe što urlaju iz najmračnijih dubina svijesti i lijepe se za prizore novog doba poput

gadnog ožiljka na licu. Rat to sanja svukud, i dolje ispod onih krovova, zapletenih u čvorove, što su živi, što rastu kao gusjenica. Njih kad vidiš, video si sve ratove. Al' pažljivo gledaj, jer neki se samo vješto pretvaraju. Neki su samo falsifikati zla, i to im je posljednji trunak sreće. To im je jedini spas.

A vidi sad one kolone dolje, raskinute i razdvojene. Auta više nisu pretovarena, kese su istovarene, razbacane. Žene strepe, plaču, grle muškarce u zelenim uniformama, a djeca gledaju zburjeno i čekaju da se predstava završi, da školski raspust prođe, da sve prođe i da idu kući. Ona zgrada iza njih je vojna komanda. Tamo su zadužili puške, bombe, opasače, noževe, čizme i sad su više nego ikad dužni nekome nešto. Život duguju, plaše se da kažu. Ali nemoj da te to brine, to je rutina. To se odvija malo mehanički, grubo i neosjetljivo za njihove strahove i nesigurnost, ali zdravo je to, kažu. To očvrsne čovjeka, disciplinuje ga, napravi ga opet čovjekom. Vidiš, ni oni se ne bune. Idu čutke, slušaju bez pogovora. Puške im nespretno vise kao da i ne znaju čemu služe, hodaju neodlučno, malo pogubljeno, još ne shvataju šta im se desilo. Andrija ih je

gledao sa terase, onako smušene i čutljive, kako nijemo promiču ivicom puta i pitao se o čemu zapravo razmišljaju. Misle oni o svemu i svačemu. Vidiš neki ljudi počnu da misle tek kad na njih navučeš uniformu i dadneš im pušku. Ali tad je kasno da se nešto smisli. Sad samo brinu kako da izvuku živu glavu iz svega ovoga. A proći će ih te misli ako očvrsnu, ako požive. Upleteni u njihove tupe koračaje prolazili su uskom cestom dani rata. Andrija ih je brojao i polako uviđao kakav je bio svijet u kojem se probudio. Dječak je sve rjeđe dolazio. On je rekao svoje. Većinu vremena je provodio na terasi pušeći i gledajući čeznutljivo preko šumovitih obronaka negdje u daljinu.

Dim cigarete rastakao se sporo na topлом septembarskom vazduhu ispunjenom čutnjom kao mirisom smole. Crni opel se zaustavi ispod kuće. Iz njega izađe Marko. Mahnu rukom kad vidje Andriju na terasi i izvadi iz prtljažnika dvije poveće torbe. Po načinu kako ih je nosio Andrija zaključi da je u njima bilo nešto teško.

– Pa gdje si ti, rođače, a? Uživaš dok mi ostali ratujemo i ginemo za otadžbinu. Neka, neka – viknu i spusti torbe ispred ulaza.

Bio je dobro raspoložen. Nosio je sivoplavu maskirnu uniformu iz jednog dijela i škorpion za pojasom.

– A, šta kažeš, opel rekord, dvije hiljade kubika. Ko nov. Ajde da mi pomogneš s ovim torbama da ih izbacim na tavan.

Andrija ustade mehanički i zgrabi jednu torbu. Marko ga odmjeri kriveći donju usnu.

– Bogme si ojačo, rođače. Svaka čast. Dobra ova planinska klima. Biće i klopa dobra. Stara mi ubaci neku teglu kajmaka.

– Gdje je tetka Jovana?
– Na selu, gdje će biti. Kod svojih. Pozdravila te.
– Gdje si ti bio? Nema te već tri sedmice.
– U Srbiji i još kojekuda. Imo sam nekog posla. Jel' ko dolazio?

– Nije.
– Odlično. Ajde podigni je još malo pa ču ja preuzet.

Andrija zastenja podižući torbu skoro iznad glave.
– Šta je ovo ovako teško?
– Video-rekorderi, telefoni, kasetofoni i slična roba. Ratni plijen, rođak. Lova, shvataš. Ne ratujem ja za

klikere. Sad ima posla, rođak, k'o nikad prije. Da čovjek ne povjeruje.

Andrija se osmjejnu kiselo.

– Šta bi s tvojim patriotizmom i sa otadžbinom, Đozga?

– Ne brini se ti za otadžbinu ni za moj patriotizam. Ja sam prvi glavu u torbu stavio za ovu zemlju. Da nije Đozge bilo i ovakvih k'o Đozga, sve bi ovo sad tursko bilo. Nisam ja zaboravio na patriotizam, rođak. Ništa se ti ne brini. Al' mora čovjek i na sebe da misli. Jel' tako? Jebeš rat koji se nikom nije isplatio.

– Zar ne pomisliš nekad da ovo što ti radiš nije pravo ni pošteno? Ljudi ginu, nakaze postaju, a ti imaš vremena za svoje poslove.

– Rođak, ne seri. Mani se ti tvojih predika o poštenju i šta je pravo, a šta je krivo. Niko to danas ne zna.

Za trenutak stade i zagleda se u Andriju.

– Ja preživljavam, shvataš. U ovom jebenom životu ja se stalno borim. Mene nisu mazili i pitali i u tople deke umotavalii. Ja sam se sâm za sve izborio. Ja sam naučio da preživljavam, a danas je takvo vrijeme da nije svakom namijenjeno ni da preživi. Samo oni što umiju će ostati, a

ja će, rođak, gledat da budem jedan o tih. Pričaj ti šta hoćeš, al' za mene nije pravo da ja ginem i patim, niti će ikada biti. Ima ko će da pati i da gine za sve nas. Eno pogledaj, vidi – mahnu glavom prema nekolicini novopečenih vojnika što su stajali i razgledali Markovog opela.

Neki od njih bili su mladići, a neki ljudi u svojim pedesetim godinama. Andrija je gledao njihova lica. Bila su previše blaga, previše naivna i bezazlena, skoro djetinje smiješna u sivim ukrojenim kaputima, pogleda poslušnih, i prestrašenih kao kod pasa latalica.

– Oni će da ginu i da pate jer ne znaju bolje. Hoćeš ti da budeš jedan od njih, rođak? A? Vidi ih? Naša vojska. Useru se čim zazviždi oko ušiju. Na sjenke pucaju. A kad zagusti, onda će Đozgu zvati da ih spašava. E, Đozga zna bolje i može bolje i ne zaboravi, rođak, da mene nije bilo ovako nepoštenog, ni ti ne bi sad na toj terasi sjedio.

Andrija ne reče ništa. Zapali cigaretu i izađe na terasu. Marko dođe za njim i zagrli ga.

– Ajde rođak, mojne da se ljutiš. Neke stvari moraš da shvatiš i prihvatiš onakve kakve jesu, a uostalom, nisam ja baš toliki podlac kako me ti zamišljaš. Ti si prespavao

neke bitne događaje i još razmišljaš k'o pajkan. Zaboravi to. Nego, imam jedan posao sutra. Trebaće mi vozač, pa sam mislio, kad si već popravio formu, da ti uletiš. Sve je plaćeno. Nema kod Đozge ništa volonterski. A, šta kažeš?

Andrija je čutao i žvakao s odvratnošću ove posljednje Markove riječi. Osjećao je da je na neki način bio zavisan od Marka i da mu je dugovao mnogo. Sam život, zapravo. Grizao je usne gledajući negdje u daljinu.

– Ajde, rođak. Troškovi života rastu, shvataš? Moraćeš i ti da se latiš nekog posla. Nemoj me pogrešno shvatit, ali ne ide da po cijeli dan sjediš na toj terasi.

Stegnu ga još jače za rame i prodrma ga blago, kao da ga budi.

– U redu – reče Andrija tiho.

– Bravo, rođak. Znao sam ja da se na tebe mogu osloniti – iskezi se otkrivajući izražene očnjake i onda mu lice najednom poprimi prijeteći i mrk izraz.

– Ajde, odbi od kola! Šta ste zinuli, ne igra mečka! Razguli na položaj! – izdera se na vojnike koji su razgledali opel. Oni pogledaše u Marka, potom oboriše poglede i krenuše dalje prašnjavom cestom.

* * *

Posao je bio jednostavan. Andrijin zadatak je bio da vozi crnog opela do Loznice, a Marko je, sa još dvojicom, slijedio u kamionu s robom. U Lozniči su ih sačekala četvorica ljudi. Preuzeli su kamion, opela i potom produžili dalje uskim putem zaraslim u visoku živicu. Granicu su prešli noću. Andrija je sjedio u kolima i čekao na znak da krene. S mjesta gdje je parkirao kola mogao je vidjeti malu stražarsku kuću u koju je Marko ušao nakon što su stigli. Izašao je desetak minuta kasnije u društvu dvojice graničara. Išli su prema kamionu. Koračali su opušteno, na trenutke pretjerano sigurno, zastajali u hodu dok su pričali, gurkali se laktovima, smijali se, tapšali po ramenima jedni druge, dugo se pozdravljali. To su bili njegovi ljudi na granici. U prolazu mu je Marko diskretno dao znak rukom da krene i Andrija se ubrzo našao na drugoj obali Drine. Kamion je stigao odmah za njim. Četvoricu u Lozniči je dobro odmjerio. Jedan je bio nervozan i neprestano je požurkivao ostale, koji su stajali na pustom parkiralištu s Markom i nazdravljali iz boce. Bili su njegovih godina,

osim možda jednog koji je bio stariji, prosjed, glomazan, neuredan, neobično spor. Držao se po strani, pušio i nadzirao širinu parkirališta. Posmatrao je to malo društvo iz prikrajka. Lica poput njihovih sretao je godinama u svom poslu. Među njima je stajao Marko. Te noći na parkingu bio je onaj Marko kojeg je već prije mnogo godina znao. Nije bilo ničeg zbumujućeg, ništa što se ne uklapa, kao one noći u „Kasandri“. Osim uniforme, po svemu se savršeno uklapao u to društvo, što je u gluvo doba noći na pustom parkiralištu nazdravljalo uspješno obavljenom poslu.

Vratili su se iste noći u drugom autu. Vozio je jedan od momaka s kamiona. Dvadesetogodišnjak svjetle kose i svijetlog, skoro nježnog lica. Bio je čutljiv kao i onaj drugi. Marku su se obraćali rijetko i sa strahopoštovanjem, a Marko je odgovarao kratko, izdavao naređenja gdje da stanu i kuda da voze. I oni su bili Markovi ljudi, Đozgina ekipa. Andrija je čutao na zadnjem sjedištu i gledao u tamu, zamišljen i odsutan. Redali su se predjeli sastavljeni od tamnomodrih ili sasvim crnih obrisa brda, povremeno prekinuti bjelasanjem kuća razasutih duž puta. Noć je bila duga i

tamna, bolno jednolična, popločana pustim cestama. Marko je kunjao veći dio puta. Budio se na kontrolnim punktovima i sređivao sa stražom da ih propuste.

Zarada od posla je bila pet stotina maraka. Marko je novac dao kako je bio obećao, sutradan ujutro. Bio je veseo. Namignu zadovoljno i pruži svežanj novčanica, tapšući Andriju po ramenu. Andrija je dugo vrtio smežurane novčanice među prstima. Oklijevao je da ih stavi u džep. Nešto u njemu se bunilo. Osjećao je gadost, kao da dodiruje raspadnutu strvinu, ali na kraju ipak strpa novac u džep i zaputi se pravo u centar varoši. Niz usku stazu gonila ga je strasna želja da uništi te pare, da ponizi i pljune tu nagradu, da kazni sebe, da nekome nanese bol, da se iskupi. Čitavu noć proveo je u kafani i tek pred jutro, nakon što se srušio pod sto, iznesoše ga van. Bio je onesviješćen od silne količine alkohola, koju je salio u sebe. Probudio se tresući se u hladnoj groznici. Teturao je, pridržavao se rukom za zidove kuća i pokušavao da obuzda drhtavicu. Mokar od znoja i alkohola što je izbjiao iz usta, s jakim smradom vlastitiog izbljuvka na košulji, promrzao i slab, uspio se dovući kući. Probudio ga je Marko tek sutradan poslije podne.

– Au, al' ovdje smrdi. Ustaj, rođak. Pogledaj se. Sav si se uneredio.

Andrija je ležao na krevetu. Udovi mu bijahu obamrli, glava teška, a promrzle prste nije skoro ni osjećao. Škiljio je ispod napola podignutog kapka.

– Evo, probaj. Ovo je tvoj broj – Marko baci jednodijelnu maskirnu uniformu na Andrijin krevet. Bila je ista kakvu je i sam nosio.

– Sredio sam ti i legitimaciju. Sad si i zvanično vojnik. Pa čestitam, rođak.

Andrija podiže glavu i ponovo klonu nemoćno. Sivoplava uniforma ga je pritiskala kao nakovanj. Gledao je krajičkom oka u legitimaciju na stoliću kraj kreveta. Postao je pripadnik specijalnog interventnog voda, čije je sjedište bilo negdje u pozadini i koji je tek s vremena na vrijeme bio ukjučen u akcije čišćenja terena.

Ono što je Andrija postao još prije toga, bilo je Markov čovjek. Jedan od Đozginih ljudi, koji su zajedno sa njim i za njega obavljali prljave i unosne poslove šverca, krađe, transporta ukradene robe i falsifikovanja dokumenata. Psi rata, kako su ih krišom nazivali ljudi ozlojeđeni zbog nepravde, ogorčeni zbog saznanja da se

neko poput Marka kocka njihovim glavama, i da ih baca u vatru kao cjepanice, jer je to unosan posao. Dok mi ratujemo, oni.. - sikitli su tihim gnjevom što je tinjao i prijetio da ih pretvori u zvijeri. Sve do jednom, vidjećeš, puknuće jednom nekome film i svima će im se majke najebat - režali su čučeći pod vlažnom ilovačom s puškama na gotovs, sokolili jedni druge, psovali, pucali negjde daleko u neke crvene krovove, u šumu, čekali kraj smjene. Ali Marko nije mario. On je bio prvorazrednik, dobrovoljac iz Slavonije. On i njegovi ljudi su ratovali, doduše rijetko, skoro nikada. Jednom je Andrija ipak učestvovao u jednoj akciji. Desilo se to krajem oktobra. Hodali su dugo kroz vlažnu hladovinu borove šume i prikradali se cijelu noć muslimanskim položajima raštrkanim na južnim padinama Jahorine. Gotovo bez borbe i bez jačeg otpora zauzeli su napuštene rovove. Kasnije je uslijedio kontranapad. Došlo je do pucnjave. Akcija je prekinuta nakon što su dvojica bili ranjeni, a jedan od specijalaca poginuo od nagazne mine. Povukli su se po naređenju komande i poslije toga je ponovo uslijedio period zatišja. Marko je u toj akciji, čiji cilj nije bio sasvim jasan, komandovao Andrijinom grupom.

Andrija se sjećao tog mutnog oktobarskog dana kao potpunog haosa koji je nastao u njegovoj glavi i, kako mu se činilo, u glavama većine ostalih. Sjećao se posebno trenutka kada su zrna praštala svukud oko njega, a rasprskavajući meci velikog kalibra praštali po krošnjama i žbunju ispod kojeg je puzao prema zaklonu. Potpuno dezorientisan, zbumjen povicima i paljbom koja mu se činila da dolazi sa svih strana pokušavao je da se dočepa nekog sigurnog zaklona. Upao je u procjep između dvije klade i ispod jedne od njih gledao šta se dešava na proplanku na kojem ih je potpuno otkrivene uhvatila unkarsna vatra. Ni sam nije znao tačno zašto, ali bio je ubijedjen da je Marko u suštini bio kukavica. Vjerovatno jer je najviše mislio na sebe i bilo mu je nezamislivo da bi se žrtvovao za drugoga. Ali otkrio je Andrija tada da Marko nije bio kukavica. Ugledao ga je na strani proplanka koja je bila najviše izložena vatri kako kleći oslonjen o veliko hrastovo stablo, posljednji u nizu, miran i staložen, kao da oko njega ne zvižde pravi meci. Izdavao je naređenja oštro, raspoređivao ljude i organizovao ih iznova u grupe koje su se mogle boriti. Čekao je da se svi prebace, na dvojicu brzopletih se

posebno izderao. Sam je izvukao jednog od ranjenika. Činio je to odlučno i hrabro, kao da je stvarno vjerovao da ga metak neće. Ljudi su ga slušali. Vidio je to na njima. Cijenili su lojalnost i brigu, osjećali su se sigurno uz njega. Posmatrajući ga iza klade, i kasnije kad su već bili zašli dublje u šumu, video je na njegovom licu posebnu vrstu zanosa. Djelovao je raspaljen i vatren, a istovremeno proračunat i miran. Rođeni ratnik, pomislio je Andrija.

Ali takve akcije nisu se dešavale često. Većinu vremena Marko je „preživljavao“. Posla je bilo na pretek i Andrija je uglavnom bio zadužen za transport. Vozio je ponekad kola, ponekad kamion natovaren robom, prelazio noću granicu i vraćao se nazad. Nekad su te ture išle i danju. Andrija je tada razgledao blago zatalasane zelene krajeve izgažene vojničkim čizmama. Uz put su stajale popaljene kuće i polomljeni voćnjaci. Osmuđene omedjine, čiji su vlasnici ili bili prognani ili zatrpani pod gomilama čađavih okrnjenih cigli, stajale su mirno i sablasno poput grobova. Ponekad je video sela u daljinu kako se dime. Sitni plamičci palacali su poput zmijskih jezika kroz polupana okna i podvlačili se pod strehe, a

crveni krovovi su izranjali nakratko iz gustog sivog dima, kao davljenici, i ponovo nestajali u njemu. Stogovi sijena pretvoreni u buktinje visoke kao najviši jablanovi. Izbezumljena stoka raštrkana svukud naokolo. Stajale su te paljevine poput utvara i nosile neki jezivi osmijeh pritajene prijetnje. Čekale su strpljivo na osvetu, na još jednu paljevinu, na pravdu. Pričalo se o stvaranju, a svukuda je samo video rušenje i uništenje. Svako građenje valjda podrazumijeva razgrađivanje – mislio je, a zapravo je očajnički tražio utjehu u toj misli. Pod tim ruševinama ležao je u pepelu svijet pun vjere, optimizma i zdrave nade; onaj jedini koji je poznavao, njegov svijet što mu je izmakao u snu, na prevaru. Svijet ustaljenog reda i jasnih obrisa, iznikao iz uzvišenih ili barem pouzdanih saznanja. A taj njegov stari svijet je još davnog, a da to nije ni primijetio, procvjetao u obijest, prevenuo u nezahvalnost i na kraju obolio od navike. Samo je još, u stvari, navika, teška poput gvozdenih negvi, ono što se u njemu protivilo nestajanju i ono što mu je usporavalo hod, pa nije bio u stanju da sustigne novo vrijeme što tako silovito korača. Sva su ta zgarišta bila trijumfi novog vremena i nove tvorevine, čiji je početak gradnje Andrija

propustio da vidi. Promakao mu je još davno, dok je obavljao svoj posao zazidan u sigurnost vlastitih ubjeđenja, naviknut na njihovu prostu prepoznatljivost. A skaredni spomenici sa zadahom paljevine stajali su urezani u tu novu tvorevinu poput recki nečijih pobjeda. Krajputaši bezumlja, zvao ih je.

Prolazio je pored njih srećući usput rijetke vojнике na odustvu. Hodali su obično u grupicama, s puškama obješenim o rame, koračali niz zapuštene ceste zarasle u kupinu i pirevinu. Sretao je kolone izbjeglica, koje su lutale kroz nadanje kao kroz pustinje, ljude koji su rovili po smeću i napuštenim kućama, tovarili kojekakve stvari na kolica i odvozili ih, žene u crnini i pripadnike mirovnih snaga u svijetloplavim uniformama. Zbog pretjeranog opreza podsjećali su ti mirovnjaci na prognanike. Izvirivali su njihovi plavi šljemovi iz uskih otvora oklopnih kola, klatili se, dizali su ruke u znak pozdrava skoro svakome koga bi sreli uz put.

Zeleni predjeli su mu se najedenom činili ukleti. Vozio je kroz njih tih i čutljiv, kao da vozi kroz neko drugo vrijeme, neku drugu stvarnost, neki drugi život. Osjećao je težinu u grudima i povremeno bi progutao

pljuvačku gorku kao žuč. Osjećo je da umire. Na neki mučan i bolan način nestajao je polako kao što snijeg kopni. Umirao je živeći neki drugi život, stran i tuđ. U tijelu nekog čovjeka kojeg nije poznavao, govorio je riječima koje nisu bile njegove, čutao ukradenom čutnjom i udisao miris paljevine od kojeg se gušio. Rovio je po prošlosti, tražeći u njoj onog čovjeka koji je nekad bio. Nadao se da će iza sljedeće krivine ugledati ono za čim je tragao, a krivine su se redale jedna za drugom, otkrivajući iznova onaj isti sumorni svijet od kojeg je bježao i u kojem je bio zatočen. I na kraju je odustajao. Sjedio je za kafanskim stolom, slab, poražen, nadnesen nad čašom u koju je nalivao žućastu tekućinu i puštao je da klizi polako niz grlo kao lava. I tad je kroz oblačak duvanskog dima izranjalo njeno lice onakvo kakvog ga se sjećao. Uspomene mutne i blijede, razvodnjene gorčinom prevare, gubile su se pod prolomom ravndoušnosti, ali je na kraju uvijek izranjala ona. Kristalna i jasna. Biserni smijeh što je nekada podsjećao na zvonjavu praporaca a nekad na ples sićušnih kristala po sunčanim lukovima, dolazio je prvi. Gurao se drsko kroz sve one prizore novog života kao kroz grbavce u

otrcanim kaputima i prsio se ponosno ispred te nakazne gomile. Gusta smeđa kosa i oči košute sjajne kao žad. Svilena koža i bjelina puti što se otkrivala ispod njegovih usana dok ju je ljubio. I onaj slasni miris požude, što ga je obuzimao snažno kao olujni vjetar i prijetio da ga rastrga poput papirnog zmaja. Tamo je bježao. Tamo je nalazio utočište. I ljubio je. Kako je samo strasno ljubio, a ona se kikotala i zavodila i govorila nešto na ruskom što isprva nije razumio, ali što je zvučalo nekako posebno umiljato. Vikao je njeni ime „Azra, Azra“, glavom zaronjenom u bijeli baršunasti stomak, a ona se smijala, mrsila njegovu kosu i ponavljala: „А кто это, Азра? Это девушка? Твоя девушка? А меня Олей зовут. Ооо-ля, ну попробуй сказать Оля. У вас вроде тоже такое имя есть. Вот смешной какой.“*

I onda se budio nekako bolno. Gledao je u vlastite suze i pljuvačku na njenom stomaku. U njima je još jednom video sav svoj jad, svoju melanholičnu ucviljenost i onu tipičnu balkansku patetičnost od koje su patili mnogi na neki bolestan, skoro perverzan način, kao da se naslađuju njome. A Olja se smiješila i tješila ga na ruskom. Dugonoga plavuša prćastog nosa s dugim

tankim prstima. Govorila je jezik iz bajke, spužvast i mekan kao marok. Djevojka za zabavu u baru smještenom u bivšem lovačkom domu u blizini Pala. Bilo ih je još pet ili šest ili deset. Moldavke, Rumunke, Ukrajinke i ko zna sve otkuda. A Andrija je najviše volio Olju. Nije je zapravo volio, ali je volio trenutke pijanstva sa njom, jer ga je njen smijeh podsjećao na Azru. S njom je mogao da se pretvara, da obmanjuje sebe i da se skriva iza laži od stakla, kao iza prozirne zavjese.

Tako je polako propadao sve dublje, tonuo u bezdan, osjećajući sve jače prazninu postojanja. Ponekad se odupirao, ali kratko i slabu, neodlučno i, najgore od svega, neiskreno. Jenjavao je taj njegov unutrašnji bunt protiv samog sebe lako i nečujno, zajedno s ostatkom viskija. Dani su prolazili i on se, prepušten tupoj inerciji, rastakao postepeno poput starog gvožđa na slanom vjetru. Ostajale su mu noći u kojima je gmizao po glibu malodušnosti, ne znajući šta da čini.

Večeri je gotovo redovno provodio u lovačkom domu u društvu Marka i njegovih poslovnih prijatelja. Tu je trošio sav zarađeni novac na tako brz način da su i drugi to primjećivali i diskretno se iščuđavalii. Osim njih,

bilo je tu još drugog svijeta, mahom ljudi sličnog kova koji su znali da preživljavaju i da opstaju po svaku cijenu. Bilo je i stranaca. Oni su u svojim urednim svijetlim uniformama djelovali naivno i naizgled bezazleno, ali ni po čemu nisu zaostajali za ostalim društvom. Kad ih je čovjek duže gledao, nisu se ni razlikovali osim po svojoj uglađenoj vanjštini i uštogljenom držanju. Smijali su se plastično i pretjerano srdačno, često bez veze i kad ništa nije bilo smiješno. A ispod njihove fine krinke krila se kukuta. Ovjani i sračunati tipovi bili su ti oficiri mirovnjaci, što ih je čovjek mogao sresti u mjestima kakvo je bilo bivši lovački dom.

Markovo društvo je imalo svoj separe. Tu su sjedili do kasno u noć, pričali, sklapali poslove i uživali u društvu djevojaka za koje su govorili da mirišu na stepu, balkanski znoj i njemačke marke. Andrija je sjedio s njima. Prema njemu su se odnosili s istim poštovanjem koje su imali prema Marku. To je bio kredit koji je Andrija imao na račun svog srodstva, a djelimično i na osnovu one priče o njemu kao čovjeku na specijalnom zadatku, koji se obračunao sa sarajevskom mafijom u noći prvih barikada. Tu priču je Marko neprestano

ponavlja, uljepšavajući je stalno novim izmišljenim detaljima. Andrijina čutljivost samo je dodatno pojačavala vjerovanje u priču o njegovom nevjerovatnom herojstvu. Marko je volio tu svoju izmišljenu priču o Andriji i uživao je da je ponavlja, veličajući i sebe kroz Andrijinu odvažnost. „Sam protiv devetorice“ vremenom se pretvorilo u „sam protiv dvanaestorice“, a i to se kasnije pretvorilo u nešto još veličanstvenije. A sam Marko nikada zapravo nije ni saznao šta se desilo te noći. Ispitivao je Andriju dosađujući mu svojim insistiranjem da mu ispriča, ali je na kraju odustao obeshrabren Andrijinim upornim odbijanjem. Zadovoljio se verzijom koju je sam izmislio, još dok je Andrija ležao u komi, te je taj slučaj tako završio. Međutim, ni sam Andrija nije znao šta se sve desilo one noći. Tačnije, ni sam nije znao kraj, osim onoga što mu je ispričao Marko. Razmišljaо je povremeno o svojoj istrazi i Omeru Rožaji, o načelniku i o misterioznom Kasimu. Vraćao se u mislima u onu resku martovsku noć, u skladište, i pitao se ko su bili ljudi na koje je pucao i koji su ga proganjali. Kakva je bila uloga načelnika? Pitao se i šta je bilo u onim koferima i da li je Mirza uspio da se spasi. Postavljaо je sebi ta

pitanja po onom istom automatizmu koji mu je ostao u nasljeđe od dugogodišnjeg inspektorskog posla. Na neki bizaran način, pokušavao je da zaključi istragu i razotkrije sve koji su bili umiješani. Činio je to dugo, ali je naposljetku odustao, uviđajući sav besmisao takvog nastojanja. I onda, jedne večeri dok je sjedio u separeu lovačkog doma, priča se sasvim slučajno razriješila sama. Ili barem djelimično se razriješila, a desilo se to ovako.